magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 1998

337/38

- *Cu George Enescu la Moscova, în 1946*
- *Arhivele reunificării germane*
- *Divorțul la români*

magazin istoric

Anul XXXII – serie nouă – nr. 12 (381)
decembrie 1998

Revistă editată de
Fundația Culturală
Magazin Istoric

Președinte de onoare
DIMITRIE STURDZA

Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Secretari generali de redacție:
Ioana Ursu,
Dorin Matei

Redactori:
Florentina Dolghin,
Ioan Lăcustă,
Doina Pașcu,
Marian Ștefan (responsabil de număr)

Secretar de redacție:
Theodor Lianos

Macheta artistică:
arh. Marian Oproiu

Corectura: Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre

Consilier onorific :
Radu Ion Popescu

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sau prin Intrarea Victor Eftimiu, nr. 2 (fostă Dr. Marcovici), etaj III, camerele 281, 285, 287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70711, Telefon: 315.09.91

Tipografia R.A.I. – „CORESI" – București, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

1 Arcul de Triumf – unul dintre cele mai reprezentative monumente închinate eroilor Războiului de întregire națională (1916-1919).

În medalioane, câțiva dintre făuritorii României Mari. (începând din stânga jos):

George Pop de Bășești, Pantelimon Halippa, Nicolae Iorga, Alexandru Averescu, Ion I.C. Brătianu, Iuliu Maniu, Constantin Prezan, Ion I. Nistor, Iancu Flondor, Alexei Mateevici

2 Ritualul mortuar egiptean în epoca romană a dezvoltat o măiastră artă a portretului. Din veacul III s-a păstrat acest **Portret de bărbat** din oaza Al Fayum, expus la Luvru, în cadrul unei expoziții intitulate **Portrete din Egiptul roman,** ce va rămâne deschisă până la sfârșitul anului

3 Tot ce purtăm are o istorie și transpune material eterna bătălie pentru frumusețe vizuală. O ilustrează și aceste creații ale unor artiști ai secolului nostru: Doina Levința și Anouska Kempel (sus); Chanel și Janine (jos)

4 La Alba Iulia, în ziua de 15 octombrie 1922, Ferdinand I a fost încoronat ca Rege al Tuturor Românilor. Ceremonia s-a desfășurat în maiestuoasa Catedrală a Încoronării, construită în 1921-1922

UN GÂND PE LUNĂ

„Românul trebuie să aibă sentimentul că aparține Europei, că este luat în serios".

Dirijorul Sergiu Celibidache

Cartea dumneavoastră de istorie în fiecare lună

SUMAR decembrie 1998

FLACĂRA DIN SUFLET: ROMÂNIA MARE

4 Adunarea desăvârșirii naționale
V. GOLDIȘ

6 Drumul spre împlinire
De la Salonic la Iași, cu mesaje de la Aliați
V. ANTONESCU

8 Amintire cu tâlc
E. BRĂTIANU

12 Cel dintâi zbor în țara întregită
Documente voit ignorate despre cum s-a înfăptuit Unirea
V. AVRAM, M. ȘTEFAN

17 Atunci ei au fost în primul rând români
Socialiștii ardeleni la Alba Iulia
F. GRAPINI

19 Eroul uitat: Ion Arion
I. MÂRZA

21 Purtând cuvântul Domnului și speranța nației
Biserica și Unirea cea Mare
M. PĂCURARIU

DECEMBRIE AL DESCĂTUȘĂRII NOASTRE

24 Sfârșit de veac în România
Mesaj către Europa Liberă
P. CREȚIA

26 Revoluția în oglinda undelor herțiene

◆

30 Securitatea: sabia ascuțită a partidului
C. TRONCOTĂ

PERSONALIA

35 Turneu muzical în țara luptei de clasă
Cu George Enescu la Moscova, în 1946
M. CANTACUZINO

EVENIMENT

40 Înainte de termen
Helmut Kohl deschide arhivele reunificării germane
F. DOLGHIN

46 Eveniment românesc la Royal Festival Hall

42 René Cassin și bătălia pentru Om
C. POPIȘTEANU

47 Dezlegând însoțirea de nedezlegat
Din trecutul divorțului la români
V. BARBU

51 Egerii, vedete și sateliți politici
Saloane pariziene
A. DAVIER

CRONICI PARALELE LA SECOLUL XX

55 Moda – un vis neastâmpărat
T. STANCIU

IUBIRI, IUBIRI

59 Maria-Antoaneta și Fersen

69 Renașterea unei instituții și a unei profesii: banca și bancherul
Al șaselea simpozion de istorie a civilizației bancare românești

RUBRICI

33 NATO – scurtă istorie
E. PREDA

50 Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși

62 Petrolul românesc – incursiune în timp
I. LĂCUSTĂ

64 În București, acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

25; 67; 68 Cărți sosite; Rebus; Dialog

VASILE GOLDIȘ

Adunarea întregii națiuni

Adunarea de la Alba Iulia a fost adunarea națiunii române din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș. Toate circumscripțiunile electorale din cele 27 județe cu populațiune românească, *fără considerare de partide,* și-au trimis delegații lor speciali pentru Adunarea Națională. Au fost invitați și au venit acolo toți episcopii celor două biserici românești, au luat parte în mod oficial desemnați delegații tuturor episcopiilor, desemnați de către consiliile eparhiilor ortodoxe și de către capitlurile bisericilor unite, societățile culturale românești, peste o sută de alte asociațiuni de tot felul, între care și asociațiunile învățătorilor confesionali români, câte un reprezentant de la toate școalele secundare, normale și de la seminariile teologice, delegații reuniunilor de meseriași, ai reuniunilor de femei, ai tinerimii universitare, ai ofițerilor români, studenți, studente, în total 1 228 delegați.

A făcut parte din Adunare și Partidul Social-Democrat, dând un vicepreședinte, pe Ion Flueraș, un notar, Iosif Ciser, și un orator I. Jumanca...

Repet, deci. Adunarea de la Alba Iulia din Decembrie 1918 n-a fost adunarea vreunui partid politic, ci a fost adunarea națiunii române din țările de sub coroana Ungariei.

Istoria va verifica rostul fiecăruia în preajma ei.

Adunarea reprezintă cu adevărat conștiința națională a patru milioane de români.

În cursul veacurilor lungi de robie, această conștiință a fost salvată prin instinctul de conservare al neamului românesc. A fost neîncetat fertilizată prin circulația istoricește abia perceptibilă, dar care neîndoios a existat în tot cursul vremii între toate ramurile răzlețite sub diferite dominațiuni politice ale acestui popor. Razim i-a fost în tot timpul biserica strămoșească, a cărei creangă unită cu Roma i-a rămas asociată în sentimentul național. A fost luminată mai târziu prin școala confesională românească și mai pe urmă înviorată în chip osebit prin Asociațiunea de la Sibiu pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, ASTRA.

Manifestările publice ale acestei conștiințe de rasă au fost totdeauna în funcție de structura politică și socială după vremuri a organizațiilor dominante. Când vremea s-a plinit, ea și-a găsit mântuirea de veci în unitatea politică a națiunii române întregi...

Întocmai după cum Adunarea Națională de la Alba Iulia n-a fost un congres al Partidului Național Român ori al vreunui alt partid, ci a fost Adunarea națiunii române din țările coroanei ungare, tot așa hotărârile acelei Adunări n-au fost hotărârile vreunui partid politic.

Nu s-a dat prin hotărârile de la Alba Iulia un program politic de partid, ci s-a tâlcuit noua evanghelie a civilizației umane, căreia se închină azi suflete cu adevărat civilizate din lumea toată. Nu este aici un program, ci este o doctrină, o concepție de stat, un ideal.

(Din vol. *Discursuri*, 1928; fragmente)

1918 1998

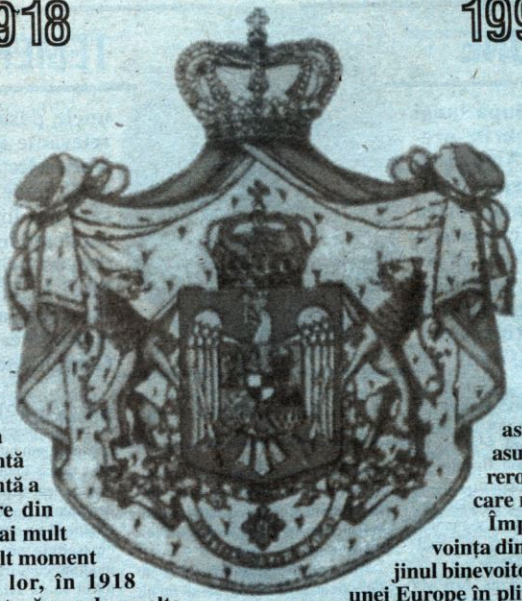

România Mare reprezintă clipa culminantă a istoriei noastre din acest secol. Mai mult ca în oricare alt moment al existenței lor, în 1918 românii – din țară sau de pe alte meleaguri – s-au înfățișat încrezători și solidari. Dincolo de barierele sociale sau de convingerile politice, la nivel de individ și la scara unui popor, idealul național s-a dovedit mai puternic. Clasa politică românească s-a arătat la înălțimea momentului. Cei ce nu au fost de acord cu calea aleasă și-au păstrat convingerile, dar au acționat în consens cu decizia luată. Minți luminate au priceput conjunctura politico-diplomatică europeană favorabilă și au exploatat-o la maximum. Generație după generație și-a trecut ștafeta, fiecare contribuind la parcurgerea traseului, adesea plin de obstacole. Astfel s-a putut obține angajarea deplină, astfel s-au putut asuma jertfele dureroase, dar fără de care nu se putea.

Împletirea dintre voința dinlăuntru și sprijinul binevoitor și interesat al unei Europe în plin proces de democratizare și de afirmare a principiului naționalităților – care presupunea și înlăturarea regimurilor politice absolutiste – a creat România Mare.

Cei ce vor parcurge paginile ce urmează vor constata că nu întâmplător unele documente au fost sustrase circuitului științific timp de decenii. Pentru că vraja anului 1918 nu a ținut la nesfârșit. Curând, s-a creat legenda, ce a cunoscut metamorfozări succesive, impuse de cel ce o comanda. Anul 1918 își așteaptă încă monografia. Magazin istoric își îndeplinește menirea înfățișând cititorilor săi în acest număr documente inedite sau mai puțin cunoscute pentru înțelegerea unui moment ce a rămas unic în cronica românească a veacului XX.

● Botezul aerului ● Pană de benzină ● Ca să-l vadă pe Brătianu, sărea gardul ● Sir Georges Barclay trage cu urechea ● Necunoscutul de la Ghidigeni

File neștiute din istoria Marii Uniri

MISIUNE TEMERARĂ

În sfârșit, după lungi așteptări și febrile pregătiri, Victor Antonescu poate pleca spre Iași. Urmează, de fapt, partea cea mai periculoasă a misiunii sale. Ne-o va relata el însuși, cu același lux de amănunte ca și în numărul trecut al revistei. Să precizăm doar că unele pasaje mai puțin relevante le-am lăsat în afara selecției noastre, iar acolo unde au fost necesare am introdus scurte explicații între paranteze drepte. Originalul jurnalului se află în Arhiva Istorică a Bibliotecii Naționale, Fond Saint-Georges, pachet C/4.

V. ANTONESCU

Joi, 10 octombrie. Am văzut pe colonelul Cartier la ora 12. Mi-a anunțat foarte vesel venirea în curând a generalului Berthelot, sfătuindu-mă să-l aștept spre a conferi cu el înainte de plecare. I-am spus că știam de la generalul Franchet și că aș dori să-l văd neapărat înainte de plecare.

Mi-a declarat că ar dori să însoțească pe Berthelot în țară la noi, deși șeful de stat major de aci se opune.

Mi-a spus că a studiat chestia plecării mele și că voi pleca [îmbrăcat] în ofițer francez, confiat [încredințat] pe răspunderea bulgarilor, prin Tulcea; d-acolo ei mă vor trece Dunărea la Ismail într-o barcă și apoi eu voi pleca cu trăsura, cum voi ști eu, spre Iași.

I-am răspuns că m-am înțeles cu *chef generalul* Franchet a mă duce cu automobilul în ofițer francez până la Șumla, și d-acolo în aeroplan, tot ca ofițer, căci mă va numi căpitan în Legiunea străină, la Iași. I-am explicat că [pentru] plecarea mea la voia întâmplării din Basarabia (Ismail), prin Galați sau Huși, la Iași, trebuie să schimb de mai multe ori trăsura. Risc să fiu recunoscut sau arestat și trimis fără ca nimeni să-mi mai știe de urmă, de poliția lui Marghiloman, ca agent sau spion al Antantei, la București, în mâinile lui Mackensen.

Ducându-mă cu aeroplanul și ca ofițer francez (n-am nevoie să fiu în aeroplan cu uniforma, destul să am actul de misiune și placa de identitate la mână), am siguranța d-a ajunge la Iași, iar St.-Aulaire posibilitatea d-a interveni, fiindcă se arestează un ofițer francez, oricare ar fi originea lui. În tot cazul, St.-Aulaire poate să reclame dreptul de a-mi vorbi și îi voi spune totul. Acesta este esențialul în cel mai rău caz. A convenit că am dreptate, dar a spus că nu de la Șumla, ci de la Razgrad voi pleca în aeroplan.

Vineri, 11 octombrie. Am văzut la ora 12 pe comandantul Cartier; mi-a spus că tot ideea de a voiaja în ofițer francez este cea bună. Că trebuie să-mi fac o uniformă și un costum de aviator, că va vorbi pentru aceasta la Serviciul de aviațiune. Că de la Razgrad la Iași voi ajunge în trei ceasuri, căci mașina cu care voi merge face 200 kilometri pe oră. Că nu pot lua peste 50 kg bagaje; i-am spus că n-am mai mult, căci cufărul mi-a rămas în drum. E de părere că trebuie neapărat să aștept aci sosirea generalului Berthelot, care, de altfel, trebuie să-mi dea indicația punctelor ce trebuie să ocupăm noi și a modului cum trebuie să procedăm; tot el va da aviatorului indicațiuni pentru drumul spre Iași. Va vorbi mâine despre toate acestea cu generalul Franchet, care sosește de pe front astă seară. A rămas ca afară de ceva neprevăzut să-l văd duminică la ora 12 1/2 la popota lui, unde voi dejuna.

Sâmbătă, 12 octombrie. La 10 dimineața am văzut pe generalul Franchet d'Esperey, care foarte vesel mi-a spus că astăzi armatele aliate trebuie să fi intrat în Niș; n-are încă confirmarea dar un aviator i-a spus aceasta. Că azi sau mâine două regimente vor înconjura Sofia și vor fi stăpâne pe liniile de comunicație.

M-a întrebat când plec; i-am spus că oricând vor hotărî, dar că comandantul Cartier crede că ar fi mai bine să aștept aci sosirea lui Berthelot. El mi-a spus că nu, că va trebui să plec mai repede, deoarece

agitația crește, după informațiile lui, în Moldova, unde s-ar fi reprimat oricare mișcare. Lucrul trebuind coordonat, iar nu precupețit. I-am răspuns că sunt de aceeași părere. A rămas să studieze chestia plecării mele cu șeful său de stat major (generalul Charpy) și să-mi avizeze după amiază.

La ora 2 am primit un aviz de la comandantul Cartier, rugându-mă să trec pe la biroul lui la ora 7 1/2.

M-am dus și am convenit ca să plec marți dimineața, îmbrăcat în căpitan francez, cu avionul direct d-aci. O oprire la Sofia și alta la Razgrad pentru verificarea mașinii și apoi d-aci direct la Iași.

Mâine, duminică, la ora 12, voi încerca uniforma și la 12 1/2 dejunez cu el la popotă. Sublocotenentul ajutor al lui m-a anunțat că cufărul meu cel mare a sosit și se află la el. A rămas să trimit mâine dimineață la el să-l iau. Comandantul Cartier mi-a arătat adresa meă de numire ca căpitan și ordinul de plecare la Iași ca curier către St.-Aulaire. Ambele sunt iscălite de generalul Charpy.

Duminică, 13 octombrie. La ora 9 3/4 generalul Franchet a trimis la mine să mă cheme la el. M-am dus imediat și fui pus pe neașteptate în prezența generalului Berthelot, care sosise la ora 9 însoțit de colonelul [Radu R.] Rosetti și doi ofițeri francezi.

Ne-am pus la vorbă, l-am inițiat de cele petrecute, i-am pus în vedere că eu sunt gata să plec oricând, că plecarea mea este hotărâtă pentru marți, 15 octombrie. I-am spus că riscul persoanei mele trebuie să nu intre cu nimic în socotelile și hotărârile lor. I-am atras atenția că sosirea mea la Iași va fi fără nici un inconvenient dacă desfășurarea evenimentelor de ordin politic ar putea fi sprijinită de acțiunea militară imediată a Aliaților, prin trecerea Dunării în ajutorul nostru, în cazul în care nemții, prinzând pretext de venirea mea, ar vrea să bruscheze situațiunea spre a zdrobi orice organizație [organizare] de viitor. Dacă, din contră, evenimentele politice ar lua-[o] înaintea posibilităților militare, viitorul poate fi compromis. El a cerut să reflecteze, părând a înclina spre o amânare.

M-am dus de aci la comandantul Cartier și am încercat uniforma; l-am pus în curent cu cele ce am vorbit cu Berthelot; el era totuși hotărât pentru plecarea mea marți.

M-am dus la 12 1/2 la dejun la generalul Franchet, unde erau invitați și generalul Berthelot și colonelul Rosetti. Pentru ora 8 1/2 seara m-a invitat din nou la masă, împreună cu Berthelot și Rosetti, generalul Franchet.

În interval, pe la ora 8 seara, am revăzut pe Cartier, care mi-a spus că a vorbit și el cu Berthelot, care este ferm hotărât pentru o amânare, temându-se că venirea mea la Iași, aflată de nemți, să nu dea naștere la represalii contra lui St.-Aulaire și a lui Brătianu, înainte ca Aliații să poată ajuta militărește.

La 8 1/4 am văzut pe Berthelot, care mi-a confirmat această hotărâre. I-am spus că eu mă supun hotărârilor militare, dar nevroind a fi acuzat eu de inacțiune, l-am rugat să ție în curent pe Clemenceau și mi-a spus că da. Că a depeșat [a scris] că el a amânat plecarea mea, care era deja hotărâtă.

Luni, 14 octombrie. La ora 10 1/2 am văzut pe generalul Berthelot; după o lungă discuțiune, cumpănind împreună avantajele și riscurile, am hotărât plecarea pentru joi, 17 octombrie. El îmi va da o expunere generală și detaliată a situațiunii militare pe toate fronturile, scrisă în clar, putând, prin urmare, a fi citită de oricine, ce voi remite lui St.-Aulaire, și o expunere a situațiunii politice și militare în legătură cu intervențiunea eventuală a României încifrate, spre a o remite lui St.-Aulaire; că, pe baza ei, va face anumite declarațiuni.

Louis Noël, unul din așii aviației franceze în anii primului război mondial, l-a ajutat pe Victor Antonescu să-și îndeplinească importanta misiune

În caz de pericol, plicul ce va conține ambele acte îl voi distruge. Colonelul Rosetti, cu care m-am plimbat în automobilul meu după amiază, mi-a spus că îmi va da o scrisoare a regelui Angliei către regina noastră; și pe aceasta, în caz de pericol, o voi distruge[1].

L-am rugat pe colonelul Rosetti, care dinează cu Berthelot la popota lui Cartier, să roage pe acesta să-mi trimită acasă uniforma mea de căpitan francez, împreună cu ordinul de numire și de misiune la Iași.

Marți, 15 octombrie. Ora 11. Am văzut pe generalul Berthelot, care mi-a citit cele 2 expuneri ce-mi va da. Am hotărât plecarea mea chiar pe mâine, miercuri ora 7 1/2 dimineața de la dânsul de acasă, în vedere că oarecare informațiuni de sursă sârbească ce dânsul poseda, indică fierbere și agitațiuni în țara ocupată, mai ales la Ploiești și chiar în Moldova.

Comandantul Denin, șeful aviațiunii aliate, a venit și el; am discutat împreună asupra plecării mele chiar mâine în loc de joi și am plecat împreună la comandantul Cartier, care mi-a declarat că se opune ca generalul Berthelot să-mi dea ceva în scris, chiar cifrat, și că deoarece acolo se duce un om de autoritatea mea, să-mi spună tot ce are de spus și să repet eu la Iași. Astfel nu se știe dacă într-un moment de pericol și aiurire a mea aș mai avea timpul sau calmul necesar d-a

[1] Peste două zile, colonelul Rosetti i-a mai înmânat lui Antonescu, pe lângă scrisoarea amintită, încă trei, adresate reginei Maria, lui Ion I.C. Brătianu și lui Barbu Știrbei, cu îndemnul „de a intra hotărât în luptă... în clipa când se va da semnalul de aci, nu înainte însă" (General Radu Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, București, Editura Modelism, 1997, p. 268).

distruge hârtiile. Mi-a arătat uniforma care era gata și pe care am și luat-o și încercat-o după masă.

Deci am plecat la comandantul Denin, la Serviciul de aviație, unde am dejunat cu el și cu toți ofițerii lui. Am făcut cunoștință cu locotenentul Noël care trebuie să mă ducă la Iași și cu care am discutat în detaliu. A rămas ca azi, la ora 7 seara, să se găsească odată cu mine la comandantul Cartier spre a lua ultimele dispoziții.

După masă am vizitat până la ora 4 fabrica admirabil instalată de aeroplane ce comandantul Denin, el însuși, a organizat și instalat aci. Poate deja fabrica 2 aeroplane pe zi. M-a instalat în 2 aeroplane ca să văd cum se stă și mi-a arătat aparatul locotenentului Noël, cu care voi pleca. Afară, o ploaie strașnică s-a pus și comandantul Denin mi-a spus că, în asemenea condițiuni, plecarea pe mâine va fi probabil imposibilă.

Miting organizat de Liga națională română din S.U.A. în sprijinul unirii Transilvaniei cu România

S-a hotărât să plec fără nici un bagaj, să stau 2-3 zile la St.-Aulaire și, apoi, să-i avizez printr-un mijloc convenit, ca să vie Noël și să mă ia de la Iași, la locul și ora convenite.

La 3/16 octombrie 1918, Victor Antonescu, care nu mai zburase niciodată, părăsea, în sfârșit, Salonicul. Pilotul avionului era locotenentul Louis Noël, decanul piloților francezi, distins în acțiuni de vânătoare, recunoaștere și bombardament duse în bătăliile de la Marna, Verdun și pe frontul din Orient. Misiunea primită de Noël era însoțită de ordinul imperativ al generalului Berthelot de a reuși cu orice preț. El beneficia de data aceasta de un avion nou, tip Breguet 14, cu o viteză de 150 km/oră. Dar un aparat neînarmat, pe care trebuia să-l conducă folosind doar o busolă și un altimetru. Neavând o hartă aeronautică, el a fost nevoit să se ghideze după o foaie de atlas școlar și ținând cont de informațiile despre configurația geografică a Moldovei furnizate de un învățător român din Salonic.

După două popasuri, în dimineața zilei de 9/16 octombrie, pe o vreme foarte urâtă, rece și ploioasă, avionul pornește din Sofia, străbate Dobrogea, trece Dunărea, îndreptându-se spre Iași. La ora 11.50 aterizează la liziera unei păduri aflată la 16 km de oraș.

CRĂCIUN 1913

ELIZA BRĂTIANU

O scurtă relatare a Elizei Brătianu, semnificativă prin amănuntele dezvăluite, dar mai ales prin reconstituirea stării de spirit care domina cercurile politice conducătoare din acel timp. Versiunea românească a textului aparține doamnei Safta Varlam.

Ultimele zile ale lui decembrie 1913. Ion Brătianu este chemat de regele Carol care îi spune:

– Am hotărât să chem pe liberali să formeze guvernul.

Regele, suferind de doi ani, era la pat. Ion Brătianu acceptă, amintindu-i regelui programul Partidului Liberal, adică exproprierea marilor moșii și sufragiul universal.

A urmat o conversație lungă și amicală. La sfârșitul audienței, regele a spus că a reînnoit acordul cu Tripla Alianță. La aceasta, Brătianu a răspuns că, în acest caz, înainte de a accepta mandatul, cere un răgaz de gândire. Această rezervă nu a influențat hotărârea regelui Carol de a chema liberalii să formeze guvernul.

În noiembrie 1913, regele avusese o întrevedere cu contele Waldburg, însărcinatul cu afaceri al Germaniei [la București, în perioada 1912-1916], cum se poate vedea din documentele epocii. În cursul acelei întrevederi, regele Carol i-ar fi spus contelui Waldburg: „Sânt hotărât să chem liberalii la putere, în decembrie, deci sânt nevoit să-i spun

Aici cei doi se despart. Louis Noël se ridică în aer și, foarte firesc, aterizează pe aerodromul din Iași. De aici, într-un automobil, însoțit de un ofițer român, se îndreaptă spre Legația franceză. Faptul a stârnit nemulțumirea premierului Marghiloman, care l-a acuzat de încălcarea neutralității României. A fost nevoit, însă, să cedeze și să-i permită să plece a doua zi, Noël luând ca pasager pe consilierul de presă Robert de Flers.

În ce-l privește pe Victor Antonescu, acesta, după ce s-a îmbrăcat în haine civile, a parcurs un drum obositor și către orele 16 ajunge la locuința lui Saint-Aulaire. Iată cum relatează, în amintirile sale, evenimentele ce au urmat:

Când am sunat la ușă, mi-a deschis, un valet, care m-a condus într-o cameră pregătită anume pentru mine și mi-a servit un prânz excelent pe care l-am savurat, căci nu mâncasem nimic din ajun. Valetul mi-a explicat că d-l de St.-Aulaire nu va întârzia mult. Nu-mi reveneam din surpriza de a fi fost așteptat acolo unde nu mă așteptam, dar, odată refăcut, am cerut fidelului valet al ministrului Franței să-l anunțe de sosirea mea pe d-l Ion Brătianu, care locuia în casa de alături.

Ion Brătianu a sosit după câteva minute și m-a îmbrățișat cu lacrimi în ochi. Am aflat de la el că avionul meu, care trebuia să se întoarcă la Salonic, a trebuit să aterizeze din lipsă de benzină la Iași, că pilotul meu, locotenentul Noël, era anchetat de autoritățile militare; că președintele Consiliului [de Miniștri], Marghiloman, se interesa personal de această afacere și că d-l St.-Aulaire se afla chiar în aceste clipe la el pentru discutarea acestei probleme.

Regele Ferdinand și regina Maria cu ocazia festivităților încoronării de la Alba Iulia (15 octombrie 1922)

L-am pus pe Ion Brătianu la curent cu situația militară de pe frontul din Occident și cu cea a Armatei din Orient, cu întrevederile mele cu generalul Franchet d'Esperey și generalul Berthelot, cu planul de campanie care trebuia să-l aducă, după circa cincisprezece zile, pe generalul Berthelot în fruntea unei armate la Giurgiu, cu întâlnirea mea cu d-nii Clemenceau și Pichon și cu ceea ce guvernul francez aștepta din partea României.

Generalul Franchet d'Esperey trebuia să avanseze cu grosul trupelor spre Belgrad și de acolo să se îndrepte spre Budapesta. Noi trebuia să-i atacăm pe nemți, pentru

→

lui Brătianu că am reînnoit aderarea la Tripla Alianță. Aceasta nu are să-i facă plecere". Brătianu, întors acasă de la rege, mi-a spus: „Uite, regele – așa cum mă temeam – a ținut pe Maiorescu la putere pentru a reînnoi această alianță, căci știa că eu nu voi semna. Mă întreb dacă trebuie să accept puterea". „De ce nu?", am întrebat. Bărbatul meu mi-a spus: „Dacă nu este război, într-adevăr, de ce nu? Dacă este război e altceva".

La vremea aceea plănuisem o călătorie în Spania, în primăvară. Făcusem programul cu etape, durată etc. Bineînțeles că nu mai era posibil de realizat.

Guvernul liberal s-a format cu toate ezitările bărbatului meu, pe care îl simțeam îngrijorat. Guvernul nou s-a prezentat regelui în primele zile ale lui ianuarie [1914]. Regele a primit foarte prost pe tinerii liberali, [Victor] Antonescu, [Ion G.] Duca etc., căci dacă cedase în chestiunea exproprierei și a sufragiului universal, o făcuse nu din convingere, ci pentru că avea mâna forțată. Nu avea nici o simpatie pentru aspirațiile stângii liberale. Marea sa experiență politică îi permitea să întrevadă că orice reformă – în realizarea ei – nu putea să nu dea naștere la o mie de dificultăți și decepții. Regele nu ascundea bărbatului meu îngrijorarea care o simțea față de posibilitatea unui război inevitabil. În această atmosferă a izbucnit vestea asasinării arhiducelui Francisc Ferdinand. Deci – nu mai era nici o îndoială – era război.

Când a fost declarat războiul între Austria-Germania și Rusia-Franța, regele Carol s-a găsit pentru prima oară în dezacord cu întreaga țară. În afară de P. Carp, nimeni nu voia să intre în război alături de Puterile Centrale. Cu toate că bătrânul suveran, întotdeauna bine informat, știa că în marea lor majoritate oamenii politici erau de altă părere ca el, care de ani de zile conducea politica externă, a avut o crudă dezamăgire. Era convins de izbânda germană și se considera angajat personal în semnarea tratatului cu Tripla Alianță, cu toate

→

a face caduc tratatul de pace de la București, să ne alăturăm armatei franceze a generalului Berthelot în momentul trecerii Dunării și să constituim aripa dreaptă a armatei generalului Franchet d'Esperey. Era nevoie deci de răsturnarea urgentă a guvernului Marghiloman și de a lua, sub oblăduirea unui alt guvern, în mod extrem de discret și rapid, măsurile necesare pentru pregătirea mobilizării generale a trupelor noastre.

Foarte emoționat, Brătianu m-a ascultat mult timp în tăcere. Atunci a sosit d-l de St.-Aulaire care, prevenit de Noël de sosirea mea, îl avertizase pe Ion Brătianu de prezența mea. Am rămas toți trei să discutăm până seara târziu, imaginând diferite ipoteze pentru a ajunge cât mai sigur la scopul propus.

S-a hotărât că eu nu voi părăsi casa ministrului Franței și că va fi păstrat secretul absolut asupra prezenței mele la Iași și a locului unde mă adăposteam. În acel moment în toate ministerele de la Iași se aflau ofițeri germani, Brătianu însuși fiind supravegheat îndeaproape. Nu putea deci să ducă el regelui aceste știri atât de urgente. S-a servit pentru aceasta de [Nicolae] Mișu, fost ministru al României la Londra, persona grata la Curte. Mișu a venit să mă vadă la domiciliul ministrului Franței a doua zi dimineață și, prin el, regele a fost pus la curent cu toate detaliile situației: eu însumi nu l-am văzut decât mai târziu.

Doi prieteni francezi ai României: generalul H.M. Berthelot și contele de Saint-Aulaire, cu prilejul serbărilor Unirii organizate la București și Alba Iulia în mai 1929

Rugat de Ion Brătianu, a venit să mă vadă generalul [Constantin] Prezan [fostul șef al Marelui Cartier General].

Acasă la ministrul Franței, la Iași, eram destul de înghesuiți, nu exista decât un singur birou-salon ca loc de primire. În ziua când a venit să mă vadă generalul Prezan, în această încăpere se afla deja Sir George Barclay, ministrul Angliei. Cum noi credem că el nu înțelege românește, ne-am așezat într-un colț retras pentru a discuta.

Generalul Prezan, cu tactul și prudența cunoscute, făcea obiecții din punct de vedere militar; la rândul meu, îi semnalam din punct de vedere politic datoria imperioasă de a acționa cât mai repede. Ceva mai târziu, la dejun, unde erau prezenți marchizul de Belloy [ataşatul naval] și Robert de Flers, ne-am regăsit cu Sir Georges Barclay, care mi-a spus: că Consiliul de Coroană[1] și răspunsul german dat Italiei îl degajau cu desăvârșire.

Câteva zile mai târziu, principesa moștenitoare venise să ia ceaiul cu mine la Predeal. Eram amândouă foarte emoționate de știrile proaste din Franța, dar amândouă aveam încredere că se va întâmpla ceva. Ea pentru că era de un optimism invincibil, eu pentru că credeam în excelența armată franceză.

Deodată se deschide ușa și feciorul – foarte tulburat – anunță:

– Maiestatea Sa Regele!

În aceeași clipă, regele intră, urmat de regina Elisabeta, spunând:

– Brătianu e aici?

Am răspuns:

– Nu, Sire, este la Sinaia, căci acolo i s-au dus telegramele.

A ieșit puțin pe terasă, spunând reginei:

– O să ne continuăm plimbarea.

Chiar în seara aceea am avut explicația acestei vizite neașteptate, căci regele niciodată nu se ducea la particulari. Venise să i se confirme primirea telegramei lui Joffre către Legația Franței: „Victorie pe toată linia!" Nemții fuseseră opriți pe Marna. Poate să pară contradictoriu de a afirma că această victorie a adus o destindere în starea de spirit a regelui. El suferea – este drept – că nu-și putuse ține angajamentele față de Triplică, dar pe de altă parte, ținând seama de vârsta și de sănătatea sa, era ușurat de faptul de a nu se găsi în război și de a nu fi silit să ia decizii grave. În curând murea, aparent subit pentru cei care nu știau cât era de gravă starea inimii sale, dar nu pentru regină, medicul lui și soțul meu.

Drama vieții lui lua sfârșit, drama României începea. ■

[1] Este vorba despre Consiliul de Coroană de la Sinaia din 21 iulie/3 august 1914, care a hotărât neutralitatea armată a României.

„Ştiţi că v-am bănuit a fi trădător, înţeleg perfect limba română şi am urmărit de departe conversaţia dumneavoastră. Din punct de vedere militar, generalul Prezan are dreptate, dar raţiunile politice pe care i le-aţi prezentat trebuie luate în considerare".

A doua zi, prinţul Ştirbei a adus proiectul de telegramă pe care regele trebuia s-o trimită d-lui R. Poincaré, preşedintele Republicii şi d-lui Clemenceau, Preşedintele Consiliului [de Miniştri] francez, în care le anunţa intenţia sa de a reintra în luptă alături de Aliaţi, iar Ion Brătianu mi-a remis puţin mai târziu textul telegramei pe care el însuşi i-o trimitea d-lui Clemenceau.

Am arătat cele trei telegrame d-lui de St.-Aulaire, le-am făcut mici retuşuri şi el le-a trimis la Paris prin însărcinatul cu afaceri al Americii, care era singurul ministru aliat care folosea cifru; astfel, cele trei telegrame au plecat spre New York pentru a ajunge la Paris.

Cele trei documente erau destinate să întărească hotărârea luată, aşteptând pregătirea mobilizării generale a armatei noastre care trebuia să fie precedată de răsturnarea guvernului Marghiloman. Ion Brătianu, ajutat de prinţul Ştirbei, şi-a asumat această misiune pe lângă rege, care, cu tot elanul inimii sale nobile, nu aştepta decât să acţioneze.

În afară de rege şi regină, ministrul Angliei, Ion şi Vintilă Brătianu, Mişu, generalul Prezan, Robert de Flers, marchizul de Belloy şi prinţul Ştirbei, nimeni nu a ştiut de prezenţa mea la Iaşi.

Când, uneori, voiam să-l văd pe Ion Brătianu escaladam zidul despărţitor şi de cealaltă parte, d-na Eliza Brătianu, prevenită, după ce îndepărta servitorii, mă aştepta pentru a mă conduce la Brătianu.

Temându-se ca prezenţa mea la Iaşi să nu fie desconspirată, d-l de St.-Aulaire a cerut [bancherului] Ion Chrissoveloni, ale cărui sentimente proaliate erau demne de încredere, să acorde azil pe proprietatea sa de la Ghidigeni unei persoane al cărei nume nu trebuia cunoscut nici de către el, nici de familia sa şi personalul său. Numele misteriosului oaspete urma să-i fie făcut cunoscut de d-l St.-Aulaire însuşi, în momentul în care secretul nu mai era necesar.

La orele 11 noaptea, am părăsit domiciliul ministrului Franţei într-un automobil, însoţit de locotenentul francez du Sartel.

În timpul şederii mele la Ghidigeni, regele a demis guvernul Marghiloman şi l-a înlocuit cu un guvern prezidat de generalul Coandă [24 octombrie/6 noiembrie 1918], mobilizarea armatei a fost pregătită în modul cel mai discret posibil, până în ziua când a putut fi decretată public [28 octombrie/10 noiembrie 1918].

În ceea ce îl priveşte, Victor Antonescu, numit, din nou, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar la Paris, a plecat imediat la post. Revenirea sa a fost întâmpinată cu elogii de presa pariziană. Ea a fost calificată, şi pe bună dreptate – cum titra, de pildă L'Excelsior **din 11 decembrie 1918** – O misiune eroică. ■

Prezentarea şi selecţia textului:
dr. Ion MAMINA

Primul ostaş francez

Ion Cucu Bănăţeanu, din Turnu Măgurele, profesor la Alexandria şi în ultima parte a vieţii conducătorul cercului de muzică de la Casa Centrală a Armatei din Bucureşti, a avut norocul să se întâlnească cu primul ofiţer francez al armatei din sudul Dunării care a trecut la nordul fluviului în noiembrie 1918. Evenimentul s-a produs în dimineaţa zilei de 12 noiembrie 1918. Iată cum relata această întâmplare:

„Mă îndreptam spre locul unde priponisem barca. Aud în franţuzeşte: «Cine e acolo?». Am ridicat mâinile în sus şi am răspuns: «Un Roumain». «Stai aşa!». O lanternică electrică mi-a luminat faţa. Am închis ochii. «Ce cauţi aici?». «Barca cu care voiam să trec în Bulgaria». «Văd că vorbeşti aproape bine franţuzeşte... Cine eşti?». «Fiul mecanicului şef de la uzina ce se vede colo». «Lasă mâinile jos! Cum te cheamă?» «Ion Cucu...». «Perchezi ţie!»... Mă percheziţionase aspirantul Serre, care a raportat sec: «Nimic!». Eram foarte încurcat că nu puteam vedea faţa celui care îmi lua interogatorul. «Cunoşti topografia locului?». «Perfect». «Unde este comandamentul [german]?». «În casele de la debarcader». «Du-ne acolo, dar fii cuminte; la cea mai mică mişcare trag»...

Era ora trei, în dimineaţa zilei de 12 noiembrie 1918. În fotografie, locotenentul Medard şi eu. Pe verso se vede scris: «Amintire bunului nostru prieten Ion Cucu. Locotenent Medard (primul ofiţer care a pus piciorul pe pământul românesc la 12 noiembrie, ora 1 noaptea) [Regimentul] 58 infanterie, Compania 7.

SS Medard»".

Ion BÂLĂ

„CEA MAI SFÂNTĂ ASPIRAȚIUNE A NEAMULUI...“

În dimineața zilei de 10/23 noiembrie, la ora 10, avionul „Farman-40“ nr. 3 240 a decolat din Bacău, luând direcția Blajului, peste linia frontului. Atât pilotul – locotenentul Ștefan Niculescu –, cât și însoțitorul său – căpitan Victor Precup – aveau fețele protejate cu un strat de parafină, pentru a putea rezista la o temperatură de minus 40 de grade, cât se înregistra la altitudinea de 2 600 metri, înălțime necesară traversării Carpaților. Carlinga era deschisă, iar cei doi militari nu dispuneau de parașute și nici de armament. La bord se aflau însă un sac cu manifeste și o geantă militară sigilată. Manifestele urmau să fie lansate din avion deasupra Blajului și a altor așezări transilvănene. Geanta sigilată conținea trei documente extrem de importante, pe care căpitanul Victor Precup trebuia să le predea destinatarilor.

Pentru unii dintre specialiști, documentele respective nu sunt inedite. Doar intenționat uitate și scoase din circuit public timp de mai multe decenii. Și nu întâmplător. Ele dădeau răspunsuri mult prea clare unor întrebări fundamentale cu privire la rolul unor forțe social-politice dar și al unor personalități în realizarea României Mari. Mai ales, aceste documente rectifică omisiuni, denaturări și mistificări.

Să rememorăm deci, cu ajutorul unor participanți de marcă, acele neuitate evenimente din zilele premergătoare Adunării de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

I. *Ion I.C. Brătianu către Consiliul Național Român Central*[1]

Cea mai sfântă aspirațiune a neamului se împlinește. Peste suferințele trecătoare, generațiile vor râvni la zilele pe cari le trăim. Fără mirare am văzut că, despărțiți în cele mai grele împrejurări, ne-am regăsit cu aceleași simțiri și cu același gând.

Grabnic acuma este stăpânirea încercărilor vrăjmașe ale ungurilor, ale anarhiei, ale demagogiei, prin organizație, prin propagandă, prin forță.

Pentru organizare și propagandă temeiul este firește:

Unirea desăvârșită a tuturor sufletelor și a tuturor ținuturilor; toți în jurul regelui, care ține drapelul, simbol al acestei uniri. Libertate și dreptate pentru toți, de orice neam și orice religie. Dezvoltare larg democratică, reforme electorale și agrare, condițiuni de viață pentru muncitorime, care să le asigure legitimele lor revendicări și parte de folosință la rodul muncii lor.

Aici se grăbește trimiterea forțelor armate, precum ați cerut.

Reamintind d-lui Mihali întâlnirea noastră de la Sinaia în toamna anului 1914, după ce fusese primit de regele Carol, vă zic tuturor cu dragoste frățească: credința ne-a mântuit. Să pășim înainte cu neclintită încredere în menirea neamului și nețărmurit devotament în serviciul lui.

5/18 noiembrie 1918

Ioan I.C. Brătianu
m[anu] p[ropria]

II. *Scrisoarea preotului dr. Nicolae Bălan către Vasile Goldiș, președintele Consiliului Național Român Central*

Iași, 7/20 noemvrie 1918
Nr. 541/1918

Scumpe domnule Goldiș!

Pe urma îndrumării ce ne-o adusese de la Arad dl. Bohățiel, de a lua contact cu guvernul din Iași, la îndemnul unor membri ai

[1] În primul deceniu de după Marea Unire, aceste documente au fost publicate în mai multe rânduri, în lucrări speciale sau în diverse publicații. Textele lor prezintă mici diferențe de lectură. Iată motivul pentru care noi am preferat să le copiem după exemplarele în copie păstrate în Arhiva Muzeului Aviației, Fond F, documentele nr. 5, 6 și 7.

Consiliului nostru sibian, am luat sarcina aceasta asupra mea.

Plec cu automobilul din Sibiu joi dimineața în 14 n[oiembrie] st. nou, am răzbit prin Mediaș, Murășoșorhei [Târgu Mureș], Reghin la Bistrița, de unde, după ce mi-am cules informații de la ai noștri, am trecut prin pasul Bârgăului la Vatra Dornei în Bucovina. Sâmbătă în 16 noemvrie stil n., către seară, am sosit la Iași.

Este peste putință să redau impresiile și emoțiile covârșitoare prin care am trecut în timpul călătoriei și a petrecerei mele de până acum aici. Mă voi sili să vă comunic pe scurt ce e esențial și mai necesar, ca să știți pentru orientarea D[omniei] Voastre, înțeleg a întregului Conziliu, în acțiunile politice ce trebuie să întreprindeți în cestiunile mari. În armată s-a decretat mobilizarea unor contigente suficiente pentru a opera cu succes împotriva celor ce nici acum nu vor a recunoaște dreptul nostru la libertate și independență deplină, politică deplină în desăvârșit acord cu Aliații. S-a ordonat trecerea armatei române peste Carpați, spre înfăptuirea idealului nostru secular. Nu vă puteți închipui ce entuziasm a produs faptul acesta în toate inimile. Zvonurile că ostașii nu ar fi răspunzând la chemare și că țărănimea s-ar fi revoltat sunt absolut mincinoase.

Imediat după sosire am obținut audiență la bărbații politici cu rol conducător, cărora le-am dat informații detaliate despre stările de la noi și despre activitatea Conziliului nostru central. Ca trimis al Conziliului sibian, în înțelegere cu cel de la Arad, am făcut espozeul asupra situației înaintea ministrului președinte Coandă, a generalului Prezan, șeful Statului Major, a fraților Brătianu și a altor fruntași ai partidului liberal, a d-lui N. Iorga, Mișu Cantacuzino, [A.C.] Cuza etc.

Astăzi am fost primit la ministrul Franței – Saint-Aulaire – care cu o extraordinară căldură ne-a garantat și pe mai departe tot sprijinul pentru realizarea integrală a tuturor aspirațiilor noastre naționale. Dumnezeu a voit, ca cu ocazia audienței la acest bărbat însuflețit de iubire față de neamul nostru, să fie la Legațiunea franceză și ministrul plenipotențiar al Angliei și al Statelor Unite. Prin dl. Saint-Aulaire am fost prezentat și acestora din urmă, comunicându-le voința nestrămutată a poporului românesc din Ungaria și Transilvania, de a se uni cu Regatul României. Încă în prezența mea toți trei miniștrii s-au învoit a comunica guvernelor lor această declarație ce le-am făcut-o. Cumpănind cu toată seriozitatea ce o comportă chestiunea, explicațiile primite pentru orientarea D. Voastre, Vă rog să procedați în chipul următor:

1. Dacă nu ați făcut până acum, întrerupeți imediat orice tratative cu guvernul maghiar, pentru că numai încurcă și viciază situația.

2. În timpul cel mai scurt posibil, într-o adunare ce se va ține oriunde, dar mai bine la Alba Iulia, și la care să participe mulțime cât mai mare și reprezentanții conziliilor noastre locale de pretutindeni: proclamarea alipirii necondiționate la România. Proclamația aceasta este indispenzabilă și cerută în modul cel mai categoric de urgență din toate părțile. S-a așteptat să fie făcută până acum și orice întârziere este enorm păgubitoare intereselor noastre. Ministrul Franței a cerut-o ca o condiție sine qua non a tuturor pașilor pe care guvernul francez îi face pe lângă Aliați pentru izbândirea cauzei noastre, care după informațiile telegrafice ale

d-lui Tache Ionescu, diplomaticește este bine garantată. Lăsați orice considerații la o parte și chiar dacă ar trebui să aduceți cea mai mare jertfă, conformați-vă întocmai. Am avut plăcerea să vorbesc la Iași și cu dl. Sextil Pușcariu, care mi-a dat ideea să țineți adunarea de proclamație a unirii pe duminica ce vine, în 24 noemvrie st.n. pentru că atunci vor proclama și frații bucovineni alipirea la România, și dacă s-ar face același lucru simultan și la noi, se va considera ca un plebiscit suficient pentru a servi de bază la deciziunile ce le va lua Conferința de pace.

Ministrul Franței ține plebiscitul de prisos, dar se va face proclamația cerută acum. Părerea tuturor e că dacă se va face proclamația acum, până ce armata română nu a intrat mai adânc în teritoriul țării, va trage neasemănat mai mult în cumpănă, decât dacă s-ar face între alte condiții, mai târziu.

Cu privire la fixarea granițelor prezintă oarecari dificultăți numai partea Banatului locuită de sârbi. Dl. Brătianu mi-a spus să o reclamăm cu stăruință și pe aceasta, conform convențiilor încheiate [de România cu Antanta], deoarece, făcându-se navigabil Mureșul, din mijlocul Ardealului vom trece prin Tisa la Dunăre. Domnul Iorga e de părere să renunțăm la această pretențiune, pentru că nu e bine să stăm rău cu sârbii, pe câtă vreme ucrainenii nu ne iubesc, maghiarii și bulgarii ne urăsc pe întrecute. Să ne păstrăm măcar pe sârbi ca prieteni.

Chestiunea teritorială veți trata-o în proclamațiune cum veți crede mai bine. Poate n-ar fi consult să intrați în amănunte.

3. După ce se face proclamația unirii, în adunări prin centrele din toate părțile, în frunte cu conziliile locale, să se facă și redacteze cât mai multe aderențe. Eu am arătat pretutindenea că e prisos să se facă plebiscit tocmai în Ardeal, de unde s-a conceput pentru prima dată ideea unității naționale și care a dat atâția apostoli înflăcărați ai ei. Dacă veți face proclamația în chipul arătat, veți înlesni nu numai acțiunea diplomatică până la pace și hotărârile congresului de pace, dară veți arăta că e superfluu orice alt plebiscit.

4. Cred că armata nu va întâmpina rezistență serioasă. Eu însă am dat informații care pot lăsa și contrariul. Am făcut-o aceasta cu

Nicolae Bălan, profesor de dogmatică și morală la Seminarul „Andreian" din Sibiu; din 1920 arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu, mitropolit al Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului

gândul bun, ca succesul să fie cât mai bine asigurat. Înaintarea se face cam încetișor, mai ales acum la început, până ce vor concentra trupe mai multe. Întâmpină foarte mari greutăți aprovizionarea, că țara a fost stoarsă de nemți. Lipsurile aici sunt mari, în Bucovina și mai mari. Pentru trebuințele armatei se vor face rechiziționări, mai ales de la străini. Mi-a declarat azi generalul Prezan că dacă populația românească ar sări trupelor în ajutor cu alimente, înaintarea s-ar face mult mai repede. Vă rog deci să luați măsuri în direcția aceasta, prin conziliile locale din toate centrele și chiar prin satele noastre. Complectați organizația pretutindenea prin oameni de încredere și de ispravă. Gărzile noastre vor avea să susțină ordinea în dosul frontului.

5. Pe urma audienței ce am avut-o azi la regele Ferdinand, vă rog să dați expresie și tradiționalului nostru dinasticism, proiectat asupra Coroanei Române.

6. Proclamația unirii cu România să se facă fără nici o rezervă, ca cu atât să aibă mai mare greutate față de elementele străine. Ar fi greșit să se accentuieze vreo rezervă cât mai mică de păstrare a vreunei autonomii în cadrul statului român, cum greșit ar fi dacă s-ar proclama numai unirea tuturor românilor într-un stat național. E necesar să se proclameze nu teze generale ca aceste, cum au făcut frații din Bucovina, care însă în duminica viitoare vor proclama în concret unirea. Așa să se facă la noi chiar primul pas.

7. Ar fi de dorit să luați contact cu sașii și cu șvabii din Banat, promițându-le drepturi largi, conform indicațiilor din scrisoarea d-lui Brătianu. Dacă s-ar putea, stați de vorbă și cu săcuii.

8. Proclamația și aderențele să se redacteze în mai multe exemplare; din fiecare trimiteți câte un exemplar la Blaj, ca ocazional să poată fi luate cu aeroplanul la Iași. Informații și altceva ve-ți mai primi și prin un alt curier trimis de aci.

Auzeam că la Lugoj s-ar fi găsind aeroplane de care dispun ai noștri; să încerce cineva un zbor încoace, aducând informații cât mai bogate. Mâine, în ziua Archangelui Mihail, se va face parastas la Mitropolia de aici pentru Mihaiu Viteazul. Sunt pus să iau și eu cuvântul. Ne vom uni cugetele și simțirile cu toți ai noștri de acolo și le vom înălța spre idealul sfânt conceput în craniul care de la Mănăstirea Dealului a peregrinat în clipe de grele încercări până la Nistru și care acum se găsește în biserica Sfintei Mitropolii de aici.

Bunul Dumnezeu să bine-cuvânteze gândurile noastre curate, făcând să răsară din ele fericirea și gloria viitoare întregului popor românesc.

Cu aceste sentimente vă îmbrățișează al d-voastră devotat dr. Nicolae Bălan, căpitan Victor Precup.

P.S. Scrisoarea aceasta a fost trimisă cu aeroplanul cel dintâi trimis să aterizeze pe Câmpia Libertății de la Blaj.

III. *Scrisoarea d-rului Nicolae Bălan către preotul Vasile Suciu, președintele Consiliului Național Român din Blaj*

Mult prețuite părinte Suciu,

Te rog să citești scrisoarea ce o adresez domnului Goldiș, să faci notițe după ea în sensul cărora să dai aviz prin curier tuturor oamenilor noștri de încredere din fruntea conziliilor de pretutindenea.

Scrisoarea adresată d-lui Goldiș te rog să i-o expediezi cu posibilă grăbire prin un curier anume. Dacă dl. Goldiș n-ar fi acasă, să fie înmânată altuia din Conziliul Central de la Arad. O copie după scrisoare te rog să o trimiți d-lui Bârseanu de la Sibiu. Serviciul de aeroplan la Blaj va rămâne statornic, de aceea luați măsuri să nu fie molestați la aterizare. Apelurile le împărțiți pe sate.

Situația diplomatică stă excelent. Armata va înainta treptat. Să-i iasă înainte în toate părțile oameni de încredere care să dea trupelor ajutor. Organizați-vă cât mai bine. Păsiți cu îndrăzneală, fiindcă vorba poporului din Ardeal trage enorm în cumpănă.

Declarația de alipire să se facă fără nici o șovăire, ca cea mai mare manifestație a voinței întregului popor.

Scriu repede, căci timpul mi-e scurt.

Îmbrățișez pe toți ai noștri.

Cu drag, dr. N. Bălan

IV. *Relatare a locotenentului aviator Vasile Niculescu, din 6 iulie 1920 (fragmente)*[1]:

...Pentru îndeplinirea acestei misiuni m-am oferit fără rezervă, cu un entuziasm care a șters cu desăvârșire din mintea mea orice gând la vreun risc...

În dimineața zilei de 10/23 noiembrie 1918, pe un ger cumplit, am decolat [din Bacău] de pe aerodromul acoperit de zăpadă,

Preotul greco-catolic Vasile Suciu, președintele Consiliului Național Român din Blaj, a fost ales în 1918 mitropolit de Alba Iulia și Făgăraș

luând direcția munților spre Blaj. Am trecut Carpații la 2 600 m înălțime, scoborând apoi într-o pantă ce se întindea până la Blaj.

După două ore și un sfert de zbor, ne-am găsit deasupra orașului la o mică înălțime și aruncam peste el manifestele Marelui Cartier General, care anunțau că armata română mobilizată trece Carpații prin zăpada de peste 2 m și îi îndemna pe transilvăneni la liniște, că armata vine în numele păcii.

Îndată, am aterizat în condiții excelente pe Câmpul Libertății, aproape de Crucea lui Avram Iancu, lângă oraș. Peste puțin timp, avionul din care nu scoborâsem încă era înconjurat de o mare mulțime de blăjeni și țărani din satele apropiate, trecuți îmbrăcați prin apa Târnavelor. Am rămas mut și fără simțire la entuziasmul acestor oameni, când au văzut tricolorul de pe avionul sosit din Regat, aducându-le știri ce le umpleau sufletul de bucurie.

Salutul de bun sosit ce ni s-a adresat de către domnii prof. dr. Macovei și dr. Precup în numele românilor transilvăneni, aclamațiile mulțimii ce ne înconjura erau expresia cea mai clară a fericirii omului eliberat: „Prima solie a mântuirii din Regat le-a sosit".

Am fost asigurați că de câteva zile jandarmii unguri au fost dezarmați, nu mai e nici un pericol, suntem în cea mai perfectă siguranță, avionul poate odihni o noapte lângă „Piatra lui Avram Iancu"; păzit și cu o mitralieră de 18 studenți ce făceau garda orașului și împrejurimilor. Fiecare blăjean și țăran a căutat să dea mâna cu noi, să ia un lucru cât de neînsemnat al nostru ca să ni-l ducă acolo unde trebuia să ne odihnim peste noapte. Nimic n-a lipsit, am găsit totul acolo unde trebuia. Dacă doream să se aducă pe sus avionul la locul unde urma să stăm până la plecare, ni-l aduceau, fiecare ținea să dea o mână de ajutor.

După ce am umblat pe străzile orașului, aclamați de la toate ferestrele, de prin balcoane, am fost conduși la Palatul Mitropolitan și întâmpinați aici de părintele Vasile Suciu, actualul mitropolit al Bisericii unite a Blajului. Pe dată s-a întrunit Comitetul Național, al cărui președinte era, pentru a discuta și hotărî acțiunea determinată de corespondența Marelui Cartier General.

În noaptea de 10-11/23-24 noiembrie 1918 au fost anunțate toate centrele ocupate de români de sosirea avionului. Comitetul

[1] Arhiva Muzeului Național de Istorie a României, Fond Manuscrise, documentul nr. 83 622.

hotărăște tot atunci „unirea cu patria mamă" și pentru a se arăta lumii întregi că unirea e dorința românilor transilvăneni, s-a hotărât în același timp Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, unde peste o săptămână, la 18 noiembrie / 1 decembrie, s-au adunat la 100 000 de români, proclamând unirea.

Spre ziua de 11/24 noiembrie 1918 când ne pregăteam de plecare, au sosit delegați de la Alba Iulia la Blaj pentru a ne saluta. Ziarul blăjean *Unirea* publică tot atunci articolul *Prima solie:* „Din Țara Românească ne-a sosit azi, sâmbătă la ora unu după amiază, locotenentul pilot Niculescu din armata română și căpitanul Precup, originar din Transilvania. Au sosit cu aeroplanul, împrăștiind apelul pentru Blaj. ...Domnul profesor Precup și domnul dr. Macavei i-au salutat de bună venire. Visul lui Vlaicu și al milioanelor de români s-a izbândit. El a fost solia cea dintâi, visul neîmplinit de care pomenea poetul. Solia de azi e realitate, biruința principiului național peste toate obstacolele de până acum. Trăiască România Mare!"

Apoi, domnul dr. Ionel Pop îmi oferă ca amintire pentru acest eveniment o bucată de piatră din cea a libertății, însoțită de următoarea scrisoare: „Dragă domnule Niculescu! Trecând Carpații în zbor împreună cu domnul Victor Precup, ca prima solie a mântuirii noastre, ai aterizat ieri 23 noiembrie pe Câmpul Libertății. Du, te rog, fraților noștri dragi toată căldura sufletului nostru, du-le chemarea noastră. Dumneata vei fi pururea neuitat și ca să-ți aduci aminte din când în când de aceia pe care sosirea dumitale i-a făcut fericiți, primește de la noi o amintire, o bucată de piatră. E o întruchipare a luptelor noastre seculare și a suferințelor noastre, este o bucățică de piatră din vechea «Piatră a Libertății», ridicată în 1848 pe Câmpia de lângă Blaj, unde ați aterizat dumneavoastră. Ungurii, ca nici măcar acest modest semn al dorinței libertății să nu-l avem, au aruncat în aer cu dinamită vechea piatră. Din trupul ei e bucata care-ți va aminti de noi. Cu frățească dragoste, dr. Ionel Pop, Blaj, la 24 noiembrie 1918".

Aparatul „Farman-40" și, în medalion, temerarul locotenent-aviator Vasile Niculescu

Cu acestea, împreună cu corespondența care cuprindea hotărârile luate asupra destinului neamului nostru, în dimineața aceleiași zile ne îndreptarăm spre locul de aterizare, unde o mulțime mai mare ca în ajun ne aștepta. Gerul parcă se mai înăsprise, motorul ce acum eu trebuia să-l pornesc îmi era toată atenția... După destulă muncă și timp îndelungat, l-am pornit. În acest timp, blăjenii, într-un cor, cântau cântece naționale, patriotice. N-am putut împiedica pe nimeni să-și scrie numele și gândurile trezite de aceste împrejurări pe aripile, coada și carlingul avionului. Fiecare a trimis în felul acesta salutul fraților de peste munți. Intelectualii în special chemau armata română să vină mai repede, își arătau sentimentele de dragoste, cu scris mare, de „frumoasa noastră regină și regele tuturor românilor".

Avionul era împestrițat de iscălituri și sentimente scrise, umplusem carlingul de florile ce mi se oferiseră de mâini nenumărate. Ne întorceam acum cu un neprețuit tezaur pe care a doua zi l-am prezentat tot pe calea aerului, la Iași, celor ce ne-au trimis...■

Grupaj realizat de V. AVRAM și M. ȘTEFAN

Mărturie inedită

Unul dintre cei mai activi fruntași ai social-democrației române din Transilvania primelor decenii ale acestui veac a fost Enea Grapini. S-a născut la 16 septembrie 1893 în comuna Șanț, județul Bistrița Năsăud, ultima localitate de pe valea Someșului Mare, în hotar cu Bucovina, sat grăniceresc, de români neaoși, care și-au identificat viața cu păstoritul și agricultura, îndeletniciri specifice tuturor românilor din zonele carpatine. A văzut lumina zilei în familia preotului greco-catolic Pamfiliu Grapini (1855-1949), distinsă personalitate culturală a vremii, căreia românii din această zonă îi datorează, între altele, și Monografia comunei Șanț, editată în 1903, de Tipografia A. Baciu din Bistrița. În familia preotului P. Grapini s-au născut cinci copii, doi băieți și trei fete, Liciniu, era cel mai mic dintre ei, medicinist la Budapesta și simpatizant social-democrat și el.

Enea Grapini a urmat cursurile școlii primare în comuna natală, primele clase liceale la Bistrița și ultimele la liceul Gherla. Despre studiile universitare, iată ce spune el însuși într-un interviu acordat în 1978: „Grație unei burse a Administrației fondurilor grănicerești din Bistrița, am putut urma Politehnica și am devenit inginer, profesie pe care, în paranteză fie spus, am exercitat-o timp de 54 de ani încheiați!"

Nu a practicat meseria de inginer imediat după absolvirea Institutului Politehnic, fiind atras de luptele politice care, în condițiile primului război mondial și ale prăbușirii Imperiului austro-ungar, au căpătat o amploare deosebită. De menționat însă, în cadrul activității sale profesionale, executarea căii ferate Vatra Dornei – Ilva Mică, în calitate de inginer constructor și arhitect.

După Marea Unire s-a stabilit la Bistrița, unde și-a întemeiat o familie. Între anii 1933-1940 a ocupat funcția de președinte al Camerei de muncă din Bistrița, activitate predilectă social-democraților în acele vremuri.

După dictatul de la Viena, la data de 8 septembrie 1940, a organizat o mare demonstrație de protest în Piața Unirii din Bistrița, la care au participat un mare număr de muncitori, țărani și intelectuali din zonă. După această acțiune, ca urmare a presiunilor exercitate de autoritățile horthyste, Enea Grapini a fost obligat să se refugieze la București, unde a trăit timp de 40 ani, până la sfârșitul vieții sale.

Între alte funcții ocupate în cariera sa, a fost și aceea de președinte al Asociației inginerilor și tehnicienilor din România.

Ultimul dintre cei șase social-democrați care au făcut parte din Consiliul Național Român Central, Enea Grapini s-a stins din viață la 1 martie 1980, la București; a fost înhumat la Bistrița, la 3 martie 1980.

Enea Grapini
într-o fotografie din 12 februarie 1918

Între alte manuscrise ce s-au păstrat în arhiva sa, se află și cel care poartă titlul Calendarul evenimentelor premergătoare și revoluția din 1918 din Austro-Ungaria. **Am extras din acest document câteva pasaje referitoare la crearea Consiliului Național Român Central, organism politic cu rol primordial în pregătirea unirii Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918. Am reținut îndeosebi secvențele care subliniază activitatea patriotică a social-democraților transilvăneni și contribuția lor la înfăptuirea idealului unității naționale a poporului român.**

Florea GRAPINI

SOCIALIȘTII ȘI MAREA UNIRE

1917.

I octombrie: în urma chetelor organizate de conducerea Secțiunii Române a Partidului Social Democrat din Ungaria [căreia, în continuare, o să-i spunem P.S.D.(R)] a reapărut săptămânalul *Adevărul,* organul de presă al P.S.D.(R), suspendat în 1914, la începutul războiului.

1918.

Ianuarie. Se constituie noul Comitet Central al P.S.D.(R), care își avea sediul la Budapesta, în următoarea componență: Bazil Surdu, Enea Grapini, Teodor Moga, V. Petrașcu, Iosif Maer, I. Flueraș, Valeriu Coman, Iosif Renoiu, Iosif Jumanca, Țiron Albani, C. Crăciun și V. Olar.

Februarie: protest în Parlamentul ungar al deputatului român Teodor Mihali, membru în conducerea Partidului Național Român, împotriva măsurilor antiromânești ale autorităților.

5 mai: Congresul P.S.D.(R) adoptă o rezoluție împotriva caracterului imperialist al păcii pe care Puterile Centrale voiau s-o impună României. Se alege un nou Comitet Central, format din : Iosif Ciser, Ion Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca și Nicolae Ignat; din comisia de control făceau parte: Iosif Renoiu, George Boier, Iosif Receanu, Ion Vițelar și Vasile Pătrașcu.

Mărturie inedită

Unul dintre cei mai activi fruntași ai social-democrației române din Transilvania primelor decenii ale acestui veac a fost Enea Grapini. S-a născut la 16 septembrie 1893 în comuna Șanț, județul Bistrița Năsăud, ultima localitate de pe valea Someșului Mare, în hotar cu Bucovina, sat grăniceresc, de români neaoși, care și-au identificat viața cu păstoritul și agricultura, îndeletniciri specifice tuturor românilor din zonele carpatine. A văzut lumina zilei în familia preotului greco-catolic Pamfiliu Grapini (1855-1949), distinsă personalitate culturală a vremii, căreia românii din această zonă îi datorează, între altele, și Monografia comunei Șanț, editată în 1903, de Tipografia A. Baciu din Bistrița. În familia preotului P. Grapini s-au născut cinci copii, doi băieți și trei fete, Liciniu, era cel mai mic dintre ei, medicinist la Budapesta și simpatizant social-democrat și el.

Enea Grapini a urmat cursurile școlii primare în comuna natală, primele clase liceale la Bistrița și ultimele la liceul Gherla. Despre studiile universitare, iată ce spune el însuși într-un interviu acordat în 1978: „Grație unei burse a Administrației fondurilor grănicerești din Bistrița, am putut urma Politehnica și am devenit inginer, profesie pe care, în paranteză fie spus, am exercitat-o timp de 54 de ani încheiați!"

Nu a practicat meseria de inginer imediat după absolvirea Institutului Politehnic, fiind atras de luptele politice care, în condițiile primului război mondial și ale prăbușirii Imperiului austro-ungar, au căpătat o amploare deosebită. De menționat însă, în cadrul activității sale profesionale, executarea căii ferate Vatra Dornei – Ilva Mică, în calitate de inginer constructor și arhitect.

După Marea Unire s-a stabilit la Bistrița, unde și-a întemeiat o familie. Între anii 1933-1940 a ocupat funcția de președinte al Camerei de muncă din Bistrița, activitate predilectă social-democraților în acele vremuri.

După dictatul de la Viena, la data de 8 septembrie 1940, a organizat o mare demonstrație de protest în Piața Unirii din Bistrița, la care au participat un mare număr de muncitori, țărani și intelectuali din zonă. După această acțiune, ca urmare a presiunilor exercitate de autoritățile horthyste, Enea Grapini a fost obligat să se refugieze la București, unde a trăit timp de 40 ani, până la sfârșitul vieții sale.

Între alte funcții ocupate în cariera sa, a fost și aceea de președinte al Asociației inginerilor și tehnicienilor din România.

Ultimul dintre cei șase social-democrați care au făcut parte din Consiliul Național Român Central, Enea Grapini s-a stins din viață la 1 martie 1980, la București; a fost înhumat la Bistrița, la 3 martie 1980.

Enea Grapini
într-o fotografie din 12 februarie 1918

Între alte manuscrise ce s-au păstrat în arhiva sa, se află și cel care poartă titlul Calendarul evenimentelor premergătoare și revoluția din 1918 din Austro-Ungaria. **Am extras din acest document câteva pasaje referitoare la crearea Consiliului Național Român Central, organism politic cu rol primordial în pregătirea unirii Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918. Am reținut îndeosebi secvențele care subliniază activitatea patriotică a social-democraților transilvăneni și contribuția lor la înfăptuirea idealului unității naționale a poporului român.**

Florea GRAPINI

SOCIALIȘTII ȘI MAREA UNIRE

1917.

I octombrie: în urma chetelor organizate de conducerea Secțiunii Române a Partidului Social Democrat din Ungaria [căreia, în continuare, o să-i spunem P.S.D.(R)] a reapărut săptămânalul *Adevărul,* organul de presă al P.S.D.(R), suspendat în 1914, la începutul războiului.

1918.

Ianuarie. Se constituie noul Comitet Central al P.S.D.(R), care își avea sediul la Budapesta, în următoarea componență: Bazil Surdu, Enea Grapini, Teodor Moga, V. Petrașcu, Iosif Maer, I. Flueraș, Valeriu Coman, Iosif Renoiu, Iosif Jumanca, Țiron Albani, C. Crăciun și V. Olar.

Februarie: protest în Parlamentul ungar al deputatului român Teodor Mihali, membru în conducerea Partidului Național Român, împotriva măsurilor antiromânești ale autorităților.

5 mai: Congresul P.S.D.(R) adoptă o rezoluție împotriva caracterului imperialist al păcii pe care Puterile Centrale voiau s-o impună României. Se alege un nou Comitet Central, format din : Iosif Ciser, Ion Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca și Nicolae Ignat; din comisia de control făceau parte: Iosif Renoiu, George Boier, Iosif Receanu, Ion Vițelar și Vasile Pătrașcu.

DE LA GALTIU LA ALBA IULIA

Conf. univ. dr. IACOB MÂRZA, Universitatea „1 Decembrie 1918", Alba Iulia

În cele opt decenii trecute de la Marea Unire au fost date la lumină nenumărate mărturii ale celor ce au luat parte la acest hotărâtor eveniment din istoria românilor, de la cele ale principalilor protagoniști, până la relatări ale unor simpli participanți la măreața Adunare de pe Platoul Romanilor din Alba Iulia.

Trecerea anilor a făcut să apară alte și alte consemnări ale memorabilului eveniment, multe dintre ele publicate pentru prima dată și în paginile revistei *Magazin istoric*. Prezentăm cititorilor o astfel de relatare *inedită*, datorată unui martor al istoricei zile: dr. Traian Mârza (1911-1992), fost avocat în Alba Iulia și membru, din tinerețe, al P.N.Ț. Spre sfârșitul vieții, și-a redactat memoriile, sub titlul *Înseilări*, în care sunt relatate și unele fapte din zilele Marii Uniri, cu informații mai puțin cunoscute, care pot contribui la întregirea tabloului general al celor întâmplate în urmă cu 80 de ani.

Deși copil pe atunci, memorialistul de mai târziu a înregistrat și reținut detalii care prezintă și astăzi interes.

Între altele, dr. Traian Mârza relatează despre pregătirile din satul său natal, Galtiu, din apropiere de Alba Iulia, pentru participarea la Marea Adunare. Școlile fiind închise de la începutul lui noiembrie 1918, autorul se afla acasă. Să-i urmărim relatarea.

Iată cum descrie memorialistul plecarea sa spre Alba Iulia, în dimineața zilei de 1 Decembrie 1918.

În sat fusese cartiruit un divizion german de artilerie în retragere de pe frontul din România. Comandantul divizionului, un maior, se aproviziona cu lapte de la părinții autorului, acesta împrietenindu-se cu ostașul care venea să ia laptele, „Fritz, un șmecher de soldat, care o rupea destul de bine românește".

Delegații din Galtiu, între care și tatăl memorialistului, „au plecat spre Alba Iulia pe jos, la o oră foarte timpurie, în jur de 4 dimineața, întrucât nu era nici o nădejde ca în halta Sântimbru să oprească vreun tren special, care aducea participanți la Adunare".

În aceeași dimineață, divizionul german pleacă din Galtiu și copilul Mârza se roagă de Fritz să-l ducă și pe el la Alba Iulia. Soldatul care conducea un cheson de muniții îl ia și pornesc la drum cu coloana de tunuri.

„Hurducat de chesonul gol și zgribulind puțin de frig, deși eram bine îmbrăcat și aveam pe cap căciula mea albă, am ajuns în șoseaua națională. Acolo, divizionul, încolonat pe dreapta, înainta la pas, când din urmă a apărut trăsura maiorului, care era comandantul divizionului, trasă de doi cai negri, destul de aspectuoși. Dând cu ochii de mine pe cheson, a spus soldatului să oprească la pas caii și l-a întrebat pe Fritz ce caut pe cheson. Acesta s-a ridicat în picioare și, în poziție de drepți destul de aproximativă din cauza clătinării chesonului, i-a raportat că și eu vreau să merg la Alba Iulia, spunându-i cine sunt. Maiorul mi-a zâmbit, făcând semn că mă cunoaște și ce a mai vorbit cu Fritz n-am înțeles, dar acesta a sărit de pe cheson, m-a luat în brațe și m-a dus în trăsura maiorului, care mi-a făcut loc lângă el, în partea stângă.

În imagine: stradă în Alba Iulia, la 1918 (foto Samoilă Mârza).

Aşa m-am despărţit de Fritz, pe care nu l-am mai întâlnit, pentru că trăsura a pornit la trap, în timp ce maiorul neamţ mi-a acoperit picioarele cu o pătură, cu care era şi el învelit, ca să nu-mi fie frig, spunând «So, mein Kind!». Evident, trăsura a depăşit coloana şi, în curând, ne-am pomenit la podul de peste râul Ampoi, la intrarea principală în Alba Iulia".

Ajuns în oraş, copilul se îndreaptă, împreună cu grupurile de delegaţi, spre locul unde avea loc Marea Adunare Naţională care a proclamat Unirea Transilvaniei cu România. Între altele, reţine şi această scenă de pe Platoul Romanilor, „din afara cetăţii, unde se auzeau cântece de bucurie şi strigături. Acolo era o mulţime imensă de oameni, îmbrăcaţi de sărbătoare în porturile obişnuite în ţinuturile de unde erau şi de la mai multe tribune improvizate diverşi intelectuali ţineau discursuri, în uralele mulţimii. Mi-a rămas în minte imaginea unui preot destul de tânăr, care ţinea un steag tricolor în mâna stângă şi vorbea mulţimii cu o voce de tunet. Avea capul descoperit şi era numai într-o vestă neagră şi cămaşă albă. Mai târziu, am auzit că era preotul Ioachim Totoian din satul Miceşti, care s-a îmbolnăvit şi a murit în cursul anului 1919. După 20 de ani, am avut cinstea ca, la dezvelirea unei plăci comemorative de la casa lui din Miceşti – solemnitate la care a participat şi Iuliu Maniu – să vorbesc despre cel care a fost preotul Ioachim Totoian".

În ziua următoare, continuă memorialistul „în jurul amiezii, am luat parte la înmormântarea lui Ion Arion,

Dr. Traian Mârza

feciorul din Asinip, împuşcat în ziua de 30 noiembrie 1918 în gară, la Teiuş. Era o mulţime imensă, pe străzile din jurul bisericii ortodoxe din cartierul Maier, unde a fost depus tânărul erou încă din seara zilei de 30 noiembrie. Sutele de steaguri tricolore erau ornate cu panglici negre de doliu şi mulţimea era stăpânită de o tăcere ameninţătoare. Când soborul de preoţi – nu mai reţin câţi au fost, dar îmi amintesc că foarte mulţi – a ieşit din biserică în dangătul clopotelor de la toate bisericile din oraş, au apărut opt feciori voinici, purtând sicriul peste care era aşezat steagul tricolor însângerat, steag pe care el (defunctul) îl purta când a fost împuşcat, un murmur ca mugetul apelor de mare în furtună s-a auzit prin mulţimea înghesuită în jurul bisericii.

Mai târziu – încheie dr. Traian Mârza – am aflat amănunte cu privire la uciderea acestui fecior, care abia împlinise 18 ani. În gara Teiuş, s-a oprit un tren cu vagoane de marfă, care aducea mii de participanţi la adunarea de la Alba Iulia, în după-amiaza zilei de 30 noiembrie 1918. Grupul de feciori şi fete, al cărui stegar era Ion Arion, s-a dat jos din tren în staţia Teiuş şi a organizat un joc în faţa gării. Când s-a dat semnalul de plecare, toţi s-au urcat în vagonul din care coborâseră şi Ion Arion era în uşa vagonului, fâlfâind steagul tricolor. Când trenul s-a pus în mişcare, s-a auzit o împuşcătură şi Ion Arion a căzut în braţele ortacilor lui, strângând la piept steagul, el fiind lovit de un glonte în zona inimii. Trenul şi-a continuat mersul şi ortacii lui încercau să-i oprească sângele...

Drumul a durat mai bine de un ceas, până la gara din Alba Iulia, dar flăcăul nu a murit decât în clipa în care trenul s-a oprit. De aici a fost dus pe braţe, până în biserica ortodoxă din Maier; s-a adus un sicriu şi în noaptea de 30 noiembrie spre 1 decembrie 1918 tinerii din grupul său l-au privegheat în biserică, de atunci până în ziua de 2 decembrie 1918, când a fost înmormântat. Cine a fost ucigaşul, nu s-a putut stabili până azi; singurul lucru care s-a stabilit este că s-a tras asupra lui de la o fereastră a etajului gării din Teiuş şi că, în noaptea precedentă, au fost văzuţi prin gară trei soldaţi unguri înarmaţi, care făceau larmă prin gară, fiind în stare de ebrietate. S-a acreditat ideea, că unul dintre aceşti soldaţi a fost autorul crimei. Dar nu s-a putut stabili cu a cui complicitate a ajuns să se găsească într-una din camerele de la etaj ale gării.

Închin un gând bun aceluia care a fost şi care va rămâne eroul Unirii de la Alba Iulia, lui Ion Arion, pe nedrept uitat şi care rămâne necunoscut tinerilor de azi, numele lui nefiind pomenit, mai ales în ultimele patru decenii şi jumătate". ■

Slujitorii Altarului și Marea Unire

„OSTAȘI AI DOMNULUI ȘI AI ȚĂRII...“

Pr. prof. dr.
MIRCEA PĂCURARIU,
membru corespondent
al Academiei Române

Ierarhi din vremea Marii Uniri: Pimen Georgescu – mitropolitul Moldovei

În realizarea unității noastre statale, Biserica neamului a avut o contribuție importantă. De-a lungul zbuciumatei noastre istorii, deși multe veacuri n-a existat o unitate politică, a existat o unitate de limbă, de credință și de cultură, factori esențiali în pregătirea unirilor „politice“ din 1859 și, mai apoi, din 1918. Încă de la

Nicolae Ivan, asesor la arhiepiscopia Sibiului, iar mai apoi episcop ortodox al Vadului, Feleacului și Clujului

începutul secolului al XV-lea, mitropoliții Ungrovlahiei, adică ai Țării Românești, aveau și calitatea de „exarhi ai plaurilor“, adică de reprezentanți sau împuterniciți ai Patriarhiei ecumenice de Constantinopol pentru teritoriile intracarpatice, aflate pe atunci sub stăpânire străină, catolică. În această calitate, ei hirotoneau – la Argeș, Târgoviște sau București – pe mitropoliții Transilvaniei, cu sediul la Feleac, Geoagiu sau Alba Iulia, obicei respectat până în 1698. Episcopii de Vad depindeau

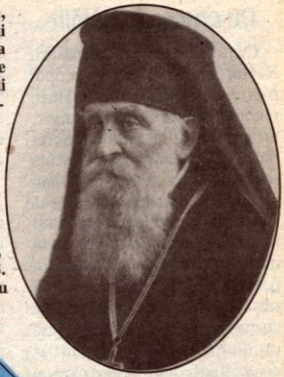

Roman Ciorogariu, vicar eparhial, apoi episcop ortodox al Oradiei

O îndelungată și trainică tradiție a comuniunii de credință a românilor de-o parte și de alta a Carpaților a făcut ca, atunci, în anii când se pregătea împlinirea Marii Uniri, preoții românilor să se afle în fruntea celor pe care-i păstoreau.

Vom evoca, la opt decenii de la memorabilele zile ale Marii Uniri, fapte și personalități mai puțin cunoscute până acum.

Valeriu Traian Frențiu, episcop unit de Lugoj, ulterior de Oradea

canonic de Mitropolia Moldovei, mulți dintre cârmuitorii ei fiind moldoveni, hirotoniți la Suceava ori la Iași. Tot în Moldova au fost hirotoniți unii dintre episcopii Maramureșului. La rândul lor, câțiva ierarhi de dincolo de Carpați erau transilvăneni, ca episcopii Pahomie de la Roman și Mihail, de la Buzău, mitropolitul Iacob Stamati de la Iași, toți în secolul al XVIII-lea, episcopii Filotei și Dionisie Romano de la Buzău, în secolul al XIX-lea.

Cu crucea în bătălii

Cu prilejul hramului mănăstirii Neamț, în anul 1914, episcopul *Nicodim Munteanu* de la Huși, viitorul patriarh (*Magazin istoric,* nr. 5/1998), adresa miilor de credincioși prezenți aceste cuvinte semnificative: „De sute de ani veniți la această mănăstire ca să vă întăriți în credința ortodoxă și în dragostea de neam. Dar ca să pătrundeți până aici, acei din provinciile subjugate a trebuit să treceți granițele cu multă frică și cu mari greutăți. Țineți minte însă un lucru: nu va trece mult și aceste blestemate hotare care ne frâng trupul nostru național vor cădea – și hotărât că vor cădea – și atunci vom alcătui o apă și un pământ... Duceți vestea aceasta în părțile voastre și vestiți tuturor că se apropie ziua mântuirii și unirii întregului nostru neam".

În vara aceluiași an a izbucnit primul război mondial, iar după doi ani, la 14/27 august 1916, România declara război Austro-Ungariei, urmărind eliberarea ținuturilor românești intracarpatice și realizarea unității noastre de stat. Ca în toate momentele mari ale istoriei noastre, clerul român s-a implicat cu toată ființa sa. Se poate vorbi, ca și în cazul Revoluției din 1848 (*Magazin istoric,* nr. 6/1998), de preoți „martiri", dar și de ierarhi și preoți care au contribuit direct la înfăptuirea unității noastre de stat.

În cursul războiului întregirii, au fost mobilizați numeroși preoți ortodocși care au însoțit trupele noastre pe câmpurile de luptă, unii dintre ei jertfindu-și viața pentru libertatea și unitatea patriei. Din nefericire, câțiva preoți români din Transilvania, Banat și Bucovina au fost încorporați în armata austro-ungară și trimiși pe fronturile din Italia și Galiția. Câțiva preoți români din Basarabia au fost încorporați ca preoți militari pentru soldații români care luptau în armata rusă, cum a fost cazul tânărului preot-poet *Alexei Mateevici* (1886-1917), trimis pe frontul din Galiția, apoi în Moldova, sfârșindu-și viața răpus de tifosul exantematic.

În ședința Sfântului Sinod din 16 mai 1915, la propunerea mitropolitului *Pimen Georgescu* al Moldovei, s-au luat o serie de hotărâri cu privire la preoții militari și cei care urmau să fie mobilizați în caz de război. Pentru aceștia s-a instituit un protopop, în persoana profesorului *Constantin Nazarie* de la Facultatea de teologie din București. În noua sa calitate, a publicat, în același an, o broșură, cuprinzând zece cuvântări model care puteau fi folosite de preoții militari și un număr de rugăciuni pentru vreme de război (preluate după o Slujbă a Te-Deum-ului, tipărită de mănăstirea Neamț, în 1862). Tot atunci a întocmit și *Instrucțiunile privitoare la atribuțiile preoților militari.* În vara anului 1916, a ținut mai multe conferințe cu preoții parohi, dându-le îndrumările necesare asupra rolului pe care îl vor avea în cazul unui război. La 15 august 1916, profesorul Constantin Nazarie a fost numit șef al Serviciului religios pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române, cu gradul de colonel. Pe aceeași dată a fost numit, ca ajutor al său, cu gradul de maior, preotul *Vasile Pocitan,* profesor de religie în București, mai târziu arhiereu-vicar cu numele Veniamin. Amândoi au deținut aceste posturi până la încheierea războiului, inclusiv în campania din Ungaria din 1919.

În cursul războiului au fost mobilizați în jur de 300 de preoți de pe întreg cuprinsul vechii Românii. Mulți dintre ei au însoțit trupele pe câmpurile de luptă, acordând asistență religioasă ostașilor în caz de nevoie (slujbe, spovedanie, împărtășanie, prohodirea celor morți la datorie), îmbărbătându-i în cursul luptelor, mângâind și îngrijind pe cei răniți. Câțiva din acești preoți și-au jertfit viața pentru apărarea pământului patriei lor, pentru întregirea hotarelor ei firești. Preotul *Nicolae Armășescu* din Tomșani-Vâlcea, de la Regimentul 2 vânători, a fost rănit mortal pe câmpul de luptă, chiar de la începutul campaniei; a murit la Spitalul Colțea din București; preotul *Nicolae Furnică* din Urziceni-Ialomița, de la Regimentul 75 infanterie, a luptat viteșește la Turtucaia, fiind străpuns cu baionetele de ostașii armatelor inamice. Bătrânul preot *Ștefan Ionescu Cazacu* din Poiana-Olt, înrolat în Regimentul 3 Olt, a murit în urma rănilor primite în cursul luptelor de la Mărășești; osemintele sale au fost depuse în mausoleul de acolo.

Cu un sentiment sfânt

Câțiva preoți militari au fost luați prizonieri și deportați ca *Ion Florescu-Dâmboviță,* de la biserica Stejarul, profesor de religie și duhovnic la internatul Facultății de teologie din București, deportat în Bulgaria; *Vasile Ionescu* din Groșerea-Gorj; *Gheorghe Jugureanu* din Mizil; *Emanoil Mărculescu* din Corabia, deportați în Germania și alții. O activitate tot atât de patriotică și cu adevărat preoțească au desfășurat și preoții militari din spitale (mobile, de evacuare, de contagioși) sau din trenurile sanitare, apreciați în termenii cei mai elogioși de către superiorii lor. Pentru faptele lor, pentru modul exemplar în care au îngrijit răniții, mulți dintre ei au fost avansați la gradul de căpitan sau decorați cu ordinele „Avântul țării", „Serviciul credincios",

„Răsplata muncii pentru Biserică", „Meritul sanitar" și „Coroana României".

Nu putem trece cu vederea nici pe călugării și călugărițele noastre – mai ales cei din mănăstirile Moldovei –, care au lucrat cu multă abnegație, cu dăruire de sine, pentru îngrijirea soldaților răniți sau bolnavi. Un merit deosebit a revenit mitropolitului dr. *Pimen Georgescu* al Moldovei, care a stăruit pentru înscrierea lor ca voluntari în serviciile sanitare ale armatei române și pentru pregătirea lor în vederea acestei misiuni. Mai trebuie notat că a pus la dispoziția armatei clădirile din incinta unor mănăstiri pentru adăpostirea și îngrijirea răniților și bolnavilor. La îndemnul mitropolitului, peste 200 de călugări și călugărițe, s-au organizat în „Misiunea călugărilor infirmieri", pusă sub conducerea arhimandritului *Teoctist Stupcanul*. Toți și-au făcut din plin datoria, activând în diferite spitale; cei care erau hirotoniți preoți funcționau și în calitate de confesori (duhovnici) în spitalele respective. Unii dintre ei s-au îmbolnăvit – mai ales de tifos exantematic – și au murit la datorie.

Multe călugărițe – îndrumate de maica *Eupraxia Macri* – au făcut cursurile speciale pentru infirmiere la Spitalul din Târgu Neamț, de unde au fost repartizate la spitalele din Moldova, în care erau îngrijiți mii de răniți. Altele – îndrumate de maica *Ana Ghenovici* – au urmat cursuri speciale la Institutul surorilor de caritate din București, fiind repartizate apoi la diferite spitale. Unele călugărițe au făcut cursuri de infirmiere, chiar în mănăstirile lor, lucrând apoi în serviciile sanitare ale armatei române. Tifosul exantematic a făcut victime și în rândul lor. Sunt semnificative cuvintele scrise mai târziu de una din aceste călugărițe-infirmiere, maica *Marina-Mina Hociotă*, de la Văratec, originară din Siliștea Sibiului: „Noi, călugărițele și călugării, ne-am pus în nesiguranța vieții... pentru țară și am slujit cu credință și am mers în război cu toată conștiința în ajutorul răniților, pentru care am muncit cu un sentiment sfânt, să le ajutăm în suferință... Ne-am

Parastas pe front, Coțofenești, 4 decembrie 1917 (fotografie inedită din fondul general A. Văitoianu de la Arhivele Naționale ale României)

împlinit datoria nu ca niște oameni, ci ca niște ostași ai Domnului și ai țării noastre, făcând «ascultare» până la capăt, la terminarea războiului. Așa să ne ajute Dumnezeu după conștiința cu care am slujit țara, cu dragoste de cetățeancă româncă și de ardeleancă".

Nu putem trece cu vederea faptul că un preot – *Grigorie Popescu-Breasta*, din Craiova – a fost încredințat, în 1917, cu transportarea capului domnitorului Mihai Viteazul de la mănăstirea Dealu, tocmai la Kerson, în Rusia, pentru a fi salvat de o posibilă profanare din partea trupelor de ocupație. Capul a fost readus în țară după încheierea războiului (*Magazin istoric*, nr. 8/1995).

În afară de acești preoți de mir și călugări aflați în serviciul activ al armatei române, cei din teritoriile ocupate vremelnic au îndurat alte suferințe. Aproximativ 20 de preoți și-au pierdut viața, fie împușcați de soldați din armata austro-ungară, fie în urma schingiuirilor îndurate, fie în lagărele din Germania în care au fost deportați. Sute de preoți au fost bătuți, anchetați, jefuiți de bunurile lor materiale ori alungați din parohii.

Aproximativ 20 de preoți din județele Tulcea, Constanța și Ialomița au fost împușcați – ori au murit în urma suferințelor îndurate – de către soldați din armata bulgară de ocupație. Câțiva preoți și călugări de aici au fost deportați în sudul Bulgariei, alții jefuiți sau alungați din parohii.

Într-o altă parte a pământului românesc, în Bucovina, mai mulți preoți au fost închiși în lagărul de la Thalerhof, lângă Graz; câțiva dintre ei au murit acolo din cauza condițiilor inumane de viață, iar *Gheorghe Pițu* din Cosmin a fost ucis. Mitropolitul Bucovinei, *Vladimir Repta*, a fost nevoit să se refugieze la Viena în cursul războiului (unde a dus și moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava); autoritățile de stat habsburgice i-au cerut demisia în câteva rânduri, dar a refuzat să și-o dea. ■

(Va urma)

SFÂRȘIT DE VEAC ÎN ROMÂNIA

PETRU CREȚIA

Aprilie 1993... Eram la Schleißheim, o mică localitate aflată la 10 km lângă München, unde, pe atunci, se afla arhiva postului de Radio Europa Liberă. Am ascultat pentru a doua oară mesajul lui Petru Creția difuzat într-una din zilele Revoluției române din 1989. Prima dată, îl auzisem atunci, în decembrie, târziu, în noapte.

Colegii mei de la Europa Liberă primiseră acest mesaj-apel către intelectualii români, înregistrat pe bandă, cu câteva zile înainte de începerea evenimentelor. Petru Creția se afla atunci în străinătate; participase la o reuniune științifică. La finele ei, apăsat de povara conștiinței, neștiind ce urma să se întâmple în țara sa, Petru Creția a trimis Europei Libere mesajul și s-a întors în România...

Reproducem textul mesajului, cu titlul dat de autor.

Mariana CONOVICI

Sfârșit de veac în România, sfârșitul inevitabil al unei vitrege vremi românești, care a purtat nume atât de mincinoase, încât ajunge să le rostești pe dos ca să rostești adevărul. Da, s-au sfârșit în chinul și în sângele acestui veac, demonicele regnuri care au zdruncinat nu numai planeta, ci însăși definiția umanului. Marea criză a speciei care și-a găsit expresie în hitlerism, stalinism și maoism, stă acum să treacă oricât s-ar îndârji să mai dăinuie în tot mai puține locuri ale lumii, crâncena lor moștenire. Și oricât de mulți ar mai fi imitatorii și epigonii asiatici, africani, sud-americani, europeni, ai marilor modele blestemate. Seamănă toți între ei, toți spun și săvârșesc aceleași lucruri, toți sunt caricaturi fără haz, mizerabile marionete ale destinului națiunilor. Iar acum în locurile unde se hotărăște soarta planetei și ceasul lor a sunat. Acești autocrați de mâna a doua sau a zecea, acești pontifi ai unor false religii au devenit anacronici.

O să ținem minte numai numele morților, torturaților și al înfometaților care au pătimit sub sceptrul lor de tinichea și în slava lor găunoasă. Și să nu mai vorbim numai de cei fizic vlăguiți și zdrobiți, să ne gândim deopotrivă la enormele daune morale determinate de violarea brutală, extensivă și cronică a drepturilor celor mai elementare ale omului. Milioane de biete făpturi trăind decenii după decenii, cu copiii și cu bătrânii lor sub imperiul spaimei și al minciunii, al sărăciei care ne sălbăticește și al deznădejdii care ne mutilează sufletele, popoare întregi au răbdat în obida și în umilința ce nu e firesc să rabde oamenii și neamul până și-au vândut singurele lucruri pentru care merită să trăiești numai ca să trăiască pur și simplu, oricum, oricât de jos în tira istoriei. Dar neamurile s-au trezit din spaima lor și ceasul siniștrilor despoți a bătut de-a lungul și de-a latul lumii. În Europa mai mult decât oriunde în mândra vatră a civilizației occidentale și a străvechilor ei valori.

În chip firesc, născut și crescut ca român, gândul meu este la țara mea, aceea unde mă aflu. Starea de lucruri din România, rod al unei dictaturi personale fără analog în acești ani ai continentului a devenit sau mai exact a fost dintotdeauna de netolerat. Nimeni, niciodată, nici măcar puternicele imperii care ne-au împresurat nevoile și neamul, care ne-au îngenuncheat și ne-au secătuit veac după veac, întârziindu-ne din drumul nostru firesc, nu au adus țării de data aceasta dinlăuntrul ei atâta rău și un rău atât de adânc și de greu reparabil, cu atât de responsabila siluire a vechilor datini, un faliment atât de radical al bunului trai, al bunei culturi, al bunelor relații dintre oameni, al bunului nume al țării, al bunei speranțe.

Însăși integritatea teritoriului național e pusă în joc prin politica dezastruoasă dusă în privința Transilvaniei și prin totala indiferență, ba chiar ostilitate, cu care e privită de conducerea de la București soarta conaționalilor noștri din Transilvania. De fapt, e firesc. Ei sunt reprezentanții noștri activi și neînfricați în lupta pentru renașterea națională. Singuri ei, dintre toți românii, se înscriu astăzi

în contextul ireversibil al unei emancipări a Răsăritului Europei. Noi, ceilalți, părem a vrea să rămânem în ochii lumii, în ochii noștri, ai copiilor noștri, singuri pe deplin înjosiți și înfrânți. Să fie chiar așa? Știu că glasul meu e prea mic și prea însingurat pentru a da acestei întrebări toată gravitatea cuvenită. Tocmai de aceea mă voi mărgini să o adresez mie însumi și confraților mei, scriitorilor, profesorilor, cercetătorilor atâția câți au mai rămas.

Oare noi, în principiu fruntași ai conștiinței naționale, nu avem datoria, față de țară și de noi, să analizăm formele subtile de compromis în care ne-am instalat? Am ajuns să credem că glasul nostru nu mai contează. Dar nu e adevărat, nu contează doar pentru că e mut. Și, de altfel, dincolo de orice fel de efect posibil, rămâne să ne întrebăm ce relație se va institui între opera noastră și conștiința noastră când ne vom da seama că am lipsit de la ceasul istoriei. L-am sărbătorit așa cum am putut pe Eminescu... Dar unde e lecția lui? De ce nu l-am pus așa cum merita din plin între noi și umilitoarea noastră lașitate? Când cea mai înaltă demnitate a lui, intransigența aceea fierbinte și pură trebuia să ne stea drept pildă?

Ne-a convenit să credem în eficiența unor mici strategii, ne-am complăcut în ideea că e mai bine să avem mâinile libere ca să facem puținul care poate fi făcut. Dar mâinile celor neînfricați cresc din puterea, neînfricarea și din neîntinarea sufletului. Altfel nu mai sunt bune, decât să ne iscălească demisia de la rolul pe care ni l-am arogat. Să nu ne întrebe cei care vin după noi: „Ce ați făcut pentru a legitima poziția și demnitatea țării în noua structură a comunității europene. Și, ce ați făcut cu gândul și durerea atâtui sânge vărsat de-a lungul vremii ca să fim ce se cuvine să fim și am mai putea să fim?" Iar cine va bate mâine sau poimâine la ușa noastră, un român ca și noi, să știe bine că ne temem. Dar de un singur lucru, de judecata urmașilor noștri. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

Primim – și mulțumim și pe această cale – un set de lucrări editate de Muzeul Județean Satu Mare și tipărite în Editura Muzeului Sătmărean. Le prezentăm cititorilor noștri, cu felicitări colegilor din Satu Mare pentru activitatea editorială și cu invitația adresată celorlalte muzee de istorie din țară de a ne trimite din volumele lor publicate, pentru mai buna cunoaștere de către publicul larg a activității lor editoriale.

Iată, așadar, recente publicații ale Muzeului Sătmărean.

● **NOBILIMEA ROMÂNEASCĂ DIN TRANSILVANIA. AZ ERDÉLYI ROMÁN NEMESSÉG** (coordonator **Marius Diaconescu,** studiu introductiv **Ioan Drăgan**), 304 pp., reunește comunicările prezentate de istorici din România și Ungaria în cadrul unui simpozion desfășurat la Satu Mare în 18-19 aprilie 1997.

● Sub titlul **SOVIETIZAREA NORD-VESTULUI ROMÂNIEI. 1944-1950** (coordonatori **Viorel Ciubotă** – redactor responsabil, **Gheorghe Lazin, Daniela Oltean, Claudiu Porumbăcean**), 320 pp., sunt grupate studii, documente, mărturii privind o perioadă și o zonă istorică mai puțin abordate încă istoriografic.

● Studiul d-lui **Viorel Ciubotă, VICARIATUL NAȚIONAL ROMÂN DIN CAREI,** 216 pp., prezintă câteva pagini semnificative din istoria luptei românilor sătmăreni pentru unitate națională, pentru apărarea limbii și credinței. Este vorba de acțiunea hotărâtă a clerului român unit sătmărean de desprindere a celor 46 parohii românești de episcopia maghiară greco-catolică de Hajdúdorog, creată în 1912.

„Așa cum ni se înfățișează acum chestiunea episcopiei greco-catolice maghiare, în noua ei fază și în chipul cum e susținută de aderenții ei – scria revista *Luceafărul*, nr. 7 din 1912 – ea are o tendință exclusiv politică: de a ridica o citadelă pentru ideea de stat maghiar și de-a putea zdrobi mai ușor în cadrul ei aspirațiile daco-române".

Cercetarea d-lui Viorel Ciubotă – bazată în cea mai mare parte pe documente inedite – relevă atitudinea dârză cu care prelați și mireni uniți au protestat împotriva episcopiei Hajdúdorog, mulți dintre ei fiind pedepsiți cu închisoarea (preotul Gheorghe Mureșan din Moftinu Mic împreună cu 14 credincioși), cu destituirea și neplata salariilor (protopopul Alexa Pop, preotul Ioan Mihalea din Sătmărel), sau internarea la Sopron (preotul Ignațiu Chirvai, din Amați, pentru „ținuta națională românească").

Înființarea, la 18 noiembrie 1918, într-o entuziastă adunare ținută în sala mare a primăriei din Carei, a Consiliului Național Român cercual Carei și proclamarea Vicariatului Național Român, cu alegerea de vicar a arhidiaconului Romulus Marchiș marca, notează autorul, „sfârșitul, prin voință populară, a unuia dintre cele mai grele momente din istoria românilor sătmăreni".

Timp de mai multe luni, după unirea de la 1 Decembrie 1918, Vicariatul Național Român de la Carei „a reprezentat singurul organism care a funcționat în această parte de țară și care mai reușea să preia și să transmită dispozițiile Consiliului Dirigent de la Sibiu".

Dintre multele și relevantele mărturii reunite în cartea d-lui Viorel Ciubotă, privind adeziunea greco-catolicilor români din Satu Mare la actul istoric, împlinit la Alba Iulia în urmă cu opt decenii, să reținem aceste rânduri adresate de enoriașii din Corod-Culciu Mare „prea stimatului Înalt guvern român". Scrisoarea era formulată în limba maghiară, deoarece limba română nu mai era învățată în școala din sat, locuitorii fiind constrânși „să le fie rușine că vorbesc limba fagului (română – *n.V.C.*)... noi, românii sătmăreni ne credeam pierduți când a început să clocotească în venele noastre sângele falnic al românilor. Acum vrem să trăim ca românii și ca români să murim. Pretindem să ni se dea limba noastră maternă răpită! Pretindem să ni se dea școala noastră românească, să știm și să simțim când cântăm și lăudăm pe Domnul".

Decembrie 1989

REVOLUȚIA ROMÂNĂ LA RADIO

Când, în urmă cu 70 de ani, la 1 noiembrie 1928, avea loc *prima emisiune oficială* a Societății de Difuziune Radiotelefonică din România, în viața și istoria românilor din acest veac intra un mijloc esențial de comunicare, de informare, de educare și de apărare a intereselor naționale.

Radioul a jucat întotdeauna, în cele șaptă decenii, un rol de prim rang în promovarea culturii și spiritualității, fiind un martor al istoriei și o voce a națiunii. Astfel, în momente grele din viața românilor în acest veac, radioul nu numai că a informat, dar a și încurajat.

Grave evenimente și-au găsit reflectarea în emisiunile postului național de radio. Amintim, între altele, asasinarea primuluiministru, Armand Călinescu, la 21 septembrie 1939, de către legionari, iar asasinii au încercat să ocupe studiourile centrale de radio. În vara tragică a lui 1940, când României i-au fost răpite importante părți din teritoriu, radioul s-a aflat alături de cei care au fost siliți să ia calea pribegiei. În tot timpul războiului undele radioului au pătruns în cele mai îndepărtate locuri ale frontului.

La 23 august 1944 radioul a fost cel care a transmis mesajul regelui Mihai către țară, anunțând alăturarea României coaliției aliate. Bombardamentele germane din 24 august 1944 au distrus studiourile Radiodifuziunii din strada General Berthelot.

Și alte evenimente și-au aflat ecoul pe undele postului național de radio în anii și deceniile care au urmat: instaurarea guvernului dr. Petru Groza, abdicarea regelui Mihai, naționalizarea etc. Deși, ca toată mass media românească din anii regimului totalitar, și radioul a funcționat sub atentul control al secției de propagandă a Comitetului Central al partidului comunist, gazetarii de aici – din secțiile cultură, externe, internațional ș.a. – reușeau să facă emisiuni ce ofereau o informație corectă și care erau ascultate de milioane de oameni.

Când, la 22 decembrie 1989, dictatura comunistă s-a prăbușit, radioul, la fel ca televiziunea, la fel ca presa, la fel ca întreaga țară, și-a redobândit dreptul la libera exprimare. În zilele Revoluției din decembrie 1989, înfruntând pericolele – s-a tras asupra clădirii, așa cum s-a tras și asupra altor instituții – toți cei ce lucrau în radio și-au făcut, cu o pasiune eroică, datoria de a informa și păstra legătura cu țara. Dar și cu lumea, căci în acele zile postul național de radio a preluat și difuzat comentarii și știri provenind de la agenții de presă și posturi de radio străine. România a concentrat atunci atenția lumii întregi.

Ce se transmitea? Ce aflau ascultătorii din țară sau străinătate? Iată, cititorii au la dispoziție acum un volum, ale cărui 462 de pagini prezintă o „culgere selectivă din programele radiodifuzate în zilele de 17-25 decembrie 1989". Intitulat *E un început în tot sfârșitul...* volumul a apărut în Colecția *Biblioteca Radio,* editată de Societatea Română de Radiodifuziune, Departamentul Secretariat General, Direcția Patrimoniu și Secția de Istorie Orală.

Lucrarea a fost alcătuită în cadrul Secției de Istorie Orală (realizator coordonator – Mariana Conovici, redactori – Silvia Angelescu, Emilian Blânda, Virginia Călin, Octavian Silvestru, și cu colaboratori, pentru transcrieri și traduceri – Anamaria Tăbăcel, Edith Enderffy, Agnes Majtenyi.

Sunt aproape 750 documente păstrate în Arhiva Secției de Istorie Orală a Societății Române de Radiodifuziune și Arhiva Serviciului Român de Informații, provenind de la la Radio Ankara, Radio Szeged, Vocea Americii,

---

În imagini: ilustrații din albumul *Libertate-Roumanie.* Editions Denoël, 1990: București, 24 decembrie 1989 (pp. 26-27), Timișoara, 25 decembrie 1989 (p. 29).

British Broadcasting Company (BBC), Radio Varşovia, Radio Europa Liberă şi Radio Budapesta. Nu au putut fi folosite documente din arhivele posturilor de radio din Moscova şi Belgrad, apelurile şi demersurile editorilor rămânând fără răspuns. Tot acest material din Arhiva Secţiei de Istorie Orală însumează 2 200 pagini de transcriere. La care se adaugă depeşele marilor agenţii internaţionale de presă, fotocopii realizate în cadrul Departamentului Documentare al postului de radio Europa Liberă.

Parcurgând astăzi la 9 ani distanţă, în linişte, paginile acestei binevenite şi necesare sinteze documentare, cititorul are prilejul de a realiza o imagine vie, adeseori contradictorie a informaţiilor transmise pe undele radio în perioada 17 decembrie 1989 – izbucnirea revoluţiei la Timişoara – şi 25 decembrie 1989 – ziua execuţiei cuplului Ceauşescu. Atunci, în derularea vertiginoasă a evenimentelor, în tensiunea fiecărei clipe, discernerea adevărului de ştirile eronate era dificilă, dacă nu chiar imposibilă.

Ca o introducere în atmosfera cărţii, dr. Eugen Preda, director general al Radiodifuziunii Române imediat după 22 decembrie 1989, evocă, într-o *Rememorare*, condiţiile în care a preluat conducerea şi primele măsuri luate atunci: sigilarea dosarelor de la Serviciul Personal şi încălzirea clădirii Radio cu păcură (Ceauşescu interzisese folosirea acestui combustibil).

Cartea este structurată în unsprezece capitole, documentele fiind ordonate cantitativ-tematic iar „informaţiile grupate – precizează d-na Mariana Conovici, în *Nota asupra ediţiei* – au determinat structura volumului, fiecare capitol reprezentând o categorie majoră de informaţii difuzate pe undele hertziene în acele zile".

Analiza informaţiilor, se arată în *Nota asupra ediţiei*, ridică cel puţin două probleme: „Se urmărea provocarea revoltei românilor sau pregătirea opiniei publice internaţionale în vederea unei intervenţii în forţă?"

Pentru a ilustra acest aspect contradictoriu al ştirilor vehiculate, să ne oprim asupra celor privind Timişoara. În ziua de 18 decembrie 1989: Deutsche Presse Agentur (D.P.A.), ora 01.04, ştire din Budapesta: „Câţiva tineri au fost bătuţi... mai multe persoane au fost arestate". Associated Press (A.P.), ora 05.01, din Viena: „Nu a fost dat nici un număr pentru cei arestaţi şi nici pentru cei răniţi". Reuter, 15.48, Budapesta: „Numeroşi răniţi şi arestaţi". Agenţia France Press, (A.F.P.), 16.40, Budapesta: „Au existat numeroşi răniţi şi posibil chiar o victimă... pare să fi fost o femeie sau un copil". United Press International (U.P.I.), 22.05, Budapesta: „Au murit mai mulţi oameni... o femeie a fost călcată mortal de un tanc... O locuitoare a Timişoarei, într-un interviu telefonic transmis de televiziunea de stat austriacă, a spus că a văzut cadavrele a patru soldaţi".

Ştiri contradictorii continuă şi în zilele următoare. Astfel, la 23 decembrie, Radio Budapesta (R. B.), la ora 20.00, menţiona: „Corespondenţii Televiziunii sovietice au transmis că la Timişoara, după ora şapte seara, au reînceput luptele. Anterior au fost paraşutate în oraş trupe ale Securităţii".

Cu o zi mai înainte, 22 decembrie, la ora 02.45, tot la R.B., un corespondent din Arad, Jósef Orosz, arată că „este război civil!" În aceeaşi zi, în jurul orei 09.00, Emil Hurezeanu, menţiona declaraţia unei perechi poloneze „intervievată de Televiziunea maghiară", conform căreia „unităţile Securităţii trăgeau ieri într-o mulţime de aproximativ 3 000 de persoane la Arad... Sunt informaţii îngrozitoare, informaţii sfâşietoare. Nu ştiu în ce măsură ele pot fi întotdeauna verificate".

În fine, în seara zilei, Radio Budapesta, revine cu o altă corespondenţă din Arad, în care reţine „starea euforică a mulţimii, pentru că la Arad –

după cum s-au exprimat – este o sărbătoare a păcii și a bucuriei... Ieri au fost câteva împușcături de avertisment, dar nimeni nu a avut cunoștință despre morți sau răniți".

În comentarii difuzate la Radio Europa Liberă, la care participă Nicolae Stroescu-Stânișoară, Șerban Orăscu și Emil Hurezeanu, se fac referiri la relațiile dintre armată și securitate. „Armata – spune N. Stroescu-Stânișoară – nu este izolată de popor, așa cum sunt izolați securiștii care, luptând împotriva intereselor poporului, fiind în vârful acestei lupte, împotriva poporului, au un sentiment de înstrăinare, sunt conspiratori împotriva poporului".

Șerban Orăsçu își exprimă convingerea că „armata română, în momentul în care va depăși rezistența opusă probabil de câțiva comandanți înfeudați Ceaușeștilor, se va alinia poporului român, pentru că nu pot să concep că în actuala conjunctură, când Ceaușeștii îndreaptă țara spre o răzmeriță... eu aș zice termenul modern, spre un război civil, fără a pregeta, nu pot concepe că armata română se va situa în această conjunctură istorică de partea regimului Ceaușescu".

Să mai reținem și acest comentariu al lui E. Hurezeanu, din aceeași zi de 21 decembrie, despre cele ce se întâmplau la Sibiu: „Dacă acești viitori ofițeri ai țării, astăzi elevi de școală militară, au fost obligați astăzi să tragă la Sibiu în popor, conștiința lor va fi pătată pentru totdeauna. Ei reprezintă într-un fel viitorul armatei române, viitorul corpului ofițerilor, va fi o rană greu de vindecat".

Altă categorie de știri difuzate în acele zile se referă la posibile conflicte armate româno-ungare. La 23 decembrie, Vocea Americii, la ora 20.00, reproducea o declarație a ministrului ungar al Apărării, Ferenc Kárpáthy, făcută „la o bază aeriană din apropierea Budapestei". Acesta menționa „că nu exclude posibilitatea ca elementele Securității, obediente încă conducătorului răsturnat de la putere, Nicolae Ceaușescu, să se aventureze într-o provocare militară împotriva Ungariei... Două blindate, aparținând după toate indiciile detașamentelor Securității din slujba dictatorului răsturnat, s-au îndreptat spre linia de frontieră a Ungariei, fără să treacă însă granița.

De asemenea, două elicoptere decolate din spațiul aerian al României au violat spațiul aerian al Ungariei. Ministrul ungar al Apărării a declarat că armata și forțele aeriene ungare sunt pregătite să prevină alte eventuale incidente".

La 22 decembrie Radio Budapesta, la ora 19.00, relata despre înfruntările de la Târgu Mureș. „Momentan se mai trage cu artilerie grea, securiștii trag și asupra militarilor... Ieri s-a tras încă doar cu tunuri de apă, dar seara au fost și împușcături".

Știri despre înfruntările dintre armată și trupe ale Securității sunt transmise și de Agenția iugoslavă Tanjug. Astfel, la 23 decembrie, Vocea Americii, preluând o informație Tanjug, relata, la ora 20.00, că „unitățile armatei au izolat grupurile de securiști înarmati, obediente încă dictatorului înlăturat. Se așteaptă însă ca luptele să se întețească în timpul nopții"

De remarcat că multe din aceste informații nu provin de la corespondenți de presă profesioniști, ci de la diverși martori (studenți străini, turiști, emigranți etc.).

Cu insistență revin cele despre morții și răniții din acele zile. Cifrele, după cum am văzut, evoluează vertiginos, de la 2-3, la sute, mii și zeci de mii.

La 19 decembrie, Radio Budapesta, la ora 08.00, relata că la Timișoara „numărul morților este de 300-400". La ora 09.37, Center Monitoring Departament, din München, preluând o altă relatare de la Radio Budapesta, menționa că „s-a aflat că într-un spital din Timișoara, mai mult de 200 de oameni au murit în urma rănilor". Associated Press transmite din Viena, la 11.25, o convorbire telefonică „cu un tânăr maghiar care a declarat că are mai multe rude care lucrează ca doctori în spitalele din Timișoara". Acesta afirmă că „într-un singur spital erau 250 de morți, printre cei uciși fiind mai mulți copii. Circa 20 la sută dintre cei uciși și răniți erau etnici maghiari, ceilalți etnici români".

AFP, 13.02, Vatin: „Mii de morți la morga spitalului". Vocea Americii (V.O.A.), 21.00: „Câteva sute". Radio Europa Liberă (R.E.L.), 22.15: „Numărul morților variază de la doi la câteva sute... specificăm că aceste cifre nu sunt confirmate". Tanjug, Vârseț, 22.52: „Aproximativ 2 000 oameni".

Comentând aceste informații care „sunt deseori conflictuale", Emil Hurezeanu, la Europa Liberă, precizează: „Specificăm că aceste cifre nu sunt confirmate și vom continua să susținem de fiecare dată caracterul violent al reprimării demonstrației de la Timișoara".

A doua zi, 20 decembrie, Reuter transmite din Belgrad, la ora 01.43: „De când forțele Securității au intervenit cu tancuri și elicoptere împotriva demonstranților anti-guvernamentali, au fost uciși până la 2 000 de oameni". Tot Reuter, de data aceasta de la Budapesta, la ora 14.20, relatează că „ministrul de externe ungar, Gyula Horn, a spus că mai multe sute de oameni au fost uciși și răniți la Timișoara

când miliția și armata au atacat demonstranții". Reuter, la 20.57 din Berlinul de Răsărit, știre preluată de la A.D.N.: „circa 3 000-4 000".

21 decembrie. D.P.A., 09.33, București, știre A.D.N.: „3 000-4 000 de oameni". Reuter, 15.16, Viena, știre a agenției ungare M.T.I.: „În România, demonstrațiile în care au fost uciși până la 4 000 de oameni continuă".

La ora 17.00, Europa Liberă, informează despre o conferință a ministrului de externe ungar, la care acesta a declarat că „potrivit unor informații credibile, în vestul României au loc ciocniri între forțele armate și cele ale Securității. Se pare că unii soldați au refuzat să execute ordinele de a trage în demonstranți și s-au alăturat manifestanților. Horn a informat totodată că potrivit informațiilor deținute, între 1 000-2 000 de persoane au fost ucise la Timișoara și în împrejurimi, ca urmare a ciocnirilor dintre forțele Securității și demonstranți".

În dimineața zilei de 22 decembrie, Europa Liberă, difuzează o știre primită de N. C. Munteanu, de la „cineva, cu o voce gâtuită de emoție", care a spus că la Timișoara ar fi fost „4 632 morți, 1 282 de răniți în spitale, unii în județe apropiate. Cifra ni se pare foarte mică [comentariu Emil Hurezeanu – *n.n.*]. 13 214 arestări și 7 613 condamnări la moarte! Deci la Timișoara! Cifrele respective ar fi fost discutate într-o ședință cu ușile închise a Cabinetului 2 al Comitetului Executiv, miercuri seara".

Această cifră este preluată și de Radio Budapesta, care la ora 16.00 transmite: „Radioul liber de la Timișoara a anunțat la ora 15.08... 4 326 morți".

23 decembrie. Reuter, 15.16, Belgrad: Tanjug a relatat din București că în timpul întregii săptămâni de violențe au fost omorâți cel puțin 12 000 de oameni". R. B., după ora 18.00 relatare Józef Orosz: „Surse ponderate susțin că până acum numărul victimelor revoluției române se ridică la 70 000-80 000. Numărul răniților ajunge la 300 000".

Iată și câteva știri din ziua de 25 decembrie. La ora 12.14, Associated Press citează Radio Budapesta „ca spunând că 70 000-80 000 de oameni ar fi fost omorâți de când a început în decembrie revoluția care l-a răsturnat pe ultimul conducător stalinist din blocul sovietic.

«Numărul răniților a atins cifra de 300 000» a spus Radio Budapesta. Știrea, ca și cea referitoare la victime, este imposibil să fie verificate".

Aceeași agenție revine, la ora 13.18, cu o declarație a ministrului Sănătății de la București care „apreciază că în întreaga țară sunt mai multe mii de victime... În ceea ce privește cifra dată de Radio Budapesta, 70 000 de morți din 17 decembrie, începutul revoltei în Timișoara, ministrul român a apreciat-o ca fiind «foarte exagerată»".

În fine, și o știre prezentată de E. Hurezeanu, la Europa Liberă, în jurul prânzului: „Se oferă un număr al victimelor care, aș spune, deja corespunde cu cel transmis astăzi dimineață – dar pentru care nu aveam o confirmare – la ora 06.00 de colegii britanici de la serviciul mondial al BBC, peste 60 000 de victime".

Aceste știri contradictorii, notează Mariana Conovici, „s-au întors uneori împotriva românilor care, de altfel, le-au preluat fără discernământ".

E un început în tot sfârșitul..., prin bogăția de informații reunite între coperțele sale, devine un instrument de lucru de primă importanță pentru cercetătorii care vor scrie istoria Revoluției române din decembrie 1989. „Cercetătorul obiectiv – scrie Mircea Carp, el însuși una dintre «vocile» de la Europa Liberă prezente în volum – va detecta nu numai zorii adevărului, dar mai ales cum au mijit și apoi au luminat, cum a câștigat Puterea Cuvântului!" ■

Documentar istoric

SECURITATEA: ÎNCEPUTURILE

CRISTIAN TRONCOTĂ

Erich Mielke caracteriza instituția în fruntea căreia s-a aflat între anii 1957-1989 – STASI (Serviciul de securitate al Germaniei de Est) – drept „suprastructura de observare globală a societății". Peste tot în țările „lagărului socialist" serviciile de securitate au reprezentat mai mult însă. Ele au fost mai ales instrumentul teroarei prin care populația era împiedicată să-și manifeste nemulțumirile, să încerce să se organizeze și să întreprindă eventual ceva contra regimului. Exista o teroare directă – la noi mai puternică în anii de început – manifestată prin arestări, percheziții, mașina neagră, ochelarii de tablă, bătăi, anchete de zeci de ore, pușcării, reeducare, Canal, deportări, colonii de muncă. Dar exista și teroarea insidioasă, a uniformei, a legitimației fluturate prin fața ochilor și a cuvântului „Securitatea!" – să reamintim că în vremea Seriviciului Secret de Informații condus de Moruzov agenții țineau legitimațiile la sediu și le puteau purta cu ei doar în situații speciale –, a informatorului de lângă tine, eventual chiar din casă, care te „turna" dacă te plângeai că nu este căldură și nu mai puteai avansa profesional sau nu mai primeai pașaport, din cauza dosarului care îți consemna „manifestările dușmănoase".

Pentru a realiza toate aceste obiective – care au prea puțin de a face cu un serviciu de informații și țin doar de funcțiile unei poliții politice de represiune – Securitatea a consumat resurse imense. Judecând cu obiectivitate, prin prisma rezultatului final – colapsul regimului comunist în decembrie 1989 și mai ales modul în care s-a produs el – Securitatea a cheltuit degeaba acele resurse. Sistemul sofisticat de supraveghere totală a populației – prin informatori, urmărirea convorbirilor telefonice, inclusiv a telefoanelor publice, instalarea microfoanelor în case, hoteluri, restaurante, întreprinderi – s-a dovedit inutil.

După ce în episoadele anterioare am văzut cum s-a creat și organizat Securitatea, care îi era structura și rolul consilierilor sovietici, să examinăm puțin metodele folosite în anii de început.

„Agentura constituie ochii și urechile noastre. Iată de ce nu este necesar ca această agentură să fie numeroasă, însă neapărat să fie capabilă de muncă, obiectivă și devotată Patriei noastre". Aprecierea îi aparținea lui Alexandru Drăghici, ministrul de Interne, și a fost făcută la „ședința pe minister pentru analiza muncii informativ-operative", desfășurată în zilele de 2 și 3 decembrie 1957.

Agentura secretă sau rețeaua informativă a constituit principalul mijloc al activității Securității. „Munca cu agentura" – recrutarea, instruirea, organizarea și dirijarea rețelelor de informatori – a fost reglementată periodic printr-o serie de ordine și instrucțiuni. Printre cele mai importante au fost: Directiva despre munca cu agentura din 1950; Ordinul nr. 15 din 1956 privind eliminarea din rețea a informatorilor ineficienți; Ordinul nr. 54 din 1956 privind intensificarea recrutărilor de informatori în instituțiile de învățământ; Ordinul nr. 95 din 1957 privind creșterea numărului de informatori în mediul rural. Consecințele cele mai importante le-a avut Ordinul nr. 15/1956, prin care au fost excluși din rețea aproape 70% dintre informatorii de atunci ai Securității. Iar prin Ordinele nr. 54/1956 și nr. 95/1957 s-au mărit rețelele informative din toate instituțiile de învățământ – pentru a ține sub control un mediu potențial periculos, mai ales în urma evenimentelor din Ungaria – cât și din mediul rural, unde era în plină desfășurare procesul de colectivizare.

Existau mai multe categorii de informatori. Cei calificați erau recrutați pentru un caz anume și o instruire aparte. Semnau un angajament pentru păstrarea secretului, al cărui conținut varia în funcție de calitățile, personalitatea și poziția socială a informatorului. Informatorii necalificați erau, de obicei, cei care își ofereau serviciile din proprie inițiativă. Lor nu li se lua angajament scris și instruirea era mult mai sumară. Dacă dovedeau calități, erau trecuți în categoria celor calificați. Colaboratorii erau utilizați ocazional, pentru verificarea unor informații dintr-un anumit mediu sau loc. Contactele lor cu ofițerii de securitate erau sporadice. Tot în această categorie intrau mulți dintre funcționarii de la oficiile poștale și telefoane, de la serviciile de cadre din întreprinderi, recepționerii de la hoteluri, chiar dintre chelneri, personal tehnic ce putea oferi ajutor în anumite situații. Sub influența consilierilor sovietici, erau folosiți drept colaboratori și vânzătorii ambulanți, cei de la chioșcurile de ziare, librării, florării, bibliotecari și custozi ai sălilor de lectură din biblioteci și arhive. Ei jucau rolul de „căsuțe poștale", primind plicuri sigilate de la informatori, pe care le predau ofițerilor de securitate. Erau instruiți să utilizeze un sistem de „semafoare" – un ghiveci așezat într-un anume fel etc. – prin care avertizau despre existența unei situații sau a unui pericol care împiedica realizarea contactului. După plecarea consilierilor sovietici, s-a renunțat treptat la astfel de „semafoare" – au fost utilizate în continuare doar de ofițerii Direcției de informații externe, în afara țării – pe motiv că nu mai erau necesare. Se pleca de la ideea că se acționa în propria țară și nu exista vreun pericol. Așa s-au produs multe desconspirări.

Gazdele caselor de întâlnire erau persoanele care puneau la dispoziție, din proprie inițiativă sau la solicitarea ofițerilor de securitate, un spațiu – o încăpere sau chiar o locuință întreagă – pentru întâlnirile cu informatorii sau colaboratorii. La recrutare gazdele semnau un angajament prin care se obligau să păstreze confidențialitatea; erau recompensate cu bani sau cadouri. Rezidenții erau aleși din rândul informatorilor calificați și țineau legătura cu 4 până la 8 informatori și colaboratori. La ședința de analiză din decembrie 1957, Drăghici atrăgea atenția asupra pericolului absolutizării utilizării rezidenților, dând exemplul unor ofițeri care întâi

erau rezidentul și abia apoi îi căutau oamenii cu care să țină legătura.

Într-o serie de declarații, Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a pronunțat pentru un control mai strict al organelor de partid asupra Securității. „Dacă este nevoie de agentură într-un punct sau altul, asta se face numai cu încuviințarea primului secretar"; sau: „Cred că va trebui extins și la raion și la oraș dreptul primului secretar să cunoască agentura... Altfel, ce fel de control are partidul asupra acestor organe?". Alexandru Drăghici era și el de acord că ofițerii de Securitate aveau obligația să meargă la primul secretar al regiunii și să arate că „vor să recruteze un membru de partid pentru munca de informare". În practică însă, lucrurile stăteau cu totul altfel. La 22 ianuarie 1955, secretarul comitetului de partid Caransebeș se plângea lui Dej și Drăghici: „La adunările organizațiilor de bază ale organelor de Securitate avem dreptul să dăm îndrumări, însă în munca lor profesională nu putem să avem nici un control".

Munca cu informatorii presupunea și o birocrație considerabilă. Copiind sistemul sovietic, pentru fiecare persoană din rețeaua informativă se întocmeau dosare personale și fișe de evidență. Dosarul personal cuprindea toată istoria colaborării, începând cu raportul cu propunerea de recrutare, cine a lucrat cu persoana respectivă, angajamentul, chitanțe pentru bani, analiza periodică a activității depuse. Notele olografe erau strânse într-o mapă anexă, care nu se dădea la consultat și, în mod normal, după cinci ani era distrusă. Trebuie menționat că dosar personal și fișă de evidență se întocmeau și persoanelor care fuseseră solicitate să devină informatori sau colaboratori, dar refuzaseră. Direcția de informații externe, serviciile de contrainformații în Miliție și Securitate, Unitatea de contrainformații externe și cea care se ocupa de țările socialiste aveau compartimente de arhivă separate.

În primii ani, cel puțin până în 1956, documentele care ni s-au păstrat vorbesc de zeci de mii de informatori. Astfel, la sfârșitul anului 1951, Direcția de contrasabotaj raporta 30 585 informatori, iar Direcția de informații interne 10 698. La asemenea cifre se ajunsese și prin metode de constrângere sau oferind tentația unor avantaje materiale. După apariția Ordinului 15/1956, situația s-a schimbat. În documentele de analiză sunt citate mai multe cazuri în care numărul informatorilor era insuficient. Generalul Pintilie spunea, la ședința din 2-3 decembrie 1957: „avem în regiuni deschise, de exemplu, 100 acțiuni și avem 200 ofițeri și 3 informatori". În același an, Drăghici constată că în cele 27 mănăstiri și schituri din regiunea Bacău exista doar în 8 câte un informator; în regiunea Pitești erau informatori doar în 13 dintre cele 33 mănăstiri, în cele 7 din regiunea Constanța nici unul. La fel, în 7 dintre cele 10 institute de învățământ superior din București nu fusese recrutat nici un cadru didactic, iar agentura din rândul studenților era considerată cu totul insuficientă. În stadiul actual de documentare este greu de spus cât a durat această situație.

Reținerile și arestările au reprezentat o altă metodă brutală de impunere a voinței politice. Ea este astăzi, probabil, cea mai bine cunoscută, mai ales pe baza mărturiilor fostelor victime. Să adăugăm câteva aspecte, pe baza documentelor studiate. În primul rând, nu exista un ordin clar care să reglementeze formalitățile și procedurile de reținere și arestare. Au fost cazuri când ofițerii de securitate redactau un singur referat pentru arestarea mai multor persoane, fără a se preciza infracțiunea fiecăruia în parte. Au fost și cazuri de rețineri prelungite, fără vreo dovadă scrisă. Toate acestea erau evident cunoscute la nivelul conducerii M.A.I., unde se vorbea despre faptul că „unii dintre lucrătorii operativi și de anchetă mai comit și în prezent falsificări ale materialelor în baza cărora, *uneori* [s.n.], se arestează cetățeni cu totul nevinovați". Aspect criticat pentru că ducea la „compromiterea organelor Securității Statului". Ipocrizie este prea puțin pentru a caracteriza o asemenea atitudine. Pentru Canal, de exemplu, arestările se făceau și în felul următor. Se comunica numărul de oameni de care era nevoie, se repartizau pe regiuni și acolo se trecea la îndeplinirea „normei" de arestări.

După arestare, urma ancheta informativă. Principala metodă de obținere a mărturisirilor o constituia bătaia. Ofițerii și subofițerii din Direcția anchete „aveau un grad de pregătire și cunoștințe generale destul de reduse", dar se considera – într-un document al Securității – că lipsurile erau compensate de „puternicul lor entuziasm revoluționar, de fondul sănătos și de

Cultură... pe ateliere

Fiecare an se încheia cu o ședință de bilanț pe minister. Așa s-a întâmplat și în decembrie 1957. Au participat atunci 512 ofițeri. Aduși cu două zile mai devreme la București, celor din provincie li s-a organizat și un program cultural. Ni s-a păstrat respectivul program, pe care îl reproducem. Probabil că numărul mare de ofițeri a făcut necesară împărțirea lor pe... ateliere, termen consacrat pentru cei care au făcut armata. Este modalitatea prin care o subunitate mai mare, să spunem un pluton, este împărțită în grupe mai mici, ateliere, care urmează un program anume, schimbându-se apoi între ele, astfel încât toți militarii să urmeze toate programele. Asta este și senzația pe care o ai, citind acest program. „Culturalizarea tovarășilor" se făcea cu metodă, în mod disciplinat și organizat.

Sâmbătă 30 noiembrie 1957

- ora 16.00. Spectacol de circ – Circul „Aeros" din R.D.G.
- 16.00. Vizionarea expoziției „Galeria Națională"
- 17.00. Spectacol cinematografic – Două filme
- 20.00. Spectacol de circ – Circul „Aeros" din R.D.G.

Duminică 1 decembrie 1957

- ora 10.00. Vizionarea expoziției „A 40-a aniversare"
- 10.00. Vizionarea Muzeului Militar Central
- 12.00. Vizionarea expoziției „A 40-a aniversare"
- 12.00. Vizionarea Muzeului Militar Central
- 14-16. Repaus pentru masă
- 16.00. Spectacol de circ (Circul Aeros) R.D.G.
- 16.00. Vizionarea expoziției „Galeria Națională"
- 17.00. Spectacol cinematografic – Două filme
- 20.00. Spectacol de circ – Circul „Aeros" din R.D.G.

puterea de muncă pusă în slujba revoluției proletare". Așa se putea ajunge la situații precum cea consemnată de un document de arhivă. Locotenentul Gheorghe Brânzei îl ancheta pe Antonescu Cristea, „fost ofițer în armata burgheză". I-a pus și întrebarea: „Când ai cunoscut pe Cowels din Uruguay, Statele Unite?". Arestatul a răspuns, iar anchetatorul a consemnat: „În primul rând, Uruguay nu este în Statele Unite și, în al doilea rând, nu-l cunosc pe acest Cowels". Sau un alt caz. Un arestat a declarat că din 3 000 vagoane cu cartofi s-au alterat 309. După ce a citit procesul-verbal, anchetatul a refuzat să îl semneze, pentru că anchetatorul scrisese 300 009 vagoane. A încercat să dreagă lucrurile, dar nu reușea să nimerească numărul exact de zerouri. Arestatul i-a spus: „Domnule anchetator, te rog scrie 309, cu un singur zero și nu cu patru zerouri". Enervat, anchetatorul i-a replicat: „Semnează bă, nu mai umbla cu jumătăți de măsură!".

Poate și pentru a preveni asemenea situații penibile, consilierii sovietici au elaborat un model de chestionar cu întrebările care urmau să fie formulate. Și pentru ca lucrurile să fie simplificate și mai mult, au întocmit și răspunsurile. Anchetatorilor nu le mai rămânea decât să îi „convingă" pe arestați să dea respectivele răspunsuri și să semneze procese verbale.

În iulie 1952, C.C. al P.M.R. a emis o hotărâre prin care se interzicea tratarea abuzivă a arestaților. În toamna anului 1954, a apărut un Ordin semnat de Alexandru Drăghici, prin care se interzicea „aplicarea constrângerilor din inițiativa anchetatorilor". Se permitea „în anumite cazuri", din dispoziția sau cu aprobarea ministrului și la solicitarea Direcției de anchete, folosirea metodelor de constrângere în cercetarea arestaților. Erau acte fără valoare, bătaia rămânând o practică curentă.

Asemenea oricărui serviciu secret, și Securitatea a folosit cenzura corespondenței, instalarea unor microfoane sau percheziții secrete. Metode utilizate nu atât pentru a prinde spioni, cât pentru supravegherea permanentă a populației, o formă de teroare subînțeleasă. În cazul corespondenței, de exemplu, se repeta mereu ideea că o simplă scrisoare scăpată nedeschisă însemna un succes al dușmanului. Norma considerată acceptabilă de scrisori deschise, citite și lipite la loc era de 1 200 pe lună pentru fiecare ofițer. Un caz aparte îl constituiau scrisorile care trebuia să fie scoase din circuit. Ordinele și instrucțiunile nu erau prea clare și totul era lăsat la libera interpretare a ofițerilor cenzori. Erau cazuri când se rețineau scrisori pentru că în ele se aflau fotografii ale unor persoane plecate din România și care se fotografiaseră lângă mașini luxoase. O imagine a societății capitaliste care venea în contradicție cu cea promovată de presă sau de învățământul politico-ideologic.

Prin Ordinul 15/1956 au fost eliminați 70% dintre informatorii Securității

Interceptarea fără autorizație a convorbirilor telefonice sau plasarea de microfoane în spațiile de locuit sau birouri deveniseră practici curente. Se încerca astfel suplinirea insuficienței datelor obținute prin informatori.

Securitatea a preluat arhivele fostelor servicii de siguranță și de informații. Arhiva a fost organizată, de la început, pe sistemul fondurilor: operativ, neoperativ, anchetă, rețea și documentar. În anii '50-'60, când s-a făcut prelucrarea arhivelor preluate de la „fostele organe de represiune burghezo-moșierești", documentele despre mișcarea comunistă au fost selectate și predate Arhivei Comitetului Central al P.C.R.

O scrisoare nedeschisă este un succes al dușmanului

În întocmirea dosarelor nu se respecta principiul cronologic, cum ar fi firesc pentru o unitate arhivistică, ci se pleca de la premisa că arhiva trebuia să răspundă nevoilor Securității. Cercetarea unui asemenea dosar este foarte greoaie. În general, sistemul de clasificare este total diferit de cel al unei arhive clasice. În același dosar sunt documente de certă valoare istorică, la un loc cu documente ce pot încă interesa siguranța națională și deci nu pot fi consultate de cercetători. Este evident că atunci când a fost concepută această arhivă, nu a existat nici o clipă ideea că ea ar putea fi, într-o bună zi, deschisă publicului larg. Era menită să dureze veșnic, precum sistemul care o generase.

Evidența persoanelor – căci arhiva nu era constituită pe probleme, ci pe persoane – era ținută în cartoteca generală. Fișa Model 1, cu o dungă verde pe verticală, era destinată celor din rețeaua informativă sau cu dosar la fondul rețea; fișa Model 2 indica persoanele aflate în supraveghere informativă generală și în urmărire informativă specială sau cu dosare la fondul operativ; fișa Model 3, cu o dungă albastră pe verticală, era destinată persoanelor în urmărire penală sau cu dosare la fondul anchetă. Existau și fișe de pașapoarte cu o dungă roșie, pentru persoanele care solicitaseră și obținuseră aprobarea pentru a pleca definitiv din țară. Tot în cartoteca generală aveau fișe – deși nu aveau dosare în arhivă – elevii liceelor și școlilor profesionale, militarii în termen și studenții folosiți ca surse de informare.

Se ajunsese ca și rudele de gradul unu ale pionierilor care dădeau flori „tovarășilor din conducerea superioară de partid și de stat" să fie verificate. Dacă existau „probleme", bietul pionier era imediat înlocuit. Sau în 1962, cu ocazia congresului țărănimii, când Gheorghiu-Dej a anunțat încheierea procesului de colectivizare a agriculturii, miile de participanți au fost verificați, atât ei cât și rudele apropiate. Și unii nu au mai primit invitații.

Va mai dura probabil până când se va putea scrie o istorie cât de cât completă a Securității. Am încercat în cele trei episoade găzduite de revista *Magazin istoric* să conturez cadrul general al activității Securității, completând sau îndreptând informațiile despre organizarea ei și încercând să ofer o imagine a modului cum funcționa, pe baza unor documente de arhivă. Acestea trebuie constant confruntate cu mărturiile celor care au avut de suferit din cauza Securității, pentru a încerca să obținem o imagine veridică a singurei funcții pe care Securitatea a reușit, într-adevăr, să o îndeplinească în proporție de 100%: teroarea. ■

1918 Album istoric 1929

Serbările Marii Uniri

Programate pentru 1928, serbările consacrate împlinirii a 10 ani de la înfăptuirea Marii Uniri s-au desfășurat în perioada 8–22 mai 1929, la București și la Alba Iulia, cu participarea unei masive delegații a românilor americani și a trimișilor oficiali ai unor guverne străine. Din numărul consacrat de revista România ilustrată **(an IV, iunie-iulie-august 1929) acestui eveniment, am selectat imaginile albumului nostru istoric.**

Delegația românilor americani

Medalia Unirii bătută cu acest prilej (sus)

Românii americani primiți de familia regală la Palatul Cotroceni

Misiunile străine depunând coroane de flori la Mormântul Eroului Necunoscut

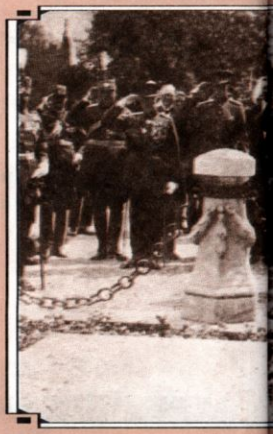

Veteranii la serbările din București

Membrii guvernului

Un grup de invitați în frunte cu generalul C. Prezan pe peronul gării Alba Iulia

Misiunile străine sosite la Alba Iulia

Memorandiştii în viaţă la serbările Marii Uniri

Grup de veterani ai Războiului de întregire

NATO

Scurtă istorie

AL DOILEA VAL: GERMANIA

Dr. EUGEN PREDA

„Du-te la Consiliul ăla al tău și spune-le că le dau brațul meu drept, pe Lord Ismay. Nu aș putea face un dar mai potrivit sau da pe cineva mai bun. Restul va veni de la sine". Așa s-a adresat primul ministru britanic Winston Churchill, în martie 1952, lui Adré de Staercke, reprezentantul permanent al Belgiei la NATO din 1952 până în 1976. Lordul Ismay s-a dovedit omul potrivit pentru a revigora Alianța Nord-Atlantică după reformele adoptate la Lisabona.

Consiliul nord-atlantic s-a întrunit la Lisabona între 20-25 februarie 1952. Agenda era foarte încărcată. A fost salutată intrarea Greciei și a Turciei în NATO. Dar importanța reuniunii lusitane a constat în opera de reorganizare din temelii a organismelor civile. Consiliul nord-atlantic a devenit un organism permanent, cu sediul la Paris. Pentru a-i permite să funcționeze neîntrerupt, cu puteri efective de decizie, indiferent de absența vreunui ministru, fiecare guvern urma să numească un reprezentant permanent, însoțit de o delegație națională de consilieri și experți. Consiliul permanent era condus de un secretar general al NATO. Acesta era un funcționar civil internațional și nu un membru al vreunei delegații naționale și avea în subordine o echipă de specialiști internaționali, care pregăteau materialele pentru Consiliu și urmăreau aplicarea deciziilor acestuia. Responsabilitățile Comandantului aliat suprem erau sporite, mai ales în domeniul stabilirii priorităților pentru echiparea forțelor și planificării sprijinului logistic.

Structura militară a fost extinsă prin crearea a două noi comandamente: Comandamentul Atlanticului stabilit la Norfolk, Virginia (S.U.A.) și Comandamentul Canalului Mânecii, la Portsmouth, Marea Britanie.

Lord Ismay

Primul secretar general al NATO a devenit Lordul Ismay, la 12 martie 1952. Se născuse în India, în 1887. Urmase cursurile de la Charterhouse School, apoi pe cele de la Royal Military College of Sandhurst. S-a reîntors în India în 1907. La izbucnirea celui de al doilea război mondial, a fost numit secretar adjunct al Cabinetului de război britanic și șef de cabinet al lui Winston Churchill. A fost nelipsit de la toate marile conferințe ale celui de al doilea război mondial. În 1946, a devenit șeful de cabinet al Lordului Mountbatten, vice- regele Indiei, participând la negocierile pentru independența Indiei.

André de Staercke îl descria astfel: „un om cu o înfățișare atrăgătoare, cu o privire pătrunzătoare, foarte ferm, cu o experiență imensă. El a fost cel care, într-o manieră afabilă, a instituționalizat dialogul continuu dintre guverne și reprezentanții Consiliului. El a obținut consimțământul să fie utilizate ca limbi oficiale ale Alianței engleza și franceza, pentru a evita transformarea ei într-un Turn Babel". Și tot el a fost cel care a impus un curs care este valabil și astăzi. Atunci, la câțiva ani după încheierea celui de al doilea război mondial, în condițiile amenințărilor pe care le presupunea războiul rece, țările Europei Occidentale și-au

încredințat soarta în mâinile liderilor militari care le salvaseră din marea conflagrație. Generalul Ismay, cu sprijinul deplin al generalului Eisenhower, înțelegând că succesul unei organizații precum NATO nu putea fi garantat pe termen lung decât de o autoritate politică, a impus primatul puterii civile asupra structurilor militare, fără a le restrânge acestora libertatea de acțiune în operațiunile lor specifice.

Când a părăsit funcția de secretar general al NATO, în 1957, Lord Ismay a spus:

„Eu am fost doica ce a schimbat scutecele ude; a sosit vremea pentru o guvernantă". Încă nu fusese impusă o limită a mandatului, dar el a considerat că își încheiase misiunea.

Generalul Eisenhower plecase deja cu cinci ani înainte. El solicitase să fie eliberat din funcție pentru a putea începe o carieră politică în S.U.A. La 28 aprilie 1952, Comandant aliat suprem a fost numit generalul Mathew B. Ridgway.

Una dintre problemele dificile pe care Alianța a trebuit să le rezolve în acei ani a constituit-o integrarea Germaniei de Vest în efortul comun de apărare. Am văzut deja cum a eșuat proiectul Comunității Europene de Apărare. A urmat o perioadă de intensă activitate diplomatică, în urma căreia s-a găsit o soluție.

Între 28 septembrie și 3 octombrie 1954, la Londra s-a ținut o conferință, la care au participat miniștrii de externe din Marea Britanie, Franța, Belgia, Luxemburg, Olanda, Italia, R. F. Germania, S.U.A. și Canada. Toate guvernele reprezentate au convenit că NATO trebuia să aibă o durată nedeterminată. La 23 octombrie 1954, s-au semnat Acordurile de la Paris, la aproape zece ani după încheierea ostilităților cu Germania și în condițiile în care nu se întrezărea vreo șansă de normalizare a relațiilor cu U.R.S.S. Se reglementau astfel relațiile dintre NATO și R. F. Germania. Ea se alătura celor cinci state semnatare ale Tratatului de la Bruxelles (Marea Britanie, Franța, Belgia, Luxemburg și Olanda) și împreună cu Italia forma Uniunea Europei Occidentale. Prin includerea R.F.G. în U.E.O., Franța, Marea Britanie și S.U.A. puneau capăt regimului de ocupație în R.F.G. și o recunoșteau ca stat independent. R. F. Germania era invitată să se alăture NATO, armata sa națională urmând să se integreze în forțele Alianței. Statele Unite și Marea Britanie (aceasta sub rezerva unor situații de criză în alte zone ale globului sau a unor dificultăți financiare) se angajau să își mențină forțele pe continent atâta vreme cât era necesar.

Paul-Henri Spaak, unul dintre principalii artizani ai Alianței Atlantice

Intrarea Republicii Federale Germania în NATO a devenit efectivă la 5 mai 1955. Două zile mai târziu, U.R.S.S. a renunțat la tratatele sale de prietenie cu Franța și Marea Britanie semnate în anii celui de al doilea război mondial. La 14 mai 1955, U.R.S.S. și țările europene din „lagărul socialist" (Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, Republica Democrată Germană și România) au creat Tratatul de la Varșovia, ca răspuns la Acordurile de la Paris.

Peste numai o zi, la 15 mai 1955, după negocieri îndelungate între foștii aliați din cel de al doilea război mondial, s-a semnat Tratatul de stat privind restabilirea independenței de stat a Austriei, care punea capăt regimului de ocupație militară cvadripartit în acea țară și-i stabilea statutul de neutralitate. Se părea că era un moment potrivit pentru a încerca rezolvarea și a problemei germane.

La 7 iunie 1955, S.U.A., Franța și Marea Britanie au invitat U.R.S.S. să participe la o conferință la nivel înalt la Geneva, ce trebuia pregătită de miniștrii de Externe.

Conferința s-a încheiat la 21 iulie, fără să se ajungă la vreun acord. Șefii de guverne ai celor patru state au cerut miniștrilor lor de Externe să continue să studieze problema. A doua conferință de la Geneva urma să înceapă la 27 octombrie, același an. Înaintea ei, Consiliul NATO a ținut o reuniune ministerială, în cadrul căreia s-a discutat propunerea avansată de miniștrii de Externe ai S.U.A., Franței și Marii Britanii. Ei cereau ca reunificarea Germaniei să se facă astfel încât ea să poată rămâne în cadrul Alianței. U.R.S.S. a respins un asemenea punct de vedere. Miniștrii de Externe ai celor patru mari puteri au încheiat, la 11 noiembrie, reuniunea de la Geneva fără vreun rezultat.

Consiliul NATO a declarat, în decembrie 1955, că eșecul conferinței de la Geneva nu a modificat hotărârea puterilor nord-atlantice de a obține reunificarea Germaniei, în condiții de libertate.

Istoricul poate spune astăzi că, într-adevăr, hotărârea a rămas nestrămutată, și peste 35 ani ea s-a și împlinit. În general, promisiunile făcute atunci de liderul Lumii libere, S.U.A., popoarelor de dincolo de Cortina de Fier au fost, în timp, urmărite și realizate. ■

(Va urma)

AMINTIRILE UNEI PRINȚESE

Cel de al doilea manuscris aflat în colecția „Grigore Gafencu" din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe a fost intitulat de Maruca Cantacuzino Scurte impresii din Moscova anului 1946[1]. Citindu-l, constați că e vorba mai degrabă de o confruntare dură, nu însă și rigidă, între tot ceea ce știa autoarea despre lumea rusă și ceea ce află și constată în cursul prezenței sale la Moscova, unde l-a însoțit pe George Enescu în timpul turneului pe care acesta l-a efectuat în aprilie 1946. Turneul a avut ca moment de vârf concertul pe care l-a susținut în ziua de 21 aprilie, în marea sală a Conservatorului din Moscova, când a dirijat Orchestra simfonică de stat a U.R.S.S., iar ca violonist, alături de David Oistrah, a interpretat Dublul concert de J. S. Bach.

MARUCA CANTACUZINO

Este bine să subliniem faptul că acest turneu a avut particularitățile sale distincte. În cartea d-lui I. Kogălniceanu, pe care l-am mai citat în introducerea acestui serial, autorul ținea să precizeze: „S-a lăsat să se creadă că plecarea lui [Enescu] în America [în septembrie 1946] trecea prin Moscova! Poate c-așa a și fost! Autoritățile române au dorit să politizeze turneul lui Enescu în Uniunea Sovietică. I-au pus la dispoziție un vagon special, astfel ca în drumul lung să se simtă cât mai bine. Fusesem la Gara de Nord să-l salut, să-i urez drum bun. Era prezent din partea guvernului [Petre] Constantinescu-Iași, ministrul Culturii, [corect al Informațiilor]. Enescu n-a stat mult de vorbă pe peronul gării, strângea mâinile prietenilor, muzicienilor. S-a suit în vagon și a apărut la o fereastră a acestuia. Constantinescu-Iași s-a apropiat de geam și i-a spus: «Maestre, spuneți la Moscova toate realizările pe care guvernul nostru le face pentru democrație, despre toate schimbările pentru poporul nostru!...». Enescu nu mai zâmbea și i-a răspuns: «Domnule ministru, eu mă duc la Moscova să fac muzică, să revăd locurile în care cu ani în urmă [în 1909, Enescu mai făcuse un turneu în Rusia] am mai fost, să cânt la vioară, să dirijez. Aceasta este misiunea mea și scopul turneului pe care-l fac acolo!»..."

Și Enescu s-a ținut de cuvânt. O confirmă și Maruca în însemnările sale, din care am selectat aceste fragmente care încheie serialul nostru, nu înainte de a atrage atenția cititorului asupra ultimelor două paragrafe, adevărate exponente ale unei clairviziuni politice neobișnuite a prințesei moldave, care intuiește în Moscova anului 1946 destrămarea imperiului roșu, survenită în 1991. Reamintim cititorilor că titlul, subtitlurile, notele din subsol marcate prin sigla n.r. și completările din text cuprinse între paranteze drepte ne aparțin. Sublinierile sunt ale autoarei.

M. ȘTEFAN

„Cupole aurii sub care clopotele tac"

În ciuda tuturor avertismentelor alarmiste – tendențioase –, ne-am hotărât să pornim la drum; vom pleca așadar în Țara Sovietelor, cu sentimentul că urmează să întreprindem o expediție periculoasă. Ne așteptăm în consecință să găsim priviri sumbre, figuri feroce și dezordinea sanguinară a barbarilor prost ținuți în frâu de mâna de fier a șefului lor suprem, de reputație încă și mai sumbră și mai sângeroasă decât a poporului său de sălbateci, aparent blânzi și potoliți, dar oricând gata să sară la gâtul tău...

Dar iată că îngrijorătoarea aventură se reduce la un lung și agreabil drum într-un tren de lux, prin regiuni pașnice și liniștite, unde chiar urmele războiului – stații de cale ferată, construcții sau păduri, deși devastate de bombe – îmbracă un aspect de siguranță, promițând mai degrabă un armistițiu între oameni. Să fie oare calmul de după ciclon, mântuirea de după greșeala comisă? Vina și greșeala popoarelor care se extermină între ele în loc de a se uni?

[1] N-ar fi exclus ca și acest text să apară, în limba franceză, în revista *Muzica*, în al cărei nr. 3/1998, printr-un total dispreț al deontologiei profesionale, proaspătul doctor în științe istorice Andrei Căpușan s-a avântat să publice și alte texte oferite mai întâi redacției noastre și pe care le-am și tipărit începând cu numărul din octombrie. Suntem uluiți de seninătatea cu care dl. Căpușan desconsideră buna-credință, atât a noastră, cât și a colegilor din redacția revistei *Muzica*.

Pe peroanele gărilor – unde trenul, care nu se grăbește deloc, uită bucuros de trecerea timpului, care el însuși se pare că nu se grăbește nici un pic în Rusia – o mulțime de oameni îmbrăcați în caftane lungi de aba gri sau maro, purtând pe cap căciuli de blană, încălțați cu cizme solide, femei purtând șaluri groase, sunt într-un continuu du-te-vino prin fața ferestrelor vagonului. Ochi blânzi – majoritatea albaștri – îi privesc, fără invidie și ură de clasă, pe acești privilegiați ai vieții, în veșminte elegante de călătorie, care le traversează țara în vagonul special, capitonat cu catifea roșie și ornat cu oglinzi... Între timp, ceasurile se scurg lent, ca pentru a te lăsa parcă să trăiești și să savurezi din plin bucuriile tihnite ale momentului. Aici orele sunt generoase, ca și natura însăși a slavului de altfel, care nu se zgârcește niciodată atunci când este vorba să facă plăcere, să se facă plăcut...

Se doarme, ziua ca și noaptea, în cușete moi, se citește, se bârfește, se râde, cu toții așezați regește în fotolii adânci. Se privește din toate unghiurile și în toate felurile în oglinzile lingușitoare, cu marea bucurie a schimbării, a varietății, a evadării, în timp ce prin fața geamurilor bine spălate ale luxosului vagon defilează vastele întinderi îngălbenite și orizonturile joase ale câmpiilor ucrainene. Pe ici, pe colo, câteva păduri încă sub zăpadă, unde mulți copaci zac la pământ doborâți de bombe.

În gara din Moscova, crivăț, furtună de zăpadă: iarna care începe sau continuă aici. Dar o primire călduroasă a *reprezentanților VOKS*, chiar din tren și apoi la Hotelul „Național" – apartament fastuos de ambasador, bine încălzit, unde te simți dintr-o dată ca la tine acasă. Un serviciu perfect stilat, quasi patriarhal, evocând personalul Rusiei de altădată și pe acela al vechilor noastre curți moldave, care roiește împrejurul nostru cu solicitudine, dar fără servilismul și gândul la bacșiș, proprii mitocănimii obișnuite; stare bună și *securitate*. Altfel te simți, în această atmosferă de certitudine și siguranță, nu ca în sărmana noastră Românie, umilită și călcată în picioare de politica actuală, politică ce descompune – în plină viteză – suflete, conștiințe și tradiții românești, pentru a se conforma idealului comunist al zilei, preschimbând astfel generoasele principii umanitare și nobilele idealuri pe care se sprijină regimul sovietic în tot atâtea elemente de anarhie și dezagregare socială și națională...

În capitala sovietică, Maruca și George Enescu alături de compozitorul Dmitri Șostakovici

Pe tot traseul de la gară la hotel, străzi largi, precum șoselele, acoperite cu zăpada recent căzută, perspective deschise spre orizont, piețe impunătoare, bulevarde vaste, pustii însă la această oră, peste care bate în rafale vântul stepelor. Nenumărate cupole aurii sub care *clopotele tac*, biserici închise, transformate majoritatea în muzee.

Puțini trecători, însă multe fantome, fără patrie, pierdute în acest prezent care a făcut din trecut *tabula rasa*. Umbre dragi inimii mele, pe care le regăsesc amestecate cu bruma primelor ore ale dimineții, în fiecare colț de poartă monumentală, sub fiecare peristil cu coloane elegante din vechea Moscovă... [urmează un pasaj cu evocarea principalelor personaje din romanul *Război și pace*].

Cu siguranță familiare, aceste umbre ale Rusiei de altădată, înghițite de valurile roșii ale Revoluției, și apropiate asemeni părinților pe care îi cunoști dintotdeauna. Dar pentru asta trebuie oare să ignorăm, să nu recunoaștem uimitorul dinamism, surprinzătoarele realizări tehnice și de alt gen ale lumii noi, *apărută din străfundurile Rusiei*, după retragerea și resorbția valurilor de sânge nobil și burghez care cursese spre profitul proletariatului rus?

Rusia, nu se înăbușea ea oare sub stratul gros de materie moartă, reprezentată, pentru oricare ființă vie și înzestrată cu rațiune, de autocrația țaristă? Nu trebuia oare sfărâmată, cu orice preț, această mașinărie barbară, inamică ireductibilă a vieții și progresului, considerată monstruoasă în fond, din punct de vedere al progresului, la care orice popor și oricare individ are dreptul?

Și nu trebuia ca masele ruse să se trezească din adâncul și greul somn secular în care erau ținute, împotriva oricăror legi

naturale, de regimul antiuman al ţarilor şi de tirania îngustă a guvernelor lor, oarbe şi surde la toate avertismentele vulcanului care fumega sub aparenta supunere a poporului oprimat? Să sperăm că noul regim nu se va întoarce la intoleranţa şi abuzul de putere spre care sunt purtaţi cuceritorii şi conducătorii popoarelor: pantă fatală, inerentă oricărei dictaturi (am formulat această ultimă dorinţă în 1946).

Charisma lui Stalin

O lume în sine această Rusie, suficientă sieşi, dacă noul dinamism implantat de Revoluţie şi pe care războiul şi victoria l-au amplificat, împingând-o dincolo de propriile-i frontiere, nu ar determina-o să se reverse asupra Europei, asemeni oceanului, precum valul seismic catastrofal care a înghiţit Atlantida; un întreg continent, o întreagă civilizaţie care s-au prăbuşit în valuri, fără a lăsa urme. *Sau precum stepa întreagă s-ar ridica la oricare impuls venit din măruntaiele pământului şi s-ar pune în mişcare la chemarea Destinului,* pentru a porni la cucerirea lumii. Până la un punct, prietenii români care fac parte din suita noastră şi eu însămi, fermecaţi, îmbătaţi, de aerul nou şi puternic pe care *credem* că îl respirăm aici şi fascinaţi de uimitoarele realizări ale noii Rusii în direcţia ordinii, organizării şi disciplinei care domneşte în rândul unui popor altădată amorf şi apatic, şi vrăjiţi (da, vrăjiţi, acesta e cuvântul) de călduroasa primire făcută de gazdele noastre, de fervoarea de care ele dau dovadă la adresa Maestrului, fervoare la baza căreia stă o neîndoielnică sinceritate, astfel încât am fi tentaţi să ridicăm un imn autorului acestei învieri a poporului rus.

Stalin! Stalin!, i-am spune noi – dacă un sentiment ascuns nu ne-ar face să ne temperăm elanurile –, strălucirea sumbră a stelei tale se întinde, leagă, sudează într-un tot indivizibil cele 72 de naţionalităţi care ţi s-au supus pentru binele comun; după cum pretind – şi cred fără îndoială – fidelii tăi.

Ni te imaginăm cred, cu siguranţă, atunci când trebuie; înţelegător, uman, acolo unde se impun generozitatea şi bunătatea – suntem asiguraţi noi la Moscova. Apt, în ciuda terorii pe care numele şi imaginea ta o seamănă de la un capăt la celălalt al lumii, la orice act de justiţie *fecundă*, în acord cu principiile şi legile misticii sovietice. Şi se mai spune că o mare simplitate adaugă o emoţionantă notă umană formidabilei tale personalităţi.

Pe peronul Gării de Nord din Bucureşti, în ziua plecării la Moscova

În ciuda cordialităţii sale la adresa colegilor sovietici şi a înaltei aprecieri pentru perfecţiunea *tehnică* a artei lor, George Enescu rămâne prudent în defensivă faţă de ademenirile, linguşirile, veselia prefăcută şi entuziasmul la care eu mă pretez cu atâta dăruire; zâmbetul pe care îl opune el entuziasmului nostru spune multe despre luciditatea spiritului său şi perspicacitatea sa în materie de „regenerare şi paradis comunist".

Marele Român, rămâne mereu mai înverşunat pe poziţiile sale apolitice, în ciuda intensificării insolitei noastre euforii. Până într-acolo, încât pur şi simplu mi-a interzis să-i solicit o întrevedere lui Stalin, în ciuda arzătoarei mele dorinţe de a-l cunoaşte pe actualul ţar al tuturor Rusiilor, pretextând apoi o mare oboseală pentru a se sustrage de la o recepţie la „tovarăşul" Molotov, unde fusesem graţios invitaţi la două zile după sosirea noastră la Moscova.

André Gide, Edouard Herriot, Ana de Noailles, ducesa d'Athol, decanul Universităţii din Canterbury (Henry Wallace şi Olin Downes, marele critic al ziarului *Times,* aflat în S.U.A.) şi alţii, toate aceste mari spirite nu au fost şi ele, la rândul lor, jucăria linguşirilor şi ademenirilor care transfigurează lucrurile şi oamenii la Moscova? Chit că după aceea au fost dezamăgiţi atunci când adevărata faţă a stalinismului – Gorgona[1] – le-a apărut sub masca purtată de Stalin atunci când vrea să tulbure sau să zdrobească inimi.

Cine poate totuşi afirma că în loc de ani Umanitatea nu va culege fructele fericite ale sângeroaselor însămânţări ale Revoluţiei ruse? Franţa nu a beneficiat şi ea, la vremea ei, de excesele terorii, şi Revoluţia franceză nu primeşte, cu trecerea anilor, o aureolă cu

[1] Numele celor trei fiice (Euryale, Stheno şi Meduza) ale zeului marin Forcis, cu înfăţişări înspăimântătoare, privirile lor transformând pe oricine în stană de piatră – *n.r.*

care astăzi orice bun republican se mândreşte?

Singur reculul secolelor dă, într-adevăr, sens şi importanţă catastrofelor şi ororilor inevitabile ale istoriei. Catastrofe, violenţe, necesare poate, cel puţin *până la un anumit punct,* căci ce s-ar întâmpla cu un organism – individual sau colectiv – al cărui sânge, ale cărui celule, nu s-ar reînnoi niciodată?

Numai că, iată, ar trebui ca tentativele de înnoire, sângerările, să nu depăşească categoric anumite limite, ca, aflat în exerciţiul funcţiunii, chirurgul să nu se transforme în sadic, iar apostolul în tiran.

Mausoleul lui Lenin

19 aprilie 1946. În clar-obscurul monumentului, construit integral din blocuri de marmură roşie şi neagră, suprapuse în manieră cubistă, domneşte o linişte absolută, în ciuda mulţimii de vizitatori care defilează muţi, reculeşi, copleşiţi de această atmosferă severă, de doliu, fără lacrimi, de eternitate fără pace nici în lumea de dincolo.

Coborâm în interiorul cavoului pe o scară largă, şi ea din marmură neagră, de-a lungul căreia sunt postaţi militari îmbrăcaţi în uniforme de culoare închisă, rigizi precum stelele funerare; la un semn scurt al acestor automate funebre, urcăm spre catafalc, luminat în roz din interiorul vitrinei care protejează augustele rămăşiţe, la adăpost de aer – nefast mumiilor, mumie de altfel impresionantă în costumul ei de oraş faţă de mumiile faraonilor egipteni împodobiţi cu lux şi fast – Lenin doarme, veghind, comandând încă popoarelor! Apostol şi martir al marii cauze căreia tu i-ai fost predestinat, pe care o animi cu sufletul tău, din mormântul tău nu încetezi să halucinezi lumea nouă pe care ai creat-o, mai halucinant poate decât atunci când erai în viaţă; cu fruntea ta bombată, asemeni globului terestru, mocnind de planuri umanitare şi gânduri altruiste, aureolat de focul sacru pe care îl aprinzi în sufletele şi voinţele slave, incerte şi instabile în timp, risipite în nebulozitatea visurilor haotice şi aspiraţiilor fără sfârşit.

Mâinile tale nervoase şi fine, neobosite, fremătând încă, după cum se spune, în spatele peretelui de cristal, *ţin cu străşnicie, fără să o slăbească, cârma vremurilor noi,* deşi ele aparţin unui mort.

Mort, deşi mult mai viu decât aceia care vin să se închine în faţa prestigioaselor tale rămăşiţe. Încarnarea însăşi, grandios simbol al Rusiei Sovietice, în ciuda simplităţii aspectului tău. Inexorabil ţie însuţi mai întâi, neacordându-ţi nici dincolo de frontierele acestei vieţi, mai multă odihnă decât atunci când erai în viaţă; şi redutabil, *aşa cum numai morţii ştiu să fie,* în aplicarea post-mortem a ireductibilului tău ideal.

Viaţa intelectuală a Moscovei

Teatrele, sălile de concert, universităţile şi muzeele din ţara sovietelor? Temple în care anumiţi oficianţi şi fideli celebrează cultul Frumuseţii, al Valorii şi al Ştiinţei umane, cu convingerea şi seriozitatea credincioşilor. Singura religie actualmente în vigoare aici, care se ridică la valoarea celeilalte, ai fi tentat să afirmi (dacă bineînţeles ai pierde din vedere faptul că suprimarea credinţelor şi practicilor religiei creştine având la bază dragostea de Dumnezeu şi pentru aproapele tău, constituie indubitabil un atentat – cel mai groaznic atentat – împotriva sufletului poporului rus, eminamente religios ca natură şi structură; o violenţă criminală la urma urmelor comisă asupra spiritului care prezidează asupra destinului şi tradiţiei acestui popor).

Reuniunile la Moscova, din care orice lux, orice eleganţă au fost alungate? O animaţie de foarte „bon ton" şi o sinceră cordialitate între oameni, prea ocupaţi ca să nu elimine din raporturile lor gesturile şi cuvintele de convenienţă; acest lucru chiar şi atunci când sunt închistaţi într-un protocol destul de strict în anumite cazuri, de situaţia lor oficială sau de caracterul reprezentativ al persoanei lor. Simplitatea şi firescul din sentimentele spontane pe care şi le împărtăşesc unii altora şi o profundă şi caldă ospitalitate sunt trăsături care leagă noua Rusie de tradiţie.

Unde sunt privirile ameninţătoare şi dezordinile sângeroase pe care te aşteptai să le găseşti în Rusia Sovietică? Vei fi oare dezamăgit negăsind nici o urmă vagă a lor? Ambianţa de perfectă siguranţă care decurge din ordinea şi disciplina absolute care domnesc aici (fără a se aduce vreo atingere, atât cât se poate judeca, libertăţii şi demnităţii vreunui individ) ar face să fie regretată absenţa „ardeiului" social şi politic reprezentat de ameninţarea pericolului? Această ameninţare abia dacă este schiţată sub forma palidelor fulgere apărute la orizont, pentru a se stinge imediat, făcând loc prea caldelor, prea frumoaselor zile de vară. Există şi momente în care privirile devin sumbre şi închise, atunci când conversaţia alunecă pe terenul prejudecăţilor sau al convingerilor politice, loc în care rişti în orice clipă să fii catalogat „reacţionar" sau, mai rău, „fascist", dacă nu te orientezi spre sensul dorit; de regulă, majoritatea oamenilor se abţine în cea mai mare parte a timpului de la discuţii atingând aceste probleme spinoase şi asta mai întâi din oroarea înnăscută pentru politică, cel puţin aşa cum este ea înţeleasă şi practicată în aceste vremuri de ură şi represalii între popoare şi clase sociale, şi apoi pentru a nu vedea întunecându-se figurile prietenilor celor mai apropiaţi.

Homo sovieticus

Politica sovietică? Un fundal de tablou sumbru, de furtună gata să izbucnească, încă plină de ameninţare la adresa lumii întregi. Întunecat. Olimp în defensivă sau cazan infernal din care ai senzaţia că auzi în permanenţă bubuitul tunului şi de unde te aştepţi în fiecare clipă să vezi trăsnetul ţâşnind şi căzând asupra ta şi a tuturor. Din aceste bubuituri şi ameninţări rezultă însă ordinea şi siguranţa vieţii cotidiene, întregite şi accentuate de un sentiment de perfectă orânduială care reiese din contactul cu acest popor regenerat, redevenit el însuşi în urma Revoluţiei. Un popor conştient astăzi de îndatoririle către el însuşi, eliberat de toate temerile, incertitudinile şi superstiţiile şi care a găsit în muncă şi în solidaritatea cu aproapele său o aparenţă înşelătoare de echilibru şi de unitate. Oare metodele so-

vietice, devenite din ce în ce mai nemiloase, garantează ele o oarecare durată acestui echilibru înșelător și acestei unități de circumstanță?

Ce să mai vorbim de naivele generații, crescute în ignorarea lui Hristos și în disprețul religiei?

Bărbați și femei – roboți în serie –, zdraveni și dinamici, triste articole de confecție, marcați cu sigiliul nivelării universale, fără particularități, fără vreo personalitate individuală, fără entuziasm, neanimați de nici un ideal, în rândul cărora nu se remarcă nici frumusețe, nici grație, nici chiar „sex appeal"; cu gusturi și plăceri elementare, cu instincte limitate și comandate de o dictatură de fier, care nu cunosc și nu vor cunoaște niciodată bucuria sau durerea omenească, anume creați și pregătiți în exclusivitate pentru procrearea anonimă și pentru război.

Dumnezeu a fost ucis în ei; de altfel, se înțelege, Dumnezeu este mort în oricare țară sovietică. Dar, sub cenușa disperării materialismului actual, sentimentul religios nu zace, oare, latent, în străfundurile cele mai adânci ale sufletului slav (abstracție făcând de tinerii roboți), în ciuda violențelor la care acesta este supus? Și nu există un fitil de dinamită ascuns, deja aprins, care va arunca în aer – mai devreme sau mai târziu – ordinea actuală a lucrurilor, contra naturii, proaspăt instaurată?

Ce indiciu mai clar în acest sens poate exista decât Slujba de Înviere la care am asistat alaltăieri și care a precedat Noaptea de Paște, la Catedrala ortodoxă? (Ca o măsură de prevedere pentru străinii prezenți la Moscova, anumite biserici au fost autorizate să celebreze serviciul religios, duminicile și la marile sărbători creștine.) Mulțimea enormă a participanților care se precipita ca un flux către porțile larg deschise ale bisericii era înconjurată de un cordon dublu de câteva sute de polițiști, care, dacă ar fi primit cumva ordin s-o împrăștie, ar fi avut fără îndoială cele mai mari necazuri din lume. ■

Selecția textului și versiunea românească: Andrei Alexandru CĂPUȘAN

CLIO ANUNȚĂ

PORTRETE EGIPTENE LA LUVRU

Pentru egipteni moartea era o călătorie atât de importantă, încât trebuia pregătită din timp, cu grijă și minuție. Identitatea defunctului, o identitate fizică (prin îmbălsămare și mumificare) și una socială (defunctul își lua cu el bunurile cele mai de preț) trebuia păstrată pentru eternitate. Dar când, după înfrângerea Cleopatrei VII, în anul 31 î.e.n., Egiptul a trecut sub stăpânire romană, a apărut un nou ritual. De atunci nu numai numele și statutul social al celui decedat trebuiau să fie perene, ci și imaginea lui. Pe panouri de lemn, fixate cu sfori pe lințoliu, și pe măști, meșterii egipteni reproduceau fizionomia defunctului.

S-a născut astfel arta portretului. Egiptologii au descoperit încă din veacul trecut comorile făurite de meșterii din zona denumită Fayum, aflată la sud de Cairo. Portretele, pictate pe lemn de tei, cedru, smochin sau stejar, reprezentau femei, copii, bărbați, foarte expresivi, cu chipuri maiestuoase, serene, detașate, ce te privesc fix. Femeile arborau bijuterii – coliere, cercei – și veșminte ce sugerau luxul.

Cine erau aceste personaje? Evident, înalți demnitari. Aveau și o inscripție cu numele lor. Atât. Numai numele. 30 asemenea portrete de la Fayum sunt expuse în Muzeul Luvru.

În sec. I portretul afișa o splendoare și o precizie de remarcat, deși subiectul era surprins instantaneu, viu, cu ochii deschiși, cu o privire gravă – fără a fi tristă –, liniștită, cum trebuia să fie omul în ultima lui clipă: împăcat, fără undă de mister sau de straniu. În timp, această artă s-a simplificat. O dovedesc portretele egiptene din sec. IV, când, sub influențe orientale, trăsăturile devin mai schematice, iar expresia feței se șterge.

F.D.

BANCOREX SPONSORIZEAZĂ...

Potrivit unei tradiții reliefată în repetate rânduri, Banca Română de Comerț Exterior Bancorex a adăugat o nouă acțiune în șirul sponsorizărilor instituțiilor culturale și de opinie din țara noastră. Astfel, Bancorex a sponsorizat Centrul Euro-Atlantic cu suma de 6 000 franci francezi pentru plata cotizației pe anii 1997-1998 către Asociația Tratatului Atlanticului.

Tinerii Atlantiști pe teren

Grupul Tinerilor Atlantiști din cadrul Consiliului Euro-Atlantic din România a avut și în acest an o suită de activități și întâlniri, atât în țară, cât și peste hotare. Astfel, ei au participat la simpozioane și colocvii în Norvegia, Danemarca, Republica Cehă, Portugalia. Ultima deplasare, la Lisabona, a fost realizată prin sponsorizarea acordată de Societatea „Anunțul Telefonic" (director general domnul Radu Ion Popescu).

MARI TAINE DEZVĂLUITE ÎNAINTE DE TERMEN

Istoriografia reunificării Germaniei, moment-simbol al finalului războiului rece şi al cronicii acestui secol, s-a îmbogăţit în vara anului 1998 – spre satisfacţia istoricilor – cu dosarele confidenţiale ale cancelariei federale pe anii 1989-1990. Încălcând regula celor 30 de ani de păstrare a secretului pentru acest tip de arhive, cancelarul Helmut Kohl, cu trei luni înainte de alegerile din 27 septembrie 1998, a decis publicarea lor.

Specialiştii au lucrat mai mulţi ani asupra a 400 documente pentru a le ordona într-o carte de 1 670 pagini, ce cuprinde note pregătite pentru cancelar de către consilierii săi în ajunul unor reuniuni importante, conţinutul unor convorbiri telefonice, întâlnirile lui Kohl cu lideri occidentali sau cu Mihail Gorbaciov, corespondenţa şefului guvernului cu partenerii săi, comentarii marginale ale consilierilor săi diplomatici, tratativele purtate de Hans-Dietrich Genscher şi Theo Weigel, ministrul de Externe al lui Kohl vreme de zece ani şi, respectiv, ministrul de Finanţe, cu omologii lor francezi etc.

Volumul, deşi incomplet, reprezintă o contribuţie la istoria unei perioade frământate, oglindită de altfel în numeroase cărţi de memorii, dar care nu au putut revela relaţiile complexe dintre liderii europeni, îndeosebi dintre cei ai Franţei şi ai Germaniei, din toamna lui 1989 până în vara lui 1990.

Kohl a crezut întotdeauna – reiese din documente – că 1) divizarea ţării sale nu era ultimul cuvânt al istoriei şi că 2) unitatea Germaniei şi unitatea Europei nu erau contrare, ci complementare. Când Zidul Berlinului a căzut, pe 9 noiembrie 1989, „cancelarul unităţii" a ştiut să-şi stăpânească sentimentele şi să evite provocările, cum scrie istoricul Hans Jürgen Küsters, unul dintre îngrijitorii volumului. Atunci, prietenul lui, François Mitterrand, îl avertizase „colegial": „Helmut, ai toate cărţile în mână".

În imagine: François Mitterrand şi Helmut Kohl la reuniunea la nivel înalt franco-germană, din 3 decembrie 1992.

Acelaşi Mitterrand s-a păstrat rezervat faţă de urmările căderii Zidului Berlinului. Lui „nu-i e frică" de reunificare. Ea este „în logica istoriei". Pentru situaţia că „germanii ar putea să realizeze reunificarea, liderul francez se limitează să-şi propună a adapta politica ţării sale. Nu lasă să se simtă un sprijin activ din partea sa, ci mai curând un laisser-faire". (Din nota consilierului diplomatic al lui Kohl, Horst Teltschik, adresată cancelarului în pregătirea dineului informal al şefilor de stat şi de guvern, de la Paris, 18 noiembrie 1989, nouă zile după căderea zidului. Documentul rezuma atitudinea celor trei aliaţi occidentali şi a Uniunii Sovietice.)

Walter Neuer, şef de cabinet al cancelarului, notează pe marginea întrevederii Kohl-Mitterrand de la Paris, din 15 februarie 1990, desfăşurată în prezenţa lui Jacques Attali şi Elisabeth Guigou, din partea franceză, iar de partea germană a lui Horst Teltschik şi Walter Neuer: „Preşedintele Mitterrand continuă spunând că nu i se poate pretinde să vorbească ca un patriot german. El vorbeşte ca un patriot francez. Ca patriot francez, el nu este neliniştit. Ce înseamnă neliniştit? Germania este o realitate istorică, care trebuie privită ca atare, chiar dacă acest fapt place sau nu. Lui, personal, îi place (...) A spus deja că francezii sunt obişnuiţi să-i considere pe germani drept vecini. În istorie au existat perioade nefericite, dar şi timpuri fericite. Problema este să ştii cum să tratezi consecinţele unificării Germaniei (...) Dintr-un punct de vedere strict juridic, cele patru puteri au «droit de regard» (în franceză, în textul german – drept de supraveghere). Ceea ce este valabil şi în cazul reunificării. Dacă Cei patru ar vrea să intervină în calitatea lor, i-am vedea pe germani, deci şi pe cancelar, încruntând sprâncenele. Dar există o diferenţă între drepturile ce decurg din război şi realitate. În realitate, Cei patru nu au dreptul să intervină când este vorba despre reunificare. Totuşi, ei au un «droit de regard» în ce priveşte consecinţele reunificării (...).

Preşedintele Mitterrand nu se teme de o Germanie reunificată. El vrea totuşi ca Franţa şi ceilalţi să fie în măsură să verifice ce va ieşi din această reunificare. Cancelarul nu trebuie să lase impresia că pe ceilalţi nu îi priveşte. Ce fac germanii între ei îi priveşte în mod sigur pe ceilalţi (...).

Preşedintele subliniază că nu vrea să dea impresia că este un prieten rău. Când spune «droit de regard» nu este vorba decât despre consecinţele internaţionale ale unificării germane. Nu are în vedere afacerile interne (...). Cancelarul subliniază că prietenia strânsă [între Franţa şi Germania] şi integrarea în CEE (Comunitatea Economică Europeană) sunt cu atât mai importante după reunificarea germană, pentru că astfel orice bănuială privind o hegemonie germană va fi relativizată".

Desigur că toate aceste întrevederi sunt prezente şi de cealaltă parte, în arhiva preşedintelui francez care, în 1995, înainte de a părăsi fotoliul prezidenţial, a numit o tânără, istoric de profesie, mandatara sa oficială. Membră a anturajului imediat al lui Mitterrand, decedat, cum se ştie, pe 8 ianuarie 1996, ea este astăzi secretar general al Institutului François Mitterrand şi domneşte în mod absolut asupra miilor sale de dosare.

De altfel, arhivele preşedinţilor francezi, organizate după o lege emisă în 1979, reprezintă un loc sfânt în cadrul Arhivelor Naţionale Franceze; etajere întregi cu mii de dosare, conţinând documentele celor patru preşedinţi ai celei de a V-a Republici: François Mitterrand (13 000 dosare, pentru că a rămas la preşedinţie două septenate); Valéry Giscard d'Estaing – 4 000; generalul Charles de Gaulle – 2 000; Georges Pompidou – 1 200. Accesul la depozitul ce le găzduieşte se face greu: filtre cu cartele magnetice, subsoluri labirintice, fără capăt, termen de protecţie – 60 de ani de la moartea preşedinţilor.

Acest termen „generos" constituie astăzi un subiect de dezbatere pentru istoricii francezi. Va fi elaborată o nouă lege a arhivelor, care să diminueze termenul la care documentele depuse în arhive pot fi date publicităţii: pentru cele sensibile, cu regim de 60 de ani, el să fie scurtat cu 10 ani, iar pentru cele obişnuite, cu regim de 30 de ani, să fie redus cu 5 ani.

În condiţiile privatizării arhivelor oamenilor politici, fenomen tot mai extins, urmează a se preciza condiţiile de deschidere. „Doar 10-15% din arhivele Franţei nu pun probleme, afirmă Alain Erlande-Brandenburg, fost director al Arhivelor Franţei, într-un interviu publicat de cotidianul *Le Monde*, în iulie 1998. Proiectul de lege a arhivelor franceze, continuă el, nu se bucură însă de consens: funcţionarii au oroare de a-şi «desecretiza» hârtiile. La Ministerul Culturii acest proiect de lege este întotdeauna neglijat", subliniază amar Erlande-Brandenburg.

Aşadar, aspectele confidenţiale ale procesului de reunificare germană ar mai fi rămas mult şi bine departe de privirea avidă a istoricilor fără înţelepciunea şi promptitudinea politică a fostului cancelar Helmut Kohl, el însuşi actor principal al istoricului eveniment. ■

Florentina DOLGHIN

RENÉ CASSIN ȘI NAȘTEREA DECLARAȚIEI UNIVERSALE A DREPTURILOR OMULUI

Mărturisesc că până la plecarea spre Teheran, în dimineața zilei de 2 aprilie 1968, nu știam cine a conceput Pactul internațional al drepturilor omului. Abia în avionul ce mă ducea spre Roma, citind un text al Națiunilor Unite, am întâlnit numele lui. Și aveau să mai treacă vreo două săptămâni până să-l întâlnesc. La Teheran, urma să aibă loc Conferința internațională a Națiunilor Unite consacrată aniversării Declarației drepturilor omului. Cu domnul René Cassin, pe care nu aveam să-l cruț toate cele trei săptămâni trăite în capitala Iranului, m-am aflat pentru prima dată față în față, chiar din ziua deschiderii Congresului.

CRISTIAN POPIȘTEANU

Nicolae Titulescu, un fel de „Sesam deschide-te"

Era un bătrânel mic de statură, dar extrem de agil în mișcări, cu o barbă albă tunsă scurt și cu o privire sfredelitoare. I se citea inteligența ascuțită pe față. Am avut norocul ca profesorul Tudor Popescu din delegația română să mă introducă. Am beneficiat de dubla mea calitate – corespondent de radio și de presă (revista *Lumea* și *Radiodifuziunea română* mă acreditaseră) pentru a-i solicita un ciclu de comentarii pentru Radio București. Cuvântul magic, un fel de *Sesam deschide-te*, a fost Titulescu. Când l-am întrebat: „L-ați cunoscut pe Nicolae Titulescu?", răspunsul a țâșnit imediat:

„Dacă l-am cunoscut, tinere?! L-am admirat, l-am iubit, l-am respectat". După ședința inaugurală am și stabilit prima întâlnire pentru aceeași seară în studiourile Națiunilor Unite, transferate, pentru acea conferință, de la Geneva, în capitala Iranului.

„Am vizitat România la sfârșitul anilor '20. Bucureștiul m-a încântat. Lucrasem la Geneva cu Titulescu, Elena Văcărescu, George Oprescu și alți români celebri. Ceea ce m-a atras totdeauna la conaționalii dumneavoastră a fost inteligența și vivacitatea. Am reușit atunci la Geneva să facem câteva lucruri foarte bune în domeniul cooperării intelectuale. Vroiam să dăm o nouă dimensiune solidarității intelectualilor care trecuseră prin traumele Marelui război, cum numeam noi în Franța prima conflagrație mondială, fără să bănuim că va veni o a doua, cu mult mai cumplită. Geneviève Tabouis a numit bine acele două decenii: Straniul interludiu. De altfel, doamna Tabouis era o mare prietenă a lui Titulescu și implicit a României.

Pe atunci am avut câteva întâlniri cu Albert Einstein. Și el a fost impresionat de Titu, cum i se spunea de către intimii francezi. Eu l-am admirat mereu până la tragicul lui sfârșit, bolnav, exilat, cu dorul țării în suflet. Ceea ce admiram la el mai ales erau demnitatea pe care o dădea rangului de mică putere și inovația necontenită a minții sale febrile. După mine, faptul că era un jurist strălucit și cunoștea *à fond* sistemele de drept îi permitea să imagineze soluții pentru încălcitele relații internaționale interbelice.

Dar să nu uit de București. Am văzut și am cunoscut aici unele dintre cele mai frumoase femei întâlnite în viața mea".

Au urmat alte și alte emisiuni și conversații adiacente. Profesorul René Cassin era în acele zile personalitatea istorică numărul unu

a Conferinței Națiunilor Unite pentru drepturile omului. De ce? Foarte simplu. René Cassin era autorul principal al Declarației universale a drepturilor omului, elaborată imediat după încheierea războiului și adoptată de Adunarea Generală a O.N.U., în 1948.

Citat pentru vitejie

Familia sa venea din sudul Franței și, deși el s-a născut la Bayonne, nu departe de granița spaniolă, la vârsta de patru ani, s-a mutat în locul de origine al tatălui său, la Nisa. Temperamentul lui René Cassin, atât de vulcanic, trăda legăturile ancestrale cu Coasta de Azur.

Și-a făcut educația acasă împreună cu fratele și sora sa, crescuți toți tot de un preceptor, în bună tradiție franceză. Doar liceul l-a făcut la o școală publică, reușind să ia toate cele *trei bacalaureate* cu *Bine*.

Inima lui René Cassin se îndrăgostise din liceu de istorie și începuse să cocheteze cu Dreptul. Ajuns la Paris la începutul anilor 1910, Cassin s-a regăsit în cercul oamenilor de stânga de la *L'Humanité*, care pe vremea aceea era ziarul lui Jean Jaurès. Mobilizat încă din primele zile ale lui august 1914, pentru René Cassin Marele război avea să se termine la 22 martie 1915, când părăsea spitalul din Antibes cu calificativul mutilat 65%. Nici azi nu pot să-mi explic cum acest om de o agilitate perfectă, la cei peste 80 de ani, câți avea când l-am cunoscut, se putea mișca astfel, deși purta din 1915 un corset abdominal. Mi-a mărturisit că datora viața mamei sale, care a insistat să fie operat urgent, întrucât era grav atins și cangrena intestinelor începuse.

Citat pentru vitejie, prin ordin de zi al regimentului său, René Cassin, devenit mare mutilat de război, și-a început viața publică într-un domeniu pe care de fapt nu l-a părăsit niciodată: solidaritatea și fraternitatea umană. În februarie 1918, la Lyon, el devine secretarul adjunct al Uniunii federale a combatanților, mutilaților și văduvelor de război, pentru ale căror drepturi avea să se bată ani întregi până când statul francez le va acorda drepturile meritate.

„Vă dați seama ce luptă titanică aveam în față? După cei 1 357 800 morți, 4 266 000 răniți, adică 73% din cei 8 410 000 oameni mobilizați, au rămas 600 000 mutilați, 800 000 văduve și 800 000 copii. O armată de 2 200 000 de nefericiți, pe care trebuia să-i redăm încrederii în viață, într-un moment când Franța era exsangvinată.

Spusele lui Cassin îmi înfățișează un tablou halucinant, dar el, cavalerul speranței, alături de camarazii săi, a pornit acțiunea de integrare în societate a acestei uriașe armate a nefericirii.

Omulețul acesta din fața mea s-a ridicat nu numai pentru drepturile mutilaților, văduvelor și orfanilor, ci și pentru reconcilierea franco-germană, contra revanșismului. Inclus în delegația franceză la Liga Națiunilor, a susținut pentru prima dată că Liga Națiunilor nu este un superstat, ci „o ligă a națiunilor independente, asociate în mod liber și egal, dornice să asigure în relațiile lor o regulă morală superioară: Dreptul". Raliat din prima clipă acțiunii de continuare a luptei contra ocupantului din 18 iunie 1940, a lui Charles de Gaulle, René Cassin avea să i se alăture la Londra, de la 29 iunie 1940, și să-i fie principalul sfetnic juridic până la renașterea Franței după victorie. Și totuși, acest om care a făcut atât pentru ca la eliberarea Franței *„inima să-i salte de bucurie"*, nu a putut fi alături de General în triumfala sa defilare de pe Champs-Elisées. A mai rămas un timp la Alger, pentru a-și îngropa suferința, de pe urma celor 27 de membri ai familiei sale, deportați în lagăre de exterminare, împreună cu mulți alți evrei din Franța.

Zorile păcii aveau să-l găsească din nou pe baricade pe acest eminent jurist care, în anii luptei Franței libere, a trecut de la Dreptul la Drepturile omului, având să fie curând numit chiar *Omul Drepturilor Omului*.

Dreptul cetățeanului față de putere

Atunci când generalul de Gaulle scrie în memoriile sale de război: „René Cassin, care a fost, în vremuri de război ca și de pace, un campion al democrației și un apostol al Drepturilor omului, conduce lucrările Consiliului de Stat. El mi-a expus cu claritate, pentru a putea judeca, și cu sinceritate, pentru a înțelege, ce trebuie abandonat", găsim autentificată voința Franței de a propune lumii *acel altceva*. Din noiembrie 1944 și până în 1960 vicepreședinte al Consiliului de Stat (de fapt, el l-a condus), cel mai important organism administrativ din Franța și apoi, până la sfârșitul vieții, membru al Consiliului Constituțional, creator și director vreme de 16 ani al E.N.A. (învățământul superior administrativ), Cassin, ca și Jean Monnet, a pus pecetea gândirii sale juridice asupra întregii reorganizări postbelice a țării.

Odată cu încheierea celui de al doilea război mondial, începea pentru René Cassin aventura supremă a vieții sale – acțiunea pentru instaurarea concepției drepturilor omului în noul context internațional. Timp de zece zile, seară de seară, René Cassin mi-a vorbit la Teheran despre giganticul efort pe care a trebuit să-l ducă la bun sfârșit Consiliul de Stat spre a instala legalitatea administrației franceze în întreaga țară, pentru a asigura modernizarea ei și, în același timp, pentru a da întreaga pondere drepturilor omului în statul de drept. René Cassin mi-a spus motivele pentru care a acceptat atunci să-și dedice întreaga putere de creație noilor sale însărcinări (care, în fapt, le continuau pe teritoriul național pe cele îndeplinite în timpul anilor de război, alături de generalul de Gaulle, la Londra și în Africa, unde s-a născut structura juridică a celei de a patra Republici). „Am intrat în Consiliul

de Stat – îmi spunea profesorul Cassin – cu vocea sa cu tonuri ușor înalte, dar cu rezonanțe patetice – pentru că acest organism împuternicit cu cele mai înalte răspunderi administrative era garantul drepturilor cetățeanului față de putere". Iată nucleul concepției lui René Cassin despre statul democrat contemporan, despre statul de drept.

În felul acesta, el se făcea avocatul protecției individului în fața exercitării puterii colective a administrației.

Era însă doar o parte a misiunii sale. Ideea mistuitoare a lui René Cassin a urmărit găsirea unei formule juridice pentru organizarea pașnică a lumii.

„Acum – mi-a spus marele jurist – venise momentul să încerc realizarea proiectului. Am primit crearea O.N.U. ca pe o veste miraculoasă. Dești n-am fost la San Francisco [*Magazin istoric*, nr. 6/1985], am fost fericit să constat că s-a creat tot atunci un organism auxiliar, Comisia drepturilor omului, cu sarcina de a pregăti o Cartă a drepturilor omului, care să fie supusă Adunării Generale a nou createi organizații. M-am îmbarcat cu toate forțele mele pe această corabie și am avut de făcut față multor furtuni și multor deceptii".

În mai 1946, s-a ținut o reuniune a unui mic grup de personalități care să fixeze coordonatele pe care să funcționeze viitoarea Comisie a drepturilor omului a O.N.U. Doamna Eleanor Roosevelt, fostă primă doamnă a Statelor Unite, a fost aleasă în fruntea acestei celule de creație, din care făcea parte – entuziasmat – și René Cassin. Din păcate pentru marele jurist, cea de a doua reuniune a grupului prezidat de soția fostului președinte american a fost atât de dezamăgitoare, încât el a numit atunci O.N.U. „o Penelopă care țese pacte internaționale". Dezamăgirea principală i-a fost provocată de faptul că U.R.S.S. a reușit să impună ideea ca membrii Comisiei drepturilor omului să fie numiți de către state și nu aleși de O.N.U. pe o bază individuală, în virtutea competenței lor; de asemenea, de respingerea propunerii sale ca viitoarea Comisie să fie autorizată să primească plângerile individuale și să le transmită, după ce le-a studiat, Adunării Generale. René Cassin regreta că nici un european nu a fost ales în biroul noii Comisii din care făcea parte și el.

Pragmatica doamnă Roosevelt

Așa cum a dovedit toată viața, în toate bătăliile purtate din 1918 pentru drepturile forțelor combatante, pentru excluderea războiului din viața societății, împotriva discriminărilor rasiale și a antisemitismului, pentru garantarea drepturilor persoanei, profesorul francez nu a abandonat. Cu atât mai mult cu cât reprezenta Franța la cel mai înalt nivel administrativ, în calitate de vicepreședinte al Consiliului de Stat. După ce a încercat să obțină o revizuire a Cartei Națiunilor Unite, pentru a include în ea capitolul mare al Drepturilor omului, și a înțeles că va fi imposibil să obțină de la O.N.U. un text în acest sens, care să fie înscris în Constituția fiecărui stat membru, René Cassin și-a însușit ideea britanică de a pregăti un pact internațional cu caracter obligatoriu, la care statele care o doreau puteau adera.

Preluând propunerea engleză, René Cassin a clarificat multe puncte, în așa fel încât ea să se poată transforma într-un document esențial. Întrucât Adunarea Generală O.N.U. trebuia să se deschidă în toamnă la Paris, Comisia a decis să fie pregătită o Declarație-Manifest, susceptibilă să fie adoptată.

Au început luni și luni de muncă pentru pregătirea Declarației-Manifest, muncă la care René Cassin s-a prins cu obișnuita sa fervoare. Ambiția sa era ca documentul să reprezinte o chintesență a evoluției istorice a drepturilor omului, având ca impuls inițial Declarația drepturilor omului și cetățeanului, proclamată de Revoluția franceză și incorporând tot ceea ce omenirea a cunoscut de atunci și mai ales dramatica experiență a celor doua războaie mondiale.

El a reunit într-un singur inventar sinoptic toate prevederile esențiale pentru domeniul Drepturilor omului în constituțiile celor 58 de state membre ale O.N.U., la acea dată. S-a preocupat mult în acele luni de raporturile dintre respectarea dreptului și culturii și, în acest sens, a fost interesat de filosofia unui alt mare apărător al Franței libere, profesorul Jacques Maritain, care a fost extrem de influent în anii războiului în S.U.A. El a dezbătut cu ceilalți membri ai grupului de redactare ca și cu guvernul francez tezele filosofiei drepturilor omului, s-a opus deseori ideilor sovietice, după cum a și acceptat unele dintre ele, s-a ciocnit de pragmatismul doamnei Eleanor Roosevelt, care exprima și opinia lojii masonice de care depindea. Cassin, pornind de la Declarația din 1789, nu uita nici Declarația de Independență a Statelor Unite din 1776, documente foarte diferite, dar care se regăsesc legate în diferite moduri, mai cu seamă datorită influenței lui Benjamin Franklin. Atunci a început de fapt și dialogul și controversa fundamentală occidentală cu lumea comunistă, pe tema drepturilor omului.

În ultima clipă, René Cassin a avut ideea să propună modificarea titlului Declarației internaționale a drepturilor omului în Declarația universală, ceea ce desigur a avut un cu totul alt impact istoric. Regăsim legătura dintre 1776, 1789 și 1948, deci dintre actele fundamentale ale Revoluției americane și Revoluției franceze și actul umanist fundamental al epocii postbelice în preambul și în articolul 1, care vorbesc despre demnitatea „persoanei umane" și proclamă solemn: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt dotate cu rațiune și caracter..." Au avut loc în acele luni tensionate numeroase compromisuri între

textele anteproiectului redactat de René Cassin, proiectul propus Adunării Generale și Declarația finală.

Îndelungata muncă de redactare a Declarației universale a drepturilor omului a fost o necontenită confruntare a diferitelor puncte de vedere, armonizate prin concesii și compromisuri reciproce între reprezentanții statelor din Comisie. Textul final are un echilibru și o vocație care îl învestesc cu o reală putere de convingere.

Decorații, medalii, lauri

Dezbaterea din Adunarea Generală O.N.U. a fost animată, diferite puncte de vedere fiind formulate. A fost necesară intervenția doamnei Eleanor Roosevelt, care a reușit să asigure delegații celor 58 de state că nu este vorba despre un tratat care să impună obligații juridice, ci doar de o Declarație a principiilor fundamentale ale drepturilor și libertăților omului, care să servească drept model tuturor popoarelor și națiunilor.

După aceste precizări, a avut loc votul prin care Declarația a fost adoptată cu 50 voturi pentru, 8 abțineri (statele socialiste membre atunci ale O.N.U., U.R.S.S., Ucraina, Bielorusia, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, precum și Africa de Sud și Arabia Saudită) și nici un vot contra. René Cassin denumea acest moment „primul document de valoare etică adoptat de ansamblul omenirii organizate la ieșirea dintr-un război fără egal".

Deși s-au lovit de bariere puternice, deși au fost privite cu rezerve și reticențe de multe state și de marile puteri, deși au fost îndelung întârziate, răspândirea și aplicarea concepției respectării și garantării drepturilor omului din Declarația universală s-au impus în cele din urmă.

Ultimul său succes – el a trăit să vadă încorporate ideile Drepturilor omului în Actul Final de la Helsinki. Fondând, cu suma de la Premiul Nobel pentru Pace – atribuit ca o recunoaștere supremă, – Institutul Internațional al Drepturilor Omului la Strasbourg (în regiunea de unde venea mama sa), el a lăsat tineretului o șansă de a continua aprofundarea subiectului.

Decorat cu *Medalia militară* și *Crucea de război* pentru vitejia sa în primul război mondial, încununat cu gradul de *comandor al Laurilor Academici* pentru rolul său în universitate, *Companion al Libertății*, distins cu *Medalia Rezistenței*, pentru temerara sa acțiune din cel de al doilea război mondial, alături de generalul de Gaulle, decorat cu *Marea Cruce*

În 1968 la primirea Premiul Nobel pentru Pace

a Legiunii de Onoare, grad ce urmează imediat după cel deținut de președintele Republicii, pentru tot ceea ce a făcut în slujba Franței, ales *membru al Academiei de Științe Morale și Politice* pentru întreaga sa operă juridică, lui René Cassin avea să-i fie decernat – cum am amintit deja – în 1968 *Premiul Nobel pentru Pace*, pentru tot ceea ce a dăruit umanității și în mod deosebit pentru a fi fost principalul inspirator al protecției internaționale a drepturilor persoanei.

Zece ani după dispariția sa, rămășițele pământești ale profesorului Cassin au fost transferate în Pantheon. În noiembrie 1987, după centenarul lui René Cassin, rămășițele sale au intrat în Pantehonul marilor oameni cărora patria recunoscătoare le aduce omagiul, în prezența președintelui celei de a V-a Republici Franceze, a membrilor guvernului, a deputaților și senatorilor, a membrilor Consiliului de Stat și ai Consiliului Constituțional, a colegilor săi profesori și juriști, a numeroșilor săi elevi, a oamenilor politici de toate orientările, a preoților și rabinilor, a ambasadorilor și a unei mulțimi de anonimi. A fost lung și greu dar iluminat drumul lui René Cassin de la Bayonne la Pantheon. „Să ne imaginăm – spunea atunci François Mitterrand – curajul și luciditatea care erau necesare pentru a opune acest principiu moral și juridic – recunoașterea individului ca subiect de drept internațional – misticilor naționaliști din Europa interbelică. Tenacitatea, intransigența, modestia, virtuțile sale au fost acelea ale unui om liber, fidel unei anume idei despre Franța și fraternității umane. Deoarece acest om nu aparține nimănui, el bine-merită și impune omagiul tuturor".

În noiembrie 1990, în primul meu popas la Paris după Revoluția din decembrie 1989, pentru Congresul *De Gaulle și secolul său* și *Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa*, a șefilor de state și de guverne de pe continentul nostru, plus Canada și Statele Unite ale Americii, m-am dus să mă plec – împreună cu Companionii libertății care mai erau în viață din cei 1 052 de titulari ai acestui suprem titlu al Rezistenței franceze – la cripta lui René Cassin de la Pantheon. M-am recules minute în șir, mulțumindu-i pentru tot ceea ce m-a învățat și, neomițând să-i spun că aripa protectoare a respectării drepturilor omului – despre care îmi spusese cândva că „din nefericire lasă afară o parte din Europa", profetizând însă că „nu

trebuie să insultăm viitorul", – cuprindea acum și România.

Un epilog neașteptat. Tocmai când eram gata să predau la tipar manuscrisul *Istoriei clipei,* agențiile de știri au transmis o informație, datorită căreia m-am simțit pe deplin bucuros că Părintele *Pactului drepturilor omului* se număra printre cele zece personalități ce mi s-au incrustat pe inelul vieții. De mai mulți ani la Strasbourg – orașul capitală nu numai al Alsaciei și Lorenei, ci și reședința Consiliului Europei și a Parlamentului European *(Magazin istoric,* nr. 7, 8/1994, 10/1998) – au loc concursurile internaționale René Cassin.

În 1996, *Concursul René Cassin,* organizat acum de asociația Juris Ludi, în colaborare cu Consiliul Europei, Curtea europeană a drepturilor omului, guvernul Franței, Institutul internațional fondat de eroul nostru și alte importante instituții, a reunit 51 de echipe din 22 de țări. Concursul a constat în judecarea unui caz de conflict dintre un cetățean și statul său. Conflictul, fictiv, este construit dintr-o multitudine de aspecte luate din cazurile reale, judecate de-a lungul anilor de Curtea de la Strasbourg. Echipa României, formată din Roxana Șerban, Mihai Selegean și Adrian Tudorică, studenți în anul III al Facultății de drept a Universității din București, pregătiți de prof. univ. Vasile Stoica, au învins în confruntări directe echipele universităților din Washington, Bristol și Sorbona, iar în finală echipa Universității din Viena.

Cu totul semnificativ mi se pare amănuntul că, înainte de desfășurarea concursului, organizatorii prevăzuseră un „Premiu pentru Europa Centrală și de Est", deoarece părea evident că o echipă dintr-o fostă țară comunistă nu poate câștiga. În urma succesului echipei noastre, acest premiu a fost desființat, întrucât s-a constatat că echipele din Est pot fi la fel de redutabile ca și cele din Vest. Juriul, prezidat de Jack Lang, fost ministru al Culturii în Franța, și de Hans Christian Krüger, secretarul Comisiei europene pentru drepturile omului, a luat în unanimitate decizia de a acorda *Premiul René Cassin* echipei de la București.

Dormindu-și somnul de veci în Pantheon, alături de atâtea glorii ale Franței și ale lumii, *Părintele Drepturilor Omului* – de la a cărui naștere s-au împlinit la 11 octombrie 1997 o sută zece ani – continuă să fie printre noi și, după cum se vede prin rezultatul concursului de la Strasbourg, să inspire noi și noi generații de apărători ai marii cauze căreia i-a dedicat viața. ■

Eveniment românesc la Royal Festival Hall

La sfârșitul lunii septembrie 1998, luni 21 la orele 19.30, orchestra de cameră The London Schubert Players, condusă de principalul dirijor al Filarmonicii din Iași, Gheorghe Costin, și având între soliști pe pianista Anda Anastasescu (inițiatoarea formației muzicale londoneze), a concertat la Royal Festival Hall, în renumitul centru cultural de pe malul stâng al Tamisei. În librăria de la Royal Festival Hall s-a desfășurat în aceeași seară lansarea volumului *A Musician before His Time – Constantin Silvestri: Conductor Composer, Pianist,* prefațat de lord Yehudi Menuhin. Autorul, ziaristul și scriitorul britanic John Gritten, vechi colaborator al revistei noastre, a reușit să ne dea cea mai completă biografie a ilustrului muzician despre care se știu atât de puține astăzi.

John Gritten

John Gritten ne-a explicat într-o scurtă vizită la redacție motivele pentru care a scris-o. „Cartea mea este o încercare de a-l face cunoscut bărbaților și femeilor din țara mea pe acest mare muzician care, înainte de a muri la Londra acum aproape 30 de ani, în apogeul carierei sale de dirijor, a devenit cetățean britanic. El a fost comparat cu Herbert von Karajan, cu Arturo Toscanini. Am descoperit că printre cei care au cântat cu el în Anglia mulți nu știau nimic despre viața lui Silvestri, înainte de a fi părăsit România în 1958. După cum am văzut că dirijorii, compozitorii și ceilalți muzicieni care într-un mod atât de deschis mi-au depănat amintiri despre el, au spus că nu știau mare lucru despre cariera lui din Occident. Sper că această carte va aduce ceva pentru a umple un asemenea gol".

Se așteaptă ca volumul consacrat de John Gritten lui Constantin Silvestri să apară în românește, la Editura Nemira, pentru Târgul de carte din mai-iunie 1999.

Cristian POPIȘTEANU

DIN VREMEA CÂND „SE URCA DEALUL MITROPOLIEI“

VIOLETA BARBU

Unirea dintre bărbat și femeie prin căsătorie a fost în tradiția creștină de nedezlegat, însuși Creatorul proclamând din momentul genezei unitatea cuplului soț-soție (Biblia, **Geneza, 2,23).**

Eșecul căsniciilor, din felurite pricini, a dus însă la necesitatea dezlegării legământului marital.

Cum se făcea aceasta în Țara Românească?

Răspunsul la întrebare l-am găsit, pentru anii 1780-1850, cercetând peste 3 000 de documente cuprinse în cele 30 de volume ale Condicilor de pricini de căsătorie **păstrate în colecțiile Bibliotecii Academiei Române. O analiză a lor am publicat în** Revista istorică, **nr. 11-12/1992. Întrucât subiectul este mai puțin cunoscut marelui public, vom prezenta cititorilor** Magazinului istoric **câteva din aceste „pricini“.**

De la bun început vom preciza că desfacerea căsniciei, în tradiția Bisericii Răsăritului, se făcea sub jurisdicția autorităților bisericești, cu rezoluția mitropolitului. De aceea „a urca Dealul Mitropoliei“ însemna în limbajul epocii a divorța.

Temeiul dreptului canonic matrimonial în Țara Românească îl constituiau culegerile de legi, Pravile, precum Îndreptarea legii, Legiuirea Caragea, Codul Calimachi **ș.a.**

Dar să urmărim câteva dintre aceste cazuri de divorț din urmă cu două secole.

„Lucruri de omor: toporaș și satâr“

Cele mai numeroase cazuri de despărțire erau datorate părăsirii domiciliului conjugal de către unul dintre soți, de obicei bărbatul. Conform legiuirii, soția care cerea carte de despărțire trebuia să probeze cu martori că soțul nu s-a mai întors acasă vreme de cel puțin trei ani, nici n-a dat vreun semn de viață și nici nu i-a trimis bani de chiverniseală.

Dintre multele cazuri soluționate, iată-l pe acela al Gherghinei lui Andrei, din mahalaua bucureșteană Olari, al cărei soț a părăsit-o și, mai apoi, a fost închis la mănăstirea Căldărușani. După un an acesta a fugit din închisoare, nevasta cerând – după șase ani de așteptare – voie să-și ia alt bărbat, fiind „nevastă tânără și ca să nu se dedea la fapte rele“. Ioana din Hulubești (Dâmbovița), părăsită de soț tot de șase ani, declară că bărbatul ei era hoț și s-a recăsătorit la București; cartea de despărțire înseamnă și anularea căsătoriei de-a doua a soțului.

Iată și situația unui soț părăsit. Constantin din Dârstor are nenorocul de a trăi cu Dragostina, cea cu „firea rea și neastâmpărată“. Temându-se „ca să nu se întâmple vreo primejdie de ostaș“, deoarece în Dârstor era o garnizoană turcească, Constantin își ia soția și se mută în București, în mahalaua Lucaci. După două luni însă, „întâmplându-se să vină la București un ostaș agărinean“ [otoman] Dragostina fuge cu acesta înapoi la Dârstor. Soțul face demersuri la capuchehaia din Dârstor, care, adus la mitropolit, ridică neputincios din umeri: Dragostina nu vrea „cu nici un chip să se întoarcă la bărbatu-i legitim“. Dar nici „agărineanul“ nu se bucură prea

În imagini: în pp. 48-49 jos, voievodul Gheorghe Caragea, logofătul Mihalache Manul și arhimandritul Dionisie Plumbuițeanul; miniatură din *Condica mănăstirii Cotroceni* (1799-1806) de Dionisie Ecclesiarhul; în pp. 47-49, detalii din *Erotocritul* (1787), manuscris din „zilele mării sale Nicolae Petru Mavrogheni Voievod“.

mult de Dragostina, aceasta părăsindu-l pentru un creştin.

O altă pricină de despărţire este „traiul rău" sau, cum glăsuieşte Pravila, „vrăjmăşia bărbatului", respectiv „bătaia fără samă şi rană de arme", „bătaie care pune în cumpănă viaţa", „vrajba de moarte între soţi", „beţia şi bătaia la beţie".

Astfel, Neacşa, din Ciolăneşti, se plânge că trăieşte „urâciune şi viaţă împocişată şi trai rău"; Nedelea, din Dragomireşti, reclamă „neunirea şi traiul nostru cel rău"; o Zamfiră se desparte (temporar) de bărbat „până îşi va veni în cunoştinţă", având darul beţiei.

Teodora îşi reclamă soţul că, deşi era însărcinată, acesta o bătea cu cureaua caleştii şi umbla înarmat cu „lucruri de omor: toporaş şi satăr".

Elena Viişoreanu şi Ioan Voinescu, după ce se judecă ani de zile, ajung să încheie un „contraht". Dar Elena se plânge duhovnicului ei că Ioan nu respectă „un pont din contraht", reclamându-l pentru „vrăjmăşie", ceea ce Pravila traduce: „cela ce nu va lăsa pre muiare-şi să doarmă într-un pat cu dânsul, acela să cheamă că de vrăjmăşie nu o lasă". Mai mult, la moşia lor din Argeş, soţul a ameninţat-o cu sabia, urmărind ca ea să se scârbească de dânsul, să se călugărească şi el „să o clironomească [moştenească] de vie".

La picioarele mitropolitului

Adulterul şi acuzaţia de adulter erau sancţionate numai când se consumau sub acoperişul conjugal, situaţie în care Pravila permitea părţii vătămate să-şi facă singură dreptate.

Iată un caz disperat. Mihalache Uescu, prinzându-l pe serdarul Ioniţă Slătineanu, ispravnic de Argeş, „că s-ar fi legat de casa sa şi ar fi îndrăgit pă soţia lui", l-a ucis. Relaţia celor doi amanţi nu mai era un secret pentru nimeni: „să didese în poblică".

Uescu, disperat, se mută din judeţ în judeţ, din moşie în moşie, dar Slătineanu îi urmăreşte peste tot. Soţul bănuitor îşi înscenează o plecare la Bucureşti, anunţându-l şi pe serdar, şi se ascunde sub pat. „Şi după câteva ceasuri – arată ancheta veliţilor boieri – fiindu sărdaru Slătineanul la dânsul acasă i-au ieşit jupâneasa înainte şi au început a face vorbe necuviioase într-acea casă unde el era ascunsu şi zice cum că deosebit din vorbe şi semne ce auzea, blestemăţeşti, arată că ar fi simţit şi alte pricinuiri de a se aprinde de firească zavistie şi de mânie încât, nemaiputându răbda, au ieşit de sub pat şi au făcut uciderea".

Autoritatea civilă (domnul şi divanul) intervine de această dată, invocând distanţa în timp, aproape 150 ani, între Pravilă şi realităţile epocii, precum şi gravitatea gestului soţului înşelat.

Soţul ucigaş este trimis la închisoare la mănăstirea Snagov, iar soţia necredincioasă este adusă în faţa divanului, la judecată.

Popa Radu, din satul Căpşuna (Vlaşca) se jeluieşte mitropolitului că fratele său mai mic, Ioniţă, este logodit cu fata diaconului Gheorghe. O soră a celor doi fraţi, Maria, fuge cu Mihai, nepotul aceluiaşi diacon Gheorghe. Ce cuplu trebuia pedepsit? Al celor fugiţi, hotărăşte mitropolitul, surghiunind-o pe Maria la un schit, iar pe Mihai dându-l „sub osânda politii", „spre a-şi veni în simţiri şi-n pocăinţă".

Popa Radu cade la picioarele mitropolitului, implorându-l ca cei doi tineri să fie daţi în epitropie, Mihai tatălui, iar Maria lui însuşi, cu obligaţia ca ei să nu se mai vadă şi să fie căsătoriţi fiecare în parte în scurt timp. Mitropolitul este de acord, deşi încalcă prevederile Pravilei, care sancţiona „amestecul de sânge", respectiv căsătoria între rude de grade apropiate.

„S-au speriat şi dohtorul"

Divorţul este autorizat şi în cazuri de incompatibilitate fizică, de boală, de impotenţă, de frica partenerilor unul de altul.

Impotenţa în sine nu este sancţionată, ci ascunderea acestui beteşug. Pitarul Alecu Urdăreanu „a îndrăznit să-şi ia soţie în chip amăgitor după lege într-o vreme când să ştia pe sine nedestoinic de datoriile ce se cer de la casnici". L-a minţit chiar şi pe duhovnic înainte de cununie.

Dar Urdăreanu susţine că se tratează în Austria la băi încă dinainte de căsătorie, încearcă şi leacuri băbeşti, iar beteşugul a apărut după ce s-a însurat. Două săptămâni s-a încăpăţânat să-şi aştepte, zadarnic, soţia în salonul casei socrilor ş.a.

Mitropolitul hotărăşte desfacerea căsătoriei şi pune să se consemneze în condică, plin de năduf, că, dacă Pravila i-ar fi dat voie, l-ar fi pedepsit pe Urdăreanu, pentru îndrăzneală şi minciună, să le fie şi altora de pildă.

În cazul lui Urdăreanu medicii curanți ai pitarului au avut un rol hotărâtor. Slujitorii lui Esculap vor fi din ce în ce mai consultați mai ales după 1830, când se semnalează proliferarea „bolii lumești". Sifilisul distruge multe căsnicii, mai ales din mica boierime, ofițerime, funcționărime publică etc.

Iată un astfel de caz. Pităreasa Marghioala Marcovici a găsit „în buzunarul hainei bărbatului ei, Gheorghe, o sticlă de dohtorii". Precis sunt pentru „boala lumească", afirmă reclamanta. Aș, „e cerneală de la canțelarie", se dezvinovățește soțul. Este consultat și doctorul Maier, dovada reclamantei se adevereşte.

Un alt soț, parucicul Vasile Podeanu, nu vrea să recunoască în ruptul capului că a adus boala în casă. Nevasta, Raliţa Fălcoianu, se ştie nevinovată, „dumneaei neumblând la chefuri cu muzici". Doctorii certifică dreptatea Raliţei.

Boala pune în primejdie chiar viața femeilor. Ecaterina Hristorian, soția căpitanului Hristorian, „căutându-se cu o otrăvitoare dohtorie i-au căzut părul din cap, genele și sprâncenele, i-au murit și un copil în pântece, pe care l-au purtat putred în pântece și așa a mai pățit de patru ori, cu alți patru copii, încât s-au speriat și dohtorul, așa încât acum pat nu mai au".

Hristorian neagă, dar doctorii îi amintesc însă că l-au trimis și la băi pentru această pricină. Ştiinţa devine atotputernică, cuvântul ei are autoritate și mitropolitul se supune, despărțindu-i pe cei doi.

Pentru o măsea stricată

Dintre multe alte pricini de divorț, să amintim suferințele unei fete simple dintr-o mahala bucureșteană. Mihai Cojocaru se jăluiește „că nu au putut avea cu soția lui, Eufrosina, împreunare trupească" și că „deși s-au ispitit cu sila, dară nu au putut să-i facă unire din multe strigări și țipete ale ei". La mijloc este o traumă fizică și psihică: „într-una din zile, în copilărie, tatăl ei necăjit fiind, ar fi luat-o de mână și repezind-o ar fi lovit-o de colțul unei lăzi, betejindu-se la firescul trup".

O altă tânără, Eliza Kociturov, proaspăt ieșită din pension, este măritată de părinți cu Matei Conțescu. Fata se supune, „ca una ce nu cunoaște lumea spre a deosebi binele de rău". Își cere divorțul pentru că soțul ei miroase insuportabil și e mitocan, adică uneori înjură. Raportul medical constată că Matei are o măsea stricată și suferă de o malformație a oaselor nazale, care pare să fie cauza buclucului.

Sunt divorțuri pricinuite și de diferența de confesiune. În 1781, Marina, ortodoxă din ținutul Blajului, căsătorită cu „Gligor uniiatu", pentru că „au luat-o cu sila și i-au schimbat legea" fuge în pădure, unde întâlnește un grup de pravoslavnici ungureni, care se îndreptau să treacă munții spre Țara Românească. Fata îi imploră să o ia cu ei, având o soră la Gherghița (Ilfov), „că s-au speriiatu de bărbatu-său să nu o găsească, zicând și aceasta: că singură își va face moarte".

La 1845, o Anița, măritată cu doctorul englez Veliancon, se plânge că soțul ei a încălcat înțelegerea de a boteza ambii copii ortodocși.

„Nepotrivirea de caracter" sau „firea rea" a unuia dintre soți este invocată adesea, mai ales de bărbați. Ivan șilicar din București, la 1780, se plângea de soția sa Păuna, „femeie rea, limbută și

în răutăți dată la ale căsnicii de-înlăuntru și nemulțumită de căutarea soțului ei". Nevasta lui Gheorghe Marcovici este „iute și rostind vorbe atingătoare de cinstea și haracterul unui cinstit bărbat". La rândul ei Elena, soția vel spătarului Hristofor Hristopulo, cere despărțirea la 1848, „purtarea d-lui în viața conjugală nefiind potrivită nici cu condiția d-sale cea socială, nici cu creșterea ce dumneaei au avut".

Marița Văcăreasca, „fiica răposatului vornic Nicolae Văcărescu, se plictisește lângă soțul ei, spătarul Constantin Ghica, din „neîngrijirea și răceala d-lui de la două luni după căsătorie, întâi despre dumneaei și apoi despre enteresurile casei d-ei".

Astfel de cereri de divorț sunt respinse de mitropolit, delictele respective negăsindu-se în Pravilă, ele nefiind decât „sfădiri ca cele ce se întâmplă adesea între casnici".

Privite la distanța celor două secole trecute de atunci, astfel de cazuri de divorț par, adeseori, greu de înțeles după mentalitatea acestui final de mileniu. Documentele care au consemnat aceste eșecuri matrimoniale reprezintă însă mărturii prețioase de viață, conturând tabloul complex al societății românești într-o perioadă de tranziție de la vechile instituții și structuri mentale, spre altele moderne, europene. ■

UNESCO – MISIUNE LA BUCUREȘTI ȘI TÂRGU JIU (II)

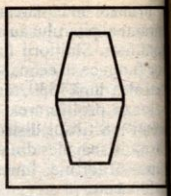

Capodoperă a artei secolului XX, Coloana fără sfârșit, **creație a sculptorului Constantin Brâncuși, este supusă unei operațiuni de restaurare inițiată de Fundațiile Internaționale Constantin Brâncuși. Importanța proiectului și valoarea** Coloanei **pentru patrimoniul artistic internațional au determinat vizita la București, în 1997, a unei Misiuni UNESCO formată din Giorgio Croci, inginer, profesor la Universitatea „La Sapienza", din Roma, Alessandro Bonci, inginer, cercetător asociat la Facultatea de Inginerie Structurală și Geotehnică a Universității „La Sapienza", din Roma, și Claude Forrieres, inginer, director al Laboratorului de restaurare și de cercetări „Arc' Antique", din Nantes.**

Am prezentat în numărul anterior câteva pasaje din raportul celor trei experți. Le alăturăm astăzi alte pagini privind efectele coroziunii asupra stâlpului și a modulelor.

Starea modulelor

Condițiile de păstrare a modulelor, conservate provizoriu în adăposturi individuale (containere) suficient aerisite sunt satisfăcătoare.

Modulele sunt din fontă de fier, turnate dintr-o piesă pe un nucleu. Defectele de turnare sunt destul de frecvente. Grosimea lor neregulată, la același modul, variază de la 8 la 29 mm (variații extreme la cele 17 elemente).

Pereții exteriori sunt protejați printr-o metalizare cu zinc și un placaj de alamă; pereții interiori sunt goi.

Marginile situate la cele două vârfuri deschise ale octaedrelor au fost prelucrate pentru a permite un contact etanș cu modulele adiacente. La demontare nu au fost observate urme de garnituri de etanșeizare, în afară de un material (mastic?) aplicat în exterior după așezarea modulelor.

Din rațiuni de inaccesibilitate, a fost imposibil de observat starea pereților interiori ai modulelor întregi, dar am putut observa pereții interiori a două semimodule (nr. 1 și 17). Pe aceste module coroziunea este uniformă și puțin profundă.

A fost efectuată o prelevare în partea de sus a peretelui interior al modulului nr. 1 și rezultatul analizei va fi prezentat ulterior. În acest loc coroziunea formează o crustă de 1 sau 2 mm grosime, destul de friabilă. Prin situarea sa la baza *Coloanei*, modulul nr. 1 este în mod sigur cel mai corodat, pentru că a colectat toată apa rezultată din condensare (și apa ploilor, când *Coloana* și-a pierdut etanșeitatea), care s-a scurs de-a lungul pereților interiori.

Pereții exteriori sunt într-o stare de coroziune și alterare destul de diversă.

Acoperirea de alamă este corodată uniform (cu un fenomen de dezincare și capătă o culoare gri-brun, puțin plăcută. În numeroase puncte metalizarea nu a protejat eficace fonta, care s-a ciobit, producând dâre de rugină deasupra alamei. În sfârșit, pe unele module acoperirea s-a desprins în întregime de suport și este uneori absentă (modulele 8 și 9 fiind cele mai afectate). Totuși, la modul general, metalizarea a protejat bine fonta de fier, chiar dacă culoarea galbenă dorită de Brâncuși nu mai există [...]

În total coroziunea, se estimează, a distrus între 1 și 2 la sută din masa totală de metal (oțelul stâlpului și fonta modulelor), adică între 300 și 600 kg dintr-o masă de cca 30 000 kg, ceea ce este destul de puțin.

Materialele feroase ale *Coloanei* nu au fost decât în mică măsură distruse de coroziune.

Coroziunea modulelor, mai ales pe pereții lor interiori, nu compromite conținutul lor metalic, în ciuda greutății suportate de elementele inferioare.

Starea generală a metalizării, distrugerea sa localizată și coroziunea parțială a suprafețelor fontei subiacente impun o nouă metalizare a modulelor.

Se impune înlăturarea precedentei metalizări și curățirea completă a suprafețelor (interioare și exterioare) ale fontei.

(Va urma)

● exclusivitate ● exclusivitate ● exclusivitate ● exclusivitate

1880-1914, PARIS.

SALOANE ȘI CAFENELE, LOCURI DE PLĂCERE ȘI POLITICĂ

Dr. ALEXANDRE DAVIER
(Meudon, Franța)

● Caustic, sub un potop de gentilețuri ● Actrița Cécile Sorel facilitează formarea guvernului ● Ca să fumeze, bărbații fug de femei ● Studenți gălăgioși, cu plete ● Maurras își iese uneori din fire ● Clemenceau, cu capul lui de calmuc ● Teorii născute în berării

În toate aceste saloane, discuțiile ce urmau dineurilor se prelungeau printr-o serată muzicală, la care invitații soseau pe la orele 10 și jumătate. Atunci veneau și oamenii interesanți sau amuzanți. Atunci putea fi văzut Marcel Proust, ascultând, colecționând mental trăsături de valoare sau ridicole, ascunzându-și causticitatea sub un „potop de gentilețuri".

Saloanele au constituit cele mai bune ocazii pentru oamenii politici, atât bătrâni doctrinari cât și fruntașii regimului, de a-i întâlni pe literații și artiștii de mare succes. Disputele politice cele mai violente se reglau prin bună înțelegere, așa cum le stă bine „oamenilor de bon ton".

Se colporta zvonul zilei, era „jumulită" o anumită persoană, dar discuțiile abordau viitoarea numire a unui prefect, viitoarea acordare a Legiunii de Onoare, însă mai ales viitoarea formulă guvernamentală.

Astfel, formarea guvernului Clemenceau din 1906 a fost facilitată de celebrele dineuri date de Cécile Sorel (1873-1966), aflată atunci în culmea gloriei sale, dacă nu de actriță de comedie, cel puțin de egerie. Guvernul lui Briand din 1909 datora, de asemenea, mult salonului Doamnei de Caillavet. În acest minister au intrat foștii săi colegi, Millerand și Viviani.

În sala de spectacole de la Versailles (tablou de Eugène Lami)

Originea socială insignifiantă

Frecventarea unui salon cu o anumită culoare politică, originea invitaților ne ajută să înțelegem angajarea unui om politic, precum și personalitatea sa. Trebuie să luăm în calcul totalitatea relațiilor, obișnuința socială, împărtășirea ideilor pe care le-a susținut cu cei care frecventau în mod obișnuit un salon și integrarea sa în mediul social specific unui salon.

Departe de a fi în pericol de dispariție, în raport cu Secolul Luminilor, saloanele au continuat să ocupe, sub a III-a Republică, un loc strategic în orientarea itinerarelor mondene. Atunci când societatea politică se clătina, nimeni nu putea prevedea cât timp ar fi fost necesar pentru refacere. Ideile politice au rămas cu toate acestea pasiunea sau distracția unei părți din elita burgheză, până când publicațiile ieftine și ilustrațiile populare le-au pus la dispoziția tuturor.

Trebuie, desigur, să precizăm criteriile de formare a acestor locuri de recunoaștere socială. Amintim mai întâi că ceea ce numim culoarea lor politică este uneori tardivă sau fragilă. Întreaga forță de convingere a lui Anatole France nu era suficientă pentru a o determina pe Doamna de Caillavet să-și deschidă salonul. Ea se temea în special ca personajele oficiale să nu-l trateze cu răceală.

Influența originii sociale părea slabă: salonul contesei Greffulhe, aristocrată din cartierul Saint-Germain, era pro-Dreyfus, în timp ce salonul Doamnei de Loynes, o „parvenită" de pe bulevardul Champs-Elysées, era contra.

În ultimă instanță, structura acestor societăți pare a depinde de originile culturale ale gazdelor și/sau de originile culturale ale celor care jucau rolul de invitați privilegiați; Doamna de Caillavet sau Strauss erau de origine evreiască; marchiza Arconati-Visconti era în primul rând fiica unui „republican al Imperiului": Alphonse Peyrat, ziarist și parlamentar din grupul lui Gambetta.

La sfârșitul secolului trecut, un burghez care dorea să fie considerat parizian trebuia să frecventeze cafenelele la modă și marile restaurante. Fumând în număr din ce în ce mai mare, bărbații fugeau de societatea femeilor, față de care nu se fuma, conform obiceiului vremii; ei se refugiau în cafenele, pentru a se putea deda viciului. Viața unei cafenele era mai intensă și foarte diferită de cea de astăzi. Cafeneaua era școala libertății și amuzamentului. Dar spiritul de egalitate, specific mai ales francezilor, se oprea la porțile câtorva mari așezăminte.

Într-adevăr, războiul din 1870 și Comuna din Paris au împărțit în două tabere locurile în care convivialitatea se exprima oricând între toți oamenii, indiferent de condiție. Așa cum a observat Ch. H. Poythas, marea ruptură de la Paris datează din vremea Republicii radicale și a venirii, în jurul anului 1880, a unei noi generații politice, a accesului micii burghezii din provincie la condiția marii burghezii pariziene.

A fost, de asemenea, ferocitatea calculată a burgheziei, sprijinite de prejudecata țărănească a soldaților împotriva parizienilor, care a provocat un adevărat val de sânge în timpul reprimării Comunei. Deci, pe de o parte, era Parisul muncitorilor și al foștilor comunarzi, pentru care amintirile insurecției pariziene rămăseseră gravate limpede, în vreme ce celălalt Paris era cel al burghezilor, al aristocraților, care se legau din ce în ce mai mult de clasa politică și de lumea literară și care frecventau mai ales saloanele de care ne-am ocupat în prima parte. După înfrângerea Comunei, în Cartierul Latin au funcționat numeroase cafenele literare.

Mai ușor îți schimbi religia decât cafeneaua

În cafenelele pentru burghezia cu dare de mână și pentru oamenii politici nu puteai găsi studenți gălăgioși din rândurile boemei, cu plete, ori persoane provocatoare, care să-și fi vândut farmecele. Nu, aici se întâlneau și adesea se confruntau oamenii politici și scriitorii de diferite tendințe. Se citea ziarul, se redacta corespondența (chelnerul furniza, la cerere, „ceva de scris", călimară, toc și mapă de birou). Cel puțin un timp, oamenii rămâneau fideli așezământului ales. „Mai ușor îți schimbi religia decât cafeneaua", spunea scriitorul Georges Courteline (1858-1929), autor de comedioare.

Periodicul *La Plume*, fondat în 1880, a luat pentru prima dată inițiativa de a organiza de două ori pe lună serate care se țineau în pivnița berăriei „Soleil d'Or", din piața Saint-Michel, la care erau invitați toți colaboratorii. Un timp, Maurras a luat parte aici la agapele colegiale. Era prima cafenea pe care o frecventa. Cele dintâi întâlniri dintre Maurras și fondatorii Acțiunii Franceze, Maurice Pujo și Henri Vangeois, au avut loc la cafeneaua Voltaire.

Fundația fusese înființată la 20 iunie 1895, în strada Athènes, la sala Agriculturii, cu ocazia conferinței inaugurale *Apologia colonelului Henry*. Lucrarea lui Maurras, *Cercetare privind monarhia*, a ridicat numeroase întrebări, la care Acțiunea Franceză a opus un val de argumente. Dar au fost necesare întâlniri cu autorul. Maurras le ținea la cafe-

neaua „Flore". Toţi cei pe care îi atrăgea persoana sa mergeau acolo. Erau seduşi de inteligenţa lui. Maurras îi aduna pe toţi cei care voiau o acţiune eficace. La cafeneaua „Flore" veneau în primul rând principalii colaboratori ai ziarului *Action Française,* Pujo, de Bainville, Montesquiou.

Maurras nu avea altă grijă decât să întreţină conversaţia şi să o facă plăcută unui număr cât mai mare de oameni. Avea nervii tari, însă îşi mai ieşea câteodată din fire, ceea ce l-a făcut pe un chelner, care îl servea la cafeneaua „Flore", să-i arunce într-o zi o farfurie în cap. Pentru Acţiunea Franceză cafeneaua „Flore" a fost un adevărat laborator de idei.

Georges Clemenceau

Generalul Boulanger

Juliette Adam, la început egerie republicană (a sfârşit prin a-şi transforma salonul într-un loc de întâlnire a naţionaliştilor), şi câţiva dintre vizitatorii ei

În primii ani ai acestui secol, Maurras şi prietenii lui s-au ocupat de crearea unei universităţi, în serviciul cauzei lor. Originile acesteia pot fi căutate la dineurile a 15 simpatizanţi de la restaurantul Palatului Regal „Boeuf à la Mode". Erau dineuri plătite, urmate de dezbateri şi, la ocazii, de conferinţe despre unele aspecte literare, istorice şi politice. Oamenii politici aveau preferinţă pentru un anumit local. Clemenceau se întâlnea la dineu, la restaurantul „Drouant", cu prietenii, care anunţau şedinţele Academiei Goncourt.

Participa şi Poincaré. Între cei doi oameni s-a înjghebat o prietenie pe care nu doar politica avea să o transforme în ură. Briand obişnuia să meargă la berăria „Zimmer" de pe Bulevardul Montmartre. Locul i-a purtat noroc, fiindcă acolo l-a cunoscut pe Eugen Mayer, directorul ziarului *La Lanterne,* care l-a angajat pe Briand ca redactor permanent, cu un salariu fix de 250 de franci pe lună. La „Zimmer" a făcut, de asemenea, cunoştinţă şi cu un avocat socialist, care începuse să-şi facă un nume, René Viviani. Durand se întâlnea cu un grup de radicali în Cafeneaua Engleză. Cafeneaua „Weber", din strada Regală, era locul de întâlnire a lui Leon Daudet cu prietenii săi.

Această practică a întâlnirilor politice a fost iniţiată de fapt de către senatorul Naquet, autorul Legii privind divorţul din 1884. Mare partizan al revizuirii Constituţiei, Naquet hotărâse să folosească în acest scop popularitatea crescândă a generalului Boulanger şi a organizat mese de prânz „tête-à-tête" cu Clemenceau. Într-un salon al restaurantului Durand, din strada Regală, şefii boulangişti au sărbătorit victoria, care se anunţa din toate zonele Parisului şi din departamente. Tot aici, mai târziu, Boulanger a luat decizia de a nu prelua puterea. Scriitorul Edmond de Goncourt s-a întâmplat să fie invitatul lui Clemenceau la un dineu din 17 februarie 1882: „Mă găseam alături de Clemenceau, cu capul său de calmuc", povestea el apoi.

Raymond Poincaré

Alexandre Millerand

Cealaltă întâlnire memorabilă a fost între Ajalbert, Geofroy, pictorul Carrière şi Clemenceau, cu ocazia unui dejun la Fântâna Gaillon. Cle-

menceau s-a dovedit a fi un „causeur" inegalabil, plin de culoare, cu un spirit de observație fin și ascuțit.

Pașaport de intrare în literatură

Atunci când Legea separării statului de biserică a fost votată la Camera Deputaților și la Senat, în mare parte, faptul s-a datorat unui discurs ținut de Briand. Deputații au votat în ziua de 3 iulie 1905. În ziua de 5 iulie, toate grupurile republicane i-au oferit un banchet la Hotelul Modern, din Piața Republicii. Erau acolo toate personalitățile, liderul radicalilor, Émile Combes, Joseph Caillaux, Albert Sarraut, Millerand, Doumergue, erau și socialiștii Marcel Sembat și Jaurès.

Pentru ultima dată poate, în jurul acestei mese de banchet, Juarès și Briand au putut să se bucure împreună de rezultatul unei lupte politice duse în bună înțelegere. Clemenceau îi apărea lui Goncourt drept corupt. Scriitorul aceepta, delectându-se, toate bârfele în acest sens. Cu toate acestea, Goncourt va admite participarea activă a lui Clemenceau la un dineu oferit în favoarea sa, cu ocazia decernării Legiunii de Onoare, pe care i-a înmânat-o Raymond Poincaré, pe atunci ministru al educației naționale. A fost un banchet, mai degrabă un eveniment, la care au luat parte 300 de persoane, fiecare contribuind cu 13,50 franci.

Dacă masa a fost onorabilă, publicul a depășit tot ce se putea imagina. Să cităm câteva nume: Stéphane Mallarmé, Auguste Rodin, Marcelin Berthelot, Alphonse Daudet, Anatole France și mulți alții. Acest banchet trebuia să fie apoteoza bătrânului maestru, de aceea a fost rugat Clemenceau să ia cuvântul. În fața acestui areopag, un discurs reușit putea să-i dea lui Clemenceau un pașaport de intrare în literatură. Nu avea el să publice peste câteva săptămâni prima sa carte – o culegere de articole – sub titlul *Învălmășeala socială?*

Primul cabinet Clemenceau a fost constituit la 23 octombrie 1906, evenimentul fiind sărbătorit printr-o masă la „Pré-Catelan". Unul dintre invitați, Louis Mageni, directorul Administrației cultelor, a lăsat această mărturie: „Conversația a strălucit prin pahare și idei originale. Clemenceau și Briand luptau deja ca într-o competiție. Fiecare rămânea neclintit la orice lovitură. Se vedea bine că ceilalți miniștri se întrebau care din ei îl va doborî pe celălalt".

Politica a intrat în cabarete și în „café-concert" cu șansonetistul Aristide Bruant și mai ales cu Eugénie Buffet. Cu Bruant (1851-1925), care ridiculiza burghezia în spectacolul său *Mirliton*, din Bulevardul Rochechouart, „cântecul social" intră în café-concert. Era prost și fudul, prezentându-se la alegerile legislative din 1898 în cartierul Belleville-Saint Fargeau, sub eticheta naționalistă.

Tot naționalistă era și Eugénie Buffet (1866-1934). Ea a fost condamnată la 15 zile închisoare pentru că a strigat „Trăiască Boulanger". Militantă a Ligii Patrioților, fondată de Paul Déroulède, ea cânta *Batista roșie de la cabană* și *Cântecele florii de crin*, de Théodore Bourel.

În acel sfârșit de secol XIX, toți acești frecventatori ai saloanelor, arzând de pasiuni politice aprinse, după 1789, nu bănuiau că înfruntarea principiilor și a persoanelor masca esențialul. Monarhiei absolute îi urmase o burghezie ce se voia tot absolută. Nu se interesa decât de mijloacele care puteau să-i întărească puterea. Avea ea orgoliul de a-și lega reușita de celebritatea câștigată în lumea literelor, a artelor și a oamenilor politici, care puteau să o servească? Frumoasele teorii născute în berăriile din Cartierul Latin, în vremea lui Napoleon III, frumosul ideal republican erau departe. Dispăruse, șterse de ispita pe care marea burghezie o oferea oamenilor politici, între altele, accesul în saloanele înstărite și la banchetele pline de fast. Convivialitatea întreținută prin aceste mijloace, depășind culoarea politică a saloanelor, oamenii politici aveau tot timpul de a se cunoaște și de a schimba idei.

Față de secolul XVIII și al II-lea Imperiu, într-un salon nu se schimbau numai semnele puterii mondene, ci și mijloacele puterii politice. Atunci când diferitele partide s-au dotat cu mijloace adecvate pentru exercitarea acțiunii lor (presă, localuri etc.), frecventarea saloanelor și a locurilor publice de convivialitate de către oamenii politici a scăzut în mod sensibil. De atunci încoace, reuniunile s-au desfășurat la sediile respective (în sălile redacțiilor sau în birourile partidelor).

Dacă moda saloanelor a dispărut de mult timp, putem găsi unele reminiscențe în zilele noastre: Georges Pompidou, din anturajul familiei Rothschild, devine, datorită sprijinului și relațiilor unui membru al acesteia, o persoană mondenă, publică. Tot Pompidou a devenit prieten cu Pierre Lazaref, directorul ziarelor *France Soir* și *L'Aurore*, la care era invitat adesea. ■

Versiune românească de Mihai POPESCU

Cronici paralele la secolul

AVATARURILE IDEII DE MODĂ

THEO STANCIU

A încerca reconstituirea aventurii ideii de modă în secolul nostru, de la inventarea primei case de mode, „Worth", pe la 1860, înseamnă, în fond, a pătrunde în adâncurile intime ale mecanismelor ce au dat naştere însăşi ideii de secol XX, de noutate, de modernism. De identitate. Înseamnă, în fond, a reconstitui gesturi şi metehne. Siluete şi interioare. A reconstitui viaţa.

Moda secolului XX poate fi supusă unor jalonări cronologice, în funcţie de ingerinţa politicului/istoricului în lumea creatorilor de imagine şi culoare. În funcţie, chiar, de implicarea de necesităţile lumii moderne. Astfel, la o privire fugară, putem regăsi câteva momente distincte. „La belle époque" sau începutul de secol XX, cu reminiscenţe puternice din secolul trecut; perioada dinaintea primei conflagraţii mondiale sau începutul redivinizării trupului în maniera lui de prezentare cât mai transparentă; primul război mondial sau trupul a la garçonne; **anii '30 sau reacţia la criză; al doilea război mondial cu al său** new look **de influenţă transoceanică şi, respectiv, vasta perioadă de după război în care, la rândul ei, se pot recunoaşte o serie de sub-etape, ca anii şaizeci sau moda omului în spaţiul cosmic, anii şaptezeci sau imaginea hippie, anii optzeci-nouăzeci sau moda ca viziune asupra noului ce stă să se nască...**

Atâtea perioade, atâtea imagini... În fond, aceeaşi Femeie.

Pe când „La belle époque" mai respira încă...

O societate capitalistă în germene, în care banul atotstăpânitor dictează. Şi, totuşi, frumoasa epocă... A financiarului respectabil şi impunător, afişându-şi prin aspectul căutat solemn importanţa firmei reprezentate. Ideea de trup sedentar şi greoi, ascuns cu abilitate sub carapacea rigidă a hainelor preferând culori întunecate, cu guler tare şi pălărie cilindru, amintind, prin design, de coşurile întreprinderilor atât de dragi lor. Dar şi ideea de meandră, de curbă neliniştitoare, recognoscibilă în feminin. Perioada opulenţei care încearcă a disimula interogaţia neliniştitoare. Anii nebuni, presimţind, parcă, oracular, colapsul unei societăţi. Modificarea...

Respectabili financiari, greoi şi pachidermici, însoţiţi, la recepţii, de misterioase companioane, versate în arta mobilităţii sentimentale. Se prefera vârsta matură, trupul în alunecări moi şi rotunde. Totul semănând puţin cu ambianţa unei nuvele a lui Poe, în care personajul central se îndrăgosteşte de o femeie, pe care o crede perfectă, o crede şi o vede, dar miopia dragostei, şi la propriu, de această dată, va fi înfrântă, în final, Eva perfectă devenind o „veştejită" damă, trecută bine de floarea tinereţii. Totul fusese creat pentru a ascunde. Rulourile pastişe, de pus sub coc, gulerul montat sau panglica de legătură, asemeni unei zgarde, împotriva ridurilor de pe gât, corsetul... Falduri, blănite din puf de lebădă, bijuterii cu forme sinuoase, Secession, Jugendstil, Lilienstil, Wellenstil, Nouille, Camp de Fouet Liberty, Yachting Seal... Tot atâtea nume pentru a reda un nou stil. Un trup deloc pus în valoare, mai mult ascuns privirii, mai mult ignorat în linia unei anumite tradiţii creştine, ce întreţinea în jurul corpului o atmosferă de suspiciune, antiteza evanghelică dintre carne şi spirit fiind tradusă în cea dintre corp şi suflet, corpul devenind închisoarea

---

Autoarea, Teodora Stanciu, este absolventă a Facultăţii de istorie, Universitatea Bucureşti, promoţia 1997. Are un masterat în Istoria contemporană a României *(România în secolul XX)*, promoţia 1998. A colaborat la diverse publicaţii, realizând rubrici de istorie contemporană. Are proiecte de istorie orală.

acestuia din urmă, lanțul care-i împiedică „avansarea"... Nervozitatea, alături de „sensibilitate și mobilitate sentimentală" – observa un doctor român din Bârlad, pe la sfârșit de secol XIX, G. Bercar (*Îmbrăcămintea femeilor din punct de vedere igienic și estetic*, 1891) reprezintă calități distinctive ale noului tip de femeie. Și „singure ar fi suficiente pentru a demonstra că modul de îmbrăcăminte trebuie să fie variabil, colorat, elegant". E epoca lui Freud, iar sinuozitățile liniei încep să capete și valențe până acum de neimaginat. Anxietate, căutarea identității, obsesie, introspecție, psihanaliză... Modă.

Falduri, arabescuri, linii mai mult sau mai puțin greoaie, sub care se ascundea iarăși un trup supus mereu încorsetării, iar de aici, prin comprimarea forțată a organelor interne, la deformări osoase și tulburări funcționale, la leșinuri și foarte cotidienele ieșiri nevricoase. La anxietăți, la bolile secolului...

... și Isadora Duncan mai dansa

Interesul pentru nou, avalanșa de proteste feminine privind egalitatea socială impun în materia efectivă a secolului XX un nou curent și în modă. Sinuozitatea formelor rotunde, în fond, lipsite de grația și eleganța supleței, este înlocuită de noua venerație a trupului creat pentru a încânta. Isadora Duncan dansa drapată în valuri și cu picioarele goale și o întreagă societate masculină își regăsea zeitatea. Iar Coco Chanel se bronza pe plaja de la Deauville, îmbrăcată într-un costum de baie care va stârni furioase și furibunde comentarii...

Vorbe, dar numai atât. Idolii se nasc și se impun. Mișcările feministe triumfă, la rândul lor, în lupta împotriva încorsetării trupului, chiar noi idei de reformă își fac apariția. Rochia sac – *Reform Kleid*, fusta și bluza, mai târziu taiorul și fusta mai scurtă. „Perioada interbelică înseamnă, pentru burghezie, epoca eliberării corpului și a ivirii unui raport diferit între trup și îmbrăcăminte" – observa analistul francez A. Prost.

Pentru îmbrăcămintea masculină evoluția este încă modestă: se „scapă" de pălăriile rigide și de gulerele tari, înlocuindu-le, în linia practicului tot mai dictant, cu gulerele moi și pălăriile de fetru. Redingota cedează locul sacoului și devine doar o piesă a „harnașamentului" de ceremonie.

Dar, în ceea ce privește trupul femeii, asistăm la o schimbare radicală. De la închisoare a sufletului începe să devină un templu. Revistele ilustrate impun o nouă rubrică închinată gimnasticii zilnice. Coroborată, pe planul culinar, cu interesul tot mai sporit pentru o hrană cât mai ușoară... Purtătorii de burtă nu mai reprezintă modelul de respectabilitate masculină, ci neglijența întruchipată. Grăsimea începe să devină inamicul numărul unu al noii societăți.

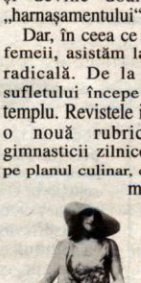

Era practicului se ivește pe la orizonturi. America începe să dicteze. Apar fustele practice, ce dezvelesc glezna, cu nume amintind de o paletă floristică grațioasă și deloc sofisticată. *Margarete de ploaie* sau fuste evazate, stil lalea – *„morning glory"* (1908). Influențele exotice nu dispar însă. Baletele rusești, Anna Pavlova sau maestrul parizian P. Poiret, cu ale sale modele cu decolteuri ascuțite, mâneci kimono, cu o mini-jupă evazată peste o maxi-jupă strânsă pe picior.

Dansurile la modă impun și ele. Apare fusta crăpată – tango, pe la 1910 se legau chiar picioarele, sub îmbrăcăminte, ca să limiteze pașii. Iar la 1911, la Paris, prima fustă pantalon scandaliza o lume. Dar impunea o modă nouă. Ca și La Tour Eiffel. Un nou Paris, o nouă decadență... Se adaugă pardesiele, jachetele masculine, ținutele sport. Bărbații nu sunt uitați nici ei în acest elan reformator, pantalonii strâmtându-se și scurtându-se la glezne, după 1908, de tip *Peg-top*, existând și omologul feminin – *Pig-top*, fusta drapată pe șold și strânsă pe gambe.

Dunga devine frontală și bretelele sunt înlocuite de curele... Sportul începe să impună noi stiluri de îmbrăcăminte în această lume a siluetelor, modelând în funcție de distracția favorită: automobilism, tenis, ciclism sau patinaj.

„Chicul" bucureștean încearcă să se nască

O „belle époque", dar și o epocă nouă, a noului secol, ce se simte ușor și prin spațiile noastre. *La vie à Bucarest*, „opera" lui Claymour, autorul zecilor de toalete purtate de damele de bun nume din Capitală, editată pe la 1890, încearcă recompunerea de siluete. D-ra Eufrosina Grădișteanu apare cu o costumație din stofă românească brodată cu aur și cu mătase albastră, principesa Bibescu cu satin gri argintiu, d-na Grigore Ghica în toaletă vaporoasă de satin de un alb răpitor" sau d-na Jacques Lahovary, „frumoasă ca o nimfă", în „ținută de mare clasă" de satin alb și trenă regală brodată cu arabescuri și motive frunziforme. O altă lume, o altă atmosferă.

La un pol, iar la celălalt, „mitocănimea", „în costumul mărginașilor" (C. Kirițescu), cu ilic

și pantaloni largi, sus, cu crețuri, încinși cu brâu de piele sau cu bete, cu o pălărioară moale, rotundă, pe o ureche... Luând parcă, în răspăr, à la Anton Pann, toată această tevatură mondenă de high-life european.

Primul cutremur: sau când femeia încearcă să devină Băiat. Restricțiile și sentimentele impuse de prima conflagrație mondială aduc cu ele și modificări substanțiale în ceea ce privește ideea de siluetă, ideea de modă nouă. Se descoperă geometria, parcă într-o încercare de a ordona realitatea haotică a cotidianului. Femeile pot ieși fără pălărie și mănuși, încep a apărea neînsoțite. Se produc adevărate revoluții. Se schimbă divele și look-ul personajelor principale. Adolescenta cu corp băiețesc, tip scândură, face furori. Imaginea Gretei Garbo devine perfectă pentru tipul de nouă femeie lansat acum. Taiorul, părul tuns scurt, cordonul coborât pe șold, pentru a nu marca talia, pălăria mică, îndesată pe cap, mărgelele lungi.

În schimb, simplitatea aparentă a hainelor este înlocuită de violența machiajului: ochi conturați cu negru, încercănați, fața pudrată cu alb, gura micșorată și pictată cu roșu închis. Masca fusese inventată. Trebuia învățat numai noul rol. În care accesorii de nelipsit vor deveni țigaretele, alambicat purtate în porturi cu lungimi în jurul chiar a 25 de cm... Și cúrele de slăbit. Tratamentele cu lămâie și oțet fiind foarte la modă, după cum arăta un protest semnat de un doctor autohton, pe la 1930, și intitulat sec *Perversiunile modei de azi.*

Dansurile impun iarăși: pantofii cu toc plat vor avea de obicei baretă, ca să nu sară în timpul înflăcăratului Charleston. Iar jazzul, prin înlănțuirea trupurilor, impune rochia cu spatele foarte decoltat. Trupul se impune. Ca și adorația lui. Apariția primilor cercetași în Parisul anilor '20 dotați cu pantaloni scurți scandalizează, iarăși... Dar impune o realitate. Schimbarea, noua identitate. Ascensiunea și declinul lui Gatsby încearcă a rememora o lume, o imagine, un mit. În linia lui Upton Sinclair (1917) – „prin cinematograf lumea se unifică, adică se americanizează". Parafrazând, prin modă... Mitul va pulsa și va învinge. Va modifica și va impune.

Anii treizeci aduc alte serii de suferințe, de imposibilități. Se topesc, dintr-o dată zeci, sute de lumi, de averi, de destine... Milioane... Se schimbă lumile și, foarte des, personajele centrale. Numai Coco Chanel rămâne acolo. „Regală, capricioasă, tiranică, genială". Androgenia se reimpune. Se reinventează, totodată, pentru a ascunde frica, ostentația. Părul lung și buclat, alături de frizurile scurte, pălăriile grațioase, cu numeroase accesorii de genul voaletelor și florilor viu colorate. Fusta se lărgește prin clini (1932), apoi se scurtează (1939). Somitățile zilei se afișează cu mantouri din materiale somptuoase, blănuri scumpe – vulpe argintie, astrahan, vulpe albastră, însoțite de bijuterii veritabile, din aur masiv, încărcat de pietre prețioase. La bărbați apar acum cămășile colorate (1930), vesta fiind cel mai adesea înlocuită de pulover din diverse materiale și culori, pantalonii largi, ca și pardesiele, revenind în pas cu noua modă. O lume întreagă încearcă să uite, încearcă să se ascundă... Plimbările la șosea, bătăile cu flori, cazinourile pline, pětrecerile somptuoase... O lume încerca să se ascundă de sine.

Dar mai exista și domnișoara Chanel

„Croitoria e o sculptură. Îmbrăcămintea e o operă de artă, dar nu nemuritoare, ci o creație efemeră. Moda trebuie să apară în fiecare an. E o condiție pentru ca Femeia și comerțul să trăiască", spune ea. Deontologia capitalistă începuse să se țească pe la colțuri. Ca și ironia mușcătoare a observației critice. Feminizează tweed-ul, jacheta, taiorul. Formează și reformează metehne, chiar în cea mai conservatoare dintre capitale. Pentru că, „există trei ducese de Westminster, dar numai o singură Coco Chanel...".

Fondează corporații și trăiește extrem de intens în acest imperiu al modei pe care de departe îl guverna autoritar, până la o vârstă extrem de respectabilă. Trăiește și guvernează, dar mai ales creează și impune... Noi linii, noi siluete, noi genuri de comprehensiune a femininului, a imaginii.

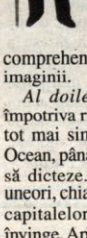

Al doilea cutremur. Reacția împotriva risipei începe să se facă tot mai simțită. Lumea de peste Ocean, până acum ignorată, începe să dicteze. Se schimbă polii și, uneori, chiar se încearcă translarea capitalelor modei. *New look*-ul învinge. Apar malagambiștii cu ale lor haine lungi și largi, cu multe buzunare, pantaloni cu manșete late și pantofii cu mai multe rânduri de talpă. Băieților sub cincisprezece ani li se interzice purtatul pantalonilor lungi. Lumea încearcă să reziste. Să se replieze. Părul lung se păstrează încă în modă, dar ondulat cu bigudiuri, pălăria fiind înlocuită de acum de turbane, rochiile devenind strâmte și scurte. În București, compleurile

apar cel mai des în fotografiile de epocă. Imaginile înregistrează standardul, producția de serie impusă de marile firme americane. Unicatul, aroganța bogăției snoabe devenind vetustă, desuetă.

Revistele ilustrate pentru femei încep să facă fulminantă carieră – cazul *Marie Claire*, ce apare pentru prima dată în 1937, sub motto-ul: „Rămâneți atrăgătoare dacă doriți să vă păstrați un mariaj fericit".

Al doilea război mondial sau marea schimbare.

„Avem în urma noastră un trecut de război, de uniforme și femei cu umerii lați de boxeri", spunea Dior la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale. Și tocmai pentru asta, pentru, iarăși, a uita trecutul, dar și prezentul, „am desenat femei ca niște flori, cu umerii ușor căzuți, bustul rotunjit, talia subțire ca trestia și cu fuste învoalate ca petalele". Imaginea lui Marylin Monroe va înflăcăra de acum înainte imaginația a milioane și milioane de bărbați. Imaginea ei, apoi a celorlalte dive ale momentului. De la voluptate la forță, visele combatanților de pe fronturile războiului se regăsesc în realitatea cotidiană. Tipuri de imagini, mai mult sau mai puțin onirice, încercări ce până acum nimeni nu avusese curajul să le întreprindă. Coperte viu colorate, à la *Vogue* sau *Harper's Bazaar* – alb pe alb, roșu pe portocaliu, violet pe negru sau celebra *Oeil de biche* din 1950 – o sprânceană neagră, un ochi albastru, o gură roșie și un grăunte de frumusețe neagră, izolat într-o masă nedefinită albă... De aici până la inventatoarea fustei mini, în aceeași conservatoare Anglie, Mary Quant, care a reușit astfel să „exprime o dorință inconștientă de democratizare a modei" și va primi pentru asta chiar Ordinul Imperiului britanic din mâna reginei...

Creatori și modele. Courrège și Cardin vor lansa modelele spațiale, pentru că imaginația umană depășise și fizic spațiul terestru. Casca semisferică, materialele rigide, cizmele înalte, siluetele à la Brigitte Bardot, pe de o parte, iar pe de alta, materialele vaporoase, înflorate, rochiile lungi, drepte, în noul val al *Flower Power*... Serii de proteste și de protestatari. Anii șaptezeci, anii optzeci... Anii. O nouă formă de manifestare artistică, noi genuri de strigăte... De la acea expoziție internațională unde publicul a fost șocat de prezentarea creației unui trup gol, până la seriile de creatori supuși noilor genuri de importuri și translări stilistice. Yves Saint Laurent și rochiile în stil Watteau, Ted Lapidus și amintirea conchistadorilor, metalizarea prin Lanvin, Scherer sau imnul adus frumoasei Mumtaz Mahal în cinstea căreia Șah Yahan a ridicat Taj Mahalul...

Lumea ideii de modă capătă valențe diverse și divers interiorizate. Moda cotidiană sau acel *prêt-à-porter* sau moda de artă sau acel *improbable à porter*...

Evoluția vestimentației traduce diminuarea statutelor sociale și a rolurilor. Estomparea acestora din urmă care implică sexul se vădește cât se poate de limpede prin declinul fustei. Astfel, în 1965, pentru prima dată, în lume s-au confecționat mai multe perechi de pantaloni de damă decât fuste. Pantalonii de tip blue jeans câștigă teren, iar producția lor de serie crește de patru ori între 1970 și 1976. Marea schimbare la care asistăm cu toții, personaje, de cele mai multe ori, regizori, poate niciodată... Poate, uneori, creatori, sigur consumatori de modă... Inițiatori de idee, frustrați parcă de aventura la care ne îndeamnă, zilnic, prezentările de modă, la aventura ideatică și nu numai...

La aventură, la frumos, la imaginație...

În fond, a încerca o analiză a ideii de modă în secolul XX, a avatarurilor ideii în acest secol înseamnă a rememora gesturi, metehne și forme. A rememora existențe și visuri. A rememora imagini, aflătoare sub timp, uneori, ca și ideea de Brigitte Bardot pentru români. Aflătoare sub timp și sub timpuri. ■

PREȚURI NOI

Ați putut remarca, stimați cititori, că revista noastră nu și-a modificat prețul, atât la abonament cât și la vânzare liberă, în ultimele trei luni, deși costul ei real a crescut, prin introducerea TVA-ului.

Suntem nevoiți, dată fiind majorarea costurilor de tipărire, difuzare și alte operațiuni, pentru a vă putea oferi și în 1999, lună de lună, cartea dv. preferată de istorie, să modificăm prețul revistei. Acesta va fi, **începând cu luna ianuarie 1999:**

- La abonament – **4 600 lei un exemplar**
- La vânzare liberă – **5 000 lei exemplarul**

Prețuri mult mai mici decât costul revistei, diferența suportând-o, ca și până acum, redacția, prin eforturi proprii și cu generosul sprijin al donatorilor și sponsorilor cu înțelegere față de marea pasiune pentru istorie a celor care ne cumpără și ne citesc – elevi, studenți, intelectuali, funcționari, pensionari etc. – ei înșiși confruntați cu problemele financiare ale acestui final de secol și de mileniu.

Iubiri celebre

MARIA ANTOANETA – AXEL FERSEN

În Europa secolului XVIII – și nu numai – privilegiul de a face parte dintr-o familie regală comporta avantaje și mai ales dezavantaje. Veacul avea nostalgia naivității, adică a sentimentelor adevărate și a exteriorizării lor, într-o vreme când inteligența, calculul politic, rațiunea erau suverane. În Franța, într-o societate în care dominau vanitatea, clevetirea răutăcioasă, vorbele veninoase cu aer de glumă, dar cu țintă precisă, trăiește, iubește, suferă și moare tragic mult controversata regină Maria-Antoaneta, soția lui Ludovic XVI.

Cu mască, fără mască

Fiică a Mariei Tereza, Maria-Antoaneta se căsătorește, în 1770, cu viitorul rege Ludovic XVI, fără a avea un cuvânt de spus, ci numai supunându-se aranjamentelor mamei sale, din considerente pur politice: modificarea echilibrului Europei. Aceste aranjamente făceau parte din uzanțele regale, unde fiicele constituiau o eficace „monedă de schimb". Mica arhiducesă de Austria, care n-avea încă 15 ani, acceptă acest procedeu: se aruncă în patul unui bărbat, pe care nu-l cunoaște și cu care nu simțea că ar avea vreo asemănare. Totuși, perspectiva de a domni o viață peste cea mai puternică țară a Europei era o tentație pentru un copil de vârsta ei.

Între cei doi soți există mai întâi de toate o nepotrivire de temperament: ea tânără, drăguță, fire vulcanică, spontană, veșnic curioasă, însetată de plăceri, iar el – „băiat bun", un pic greoi, reținut, cu umerii prăbușiți sub povara moștenirii tronului.

Mai târziu, când vine vremea încercărilor, cruzimea soartei lor comune apropie acești soți nepotriviți. Un alt element capital în comportamentul Mariei-Antoaneta este veșnica ei nemulțumire sufletească. Inima, dar și trupul nu-i sunt satisfăcute, căci din cauza unei malformații congenitale, Ludovic XVI este incapabil să-și îndeplinească îndatoririle de soț. Maria-Antoaneta își acordă tandrețea unor personaje deloc demne, fapt pentru care este acuzată și calomniată. Când, în fine, Ludovic decide să accepte o intervenție chirurgicală, căsătoria lor obosise. Răul era făcut. Regina nu simțea decât prietenie pentru „sărmanul bărbat". De altfel, după nașterea ultimului lor copil, Maria-Antoaneta și Ludovic XVI pun capăt relației lor fizice.

Viața sentimentală și amorurile celebrei regine alimentează de peste două secole o adevărată cronică de moravuri. Numeroase cărți i-au fost dedicate, istoriografia, ca și literatura, căutând să-i descifreze barometrul simțurilor. Să ne amintim de romanul lui Stefan Zweig și de *Vulpile în vie*, cartea lui Lion Feuchtwanger.

Cu alte cuvinte, acesta este climatul în care, în viața Mariei-Antoaneta își face apariția Axel Fersen, un tânăr conte suedez, de origine estoniană, aflat într-o călătorie în Franța. La 30 ianuarie 1774, pe când nu era decât soția Delfinului (Ludovic XVI se urcă pe tron în mai același an), Maria-Antoaneta se duce la balul Operei. Potrivit obiceiurilor, toți cei prezenți sunt mascați, Maria-Antoaneta este însă recunoscută și admirată. Deodată, privirea ei se oprește pe un tânăr blond cu ochii de un albastru porțelan. Cum el nu poartă mască, Maria-Antoaneta recunoaște pe gentilomul ce asistase recent la un bal dat la Versailles. Împinsă de un impuls, se apropie de frumosul suedez cu bine cunoscuta-i curiozitate și la adăpostul dominoului său

Regina, pictată de Elisabeth Vigée-Lebrun

negru. La rândul său, Fersen este sedus de farmecul tinerei femei și își dorește ieșirea din anonimat, dar conversația lor este îngreunată de amestecul celor din jur.

Treptat, Axel devine un familiar al Curții, fapt ce reiese din scrisorile trimise fratelui său: „Regina, care este cea mai drăguță și cea mai amabilă prințesă pe care o cunosc, a avut bunătatea de a cere adesea informații despre mine". Mai mult decât atât, Fersen nu se ferește deloc să mărturisească că se află deja sub vraja tinerei femei.

Maria-Antoaneta venea deseori la Micul Trianon pentru a se întâlni cu Fersen

Între timp, Ludovic XV moare. Fiul său, după toate drepturile, își asumă o succesiune ce nu-i plăcea câtuși de puțin. Alături de el, tânăra regină își continuă existența artificială. La sfârșitul anului 1774, Fersen părăsește Franța pentru a se întoarce pe pământurile natale. El petrece patru ani departe de această țară și se întoarce la 22 august 1778. Trei zile mai târziu, merge la Versailles pentru a o întâlni pe regină, care, la vederea lui, nu-și poate reține o exclamație de plăcere: „Ah, o veche cunoștință!"

Maria-Antoaneta îi rezervă o întâlnire particulară, ignorând „gurile rele". Despre aceste indiscreții, contele de Saint-Priest scrie în *Memorii:* „Contele Fersen câștigă inima reginei, cucerită de frumusețea lui".

Când Axel sosește la Versailles, privirile lor se caută, exprimând o mângâiere mută. Tinerii folosesc cel mai mic subterfugiu pentru a fi singuri, iar plimbările în grădinile Trianon, strângerile discrete de mână, suspinele, toate fac parte din jocul etern al amanților secreți. Toți ochii sunt ațintiți asupra lor, bârfele devin calomnii și numele lui Fersen este adăugat pe lista iubiților atribuiți suveranei. Toate acestea îl determină pe Fersen să se angajeze în armata franceză ce luptă în America de partea insurgenților.

O adevărată lovitură pentru Maria-Antoaneta, care nu-și mai ascunde sentimentele. Sir Richard Barrington descrie în acest sens o scenă petrecută într-o seară la Trianon: „Regina avea ochii plini de lacrimi, fața sa fermecătoare se înroșise, în vreme ce își fixa privirile scăldate în plâns asupra lui Fersen, el fiind de asemenea, copleșit de emoție. Cei ce-i privesc în această clipă nu mai au nici o îndoială despre natura sentimentelor lor".

Arestarea familiei regale la Varennes, în 25 iunie 1791

Marcată de suferință, Maria-Antoaneta are tot mai dese momente de slăbiciune, după cum va mărturisi camerista suveranei, D-na Campan în *Memoriile* sale, apărute în 1822: „Ieri dimineață, am găsit-o cu ochii plini de lacrimi. M-a privit cu un surâs de-o infinită tristețe și mi-a spus aceste cuvinte simple: «Ah, cât este de nedrept să invidiezi soarta regilor»".

Ultima noapte de dragoste

Se scurg patru ani, vreme în care tânăra femeie tremură pentru iubitul ei și, într-o zi de iunie 1783, Axel Fersen se întoarce. El solicită comanda unui regiment francez și, pentru a obține, potrivit regulii epocii, își cumpără regimentul, fiind ajutat material de tatăl său, mareșalul Fersen. De asemenea, Maria-Antoaneta nu ezită deloc să-l ajute în afaceri și, când acestea îi reușesc, Fersen vine la ea pentru a-i mulțumi. Contele Jules de Polignac, un favorit al Mariei-Antoaneta, descrie o scenă în acest sens: „Ieri l-am văzut pe Fersen la Versailles, se afla foarte aproape de Majestatea Sa și îi vorbea îndelung la ureche".

Deși regimentul său staționa la Valenciennes, Fersen se duce foarte des la Versailles pentru a o vedea pe regină. Când este nevoit să lipsească, îi face curte prin corespondență. Cei doi își iau însă măsuri de precauție: el o numește „Joséphine", ea pe Axel „micul meu

Rigmon". Aceste scrisori, în marea lor majoritate, vor fi arse sau risipite la descendenții lui Fersen, totuși câteva fragmente s-au găsit.

Fersen face orice pentru a o vedea pe regină. Când merge la Versailles, reușește să nu fie văzut de personal, strecurându-se în apartamentele private ale iubitei lui. Scurtele întâlniri și cele câteva clipe de fericire sunt foarte prețioase pentru cei doi îndrăgostiți.

Prezența bărbatului iubit este cu atât mai importantă pentru ea, pe care, pe fundalul marii revoluții din 1789, încercările și necazurile nu o ocolosec: crizele financiare ce traversează țara, a căror responsabilitate îi este atribuită, cucerirea Bastiliei, reunirea Stărilor Generale etc. Fersen, conștient de pericolele ce amenință familia regală, încearcă însă a convinge cuplul regal să părăsească Parisul și, deși Ludovic XVI este greu de influențat, în cele din urmă adoptă această soluție.

Doamna d'Adhémar, în *Memoriile* sale, pune în lumină rolul pe care Fersen l-a jucat în aventura de la Varennes (*Magazin istoric*, nr. 3, 4/1989). El este, de fapt, autorul planurilor de fugă. În zilele de 16, 17, 18 iunie 1791 se afla în preajma reginei, punând la punct detaliile acestor planuri, iar în noaptea de 20 iunie, Fersen se oferă să conducă berlina, în care familia regală trebuia dusă la loc sigur, dar Ludovic XVI se opune.

Aventura se sfârșește la Varennes, pe 25 iunie 1791, când familia regală e arestată. Sfârșitul era aproape, dar regina era preocupată de dragostea ei și de soarta acesteia, uitând de pericolele ce-o pândeau. Într-o scrisoare către Fersen, ea îi spune: „Ce îngrijorată am fost pentru tine și cât am plâns pentru toate câte ai suferit". La 4 iulie, o nouă misivă în același sens: „Nu pot să-ți spun cât te iubesc și nu am nici măcar timpul pentru aceasta. Să nu-mi porți de grijă... Adio... Te îmbrățișez din toată inima".

În acel moment, Axel nu are decât o singură preocupare, să o scoată pe regină din ghearele paznicilor săi. El străbate Europa pentru a găsi sprijin, dar se lovește de egoismul altor suverani. Pe măsură ce trece timpul, Axel este tot mai convins că salvarea nu rezidă decât într-o nouă evadare. De aceea, el va comite o mare imprudență: deși Maria-Antoaneta l-a implorat să nu vină la Paris, el va debarca la 13 februarie 1792 și se va prezenta la Tuileries.

Noaptea de 13 spre 14 februarie 1792 este ultima noapte din viața Mariei-Antoaneta și ea o va petrece împreună cu bărbatul iubit, Axel Fersen. Providența le oferă această ultimă șansă.

Chiar și după moartea tragică a reginei, ea va continua să fie stigmatizată, iar Fersen va suporta consecințele acestei atitudini. După șapte ani de la execuția nefericitei suverane, Fersen va fi reprezentantul Suediei la Congresul de la Rastatt. Napoleon, atunci prim consul, refuză să discute cu el, sub pretextul că este regalist și că a avut o legătură cu regina Franței. ■

Adaptare
(după revista Historia)
de Mirela Daniela TÂRNĂ

GENEROZITĂȚII LOR

Cititorii noștri știu, mulți din proprie experiență, cât de mult înseamnă un ajutor la nevoie. O vorbă bună, un gest cald și, mai ales, un sprijin material sunt, de multe ori, hotărâtoare la un moment dat.

Noi, revista și redacția Magazin istoric, **am constatat, și în acest an, 1998, cât de mult înseamnă toate acestea. Cât de mult înseamnă constanta căldură și încredere cu care cititorii ne sunt alături. Cât de mult înseamnă sentimentele prietenești cu care colaboratorii vin spre noi. Cât de mult înseamnă generozitatea celor care ne sprijină să apărem lună de lună.**

Le mulțumim tuturor și, acum, la sfârșit de an, împreună cu un călduros

LA MULȚI ANI!

le adresăm urări de multă sănătate, bucurii și prosperitate.

Cu un firesc gest de prețuire și recunoștință le consemnăm aici numele: familiile Monica și Dimitrie Sturdza, Constantin C. Giurescu, Rosetti-Varlam, Lia Ioana și Ștefan Tudor Ciplea, doamnele și domnii Delia Bogățilă, Adina Darian, Liviu Negru, Manole Filitti, Scarlat și Constantin Arion, Florin Străinu – S.C. ROMNOVOMATIC CORP S.R.L., Banca Națională a României, Eximbank, Banca „Ion Țiriac", Banc Post, Banca „Albina", Casa de Economii și Consemnațiuni, Bankcoop S.A., Banca Română pentru Dezvoltare, Banca Română de Comerț Exterior, Banca Comercială Română, Banca Transilvania.

1940-1945.

PETROLUL ROMÂNESC ÎN RĂZBOI

● A șaptea mare producătoare mondială ● Prima misiune a aviației aliate în spațiul european ● „Ce paradoxe ale vremii" ● Sovrompetrol grăbește falimentele

Am văzut în episodul precedent al serialului nostru consacrat istoriei petrolului românesc, marele interes pe care îl reprezenta producția de țiței a României atât pentru Germania hitleristă, cât și pentru țările democrate occidentale în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial.

Revista noastră a publicat mai multe articole privind miza românească a petrolului în timpul celei mai mari conflagrații cunoscută de omenire.

Vom prezenta în cele ce urmează alte informații din acei ani tragici când România s-a aflat în focarul intereselor beligeranților privind asigurarea resurselor de combustibil lichid, atât de necesare operațiunilor.

România, în ajunul intrării sale în război, era a șaptea producătoare mondială de petrol brut (după S.U.A., U.R.S.S., Venezuela, Iran, Bahrein și Indiile Olandeze – Indonezia), cu un total de 1 259 340 tone pe primele luni ale lui 1941. Producția zilnică, în iunie 1941, era de cca 1 400 de vagoane. Activau 14 societăți, dintre care cele mai productive erau Astra Română (323 vagoane pe zi), Româno-Americană (184 vagoane), Unirea (153 vagoane).

Prin încheierea acordului economic cu Germania (4 decembrie 1940), România devenea principalul furnizor de materii prime, produse agricole și petrol al celui de-al treilea Reich. Germanii au preluat controlul fostelor societăți cu capital franco-româno-belgian și anglo-olandez. A fost creată, de asemenea, o nouă societate, Kontinentale Öl G.m.b.H., care exploata terenuri petrolifere din județele Dâmbovița și Prahova.

În anii 1940-1944, România a livrat Germaniei între trei și patru milioane tone produse petroliere pe an.

În planurile Aliaților, distrugerea rafinăriilor românești devenise o necesitate strategică de prim-plan. Un prim raid (eșuat) a avut loc la 12 iunie 1942, când un grup de 12 avioane americane B 24 D's Consolidated Liberator, decolate din Egipt, a încercat să distrugă rafinăria Astra Română de la Ploiești. „A fost prima misiune a aviației militare americane în spațiul european și, în general, asupra unui obiectiv strategic în cursul celui de-al doilea război mondial. (Eugen Preda, *Miza petrolului în vâltoarea războiului*, București, 1983).

La Conferința de la Casablanca a Comitetului Unificat al Șefilor de State Majore aliate (14-23 ianuarie 1943, *Magazin istoric*, nr. 10/1987), printre alte hotărâri s-a luat și aceea privind bombardarea regiunii petrolifere românești de pe Valea Prahovei, orașul Ploiești fiind apreciat de

În pp. 62-63: *imagini ale Schelei Moreni după bombardamentul din 1 august 1944*

W. Churchill drept „rădăcina pivot a puterii germane".

Unul dintre cele mai puternice raiduri aliate a avut loc la 1 august 1943 (*Magazin istoric*, nr. 2, 8/1993). Gala Galaction nota în jurnalul său: „Duminica trecută, 1 august, regiunea petroliferă Ploiești-Câmpina a fost crâncen bombardată de aviația anglo-americană. Au fost mari pagube la noi, dar atacatorii le-au plătit cu un preț ridicat. Vreo 60 de aviatori au rămas prizonieri, vreo 20-30 s-au înfrățit pe veci cu glia românească și vreo 60 de aparate au fost semănate din Carpați și până dincolo de Dardanele... Suntem în război cu Anglia și cu America! Ce răsturnare de concepții! Ce paradoxe ale vremei!"

Între august 1943 și august 1944, pagubele poduse de bombardamentele aeriene anglo-americane au fost de cca 29 miliarde lei. Numărul sondelor productive scăzuse la 1 700 (din 2 377 câte erau în 1940), iar rafinăriile își diminuaseră producția cu 85 la sută.

După 23 august 1944, producția industriei petroliere a fost subordonată continuării războiului în Apus. În intervalul septembrie 1944-iunie 1945, România a produs 3 200 000 tone de petrol, dintre care 2 300 000 t au fost livrate Uniunii Sovietice, în contul despăgubirilor de război prevăzute prin Convenția de Armistițiu.

Conductele petroliere Ploiești-Constanța, Ploiești-Giurgiu și Ploiești-Focșani, reprezentând 80 la sută din totalul instalațiilor din țară, au fost folosite pentru necesitățile armatei roșii. La Reni, pe malul Dunării, în aval de Galați, a fost construită o bază petrolieră.

Trebuie subliniat și faptul că muncitorii din industria petrolieră au depus strădanii deosebite pentru repararea și punerea în funcțiune a rafinăriilor și instalațiilor petroliere, încât la începutul lui mai 1945 mai bine de trei sferturi dintre acestea produceau.

„România – notează prof. Ion Ștefănescu, din Ploiești, într-o comunicare din 1997 – a fost singurul stat din lume care, în cele două războaie mondiale, a asistat neputincioasă la anihilarea completă a celei mai dezvoltate ramuri industriale de care dispunea – industria petrolieră".

*
* *

Încheiem aici cronica noastră consacrată trecutului petrolului românesc, cu consemnarea faptului că, după 23 august 1944, țara noastră a trebuit să plătească un greu tribut în cadrul despăgubirilor de război. Pentru exploatarea sistematică a resurselor naturale care au luat drumul U.R.S.S., au fost înființate societăți mixte româno-sovietice. Între acestea și Sovrompetrol (*Monitorul oficial*, nr. 243 din 24 octombrie 1945).

Într-un grupaj documentar publicat în revista *Lumea magazin*, nr. 8/1998, dl. Andrei Căpușan consemnează că „timp de trei ani, România a livrat Rusiei Sovietice o cantitate globală de 1 700 000 tone de petrol, la prețul de 15 dolari tona. Drept consecință imediată, toate companiile petroliere existente, care trebuiau să facă livrări uriașe statului român la un preț atât de scăzut, au dat faliment".

Sovromurile – care au fost desființate în 1955 – încheie autorul citat, „s-au dovedit a fi întreprinderi pe cât de falimentare în sine, ca structură, concepție și funcționare, pe atât de dezastruoase pentru economia românească".

În finalul acestor notații, un gând de mulțumire conducerii Muzeului Național al Petrolului din Ploiești (muzeu inaugurat în octombrie 1961) pentru documentația oferită. ■

Ioan LĂCUSTĂ

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Parcurgem noi file din *Buletinul statistic al Municipiului, București*, ianuarie-martie 1948 (vezi și cronica noastră din nr. 2, 4, 6, 8/1998), reținând alte informații privind Capitala din urmă cu cinci decenii, la începutul regimului comunist.

În oraș circulau (după datele înregistrate la 31 decembrie 1947) 21 751 camionete, 2 223 camioane, 204 cisterne, 186 tractoare, 12 sacale, 23 dricuri, 1 463 autobuze, 2 512 taximetre, 7 231 turisme particulare, 1 998 motociclete, 62 tricicluri, 1 030 motorete.

Cele cinci gări ale orașului, în primul trimestru al lui 1948, au primit peste 3 milioane călători (dintre aceștia, 83,1 la sută, Gara de Nord).

În aceeași perioadă, Transporturile Aeriene Româno-Sovietice (T.A.R.S.) au efectuat 202 curse, parcurgând 183 000 km, cu 760 ore de zbor și transportând 1 442 pasageri.

În Capitală funcționau 10 piețe de stat (7 Noiembrie, 30 Decembrie, Muncii, Ilie Pintilie, Griviția Roșie, 16 Februarie, Kiseleff, Dr. Babeș, Gara de Nord, 28 Martie) și trei magazine de stat (6 Martie, Dâmbovița, Gara de Nord). Alte magazine de stat funcționau în comunele suburbane.

Se distribuiau 1 038 179 cartele de alimente pe categoriile: A (muncă excepțional de grea), B (muncă grea), C (muncă obișnuită), D (membrii familiei peste 14 ani), D (membrii familiei sub 14 ani), E (populație nesalariată). Să reținem că în octombrie și noiembrie 1947 nu s-au distribuit cartele E, în timp ce în decembrie 1947 au fost 425 149 cartele, iar în ianuarie-martie 1948 – 377 030 pentru nesalariați. Un număr de cetățeni socotiți „reacționari" nu primesc nici un fel de cartele.

Tot pe trimestrul I 1948, bucureștenii au consumat 376 774 337 țigarete, 10 104 013 cutii de chibrituri, 15 482 litri țuică și 5 900 l rachiuri naturale. La Abatorul Municipal au fost tăiați 20 tauri, 1 679 boi, 2 729 porci, 160 oi, 205 miei, 822 cai-iepe, 4 măgari ș.a.

Știri diverse din *Adevărul*. Primăria îi urmărește pe evazioniștii fiscali, respectiv cei care nu au plătit taxele pentru oamenii de serviciu, camere mobilate închiriate, câini, pompieri ș.a.

Atenție la... traversare!

Căruțe cu cartofi pe străzile Capitalei; un kilogram 15-17 lei (un ziar costa 4 lei). Cântarele „de factură arhaică", arată 50 kg; măsurate la căruță și numai 35 kg atunci când gospodarul controlează marfa la el acasă".

Notele de plata apei pentru familiile care locuiesc în comun creează disensiuni între plătitori. U.C.B.-ul este solicitat să stabilească norme „adecvate realității" în ceea ce privește plata consumului de apă.

„S-au dat publicității bonurile valabile pentru carne. Chestiunea este care-i carnea valabilă pentru bonurile valabile".

Maria Severeanu, văduva profesorului de radiologie dr. George Severeanu, cunoscut numismat, donează Muzeului Municipal 124 monede antice de aur, argint sau bronz.

Uzinele „Tractorul" din Brașov scot pe piață primul lot de motociclete de fabricație românească, la prețul de 30 174 lei bucata. Motocicleta are capacitatea de 123 cm cubi, viteza maximă de 75 km/h și consumă 2,7 l benzină la 100 km.

„M.A.T. [Regia de Stat a Monopolului Alcoolului și Tutunului] a dat publicității prețurile fixe pentru țuică și rachiuri monopolizate. Formula acestei comunicări este prea științifică și pentru băutorul care nu poate să facă nici un calcul, tocmai atunci când are de-a face cu țuica sau cu rachiul, are chiar caracter de problemă sau de ghicitoare. Ea spune astfel: „Pentru țuica de prune de bună calitate, 25 lei per grad decalitru". Dar cât costă un litru de țuică bună? „se întreabă *Adevărul*.

O sărbătoare care... nu este sărbătorită. Împlinirea a 30 ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 este trecută cu vederea de autoritățile comuniste, presa publicând doar articole ocazionale, impregnate de limbajul – devenit deacum stas – al condamnării „burghezo-moșierimii" și al supralicitării „luptei revoluționare a maselor" sub influența „Marii Revoluții Socialiste din Octombrie".

Iată câteva spicuiri din ziarele datate 1 decembrie 1948.

Scânteia, sub titlul *După 30 ani*, arată că „unirea Ardealului cu

România" s-a făcut „sub presiunea frământărilor revoluționare care cuprinseseră atât masele muncitoare române, cât și cele maghiare" și „împotriva voinței burgheziei și moșierimii române din Ardeal". Unirea s-a proclamat „pentru că forța maselor, dorința lor de libertate era din ce în ce mai mare, în timp ce în sânul burgheziei și moșierimii înainta procesul de descompunere".

Sala de lectură a unui cămin studențesc bucureștean

România liberă, fără a aminti vreun cuvânt de Adunarea de la Alba Iulia, vorbește doar de „linia politicii de asuprire națională și de țîrbire a drepturilor naționalităților conlocuitoare [pe care] au mers și guvernele burghezo-moșierești după alipirea Transilvaniei la România".

Națiunea scrie că, după Unire, „Ardealul deveni din prima clipă un cuib de dușmănie națională, un izvor permanent de neliniște".

În fine, în *Universul*, istoricul Vasile D. Liveanu conchide: „Cea de-a treizecea aniversare a Adunării din 1 Decembrie 1918 este aniversarea victoriilor câștigate de poporul nostru în seculara sa luptă pentru libertate, luptă al cărei inel a fost Adunarea de la Alba Iulia".

Adevărul nu amintește nici el despre Alba Iulia. Preferă să scrie despre *Reabilitarea dovleacului* („anul acesta a fost prielnic și dovleacului...").

Tribunalul Militar București pronunță sentința în procesul intentat unui grup de foști universitari, oameni de afaceri, industriași și militari acuzați de a fi „complotiști, spioni și trădători", care alcătuiseră „încă din 1945 o organizație conspirativă, care se baza pe partidele vechi și pe forța financiară și influența economică a marii industrii și finanțe. Această înjghebare – nota *Adevărul* din 28 octombrie – care a căpătat un rol preponderent după desființarea Partidului Național-Țărănesc, a început o acțiune de spionaj și sabotaj economic și pregătea atentate și lovituri de forță care să ducă la răsturnarea regimului actual".

Sentințele sunt: muncă silnică pe viață, pentru Alexandru Popp, director general al Societății „Reșița", Ioan Bujoiu, inginer, Gheorghe Manu, profesor universitar, Max Aușnit, industriaș (fugit în străinătate), Horia Măcelariu, contraamiral (*Magazin istoric*, nr. 7/1996), Eugen Teodorescu, legionar, Nicolae Petrașcu, secretar general al mișcării legionare; Nicolae Mărgineanu, conferențiar universitar – 25 ani muncă silnică; Dimitrie Gheorghiu, director general al Societății „Creditul Minier" – 20 ani muncă silnică, Alexandru Balș, inginer – 15 ani muncă silnică; Gheorghe Bontilă, profesor – 15 ani muncă silnică, Nicolae Chioreanu, legionar – 20 ani muncă silnică.

La împlinirea a patru ani de la stingerea din viață a lui Panait Mușoiu (1864-1944), F. Brunea-Fox evocă, în *Adevărul* din 24 noiembrie figura acestui „ultim vestigiu al generației idealiste de la sfârșitul veacului trecut". Socialist în tinerețe, editorul cunoscutei publicații *Revista ideii* și autor al primei traduceri în limba română a *Manifestului Partidului Comunist* (1892).

A trăit în subsolul unei clădiri de pe str. Popa Soare. „Până la trecerea printre cei drepți, octogenarul continua să ducă mai departe, fără arenă, fără publicitate, fanionul unei credințe rămase în stadiul romantic al tinereții mele.

Adeptul unei concepții de viață sui-generis, care exclude superfluul și tot ce constituie în genere plăcerile brute, Panait Mușoiu și-a croit dintotdeauna un mod de existență conform principiilor sale directive.

Coborai – continuă Brunea-Fox – treptele beciului unde sălășluia și intrai pe neanunțate. Nu închidea ușa cu cheia nici noaptea. N-avea gratii la ferestre. Fiindcă o neștirbită dragoste de oameni l-a învățat că nu zăvorul e dătător de liniște și somn pașnic".

Aici, retras între cărți, „un cataclism de tomuri și bucoavne, mii de volume bolovănite ca de cutremur, în rafturile și pe dușumelele celor două odăițe", Panait Mușoiu și-a dus misiunea sa „până în pragul morții", aceea de a populariza „pe scriitorii străini care și-au închinat viața umanității. Ani și ani de-a rândul s-a ocupat singur cu expedierea în provincie a cărților, el le ducea la poștă, el își întocmea corespondența și-și ținea contabilitatea, veșnic pe drumuri, sprinten neobosit".

Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker și Iosif Chișinevschi la deschiderea Muzeului româno-rus

Poșta literară a revistei *Flacăra*, „săptămânal de artă și de cultură al Uniunii Sindicatelor de Artiști, Scriitori, Ziariști", înregistrează primii pași în lumea slovelor frumoase ai unor viitori scriitori. Să răsfoim aceste pagini – capitol acum de istorie literară.

Vasile Nicolescu – Ploiești: „Am reținut scrisoarea către Neruda (în paranteză fie spus, Neruda e chilian, nu spaniol)".

Traian Iancu: „Cele două poeme sunt prozaice, pline de barbarisme și nu servesc măreața idee pe care ați vrut s-o dezvoltați".

Mugur Legrel (poetul Florin Mugur): „Aveți talent. Așteptăm acel cântec despre care spuneți «Să nu-mi fie rușine să-l cânt cu voce tare»".

Dragoș Vicol: „Prea descriptiv, fără deosebită putere de convingere ni s-a părut poemul *Ion Pădure*".

Alex. Căprariu – Cluj : „Ceea ce vă lipsește încă e o înțelegere adâncă a noilor realități din țara noastră. Studiați problemele ideologiei".

Tr. Coșoveț: „Ar fi bine să-ți aduni versurile într-o carte și să ne-o trimiți pentru tipar."

Alecu Ghilia: „Calități multe, elan, meșteșug. Ar trebui mai multă claritate, ideea, tema să rămână limpede până la capăt".

Corneliu Leu: „*Patru sute la sută* un lucru excelent, pe care-l vom publica în curând. Ai primit scrisoarea de la minister în legătură cu romanul?"

Din cronica internă a acestor luni. Se inaugurează, în prezența membrilor Prezidiului Marii Adunări Naționale, ai guvernului și a conducerii P.M.R., linia ferată Bumbești-Livezeni, lucrare „începută acum 25 ani", precizează Gh. Gheorghiu-Dej la festivitate, și terminată „în mai puțin de șapte luni", prin eforturile brigadierilor.

Se deschide Muzeul româno-rus. Vorbește dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri. Își începe, de asemenea, cursurile Institutul pedagogic „Maxim Gorki", rector acad. Eugen Bădărău.

Zaharia Stancu, întors din U.R.S.S., unde a participat la festivitățile prilejuite de aniversarea a 50 ani de existență a teatrului de artă „Maxim Gorki", prezintă la sala „Comedia" a Teatrului Național conferința *Dare de seamă asupra călătoriei la Moscova.*

Se declanșează campania 1948-1949 de stăvilire a epidemiilor de tifos exantematic și febră recurentă. Aproape 300 000 cetățeni sunt repartizați în 70 000 echipe de depistare și 30 000 echipe de deparazitare în întreaga țară.

Muzeul de Științe Naturale (actualul „Gr. Antipa") împlinește 114 ani de la înființare. În colecțiile sale se află 181 725 de piese, dintre care 10 440 vietăți uscate sau împăiate și 4 520 în borcane; vitrinele au o suprafață de 3 400 metri pătrați și o lungime de 1 km.

Are loc recensământul clădirilor și apartamentelor din Capitală (și din toate orașele țării).

La Palatul Republicii (fost Palatul Regal) se deschide *Expoziția anuală a artelor plastice.* Între exponate, „portretele personalităților marcante și eroice care, în trecut, și mai ales de la 1848 încoace, au făcut istorie în țara noastră", după cum scrie prof. G. Oprescu, în *Universul* din 12 decembrie. Aceste portrete ar fi trebuit să înlocuiască Marea Frescă a Ateneului „ce nu era prin nimic mare și numai aproximativ frescă. Ieșită dintr-o concepție copilărească, falsă istoric vorbind, executată cu mijloace artistice insuficiente, ea constituie o înșirare hibridă de scene, cu totul asemenea tablourilor murale din copilăria mea, prinse pe zidurile claselor primare".

Încheiem cronica noastră cu un... rămas bun. Cititorii de acum 50 ani se despărțeau de alte publicații – *Semnalul, Agerpress, Cotidianul* – care, de-a lungul anilor, ne-au însoțit și pe noi în redactarea acestor pagini.

Gândul nostru recunoscător către gazetarii de demult, care au crezut în libertatea presei și care, cu sacrificii și morale și materiale, nu au lăsat să se piardă marea tradiție a gazetăriei române.

Ziarele menționate și-au încetat apariția întrucât nu-și mai aveau rostul în climatul tot mai apăsător al presiunii exercitate asupra presei – și a celorlalte mijloace de informare – de către autoritățile comuniste.

Cititorii acestei rubrici – care are 18 ani – au putut remarca relativa precaritate a informației noastre în acest an, ca și unilateralitatea ei, constând doar din viața oficială a statului și partidului ce-l conducea. Dincolo de ceea ce consemnau gazetele vremii, la 1948 se desfășura o altă viață neconvenabilă și opusă celei oficiale și oficioase. Dar asupra acesteia nu avea cine să dea seamă, dictatura nou instalată prin dominația sovietică așezându-se pe trai lung – ce-l credea veșnic – reprimând orice informație despre viața din adâncuri. Vom urmări, totuși, și în anii următori presa comunistă românească, pentru că ne oferă reperele unei istorii și barometrul unei mentalități și ideologii care inevitabil și-au pus amprenta pe evoluția țării noastre. ■

Coperta revistei Stadion, *cu Dumitru Constantin, campion național la aruncarea ciocanului și bun discobol*

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

CRISTOFOR COLUMB

CORABIE CU PÂNZE
VASUL AMIRAL
SETE!
A TREIA CORABIE
ÎN FAPT!
MARE ÎN MARINĂ
ABIA!
PORTUL DIN CARE A PLECAT LA 3 AUG. 1492
CURĂȚAT
A DOUA CORABIE
BOGAȚI ÎN FINAL!

DĂRI!
LOC DE ACOSTARE
REZULTAT FINAL (Fig.)
A ÎMPLINI O DORINȚĂ

A VORBI
CIRCULĂ ÎN ITALIA

TRAGE LA RAME
DIN GREU!
FURTUNĂ PE MARE
OAMENI HOTĂRÂȚI

PĂR AL PLEOAPEI
CULOARE
CE AU DEVENIT TERITORIILE DESCOPERITE
DUBLU

DAFIN
NAVĂ
AICI A MURIT COLUMB LA 20. V. 1506
„MAREA INSULĂ" DESCOPERITĂ DE COLUMB
FĂRĂ OCOL

BEȚE!
LUMEA DESCOPERITĂ DE COLUMB
JILAV LA MIJLOC!
GALILEO GALILEI
OAIE (LATIN.)

„AGRICOL" (EL. COMP.)
ARBORE ÎNALT, TARE
INTRARE ÎN OCEAN
DIN COVOR

ÎN USNĂ!
SIMPLU, CA „...LUI COLUMB"
AICI S-A NĂSCUT COLUMB
ÎN 1451 TUB GOL!

NU ERA MILITAR

INSTRUIT
ÎNCĂPĂȚÂNAȚI VOR SĂ ÎNVINGĂ

Dicționar: ILA, OVO, OVIS

Dumitru CIREAȘĂ

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚI ANI, 1999!

În ajunul Sfintelor Sărbători și al Anului Nou, cei ce se simt apropiați își fac urări de mult bine, de bucurii, de sănătate și de noi împliniri pentru anul ce vine. O tradiție a bunelor sentimente a căror exprimare, reînnoită an de an, nu este o formalitate, ci o caldă dovadă a bucuriei de a fi împreună.

Cu această bucurie, adresăm și noi urările noastre de La mulți ani, **însoțite de toate gândurile bune, celor ce ne-au fost alături și în anul pe care îl încheiem acum: cititori, colaboratori, colegi din muzee, institute de cercetare, biblioteci, arhive, școli, facultăți ș.a.**

Mulțumiri și urări de noi realizări și succese tuturor celor care ne sprijină în tipărirea și difuzarea revistei, colaboratorilor din cadrul R.A.I. Imprimeria „Coresi", Rodipet S.A. și R.A. „Poșta Română".

MEMORIEI UNUI MARE JURIST

A apărut primul număr, 1/1998, al revistei Fundația Andrei Rădulescu **și a Marilor juriști români, publicație bilingvă (în română și franceză) a Fundației cu același nume, înființată în 1995.**

În paginile sale – cu o aleasă prezentare grafică – întâlnim o prezentare și statutul Fundației, intervențiile rostite în cadrul Ședinței solemne de prezentare a Fundației (Aula Academiei Române, 23 noiembrie 1995), o evocare a personalității lui Andrei Rădulescu (1880-1959) de acad. Vasile Gionea, însemnări despre prezența juristului Andrei Rădulescu la Academia Română, de fiica savantului, d-na Irina Rădulescu-Valasoglu ș.a.

Fundația Andrei Rădulescu și a Marilor juriști români (îl are în frunte pe acad. Eugen Simion, președintele Academiei Române. Sediul este în București, str. Latină, nr. 25).

300...

...de numere a atins de curând revista Dilema.

Felicitările și urările noastre de lungă viață publicistică nu ascund nici o ... dilemă: numai o autentică prețuire colegială.

REQUIESCAT IN PACE!

S-a strămutat la cele veșnice unul dintre istoricii români de frunte din a doua jumătate a acestui veac – acad. ȘTEFAN PASCU (1914-1998).

În necrologul dat publicității de Academia Română se rememorează drumul vieții sale: născut la 14 octombrie 1914 în com. Apahida, jud. Cluj, a urmat studii la Cluj și Roma, obținând titlul de doctor în litere și filosofie. Din 1943 a activat în învățământul superior clujean, la catedra de istorie medie a Universității. Între 1968 și 1976 a fost rector al acestei Universități. A condus, de asemenea, Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj. În 1963, a fost ales membru corespondent, iar în 1974, membru titular al Academiei Române.

Acad. Ștefan Pascu a fost un statornic colaborator al revistei noastre, de la primul număr, apărut în aprilie 1967.

TOLTECI, AZTECI... ȘI CIVILIZAȚII EXTRATERESTRE

Cititorul nostru GERMIN PETCU, din Buzău, **ne semnalează o inadvertență strecurată în legenda copertei 2, din numărul 6/1998 al revistei. Se spunea acolo că imaginea reprezintă o pagină din creațiile aztecilor, cunoscute și sub numele de** Anale.

De fapt, este vorba despre o pagină de codex toltec, aceste codexuri fiind foarte asemănătoare cu cele ale aztecilor, a căror scriere era de origine toltecă.

În plus, corespondentul nostru ne mai spune că foarte puține dintre aceste codexuri au fost salvate de la distrugere, unele dintre ele fiind adevărate piese de rezistență ale unor biblioteci renumite – cum ar fi cazul codexurilor Bourbonensis, Dresden, Mendoza, Florentin. **Aspectul insolit a dus la punerea lor în legătură cu civilizațiile extraterestre, însă aceste codexuri nu reprezintă altceva decât istoria popdișului mexican văzută de civilizațiile precolumbiene.**

LEGENDE INVERSATE

Un cititor din Timișoara, **printr-o scrisoare anonimă, ne semnalează o eroare strecurată la pp. 6-7 în numărul 9/1998 al revistei. Inversarea legendelor de la fotografiile ministrului de externe, respectiv reprezentantul cehoslovac la O.N.U. Facem cuvenita rectificare și ne cerem scuze prietenilor noștri cititori.**

NU DE, CI DU

Dl. AURELIAN STROE, din București, ne atrage atenția că numele arhitectului francez menționat în nr. 8/1998, la p. 61 în nota de subsol a fost transcris eronat; el trebuie citit, corect, în forma André Lecomte du Nouÿ.

NEPLĂCERI REZOLVATE

Cititorii LUCIAN POPESCU, din Timișoara, **și ELENA FUFEZAN, din** Aiud, **ne-au semnalat neprimirea unor numere din revistă, la care erau abonați.**

Ne-am adresat celor în drept și prin scrisori venite din partea Direcției regionale de poștă Timișoara – Serviciul activității curierat (director ec. Corneliu Popescu, **șef serviciu ec.** Ion Marinescu) **– și, respectiv, Inspectoratul central de control al activității poștale din București (inspector șef adjunct** Radu Crețan) **am aflat că cei doi cititori au intrat în posesia exemplarelor pentru care plătiseră abonamentul.**

Reținem și din scrisoarea d-lui Lucian Popescu, din București: Vă mulțumesc încă o dată pentru promptitudinea cu care ați acționat în soluționarea acestei neplăceri.

Fundația Culturală
Magazin Istoric

Banca Națională
a României

Asociația Română
a Băncilor

Pentru a șasea oară în zilele de 4 și 5 noiembrie comunitatea bancară s-a întrunit într-un colocviu ce mărturisește legătura cu civilizația bancară românească și în același timp redevenirea ei pe acest pământ. Știința istorică și practica financiară își dau mâna într-un al șaselea simpozion, ceea ce înseamnă deja o preocupare constantă.

Acei ce ignoră sau contrazic importanța istorică a băncilor în zilele noastre riscă să iasă din istorie. Lecția ultimului an din Asia și Rusia – ca și mai micile incendii din alte locuri ale lumii – este întru totul elocventă. Cred că îmi pot permite să spun că sunt încă neluate în seamă marile și importantele foloase aduse țării în acest deceniu de băncile românești în reconstrucție. Parafrazând un celebru om de stat britanic, aș spune că niciodată atât de mulți nu au datorat atât de mult atâtor de puțini.

Cristian POPIȘTEANU

PROFESIUNEA DE BANCHER

Iată-ne din nou, împreună, într-o dezbatere pe care Banca Națională, Asociația Română a Băncilor și Fundația Culturală Magazin Istoric se încăpățânează să o organizeze toamnă de toamnă. O dezbatere despre bani, despre bănci și despre bancheri. La debutul ediției '98 a acestei reuniuni, vă rog să-mi dați voie să vă spun „Bine ați venit la Banca Națională a României".

Acum, în noiembrie 1998, a discuta despre rolul bancherului în societate mi se pare un demers pe de o parte extrem de tentant, dar pe de altă parte riscant. Cât privește însă riscul – nu cred să sperie pe nimeni din această sală. De altfel, a fi bancher înseamnă a practica o profesie în care confruntarea cu riscul se produce clipă de clipă.

Nu este nevoie, cred, să explic de ce mi se pare tentant acest subiect. Cât privește însă fața riscantă a medaliei, voi face două precizări. Prima: suntem în noiembrie 1998, într-un moment în care leul se depreciază, dobânzile urcă și scumpesc banii, inflația se mișcă în sus și bancherii adunați aici nu vor putea, sub pretextul că ne aflăm într-o dezbatere științifică, să ocolească aceste lucruri. A doua: recursul la istorie, implicat în tematica simpozionului nostru, ar putea să pară un fel de „țara arde și baba se piaptănă". Deși, în realitate, nu e deloc așa. Istoria e plină de lecții dure, dar extrem de instructive, pe care cei ce le ignoră vor fi condamnați să le repete.

Îmi asum, așadar, riscul de a privi banca și bancherul pe ecranul palpitant al istoriei. Pentru că încă Antichitatea a cunoscut bănci și bancheri. Și instrumente de credit.

Băncile publice au apărut ceva mai târziu, în secolul al XV-lea, pe vechiul continent: la Barcelona – în 1401, la Genova – în 1407, la Amsterdam – în 1609, la Veneția – în 1619, apoi Banca Angliei – în 1694. Cam de atunci vorbim despre activitatea bancară propriu-zisă. Băncile publice nu se ocupau decât de depozite și viramente. Nu dădeau împrumuturi și nici avansuri, nu se îngrijeau de gestiunea portofoliilor. Aceste din urmă operațiuni țineau de resortul băncilor private.

Băncile au devenit în timp rezervoare unde banii se adunau încetul cu încetul. Meseria de bancher este legată de piață, de oraș, de activitatea comercială. „Toate se vând la piață, afară de prevederea tăcută și de cinste", spune un vechi proverb francez. Piețele sunt „modernitatea în marș", cum nota Braudel, iar accelerația lor nu acceptă piedica. Succesul economiei occidentale spre modernitate ține de cifra critică a densității orașelor, de aglomerația pieței unde apare și se dezvoltă creditul.

Piața transformă societatea și nu invers. Cantitatea de neîncredere este mereu aceeași, s-ar putea spune, în vreme ce nivelul de prudență crește, iar specializarea nu face decât să controleze mai bine aceste vene și artere ale societății: consumul și producția, care se mișcă prin intermediul banilor.

Specializarea și ierarhizarea sunt esențiale. Avântul economic se face pe seama sectorului terțiar.

Rațiunea majoră a avântului comerțului, al prăvăliilor cum se spunea în trecut în vorbirea românească, a fost desigur creditul. Angrosistul acordă credit. Comerciantul, în situația lui de capitalist pe picior mic, trăiește la mijloc între cei care îi datorează bani și cei cărora le datorează bani. Este un echilibru precar, la nesfârșit pe marginea prăpastiei.

Peste tot, acolo unde există inițiativă, există și capital. Creditul se înmulțește și se diversifică. Societatea acumulează, începe să dispună de un capital care se împarte între o economie tezaurizată, ținută în așteptare, și un capital a cărui apă benefică trece prin canalele sectoarelor active, în special sub formă de credit.

Deasupra piețelor, a prăvăliilor, a manufacturilor se situează, ținută în mână de personaje destoinice, o puternică suprastructură a schimburilor. Este etajul marii economii, etajul capitalismului, care n-ar fi existat fără ele. Bancherii intervin tot mai mult în viața de afaceri.

Creditul se dezvoltă ca instituție! Activitatea bancară se mișcă spre pozițiile dominante ale economiei! Fiindcă nu există economie de piață fără monedă.

Prin arterele economiei, moneda aleargă, circulă. Întreaga viață economică se străduiește să o capteze. Înmulțitoare a schimburilor, moneda nu se găsește niciodată în cantitate suficientă.

Au existat perioade în care banul se găsea lesne și perioade în care era de negăsit. Pacea și securitatea sunt propice marilor afaceri, fluidizării comerțului, creșterii volumului schimburilor. Banul este atras în întreprinderi.

Economisirea și acumularea nu sunt fenomene pur cantitative, iar un nivel al acumulării nu este necesar și suficient pentru a declanșa automat investiția creatoare și o anume rată de creștere. Fiecare societate are modalitățile ei de a face economii, modalitățile ei de a cheltui, prejudecățile ei, incitațiile sau frânele ei în ce privește investițiile.

Politica are și ea rolul ei în formarea și utilizarea capitalului. Fiscul stăvilește, deturnează, restituie, într-un chip mai mult sau mai puțin util,

mai mult sau mai puțin rapid, banul pe care-l încasează.

Capitalistul nu acceptă orice posibilitate de investiție și progres pe care i-o propune viața economică. El urmărește necontenit conjunctura, ca să intervină în ea potrivit unor direcții preferențiale: adică știe și poate să-și aleagă domeniul de acțiune. Dar, ceea ce definește superioritatea capitalistă este faptul de a avea mijloacele necesare creării unei strategii (inclusiv de așteptare) și mijloacele de a o schimba.

Cine are privilegiul informației, cine are cheile comerțului la distanță beneficiază de sprijinul și al statului, și al societății. Da: calcul, rațiune logică și poftă de câștig, dar și spirit de inițiativă, dorința de a risca. Toate definesc spiritul capitalist.

Capitaliștii sunt oameni asemeni altora, dar au comportamente diferite. Ca să-l citez pe Keynes, capitaliștii – și în special investitorii – sunt animale cu totul deosebite: unii sunt calculați, alții risipitori, unii geniali, alții... sunt pur și simplu norocoși. Prudentul și imprudentul fac avere sau sărăcesc, în același timp. Spiritul capitalist de care pomenesc Werner Sombart și Max Weber nu este o singură explicație a succesului. Economia, societatea, cultura și politica au avut fiecare un cuvânt de spus. Și istoria, de asemenea, care decide adesea, în ultimă instanță, asupra raporturilor de forță și a echilibrelor finale.

Dar capitalismul nu există fără ucenicie. Am făcut această prelegere, de fapt, ca să ajung aici. A te instrui și informa sunt condițiile supraviețuirii, inclusiv pentru capitalism și pentru dezvoltarea bazată pe economie de piață.

Acesta e filmul. O sinteză a sintezelor. Pentru noi, românii, filmul s-a rupt imediat după cel de-al doilea război mondial. Bancherul n-a mai jucat un rol important, timp de o jumătate de secol, băncile și-au restrâns numărul și activitatea și au făcut loc unui alt tip de organizare, cea bazată pe economie centralizată ori pe planificare centralizată. Sau, cum spun unii, pe centralismul birocratic.

Important este că, în decembrie '89, am ieșit dintr-o economie de tip totalitar, o economie care era prea puțin sau deloc obișnuită cu riscurile. Salariații își primeau salariile – neîndestulătoare, dar sigure; banii și prețurile erau planificate și mimau stabilitatea; întreprinderile nu erau amenințate nici de șomaj și nici de falimente. Această stare constituia însă o evadare din realitate. Sau o evadare din realitatea descentralizată la nivelul întreprinderilor. Iar rezultatele: magazinele goale. Cel puțin de bunuri de consum. Dincolo de aparențele de stabilitate, economia era amenințată de riscuri uriașe, concentrate, și de aceea amplificate la nivel central, la nivelul țării. Descentralizarea economică presupune și descentralizarea riscului. Acest lucru se uită frecvent în zilele noastre. Când vorbim despre descentralizare, trebuie să înțelegem și despre descentralizarea riscului. Este un sistem în care fiecare întreprindere, fiecare bancă, fiecare magazin, fiecare prăvălie își asumă propriul risc.

Una din cheile reformei economice, pe care ne-am propus s-o înfăptuim începând din 1990, a fost crearea unui sistem bancar de piață, descentralizat. Pentru că, se știe, fără bănci puternice – și profitabile! –, economia românească de piață, așa cum ne place să spunem, nu va putea fi salvată.

Noua economie nu putea – și nu poate – să fie întemeiată decât pe un sistem de piețe libere – de mărfuri, de servicii, de bani. În acest sistem, lanțul bancar nu poate fi conceput ca un șir de bănci comerciale „perfect aliniate" sau „înregimentate", care ascultă și execută fără să crâcnească ordinele comandantului suprem: Banca Națională. Dacă ar fi așa, n-ar mai avea nici un sens să vorbim despre piețe libere sau despre liberă inițiativă economică. Ar fi însă dramatic să ne întoarcem la ce a fost cândva: un sistem de monobancă, în care toate resursele erau repartizate centralizat. Și planificat.

Dacă privim spre Uniunea Europeană, unde vrem să ajungem, vom vedea că, în toate țările integrate în această uriașă piață, băncile comerciale au nu numai libertate de inițiativă economică, dar și o reală autonomie. Banca centrală stabilește doar „regulile jocului" pe această piață, fără să poată ieși din limitele precizate desigur de legile țării. Și fără să se poată amesteca însă în chestiuni ce au în vedere eficiența, profitabilitatea, riscurile băncilor comerciale, decât dacă aceste riscuri devin riscuri de sistem. În afara riscului de sistem, totul depinde de acționari și de grupurile manageriale.

Fără bănci profitabile, în bună stare de funcționare, economia de piață s-ar dezagrega. Acolo unde băncile se rup sau sistemul bancar se prăbușește, economia de piață este în pericol. Singura cale rămâne reîntoarcerea la centralism. Și societatea democrată se rupe odată cu economia de piață. Iar reîntoarcerea nu poate să fie decât într-o singură direcție. Pe de altă parte, este evident că societățile bogate spre care noi, românii, tânjim, nu există fără bănci puternice și fără bănci bogate.

Băncile pompează însă banii acolo unde se obțin profituri mari. Într-o economie de piață care funcționează, băncile pompează bani numai în acțiuni profitabile. În această decizie n-au de ce să se implice nici politica, nici opțiunile de protecție socială. Bancherul nu poate avea o lege mai

importantă decât profitul – cu riscul de a fi urât de întreaga societate. Și, de fapt, chiar e urât de întreaga societate. Și nu numai în țările în tranziție, ci în mai toate țările – inclusiv în cele bogate. În acest sector nu se operează cu sentimente, nu se operează cu considerente de protecție, ci numai cu raționamente reci de profit.

Rostul oricărei bănci, într-o economie de piață, nu se rezumă la simpla redistribuire a banilor. Adică la rolul de a aduna bani (în depozite bancare), de la cei ce economisesc, pentru a-i împărți apoi pe criterii neprofitabile (prin credite) celor ce au nevoie imediat. Lumea, în general, are nevoie de bani. Și de bani mulți. Asta nu înseamnă că simpla solicitare a creditului trebuie să însemne și acordarea lui. Băncile acordă credite celor care prezintă proiecte atractive și contra unui preț (dobândă) pentru serviciul făcut.

Sistemul bancar îndeplinește și funcția de multiplicator al banilor, impulsionând investițiile și consumul și, prin urmare, producția. E aici o întreagă „alchimie". La bancă vin cei ce au adunat ban cu ban și dau bancherului, cu încredere, agoniseala lor; rostul bancherului este acela de a face bani și nu de a pierde bani, așa că dintr-un ban ce-i este încredințat el trebuie să scoată mai mulți. Ar fi absurd ca, pentru acest serviciu făcut societății, băncile să nu-și primească răsplata. Mai cu seamă că băncile, în efortul de a aduna banii populației, se bazează pe doi importanți factori de atractivitate: dobânda și încrederea. Nimeni nu-și încredințează economiile unei bănci dacă nu are încredere. Nimeni nu-și încredințează economiile unei bănci care nu-i dă un câștig. În termeni reali – și dacă nu e convins că banii lui nu numai că vor fi protejați de inflație, printr-o dobândă egală cu rata creșterii prețurilor, dar îi vor aduce și acel câștig, numit dobândă reală. Fără această convingere, cel care economisește va ocoli sistemul bancar. Ei bine, bancherul după ce a primit banii nu-i încuie în case de fier, ci caută plasamente rentabile. Desigur, plasamentele rentabile sunt riscante. Timpul face bani în bănci și băncile e normal să facă profit. Cam aceasta este, pe scurt, alchimia la care mă refeream și la care se expun, bancherii, în fiecare zi.

De la aceste adevăruri am pornit, în 1990, construcția unui sistem bancar, specific economiei de piață. S-a plecat de la un sistem de monobancă, așa cum am amintit, și am ajuns la un sistem dezvoltat și diversificat. Timp de opt ani, sectorul bancar românesc s-a dezvoltat, numărul băncilor comerciale crescând de la 6 bănci, existente la data promulgării Legii nr. 31/1991, la peste 40 de bănci. Dintre acestea, 6 bănci comerciale sunt cu capital majoritar de stat (B.C.R., B.R.D., Bancorex, Banca Agricolă, Banc Post, Eximbank), 11 sunt sucursale ale unor bănci străine și 30 au capital privat străin și / sau român. Casa de Economii și Consemnațiuni, inclusă în categoria băncilor comerciale, ocupă o poziție specială în cadrul sistemului bancar românesc, ea fiind supusă dispozițiilor unei legi proprii și fiind de fapt singura entitate bancară cu capital integral de stat.

Sistemul bancar românesc se caracterizează încă printr-un grad înalt de concentrare și segmentare. Numărul instituțiilor bancare a crescut de șapte ori din 1991 până în prezent, dar piața bancară autohtonă este încă dominată de patru bănci mari cu capital majoritar de stat (B.C.R., B.R.D., Banca Agricolă, Bancorex), ce au apărut din structura bancară precedentă. În decembrie 1997, aceste patru bănci dețineau 68 la sută din totalul activelor sistemului bancar, iar C.E.C. 8,4 la sută din acestea, ocupând din acest punct de vedere cea de a patra poziție pe piața bancară.

Poziția dominantă a celor cinci bănci cu capital majoritar de stat în cadrul sistemului bancar românesc este dovedită și de faptul că, la sfârșitul anului 1997, acestea dețineau 48,9 la sută din capitalul social vărsat și 70,3 la sută din fondurile proprii ale societăților bancare, persoane juridice române, 78,4 la sută din depozitele în lei și 54 la sută din depozitele în valută ale sistemului bancar. La aceeași dată, o altă sumă semnificativă, 74,3 la sută din creditele neguvernamentale în lei și 71,9 la sută din cele în valută reveneau celor cinci bănci cu capital de stat. Aceste cifre subliniază de la sine importanța eforturilor care se fac în prezent, în condiții, din păcate, nu dintre cele mai prielnice, de privatizare a băncilor cu capital majoritar de stat.

Câteva vorbe despre celelalte segmente ale sistemului bancar românesc: băncile străine (sucursale și filiale) și băncile cu capital privat român și străin. Băncile străine dețin 11 la sută din activele totale ale sistemului bancar. Cotele individuale de piață deținute de băncile străine variază între 3,6 la sută (ING Barings Bank) și mai puțin de 0,04 la sută (Banca Italo-Romena). Băncile străine joacă un rol important în extinderea gamei de servicii bancare și îmbunătățirea calității acestora. Totodată, prin majorarea rapidă a cotei lor de piață, aceste bănci intensifică concurența, obligând băncile autohtone să-și sporească eficiența. Băncile controlate de capitalul privat românesc sau străin au un segment de piață de 17,5 la sută și sunt, în principal, orientate spre finanțarea noilor societăți comerciale private.

În 1998 au intrat în vigoare trei noi legi bancare, constituind un pachet de acte normative de cea mai mare însemnătate pentru accelerarea reformei și fundamentarea economiei de piață în România. Este vorba despre Legea bancară, Legea privind statutul Băncii Naționale și o lege nouă dar absolut necesară, Legea privind falimentul băncilor. Aceste legi consfințesc cadrul juridic de reglementare a activității bancare în România, la sfârșitul acestui secol și la începutul veacului viitor.

Legile încorporează atât experiența acumulată în România, în cei peste șapte ani de la adoptarea primelor legi bancare, în 1991, cât și experiența

internațională. Au fost consultați și experți străini, din centre bancare cu renume, dar s-a lucrat în special în colectiv, cu multe și repetate dezbateri, cu implicarea foarte activă a Asociației Române a Băncilor, și cred eu că acesta reprezintă un precedent foarte bun, pozitiv.

În încheiere, aș încerca să răspund la o întrebare ce mi-a fost adresată: de ce avem nevoie acum? Desigur, avem nevoie de foarte multe lucruri.

Avem nevoie de timp, dar timpul e foarte scurt.

Avem nevoie de continuitate, dar și de rupturi în ritmul nostru, de transformări, de pași mai repezi.

Avem nevoie de răbdare, cu toate că răbdarea este un activ care a devenit extrem de rar.

Dar la întrebarea menționată, acum sunt tentat să răspund: avem nevoie, mai ales, de oameni, de instituții și întreprinderi care să facă bani. Să știe și să poată să facă bani. Este o cerință vitală într-o vreme în care, în România, sunt 2 000 de întreprinderi care pierd bani – ceea ce înseamnă că alte întreprinderi, rentabile, împreună cu populația le achită, în final, nota de plată. Întrebarea este: cine le creditează? Și încă o întrebare, esențială: cum de-și dezvoltă, în continuare, activitatea dacă, în societatea noastră, se conturează un cadru al economiei de piață?

Așa că voi sublinia apăsat: în România, acum, este vremea băncilor adevărate, a oamenilor și a întreprinderilor care știu să facă bani. Cred că este o condiție pentru dezvoltarea economică durabilă a țării. Adaug că, în România, au fost mereu oameni care au știut să facă bani, sunt și acum oameni care știu să facă bani. Ei trebuie însă încurajați, nu descurajați.

Cred că și acest simpozion – la fel ca și celelalte găzduite de B.N.R. și organizate împreună cu A.R.B. și Fundația Culturală Magazin Istoric – va pune încă o cărămidă la refacerea civilizației și culturii bancare din România, de care avem atâta nevoie.

Mugur ISĂRESCU,
guvernatorul Băncii Naționale a României

B.C.R. ÎNTRE TRADIȚIE ȘI OBIECTIVELE DEZVOLTĂRII SALE VIITOARE

Procesele complexe care au loc în economia românească, generatoare de mutații permanente în planul clientelei și al nevoilor sale financiar-bancare, obligă băncile la o organizare capabilă să răspundă eficient solicitărilor întregului angrenaj economic.

În acest demers, ele beneficiază de experiență națională în domeniu, care nu este de neglijat și care adaptată unui prezent cu evenimente și ritmuri specifice, poate fi generatoare de strategii adecvate pe termen mediu sau lung.

Multe din conceptele teoretice care stau la baza funcționării sistemului băncilor comerciale românești se regăsesc, în alt context economic și altă dimensiune, în practica băncilor comerciale din țara noastră de la sfârșitul secolului trecut și prima jumătate a acestui secol. Din această istorie vom menționa doar că în 1928 în România funcționau 1 122 bănci comerciale, la care se adăuga o altă categorie de bănci, cele populare, care în 1931 ajung la 5 329 unități.

Pe planul reglementărilor, în afara legilor din 1867 și 1880, legea din 8 mai 1934 constituie un punct de referință pentru practicile bancare ale momentului.

Banca Comercială Română s-a dezvoltat odată cu sistemul băncilor comerciale, care astăzi numără 43 bănci de stat sau cu capital privat, românești sau străine. La baza activității sale, B.C.R. a pus, pe lângă elementele de tradiție din care a trăs învățămintele cuvenite, și caracteristicile actuale ale sistemului băncilor comerciale. Printre elementele specifice activității B.C.R. trebuie să menționăm prudența, profesionalismul și atenția acordată utilizării de proceduri în concordanță cu practicile internaționale și cu reglementările românești în vigoare.

Activitatea B.C.R. se desfășoară pe baza unei strategii adecvate fiecărei perioade, care să ofere conducerii instrumentele capabile să soluționeze cum se cuvine problemele complexe care stau în fața unei bănci de o asemenea mărime și importanță.

Rezultatele obținute în această perioadă sunt singurele în măsură să confirme acest lucru. Astfel, dacă în 1990 totalul bilanțului B.C.R. însuma 273 miliarde lei, la sfârșitul anului 1997 acesta era de 17 443 miliarde lei; creditele acordate au pornit de la un nivel de 269 miliarde lei și au ajuns la finele aceleiași perioade la 7 561 miliarde lei, din total 66% fiind credite în lei și 25,5% credite în valută, a căror evoluție a fost într-o creștere permanentă de la an la an (1994 = 8,7%, 1995 = 14,7%, 1996 = 17,6%).

În condițiile în care, datorită ponderii și importanței sale, activitatea de creditare constituie componenta fundamentală a strategiei generale a băncii, aceasta se desfășoară pe baza unor principii

generale care cuprind obligatoriu: prudența bancară și calitatea portofoliului, cunoașterea clienților precum și garantarea, rambursarea și recuperarea.

Odată cu dezvoltarea activității de ansamblu a băncii și în sprijinul acesteia au evoluat și resursele băncii, înregistrând în timp o tendință ascendentă. Astfel, resursele B.C.R. au sporit de la an la an în ritmuri susținute: 164,0% în 1994, 143,8% în 1995, 184,9% în 1996 și 199,2% în 1997, superioare indicelui prețurilor de consum, cu excepția anului 1997, ceea ce înseamnă o creștere în termeni reali a acestora. Cea mai importantă resursă a B.C.R. o reprezintă resursele din disponibilitățile titularilor de cont, în lei și valută, care de asemenea au crescut de la an la an (de la 60,1% în 1992 la 74,8% în 1997).

O altă componentă importantă a resurselor o reprezintă capitalurile proprii, și ponderea lor a crescut de la 9,4% în 1993 la 11,0% în 1997.

Strategia băncii în domeniul resurselor este strâns legată de strategia în domeniul clienților. În activitateă desfășurată și în celelalte domenii specifice, B.C.R. intră în relații directe cu un număr foarte mare de clienți. La sfârșitul anului 1997, numărul clienților ajungea la 1 279 390 (față de 49 960 în 1990), iar al conturilor la cca 2 420 000 (comparativ cu 111 565 în 1990). La serviciile băncii apelează clienți din toate categoriile: regii autonome, societăți comerciale cu capital de stat și capital privat, instituții bugetare, asociații și organizații politice și obștești, persoane fizice etc.

Pentru realizarea obiectivelor propuse, un rol important îl au pe de o parte baza materială și, pe de altă parte, personalul. De aceea s-au făcut eforturi permanente pentru asigurarea unei baze materiale corespunzătoare, concretizată în sedii bancare competitive, capabile să permită o bună derulare a operațiunilor proprii. Numărul acestora a ajuns la finele anului 1997 la 233 unități (comparativ cu 100 în 1990), amplasate în peste 200 localități, deservite de cca 10 500 de specialiști.

Conștientă de rolul și locul informatizării, care pentru bănci devine practic indispensabilă, B.C.R. face eforturi financiare foarte mari în această direcție. Efectele scontate vizează, printre altele, atât conducerea în timp real a principalelor activități bancare, cât și asigurarea de noi produse destinate clienților proprii, inclusiv a celor din categoria băncii electronice (cărți de debit/credit, banca la domiciliu, banca prin telefon etc.).

Un domeniu care joacă un rol din ce în ce mai mare în structura profilului băncii îl constituie activitatea internațională. Această activitate s-a dezvoltat de la an la an, iar calitatea serviciilor a crescut continuu. În sprijinul acestei activități, de un real folos s-au dovedit: lărgirea rețelei de bănci corespondente (625 la finele anului 1997), obținerea unor facilități și folosirea unui număr apreciabil de linii de finanțare primite de la mai multe bănci occidentale, precum și folosirea sistemului SWIFT, care a facilitat transmiterea mesajelor.

Nu putem omite din istoria acestor ani menționarea anului 1996, care a adus Băncii Comerciale Române o mare satisfacție generată de inițiativa sa de a lansa pe piață o primă emisiune de euro-obligațiuni. Deși procesul pregătitor a fost deosebit de complex și pretențios, în final satisfacția a fost deplină. Volumul emisiunii, de 75 milioane USD, are o scadență de 3 ani. Din emisiune, 85% s-a plasat în Europa și 15% în S.U.A., în următoarele țări: S.U.A., Marea Britanie, Germania, Austria, Olanda, Elveția, Franța, Belgia, Luxemburg, Polonia.

The Banker, în numărul său din iulie a.c., clasează B.C.R. pe locul 647 în topul primelor 1 000 bănci comerciale din lume, fiind singura bancă românească inclusă în acest clasament. De asemenea, publicația britanică financiar-bancară *Euromoney* a nominalizat B.C.R. în ediția sa din iulie a.c. drept cea mai bună instituție bancară cu capital autohton din România.

Asemenea performanțe, pe lângă faptul că bucură și onorează, obligă la căutări permanente și susținute pentru menținerea locului câștigat, într-un domeniu în care concurența este mai acerbă decât în oricare altul.

Conștientizând permanent acest lucru, B.C.R. își proiectează strategii noi în toate sectoarele sale de activitate, din care vom aminti, foarte succint, pe cele mai importante:

- Obiectivele dezvoltării managementului vizează stabilirea unor standarde la care trebuie să ajungă întreaga echipă de manageri (pe plan moral, profesional și al abilităților de conducere), precum și gruparea cerințelor manageriale pe niveluri de competență distincte.
- Obiectivele de natură organizatorică urmăresc realizarea unei structuri a băncii capabile să asigure o relație directă și eficientă piață-clienți, cu influență asupra calității deservirii tuturor categoriilor de clienți.
- Obiectivele operaționale constau în asigurarea unui nivel corespunzător al sistemului de informatizare a băncii care, în strânsă corelare cu prestația personalului, să poată atinge capacitatea de a prelua în totalitate operațiunile curente, precum și cerințele activităților ce se vor dezvolta în viitor.
- Obiectivele de marketing urmăresc obținerea unei poziții prioritare în fața clientelei, în raport cu concurența, prin mijloace specifice (acțiuni de reclamă și publicitate, organizarea și coordonarea campaniilor de vânzare și promovare a produselor băncii etc.).
- Obiectivele financiare se vor reflecta în evoluția principalilor indicatori bilanțieri; astfel, depozitele atrase, ca principală resursă a băncii, care vor continua să crească și în perioada următoare, vor reprezenta sursa de extindere a portofoliului de credite, cu efecte directe asupra creșterii profitului.
- Obiectivele capitalului vor urmări protejarea reală a capitalului propriu, creându-se posibilități de creștere a acestuia în termeni reali, ceea ce se va reflecta, în final, în nivelul de solvabilitate.

Banca Comercială Română își propune ca, prin activitatea pe care o va desfășura în viitor, să-și păstreze același loc fruntaș în cadrul sistemului bancar românesc, poziție care să-i permită sprijinirea prefacerilor economice profunde din țara noastră.

Ion GHICA,
președintele Băncii Comerciale Române

BANCOREX – TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE ÎN COMPETIȚIA BANCARĂ

Dinamica actuală a activității economice și prefacerile profunde pe care le-a traversat economia românească în ultimul timp au determinat o necesară reconsiderare a funcțiilor și rolului sistemului bancar în contextul general economico-social. Circumscrisă acestui val de adaptare și inovație, profesiunea bancară în întregul său se aliniază treptat, dar ferm, exigențelor impuse de competiția tot mai acerbă promovată de instituțiile bancare străine, cu reputație și experiență incontestabile, dar mai cu seamă necesităților semnalate de sistemul socio-economic.

Șirul transformărilor calitative cunoscute în timp de noțiunea clasică de bancher ar putea fi urmărite la nivelul prefacerilor generale ale mediului bancar românesc, în special în perioada scursă după 1989.

Crearea sistemului bancar pe două paliere – banca centrală și băncile comerciale – a deschis perspectivele dezvoltării activității bancare și creării unui sistem financiar în accepțiunea modernă a cuvântului, care să asigure cadrul adecvat pentru evoluția și concurența constructivă a actorilor pieței.

Creată în 1968 prin decizia Consiliului de Miniștri, Banca Română de Comerț Exterior (B.R.C.E.) a fost de la început o bancă specializată, desprinsă din departamentul de relații externe al Băncii Naționale a României (B.N.R.). Conform legii, atribuțiile sale erau legate de încasările și plățile din operațiuni de comerț exterior, cumpărarea și vânzarea de devize, efecte de comerț și titluri de valoare străine, autorizarea în limitele legale a unor operațiuni de schimb valutar, primirea și acordarea de credite din/în străinătate, administrarea disponibilităților bănești în valută.

B.R.C.E. s-a bucurat de o poziție de monopol în materie de finanțare a operațiunilor de comerț exterior și a fost autorizată să încheie angajamente bancare privind acorduri de plăți, convenții de credit, acorduri cu băncile corespondente. Atribuțiile sale au vizat, de asemenea, primirea și emiterea de garanții în cadrul angajamentelor de plăți în străinătate, păstrarea mijloacelor financiare ale întreprinderilor și organizațiilor de comerț exterior și exercitarea controlului bancar în domeniul valutar. Deși prin legea de organizare i s-a încredințat rolul de organ central cu atribuții de sinteză și control, B.R.C.E. a fost organizată și a început să funcționeze programatic ca o bancă comercială. Funcționând cu mai puține îngrădiri, ea a inițiat și a dezvoltat operațiuni proprii creatoare de venit (în special arbitrajul valutar) și a contribuit la înființarea unor bănci mixte cu participare românească de capital. În acest sens trebuie menționate Banca Franco-Română (cu participarea lui Credit Lyonnais, Societé Générale și Banque Nationale de Paris), Banca Anglo-Română (având co-acționari pe Barclays și Manufacturers Hanover Trust), Banca Egipteano-Română (alături de MISR), Banca Frankfurt-Bucharest și Banca Italo-Română, ultimele două bucurându-se de participarea unor instituții bancare de prestigiu din țările respective.

La 31 decembrie 1990 B.R.C.E. a primit de la B.N.R. autorizația de funcționare în calitate de bancă comercială și a pierdut monopolul operațiunilor de încasări și plăți în valută, pe acest segment intervenind și celelalte bănci comerciale autorizate. Din 1995 s-a modificat denumirea din BRCE în BANCOREX, din rațiuni de marketing, aceasta înscriindu-se și în ansamblul măsurilor de consolidare a reputației sale internaționale. În anul 1996, BANCOREX deținea încă 60% din operațiunile de comerț exterior ale României, remarcându-se în mod deosebit în finanțarea importurilor (din care cele energetice au deținut cea mai ridicată pondere). Conform datelor prezentate în raportul anual pe 1997, în totalul activelor, creditele și plasamentele asimilate acestora (scontări, forfetări) au continuat să dețină o pondere însemnată, cca 54,6%, și, în acest context majoritatea creditelor acordate au fost în valută (86,6% din total). Beneficiind de experiența anterioară și de calitatea personalului de specialitate, BANCOREX și-a reafirmat vocația sa de bancă internațională, remarcându-se prin participarea la sindicalizări internaționale alături de alte bănci de prestigiu.

În încercarea de adaptare la cerințele mediului concurențial și de identificare de noi surse de venituri, BANCOREX a participat la constituirea capitalului social al unor societăți nebancare: Omniasig, SWIFT, Financiara Stock Agency, Financiara SA, Victoria Business Plazza, Fondul Român de Garantare a Creditelor pentru Întreprinzătorii Privați.

În ceea ce privește operațiunile sale tradiționale de finanțare a comerțului exterior, BANCOREX deține în prezent cca 33% la exporturi și cca 46% la importuri. Răspunzând unei necesități stringente de sprijinire a transformărilor structurale ale economiei românești, portofoliul de credite reflectă o creștere constantă a ponderii celor direcționate spre sectorul întreprinderilor mici și mijlocii.

Oferta de produse și servicii se remarcă printr-o tot mai accentuată preocupare de adaptare la solicitările clienților și la necesitățile de modernizare și dezvoltare, conform standardelor internaționale.

Pentru clientela instituţională ca şi pentru persoanele fizice, BANCOREX oferă servicii de carduri (emitere şi acceptare). Astfel, sunt acceptate carduri emise sub mărcile VISA şi Europay/ Mastercard şi, de asemenea, sunt emise carduri sub mărcile menţionate. În prezent, BANCOREX este lider pe piaţa românească în ceea ce priveşte tranzacţiile cu carduri internaţionale (peste 63% din piaţă). Cele mai recente produse în materie sunt cardurile VISA GOLD BUSINESS (în lei destinat agenţilor economici), VISA CLASSIC (în lei destinat persoanelor fizice) şi ELECTRON (intern şi internaţional) lansat în vara acestui an.

În calitatea sa de cetăţean instituţional, BANCOREX a înţeles să-şi asume un rol activ şi responsabil în construirea unui sistem economic solid şi credibil; în acest sens, îmbunătăţirea managementului riscului i-a permis extinderea operaţiunilor de scontare, forfetare, avalizări şi acordare de garanţii bancare. Concomitent, a fost una dintre primele bănci româneşti care s-au implicat activ în promovarea utilizării instrumentelor de plată şi credit specifice unei economii de piaţă (cambii, bilete la ordin).

Acordând o atenţie deosebită pieţei de capital, aflată acum într-o fază de maturizare, BANCOREX şi-a adus contribuţia la crearea infrastructurii sale instituţionale, în calitate de fondator al Bursei de Valori, Registrului Independent al Acţionarilor, Societăţii Naţionale de Compensare, Decontare şi Depozitare şi al pieţei OTC-RASDAQ şi prin oferirea de servicii de custodie.

Nu a fost neglijat nici sectorul asigurărilor, astfel că, pentru clientela proprie BANCOREX a pus la dispoziţie servicii de bancassurance (prin OMNIASIG), combinând astfel operaţiunile de creditare cu cele de asigurare.

Într-o lume în care rapiditatea de operare şi viteza de circulaţie a informaţiilor devin fundamentale pentru a rezista competiţiei, dezvoltarea de servicii de home banking şi telebanking a apărut ca o necesitate la care banca a înţeles să răspundă cu promptitudine. Prin INFO BANCOREX VOICE TEL sunt oferite informaţii generale privind cursul de schimb, rata dobânzii, serviciile puse la dispoziţia clienţilor. Până la sfârşitul anului 1998 va deveni operaţional şi serviciul MULTICASH (electronic banking), prin care clienţii vor putea obţine informaţii despre conturile proprii (inclusiv extrase de cont) şi transmite ordine de plată interne şi externe.

Necesitatea obiectivă de restructurare a economiei româneşti în ansamblu trebuie să cuprindă în mod necesar şi sistemul bancar. Tarele de care suferă acesta (mai precis acea componentă reprezentată de băncile cu capital majoritar de stat) sunt subcapitalizarea şi situaţia portofoliului de credite. Măsurile indispensabile realizării unei restructurări reale pornesc de la privatizarea acestora, ca premisă a orientării către exigenţele pieţei şi eficientizării actului de management bancar.

Un pas important a fost făcut deocamdată în domeniu legislativ prin adoptarea pachetului de legi bancare (Legea privind Statutul B.N.R., Legea privind Societăţile Bancare şi Legea Falimentului Băncilor) şi prin intrarea în vigoare la începutul acestui an a noului Regulament Valutar care consacră adoptarea convertibilităţii de cont curent a leului. În scopul alinierii la standardele occidentale în domeniul financiar-bancar a fost creat Fondul de Garantare a Depozitelor Bancare, încă din 1997, iar suma garantată se actualizează semestrial în funcţie de evoluţia indicelui preţurilor de consum.

Protecţia oferită clientelei şi economiei naţionale în ansamblu a fost consolidată ca urmare a majorării capitalului social minim al unei societăţi bancare, în prezent limita fiind de 50 miliarde lei. Măsura este binevenită şi din punct de vedere al îmbunătăţirii indicatorilor de lichiditate şi solvabilitate bancară, dar şi al lărgirii orizontului operaţional al băncilor. În prezent, băncile au dreptul să-şi majoreze capitalul prin diferenţele datorate evoluţiei cursului de schimb pentru capitalul social şi rezervele exprimate în valută, precum şi prin capitalizarea dividendelor aferente exerciţiului financiar 1997.

Piatra de încercare rămâne deocamdată respectarea programului de privatizare a băncilor. Două dintre ele, Banca Română pentru Dezvoltare şi Banc Post, se află într-un stadiu avansat şi se înscriu în programul convenit iniţial, urmând ca până la finele anului în curs să fie cunoscuţi investitorii strategici care vor prelua cotele deţinute de F.P.S. Dincolo de aspectele pozitive determinate de forţa financiară a acestora, se aşteaptă şi introducerea unei noi concepţii manageriale în măsură să atragă optimizarea activităţii în urma procesului de privatizare.

Reuşita acestor prime privatizări va acţiona ca un catalizator pentru capitalul străin şi va stimula investitorii în abordarea pieţei româneşti, urmând ca efectele pozitive să se facă simţite cu ocazia privatizării celorlalte bănci cu capital majoritar de stat.

BANCOREX şi Banca Agricolă au nevoie de o prealabilă restructurare, care să permită o degajare a bilanţurilor de povara creditelor neperformante pentru ca, apoi, pe baze sănătoase, privatizarea lor să se desfăşoare sub auspicii favorabile.

În cazul BANCOREX, a fost deja conceput un plan de restructurare destinat să asigure asanarea bilanţului (cu predilecţie rezolvarea problemei portofoliului de credite), recapitalizarea băncii şi îmbunătăţirea structurii sale organizatorice şi operaţionale.

O primă realizare o reprezintă aprobarea obţinută de la Consiliul de Administraţie al B.N.R. de majorare a capitalului social al BANCOREX de la 93,17 mld. lei la 1 245,23 mld. lei, ceea ce oferă o capacitate operaţională sporită şi îmbunătăţeşte indicatorii prudenţiali urmăriţi de autoritatea monetară.

Ca urmare a deteriorării situaţiei activului net, problema capitalizării a devenit o prioritate. În cursul lunii septembrie a acestui an urmează ca, de comun acord cu F.P.S. (în calitate de acţionar majoritar), să se realizeze o majorare de capital prin aportul acţionarilor. Ulterior, managementul băncii va iniţia negocierea şi angajarea unui împrumut subordonat, cu respectarea reglementărilor B.N.R.

Având în vedere că obiectivul principal îl reprezintă pregătirea băncii pentru privatizare, ea

va trebui în prealabil adusă la parametrii de rentabilitate și funcționalitate, care să o recomande drept atractivă pentru potențialii investitori.

Soluționarea problemei portofoliului de credite neperformante este o primă etapă, urmând să se facă apel la mecanismele pieței de capital pentru vânzarea de creanțe și conversia datoriei în capital. Se va acționa, de asemenea, pe linia adaptării structurii organizatorice și dimensionării personalului în scopul eficientizării activității operaționale, optimizării fluxului informațional și îmbunătățirii controlului intern.

Sediu bucureștene, din anii interbelici, ale unor instituții bancare: Banca Comercială Italiană și Română...

Considerând că rolul unei instituții bancare este acela de a sprijini activ progresul economico-social și îmbunătățirea mediului în care ea însăși operează, BANCOREX își dovedește preocuparea pentru satisfacerea clientelei prin dezvoltarea și modernizarea continuă a portofoliului de produse bancare. Creșterea competitivității produselor și serviciilor oferite, accentuând latura calitativă, reprezintă o reacție normală, de urmărire a trendului pieței și, într-o anumită măsură, relevă rolul de lider pe care BANCOREX înțelege să și-l asume în materie de informatizare și introducere de tehnologii noi.

În calitate de actor de primă mărime al pieței bancare românești, BANCOREX înțelege să aibă un rol activ pe linia reducerii riscurilor operaționale și sistemice, aducându-și aportul la crearea unei imagini favorabile asupra solidității sistemului bancar și climatului economic general.

Este bine cunoscut, însă, că un sistem bancar nu poate prospera într-o economie marcată de multiple disfuncționalități. Din nefericire, deciziile agenților de rating de reducere a calificativelor acordate României s-au repercutat și asupra activității bancare, băncile suportând consecințele unei deteriorări a propriilor calificative. Chiar dacă pe termen scurt perspectivele sunt destul de pesimiste, respectarea programului asumat de autorități pe linia înfăptuirii proceselor de reformă, restructurare economică și privatizare vor contribui la îmbunătățirea percepției României de către mediul extern, deschizând calea privatizării societăților bancare în condiții avantajoase.

Oricum, în competiția acerbă de câștigare a unei poziții avantajoase a României în noua configurație a sistemului economic european, băncile pot și trebuie să aibă un cuvânt important de spus. Fiecare în parte și toate laolaltă au datoria de a contribui la promovarea intereselor românești în exterior, pe fundamentul unui sistem intern bine articulat și performant.

În ceea ce o privește, BANCOREX și-a dovedit pe deplin calitatea de cetățean instituțional activ și responsabil, puternic angajat în realitățile economiei naționale. Considerând că are o obligație morală față de ansamblul societății românești, BANCOREX înțelege să-și mobilizeze și în continuare toate resursele umane și financiare pentru progresul general economico-social, având garanția celor 30 de ani de experiență și reputație internațională incontestabile.

În actuala conjunctură internațională destul de nefavorabilă, este poate mai valabil ca oricând apelul la respectarea regulilor jocului pentru a construi un sistem economico-financiar viabil și competitiv, care să legitimeze aspirațiile României de integrare, într-o poziție favorabilă, în concertul economic regional și mondial.

Eugen CURTAȘU,
economist-șef al BANCOREX

CASA DE ECONOMII ȘI CONSEMNAȚIUNI

Fondată la 1864

TRADIȚIE ȘI MODERNISM LA C.E.C.

„Una din cele mai simțite trebuințe în țara noastră este fără contradicție institutele de credit, care lipsesc cu totul; această lipsă este atât de simțită, încât adeseori chiar tezaurul public este supus la crize financiare".

Astfel își motiva ministrul ad-interim al finanțelor, M. Rosetti-Bălănescu, la 12 iulie 1864, proiectul de lege prezentat domnitorului Alexandru Ioan Cuza „pentru înființarea unei case de depozite și consignații".

Menirea acestei „instituții de credit" era „să strângă și să administreze fondurile provenite din:

1. depuneri voluntare, judiciare și administrative;
2. consignații ordonate sau autorizate prin articole speciale din condica civilă, criminală sau comercială sau de la vreo altă lege specială și care se vor preciza prin regulamentul legii;
3. succesiunile vacante;
4. fondurile ce vor proveni din bunurile sechestrate;
5. fondurile comunale și districtuale ce vor prisosi peste cheltuielile lor;

6. cautiile agenţilor contabili, întreprinzătorilor de lucrări publice, cumpărătorilor şi arendaşilor, întrucât acestea nu se vor face în ipoteci de imobile;

7. cautiile ce contribuabilii vor fi datori a da în cazurile prevăzute de lege".

Numerarul disponibil al noii instituţii de credit create putea fi dat cu împrumut statului sau întreprinzătorilor particulari.

...Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni...

Cu un astfel de obiect de activitate diversificat însă pe parcursul timpului, C.E.C.-ul s-a implicat activ în viaţa financiar-bancară, creându-şi totodată şi instrumentele adecvate atingerii menirii sale, libretul de economii devenind unul din cele mai cunoscute şi răspândite instrumente de economisire.

Încă din primii ani de funcţionare C.E.C.-ul s-a implicat în operaţiunile cu efecte de stat şi obligaţiuni, în anumite perioade volumul acestora depăşind pe cel al operaţiunilor cu numerar. Această situaţie a fost determinată de faptul că statul şi administraţiile locale foloseau în mare măsură sistemul emisiunii de obligaţiuni pentru procurarea de mijloace bănești, iar depunerile în efecte aveau o stabilitate mai mare decât cele în numerar.

Operaţiile active ale Casei de Economii şi Consemnaţiuni s-au concretizat în împrumuturi acordate statului, structurilor administraţiei locale (judeţe, comune), diferitelor aşezăminte şi instituţii de utilitate publică.

După actul de naţionalizare de la 11 iunie 1948, Casa de Economii şi Consemnaţiuni a fost reorganizată, devenind o instituţie de tip socialist cu un obiect de activitate strict determinat, limitat la tragerea economiilor băneşti ale populaţiei, primirea de sume spre consemnare şi efectuarea unor servicii încredinţate de Ministerul Finanţelor, legate, în special, de execuţia de casă a bugetului de stat.

Introducerea în anul 1948 a principiului obligativităţii păstrării disponibilităţilor băneşti ale tuturor întreprinderilor, organizaţiilor şi instituţiilor la Banca de Stat, care a devenit centrul unic de creditare din economie, a anulat posibilităţile C.E.C.-ului prevăzute în legea proprie „de fructificare" a economiilor, operaţiunea limitându-se la depunerea acestora la banca de la care primea o dobândă – stabilită prin lege –, acoperitoare a cheltuielilor instituţiei şi asigurarea unui beneficiu modic.

După evenimentele din decembrie 1989 şi trecerea la economia de piaţă, odată cu pierderea monopolului atragerii economiilor populaţiei, în faţa Casei de Economii şi Consemnaţiuni s-a pus problema adaptării activităţii sale la noile condiţii.

În vidul legislativ existent imediat după 1989, C.E.C.-ul s-a implicat totuşi activ pe piaţa financiar-bancară din ţara noastră. Astfel, paralel cu tradiţionalele instrumente de economisire existente în circulaţie, a dezvoltat noi tipuri moderne de atragere, care i-au permis să contracareze concurenţa, să-şi menţină şi să atragă noi clienţi.

Ca urmare, soldul economiilor populaţiei păstrate la Casa de Economii şi Consemnaţiuni a ajuns să fie la 30 iunie a.c. de 6 612 miliarde lei faţă de numai 201 miliarde lei la sfârşitul anului 1989.

Dispunând de o largă reţea de unităţi, dispusă în marea majoritate a unităţilor administrativ-teritoriale, Casa de Economii şi Consemnaţiuni a fost solicitată şi s-a implicat în activităţi de servire bancară atât a clienţilor proprii, cât şi a unor agenţi economici sau unităţi ale administraţiei publice locale sau centrale.

Astfel cele cinci emisiuni de certificate de trezorerie emise de Ministerul Finanţelor pentru populaţie s-au derulat prin intermediul C.E.C.-ului.

De asemenea, plata compensaţiilor pentru personalul disponibilizat şi a taxei pentru folosirea drumurilor publice s-au efectuat şi se efectuează prin unităţile Casei de Economii şi Consemnaţiuni.

Odată cu renunţarea Băncii Naţionale la activitatea de intermediere a plasamentelor Casei de Economii şi Consemnaţiuni în economie, începând cu anul 1992 banca noastră şi-a organizat propria activitate de trezorerie, ceea ce a condus la o mai bună fructificare a disponibilităţilor proprii şi obţinerea de venituri suplimentare, în prezent plasamentele fiind repartizate astfel:

– 59,05% în titluri de stat;
– 29,72% la băncile comerciale;
– 11, 23% la populaţie.

Din anul 1996, ca urmare a apariţiei Legii nr. 66 privind reorganizarea Casei de Economii şi Consemnaţiuni în societate bancară pe acţiuni şi a statutului propriu, obiectul de activitate al Casei de Economii şi Consemnaţiuni cuprinde întreaga gamă de activităţi şi servicii bancare specifice băncilor de economii.

Pe lângă diversificarea instrumentelor de atragere a economiilor populaţiei C.E.C.-ul a venit în sprijinul principalului său client prin acordarea de credite atât pentru construirea şi cumpărarea de locuinţe, cât şi pentru modernizarea, consolidarea sau repararea locuinţelor proprietate personală şi pentru cumpărarea de bunuri de consum. Toate aceste împrumuturi s-au acordat în condiţii de garantare de către împrumutant şi cu dobânda negociată.

După mai bine de 50 ani, C.E.C.-ul are în prezent posibilitatea de a-şi stabili singur ratele dobânzilor practicate la operaţiunile pasive şi de a le negocia pe cele de la operaţiunile active. De asemenea, are autonomie în a hotărî în legătură cu politica de plasamente şi strategia de acordare a creditelor pentru populaţie şi agenţii mici şi mijlocii.

Noile competente primite au impus adaptarea structurii organizatorice la noile condiţii. În consecinţă, în cadrul sistemului Casei de Economii şi Con-

semnaţiuni au fost create şi funcţionează compartimente specializate în activităţile de strategie şi marketing, trezorerie, creditare, politici şi risc de credite, informatică şi telecomunicaţii etc.

În prezent dăm o nouă orientare activităţii Casei de Economii şi Consemnaţiuni, care îi va permite băncii să reacţioneze prompt la cerinţele pieţei şi ale clienţilor, precum şi să facă faţă concurenţei crescânde din partea băncilor comerciale autohtone cât şi a celor străine. Întreaga activitate a unităţilor va fi orientată spre client, căruia să i se asigure o asistenţă şi consultanţă globală. În acest sens avem în vedere ca decizia să se ia cât mai aproape de client şi să rezolve cerinţele acestuia în cadrul legal şi în condiţii de profitabilitate pentru ambele părţi.

Cum calitatea unei bănci este percepută de client prin personalul bancar cu care vine în contact direct, avem în vedere o selecţie, evaluare şi promovare după criterii obiective de calitate, precum şi un sistem de pregătire şi perfecţionare conform standardelor naţionale şi internaţionale adaptate la specificul C.E.C. Pe aceeaşi linie a creşterii calităţii şi operativităţii în servirea clienţilor, pe lângă rentabilizarea proceselor prin standardizarea produselor şi operaţiunilor, urmărim automatizarea derulării proceselor de prelucrare a informaţiilor şi, nu în ultimul rând, minimalizarea riscului.

Noua orientare a activităţii Casei de Economii şi Consemnaţiuni va asigura transformarea acesteia într-o bancă modernă, eficientă şi cu un grad sporit de credibilitate în rândul clienţilor săi.

Camenco PETROVICI,
preşedintele C.E.C.

B.R.D. – TRADIŢIE ŞI EXPERIENŢĂ

În cadrul sistemului bancar, *Banca Română pentru Dezvoltare* (B.R.D.) se caracterizează prin tradiţie, putere financiară, siguranţă pentru toţi clienţii, prin pregătirea şi calitatea personalului. De asemenea, prin obiectivele ambiţioase pe care şi le-a propus, de a promova produsele şi serviciile bancare cerute de piaţă şi de a dezvolta activităţi bancare internaţionale, se situează printre cele mai inovative instituţii financiare.

B.R.D. are tradiţie în sistemul bancar românesc, fiind descendentă a *Societăţii Naţionale de Credit Industrial,* creată în scopul de a încuraja dezvoltarea economiei şi îndeosebi a industriei. Societatea Naţională de Credit Industrial, cunoscută sub numele de *Creditul Industrial,* s-a înfiinţat în 1924 ca o instituţie de credit specializată în finanţarea marii industrii, cu un rol de primă importanţă în susţinerea avântului general pe care l-a cunoscut întreaga viaţă economică a României în perioada interbelică. *Creditul Industrial* finanţa în anul 1924 un număr de 240 întreprinderi industriale mari şi mijlocii, pentru ca, în 1928, numărul acestora să ajungă la 490 de întreprinderi, a căror producţie reprezenta 30,8% din întreaga producţie a ţării. Cunoscând că în anul 1928, în România, existau peste 1 100 bănci, apare evident locul de frunte pe care îl deţinea *Creditul Industrial* în sistemul bancar românesc din acea perioadă. Istoricii comunişti au definit Societatea Naţională de Credit Industrial ca fiind cetatea „oligarhiei financiare liberale".

În perioada 1948-1990, banca a finanţat şi creditat investiţiile din economia României, cu excepţia celor din agricultură şi industria alimentară. Sub noua sa denumire, *Banca de Credit pentru Investiţii* a preluat patrimoniul *Creditului Industrial* şi, odată cu acesta, şi cea mai mare parte a personalului de specialitate, recunoscut în lumea bancară şi de afaceri pentru înaltul său profesionalism. Activitatea Băncii de Credit pentru Investiţii se desfăşoară în perioada 1948-1957, perioadă în care întreaga economie românească este strivită de povara datoriilor de război, resursele naturale ale ţării sunt secătuite, iar investiţiile pentru refacerea economiei sunt nesemnificative. *Banca de Investiţii,* înfiinţată în 1957, înseamnă în esenţă o lărgire a atribuţiilor şi competenţelor, comparativ cu Banca de Credit pentru Investiţii din care provine, dar, în acelaşi timp o aliniere la tipul de sistem bancar sovietic. Lansarea primelor planuri cincinale şi amploarea pe care o capătă procesul de industrializare forţată a ţării impun realizarea unor programe de investiţii de dimensiuni uriaşe. În aceste condiţii, pe baza directivelor politice şi a sarcinilor din planurile de stat, Banca de Investiţii a fost chemată să „fundamenteze" necesitatea, oportunitatea şi eficienţa fiecărei investiţii şi să controleze utilizarea fondurilor în conformitate cu planul în care fusese înscrisă investiţia respectivă. Prin Banca de Investiţii s-a asigurat finanţarea, creditarea şi controlul tehnic bancar a peste 80% din totalul investiţiilor realizate în economia românească în perioada 1957-1989. *Numele Băncii de Investiţii rămâne legat de realizarea unor proiecte cum sunt: marile centrale hidroenergetice de pe Dunăre, Argeş, Bistriţa, Lotru, Olt, Transfăgărăşanul, Metroul Bucureşti, sute de întreprinderi noi sau modernizate, sute de mii de locuinţe.*

Banca de Investiţii a fost principala bancă prin care în anii '70-'80 s-au finanţat mari proiecte de investiţii realizate din *împrumuturi acordate de Banca Mondială* (Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare), ceea ce a oferit personalului economic şi tehnic din bancă posibilitatea însuşirii metodelor moderne de analiză şi evaluare a proiectelor. Experienţa vastă dobândită în decursul

timpului, calitatea și competența personalului de specialitate, ca și gradul superior de organizare, care au fost păstrate prin tradiție în Banca de Investiții, constituie poate „activele" cele mai solide pe care această bancă le transmite succesoarei sale: Banca Română pentru Dezvoltare.

Transformarea la 1 decembrie 1990 în *Banca Română pentru Dezvoltare,* odată cu restructurarea întregului sistem bancar din România, nu a constituit doar o schimbare de firmă, ci mai ales începutul unei creșteri rapide și dobândirea unei vocații de bancă comercială, cu caracter universal.

La sfârșitul anului 1997, în România funcționau 33 de bănci cu capital autohton și 10 sucursale ale băncilor străine. În aceeași perioadă, B.R.D. deținea 7,2 din totalul bilanțului agregat al tuturor băncilor din România, 10,8% din fondurile proprii, 10% din depozitele constituite și 10,5% din totalul creditelor acordate.

Începând cu perioada 1991-1992, B.R.D. a optat pentru o strategie de *bancă universală și de dezvoltare controlată.* Datorită politicii sale prudente și conservatoare, B.R.D. a obținut rezultate pozitive în toate domeniile de activitate. Eforturile noastre sunt oglindite în bunele rezultate cu care am încheiat toți acești ani, precum și recunoașterea obținută din partea diferitelor instituții internaționale. Astfel, Euromoney a acordat B.R.D. *„Premiul de Excelență"* și calificativul *„Cea mai bună bancă din România"* pentru anii 1995 și 1996. Anul 1997 a fost anul în care B.R.D. a primit premiul *OSKAR 97,* decernat de revista *Capital* pentru cea mai bună bancă din România, *Diploma pentru Promovarea Întreprinderilor mici și mijlocii* la nivel național, acordat la cea de-a 5-a ediție a Topului Național al Firmelor Private 1997, premiul *„Bancherul anului 1997"* acordat de revista *Piața financiară* conducătorului băncii.

B.R.D. se distinge în domeniul expertizării studiilor de fezabilitate, efectuând complexe evaluări economice, financiare și tehnice și poate oferi pe această bază soluții pentru optimizarea activității de dezvoltare. Specialiștii băncii, economiști și tehnicieni, stăpânesc metode moderne de analiză a creditelor care permit evaluarea riguroasă a efectelor economice și financiare, conform cu metodologia utilizată și de Banca Mondială. Începând cu anul 1972, când România a aderat la Banca Mondială, B.R.D. a derulat toate creditele acordate țării noastre în domeniul industrial. Din anul 1990, când, după o absență de câțiva ani, Banca Mondială a revenit în România, am fost solicitați să derulăm creditele acordate României de această instituție pentru îmbunătățirea activității în industrie, sănătate și dezvoltarea sectorului particular în agricultură și industria alimentară.

B.R.D. desfășoară o gamă largă de activități bancare comerciale și de investiții de capital, incluzând finanțarea corporațiilor și persoanelor fizice. Pentru corporații acordăm credite pentru aprovizionare, producție și desfacere, sub formă de linii de credite, pentru dezvoltare, export și producția destinată exportului, pentru descoperire de cont; de asemenea, derulăm linii de credit BIRD, BERD, BEI etc. *Persoanelor fizice le acordăm credite* pentru: construcții de locuințe și case de vacanță, cumpărare terenuri pentru construcții, cumpărări de locuințe, autoturisme, bunuri de folosință îndelungată etc. De asemenea, pentru accelerarea producției livrate la export, *B.R.D. este leader al serviciului de factoring,* introdus în anul 1995. Implicată deplin în promovarea exportului românesc, B.R.D. a lansat un program special de consultanță și promovare a comerțului exterior, prin care se asigură societăților comerciale: *consultanță și informații financiar-bancare,* asistență la negocierea contractelor de comerț internațional, asigurarea operațiunilor de comerț internațional. În măsura implementării unui *nou sistem informatic integrat,* există numeroase proiecte care se vor putea concretiza în: cont de economii pentru investiții în locuințe, cont de economii pentru studii, depozite prin acumulare de fonduri, conturi personale pentru persoane fizice, certificate de depozite, conturi de economii cadou. De asemenea, pe măsura creării cadrului legislativ, *B.R.D. este interesată în implicarea și în activitatea de credit ipotecar.*

Totodată, *B.R.D. a continuat programul de implementare a cărților de plată* prin dezvoltarea activității de emitere și acceptare a cărților de plată PRIMA – carte proprietară B.R.D., precum și activității de acceptare a cărților de plată în valută VISA și EUROPAY. Începând cu 1998, banca implementează un sistem informatic performant pentru procesarea operațiunilor cu cărți de plată împreună cu firma Digital Equipment France, care cuprinde: subsistemul front-office, de gestiune a rețelei ATM și POS și de securizare a comunicațiilor electronice, subsistemul de back-office, cu rol de gestiune a conturilor contabile.

Un alt domeniu în care s-a implicat B.R.D. îl reprezintă *piața de capital.* În colaborare cu subsidiara sa, ECO-INVEST B.R.D., banca participă la programul de privatizare și restructurare inițiat de F.P.S. prin servicii de consultanță, evaluare și intermediere a vânzării de acțiuni. B.R.D. oferă o gamă largă de servicii pentru piața de capital, cum ar fi decontarea tranzacțiilor cu valori mobiliare, servicii de depozitare pentru fonduri și societăți de investiții, servicii de custodie pentru investitori, inclusiv internaționali, distribuirea dividendelor către acționari și servicii de ghișeu pentru oferte publice de valori mobiliare. Este demn de semnalat că B.R.D. a acumulat o experiență notabilă pe piața valorilor mobiliare încă din perioada 1992-1994, când a fost prima bancă română care a derulat oferte publice de acțiuni în programe de privatizare pilot, iar în 1996 a fost prima bancă română care și-a organizat un Departament de Piață de Capital.

Prin *participarea la înființarea societății de asigurare-reasigurare ASIBAN-S.A.,* banca și-a lărgit gama de servicii oferite clienților săi prin activitatea de intermediere a polițelor de asigurare. *Rețeaua teritorială a băncii,* totalizând 182 de unități în funcțiune, a continuat să fie consolidată nu numai prin dotarea cu personal specializat și tehnică de calcul, dar și prin instituirea unui sistem de monitorizare a performanțelor.

Banca a accelerat *realizarea programului informatic* prin dotarea întregii rețele cu echipamente performante, cu pachete de soft adecvate și prin continuarea proiectului de informatizare globală a băncii, cu finalizare în 1988, an din care această dotare va contribui la o dinamică accentuată a indicatorilor de productivitate a băncii.

În același timp, s-a continuat activitatea de *finalizare a lucrărilor de investiții* pentru unitățile operative și dotarea cu tehnică bancară necesară funcționării acestora. În 1997 s-au dat în folosință 10 sedii în zone de potențial cert, iar în 1998 – 12 sedii bancare noi.

Structura organizatorică a băncii a continuat să se îmbunătățească prin continuarea procesului de descentralizare a deciziilor și competențelor, dar și prin perfecționarea normelor și procedurilor interne de lucru și întărirea controlului. B.R.D. dispune de o *rețea internă și externă de 491 bănci corespondente*, 547 bănci pentru operațiuni de SWIFT, iar ca membru al FACTORS CHAINS INTERNATIONAL poate intra în relații de corespondent cu peste 150 de societăți financiare de factoring.

Anul 1998 este un an decisiv în istoria B.R.D. pentru că este, după o pregătire de mai mulți ani, *anul în care are loc trecerea băncii în sectorul privat*, prin încheierea primei faze de privatizare, aflată în momentul de față în plină desfășurare.

B.R.D. a fost prima bancă selectată din 1993 de Guvern, la insistențele instituțiilor financiare internaționale, în vederea privatizării. Între 1995-1996, B.R.D. a beneficiat de consultanță finanțată de EU-PHARE pe probleme de privatizare, asigurată de consorțiul condus de Credit Commercial de France, care a efectuat în această perioadă activități de audit financiar, juridic și organizațional și a elaborat un plan strategic de afaceri pentru 1996-1999. După 15.10 a.c. au depus oferte ferme Société Générale și Banque Nationale de Paris pentru pachetul majoritar precum și BERD.

Conform strategiei aprobate, până la sfârșitul anului 1998 urmează să fie semnat contractul privind vânzarea de către F.P.S. a pachetului de control, în combinație cu un aport de capital privat din partea investitorului strategic selectat, care să dețină o cotă de 51% din capitalul social majorat. Pentru privatizarea integrală a băncii este stabilită vânzarea unui pachet semnificativ de acțiuni către investitori instituționali (BERD), vânzarea unei cote de 10% din acțiunile deținute de F.P.S. către salariații băncii, urmând ca în ultima fază a privatizării, prevăzută pentru a doua parte a anului 1999, restul de acțiuni ale statului deținute de F.P.S. să fie vândute prin ofertă publică unor investitori de portofoliu, persoane fizice și juridice private, române și străine.

Pentru că mai sunt multe lucruri de făcut, vedem privatizarea băncii noastre nu ca pe un scop în sine, ci ca un mijloc de a atrage noi clienți, a dezvolta noi produse și servicii, de a beneficia la nivelul mondial de know-how și tehnologie bancară, de a avea un acces mai bun la piața de capital internă și internațională. Suntem convinși, conducerea și personalul băncii, că împreună cu clienții B.R.D. și cu acționarii privați vom găsi noi soluții de a face față provocărilor modernizării și ale concurenței, păstrând tradițiile de valoare și experiența dobândite pentru sporirea renumelui băncii noastre și a contribuției ei la dezvoltarea sectorului bancar din România, a economiei românești în general.

Bogdan BALTAZAR,
președintele
Băncii Române pentru Dezvoltare

BANC POST – O BANCĂ DE TIP NOU

După cum este cunoscut, activitatea bancară pe teritoriul României nu a început odată cu făurirea României moderne, ci mult mai devreme, în perioada Daciei Traiane, activitate atestată de înscrisuri datate încă în anul 167 e.n. și care consemnau semnarea unui contract la Deusara privind activitatea bancară, care la acea dată însemna împrumuturi în numerar și percepere de dobânzi.

În Evul Mediu activitatea financiar-bancară se concentra în vistieriile voievodatelor și mai târziu ale Principatelor Române, la care se adăugau practicile unor înstăriți ai vremii, cămătarii, de a acorda împrumuturi.

La începutul secolului al XIX-lea se înregistrau deja încercări de creare a unei bănci, ca urmare a demersurilor unui bancher prusac.

Prima instituție bancară care și-a desfășurat activitatea pe teritoriul României a fost Banca Națională a Moldovei, cu sediul la Iași, iar până la crearea Băncii Naționale a României, Casa de Depuneri și Consemnațiuni, înființată în 1864, a fost principala bancă de emisiune pe teritoriul Principatelor Unite.

Banca Națională a României s-a constituit în 1880, ca o instituție importantă, destinată creditării activității economice și comerciale, scontării cambiilor și operațiunilor cu alte instrumente financiare, precum și modernizării sectorului agricol.

Concomitent cu dezvoltarea sistemului bancar, în 1881 la București au fost înființate Bursa de valori și Bursa de mărfuri.

Ceea ce trebuie subliniat este faptul că dacă la început activitatea băncilor se limita în general la acordarea de credite persoanelor particulare, odată cu dezvoltarea industriei sau pentru finanțarea

proiectelor concepute de proprietarii de pământ, de comercianți și de marii industriași a apărut și necesitatea concentrării sumelor disponibile și acordarea de împrumuturi pe termene diferite.

Cea mai mare dezvoltare a sistemului bancar a avut loc în perioada interbelică, când băncile românești sau cele având capital străin au devenit adevărate centre capabile să controleze economia românească, dar au și generat puternice crize, atunci când falimente de răsunet au fost provocate.

După al doilea război mondial, statul totalitar a impus economia centralizată și a concentrat întreaga activitate bancară în Banca Națională a României, având atât funcțiunile băncii centrale și ale băncii emitente de monedă, cât și atribuțiile unei bănci comerciale, și în patru instituții mari de profil: Banca pentru Agricultură și Industrie Alimentară, care servea din punct de vedere financiar unitățile agricole; Banca de Investiții, care controla întregul proces financiar privind punerea în practică a proiectelor de dezvoltare și investiții; Banca Română de Comerț Exterior, care era singura bancă abilitată să efectueze operațiuni în altă monedă decât cea națională și care se ocupa în special de tranzacțiile din domeniul relațiilor economice internaționale ale României, fiind și unica bancă a epocii care activa pe piața profesională internațională, efectuând operațiuni de arbitraj.

După 1989, schimbările social-politice și economice pe care le-a suferit România au permis dezvoltarea inițiativei private și au alimentat speranța unei dezvoltări economice care să tindă spre apariția unei piețe libere. În acest context, a fost posibilă și chiar necesară apariția unor bănci noi, proiectate inițial să servească intereselor unor sectoare puternice și specializate ale economiei, dar care ulterior au devenit, prin evoluția firească a lucrurilor și mai ales datorită concurenței din cadrul acestui sector, bănci comerciale.

Născută în chiar aceste condiții, printr-o Hotărâre a Guvernului României emisă la 27 iunie 1991, Banc Post a pornit având doar un capital social de numai 450 milioane lei și un grup de persoane animate de dorința de a se face utile.

Luând ființă după 1989, Banc Post nu a fost nevoită să treacă prin etapa luptei cu mentalitățile personalului propriu, închistat adesea în idei și atitudini, multe dintre ele discordante față de cerințele economiei de piață, și nici de a „moșteni" „clienți-problemă". De aceea, ea a putut implementa „din mers" strategia de a plasa clientul în centrul activității sale, făcând în acest sens totul pentru satisfacerea – într-o manieră profesionistă – a nevoilor acestuia.

Studiind în permanență piața, încercând să anticipeze și să răspundă tuturor cerințelor apărute, Banc Post a dezvoltat o gamă largă de produse și servicii destinate tuturor categoriilor de clienți, de la marile regii autonome până la simplii depunători persoane fizice.

Deviza de „bancă a tuturor", anunțată încă de la început, a fost și este temelia strategiilor de dezvoltare a băncii, având efecte benefice pentru clienții băncii.

Banc Post a oferit și oferă – pe lângă servicii tradiționale – și o serie de produse și servicii noi, unele în premieră pe piața bancară din România, cum sunt *Contul de economii și împrumuturi pentru tineret*, oferind nu doar posibilitatea de a investi într-un plan de economii de durată, ci și posibilitatea obținerii unui împrumut, după împlinirea vârstei de 18 ani; *Contul curent de pensii*, modalitate de încasare a pensiilor, oferită pensionarilor care, în afara dobânzii pe care o pot obține, vor avea posibilitatea efectuării unor plăți curente; *Certificate de depozit*, cu termene opționale; *Credite în valută pentru studii, vacanță sau procurarea de bunuri de folosință îndelungată; Plata mandatelor poștale internaționale și a cecurilor poștale;* Emitere și acceptare de *carduri VISA (Business, Clasic, Electron & Plus)*, și *EUROPAY (MILLENIUM)*, în calitate de membru principal la VISA International și EUROPAY, fiind prima bancă din România care a emis un card cu cont în lei în sistem VISA precum și primul card internațional cu cont în lei MILLENIUM, emis în sistem EUROPAY. De asemenea, Banc Post este singura bancă din România care face procesarea in-house.

Înțelegând pe deplin una dintre caracteristicile omului de afaceri modern, și anume lipsa timpului, Banc Post a pus un accent pe derularea în timpul cel mai scurt posibil a operațiunilor bancare. Conectarea la sistemul SWIFT asigură efectuarea rapidă și în deplină siguranță a încasărilor și plăților în și pentru străinătate. Încă din 1995, Banc Post a lansat în premieră pe piața românească tranzacțiile în timp real (on-line) între unitățile proprii.

Aceste elemente au determinat ca numărul de conturi deschise la Banc Post să înregistreze o creștere permanentă de la 131 100 în 1993, la 775 285, în 1995, și la peste un milion în 1998. De asemenea, profitul brut al Banc Post a crescut de la 44,5 miliarde, în 1995, la peste 213,2 miliarde, în 1997.

Odată cu dezvoltarea activității, și numărul de angajați ai Banc Post a înregistrat o evoluție ascendentă de la numai 25 în 1991, la 2 704 în 1995 și 3 770 în 1998, structura și nivelul profesional al acestora urmând aceeași curbă ascendentă.

Pornind de la ideea că orice client trebuie să aibă încredere în banca cu care lucrează și să simtă în permanență sprijinul acesteia, angajatul Banc Post nu este numai un simplu om de bancă cu puternice capacități de analiză și sinteză, ci mai presus de toate un consultant al clientului. Acestui consultant îi revine sarcina de a propune soluții eficiente, atât pentru client cât și pentru bancă.

În condițiile în care oferta de servicii financiar-bancare de pe piața românească este oarecum asemănătoare, indiferent de instituția care le furnizează, elementul care particularizează această ofertă, creând diferența în ochii clienților, este lucrătorul bancar.

Ştiind că personalul reprezintă elementul fundamental, cheia succesului fiecărei bănci, Banc Post s-a preocupat în permanenţă de perfecţionarea profesională a personalului propriu. Astfel a luat fiinţă în anul 1996 centrul propriu de pregătire de la Slănic Moldova, unde anual peste 800 angajaţi urmează cursuri de pregătire cu specialişti din bancă.

În 1998 a fost inaugurat şi un alt centru de instruire, în judeţul Harghita, la Miercurea Ciuc.

În paralel cu aceste cursuri, personalul Banc Post participă şi la cursurile organizate de Institutul Bancar Român, susţinute de lectori din băncile comerciale române sau din instituţii financiare internaţionale, precum şi la cursuri prilejuite de obţinerea unor burse de la cele mai importante bănci din străinătate (Citi Bank, Riggs Bank, Deutsche Bank, UBS etc.).

Dovedindu-se o bancă dinamică, fapt atestat şi şi de indicatorii săi de performanţă, Banc Post a fost selectată de către Fondul Proprietăţii de Stat pentru a se număra printre primele bănci de stat care vor fi privatizate, în acest moment procesul aflându-se în faza finală. Totodată, pentru creşterea fidelităţii clienţilor săi, Banc Post le va oferi acestora posibilitatea de a deveni şi acţionari ai băncii.

Elena PETCULESCU,
preşedintele Banc Post S.A.

BANKCOOP S.A.

PREZENŢĂ ACTIVĂ ÎN SISTEMUL BANCAR ROMÂNESC

a) **CONSTITUIREA SISTEMULUI BANCAR ROMÂNESC MODERN, DE TIP OCCIDENTAL**

Până în 1990, sistemul bancar românesc respecta fidel, modelul sovietic de funcţionare: o bancă centrală subordonată Ministerului Finanţelor şi trei bănci specializate (B.R.C.E, Banca de Investiţii şi Banca Agricolă) precum şi o casă de economii (C.E.C.).

În decembrie 1990 a debutat reforma bancară din România constând într-un proces de organizare, de tip occidental, adaptat rigorilor economiei de piaţă, bazat pe principiul universalităţii băncilor, fiind concretizat într-o structură bancară pe două niveluri: Banca Naţională şi băncile comerciale.

Începutul anului 1991 marchează un pas important în domeniu – adoptarea de către Parlament a cadrului legislativ ce a permis, ulterior, fundamentarea şi funcţionarea unui sistem bancar modern. Au intrat, astfel, în vigoare: Legea nr. 33/1991 privind activitatea bancară şi Legea nr. 34/1991 referitoare la Statutul B.N.R., ambele fiind elaborate în concordanţă cu directivele bancare ale Uniunii Europene. Acestea au permis şi înfiinţarea de noi bănci cu capital privat, accelerându-se rolul instituţiei bancare în economie şi intensificându-se concurenţa în domeniu.

În prezent, în România, funcţionează 43 de bănci, dintre care 34 au personalitate juridică românească, iar nouă deţin personalitate juridică străină.

Politica prudenţială a Băncii Centrale a determinat o evoluţie mai puţin explozivă a sistemului bancar românesc, faţă de cea înregistrată, în aceeaşi perioadă, de celelalte ţări din Europa Centrală şi de Răsărit. Regulile generale de integrare şi funcţionare au urmărit asigurarea, la nivelul standardelor internaţionale, a calităţii serviciilor şi produselor oferite de fiecare bancă în parte. Permanent, au fost monitorizate două aspecte majore: autorizarea şi supravegherea structurilor ce definesc sistemul bancar în ansamblu. Componentele prudenţei bancare vizează, în principal: categoriile riscului bancar, rezervele obligatorii, calitatea portofoliului de credite şi constituirea provizioanelor, adecvarea capitalului, expunerea valutară. Preocupările amintite şi-au găsit concretizarea instituţională în *Fondul de garantare a depozitelor în sistemul bancar* şi *Centrala Incidentelor de Plăţi*. Anterior definitivării acestora, în aprilie 1995, a fost stabilit un *nou sistem de compensare*, reducându-se durata plăţilor interbancare şi a fluxului plăţilor în tranzit. Totodată, prin aplicarea, de la 1 ianuarie 1998, *a noului plan de conturi* pentru sistemul bancar românesc, s-a obţinut alinierea sa la nivelul exigenţelor internaţionale.

Un rol important de reprezentare, coordonare şi apărare a intereselor profesionale ale societăţilor bancare româneşti îi revine Asociaţiei Române a Băncilor, înfiinţată la 31 mai 1991 care numără în prezent 39 de membri.

Aceasta este implicată efectiv în procesul de fundamentare a unei legislaţii cuprinzătoare şi unitare în domeniu.

Pe linia reformei sistemului în ansamblu, prezintă o mare importanţă dezvoltarea infra-

structurii bancare, insuficientă atât ca acoperire teritorială, cât şi ca înzestrare logistică. Totodată, strategia de reformă a sistemului bancar presupune o dezvoltare instituţională, respectiv modernizarea pieţei monetare şi a celei valutare, îmbunătăţirea sistemului de plăţi şi compensare, evoluţii în modalităţile de administrare a disponibilităţilor şi creditelor.

Perfecţionarea sistemului bancar românesc se impune în continuare cu atât mai mult, cu cât băncile lucrează direct cu economia reală şi ca urmare toate disfuncţionalităţile înregistrate în sfera economicului îşi fac simţite efectele şi în activitatea bancară.

...Creditul Funciar Urban...

lari mici şi mijlocii care prestează o gamă largă de activităţi şi servicii atât pentru piaţa internă cât şi pentru export.

Banca îşi propune să-şi intensifice activitatea în direcţia valorificării superioare a oportunităţilor conjuncturale concrete, printr-o adaptare şi o abordare cât mai flexibilă la situaţia dificilă pe care o străbate procesul economic şi de reformă din România. În acest sens, va acorda un sprijin activ clienţilor săi, prin credite în lei şi valută, va emite scrisori de garanţie şi va pune la dispoziţia acestora întreaga gamă de servicii bancare, inclusiv consultanţă de specialitate. Se urmăreşte adaptarea, completarea şi perfecţionarea normelor proprii de creditare, în concordanţă cu evoluţiile sistemului financiar-bancar, în sensul diversificării şi creşterii complexităţii serviciilor pe care banca le poate oferi clienţilor.

b) BANCA DE CREDIT COOPERATIST – BANKCOOP S.A.: PREZENT ŞI VIITOR

Banca de Credit Cooperatist – BANKCOOP S.A. este o bancă comercială universală cu capital 100% privat, ce acordă o atenţie deosebită perfecţionării continue a strategiei de dezvoltare, prin promovarea unei politici flexibile, menite să-i permită consolidarea poziţiei ce o ocupa în ierarhia bancară românească.

Constituindu-şi o structură organizatorică internă solidă, a acţionat şi acţionează pentru întărirea relaţiilor de afaceri cu băncile comerciale din ţară şi cu băncile corespondente străine, precum şi pentru creşterea numărului de clienţi. Totodată, şi-a diversificat gama de produse şi servicii bancare, existând o preocupare constantă pentru continua îmbunătăţire a acestora şi introducerea altora noi, în condiţii de creştere a operativităţii, competitivităţii şi siguranţei prin modernizarea şi consolidarea infrastructurii existente.

Sucursalele, agenţiile şi punctele sale de lucru, din Capitală şi din ţară, în număr de 222, cu un efectiv de cca 3 500 salariaţi, acordă o atenţie deosebită relaţiilor bancare cu populaţia, atât în ceea ce priveşte atragerea şi administrarea de fonduri în lei şi în devize convertibile, cât şi în modernizarea şi extinderea acordării de credite.

Capitalizarea băncii constituie unul dintre obiectivele importante ale politicii promovate de BANKCOOP. Astfel, capitalul social s-a majorat de la 37,7 miliarde lei la 55,2 miliarde lei, cu perspective de creştere substanţială chiar în cursul anului 1998.

Deşi a luat fiinţă într-un moment de incertitudini pentru activitatea financiar-bancară, ca şi pentru economia ţării în ansamblu, Banca de Credit Cooperatist a fost şi rămâne o bancă ce are clientela formată, în principal, din întreprinzători particu-

Programul de eficientizare a activităţii băncii prevede şi modernizarea informatizării sale la nivelul exigenţelor occidentale, vizând un sistem propriu de circulaţie a comunicaţiilor prin satelit, între unităţile băncii.

Se va perfecţiona activitatea sectorului de marketing, care va trebui să identifice şi să dezvolte afaceri profitabile cu clienţii prioritari, ce se bucură de o bonitate solidă şi au o strategie de dezvoltare a afacerilor agreată de bancă.

Politica prudenţială promovată de BANKCOOP urmăreşte şi limitarea riscului de neplată a creditelor acordate, prin solicitarea de garanţii de la instituţii specializate de asigurare a creditelor (Fondul Român de Garantare a Creditelor, Fondul Român de Garantare a Creditului Agricol). Tot în ideea limitării riscului de creditare dar şi pentru protejarea depozitelor clientelei se vor majora cu 25% provizioanele specifice de risc. Se are în vedere refinanţarea proiectelor pe termen mediu şi lung din linii externe, în domeniul investiţiilor productive, generatoare de produse destinate exportului şi realizării de venituri în valută, rezistente la inflaţie şi scutite de impozite fiscale. Se vor institui noi criterii de diagnosticare a performanţei financiare a societăţilor pentru a aprecia cât mai exact bonitatea acestora.

Se studiază posibilitatea de introducere a unor forme noi de creditare, precum factoring-ul şi leasing-ul, urmărindu-se, în general, optimizarea activităţii de creditare, cu scopul îmbinării intereselor băncii cu cele ale clienţilor, prin identificarea unor scheme de creditare care să asigure maximizarea profitului.

Se are în vedere și dezvoltarea activității în domeniul relațiilor cu Piața de Capital și a investițiilor financiare, prin completarea activității BANKCOOP S.A., ca bancă comercială universală, cu activități specifice unei bănci de investiții. Se va diversifica portofoliul băncii de active și se va optimiza cu riscurile aferente, pe categorii de active, respectiv pe piețe specializate, urmărindu-se atragerea de surse financiare sau de capitalizare de pe piața de capital.

Pentru a atinge parametrii optimi ai unei funcționări competitive, banca își propune să realizeze o profundă analiză de piață, care să-i permită adaptarea perfectă la cerințele și schimbările din societatea românească, să fie un sensibil barometru al pulsului economiei, ceea ce îi va conferi posibilitatea de a reacționa prompt și profesional în toate conjuncturile.

Constantin TUDOSE,
vicepreședintele BANKCOOP S.A.

BANCHERUL: CREATOR DE IMAGINE ȘI ATITUDINE

BEI

Încă o dată tematica generoasă a simpozionului organizat sub auspiciile, bine cunoscute de acum, ale Băncii Naționale a României, Asociației Române a Băncilor și *Magazinului istoric* ne dau prilejul unor noi momente de reflecție față de valențele unei meserii iubite și controversate în același timp.

Subiectul ales pentru această comunicare poate fi considerat nereprezentativ pentru tematica prezentei întruniri și, poate că, cei ce gândesc așa au dreptate în măsura în care se raportează la o imagine clasică a băncii și bancherului.

Multă vreme, oriunde în lume, sectorul bancar a proiectat imaginea unui sistem insensibil, auster, gata oricând să critice. Elementele, care au predominat în reflectarea imaginii respective în mintea opiniei publice, au fost în mare măsură subiective și nu au vizat oferta propriu-zisă, ci s-au referit la mesele lungi, din esențe de lemn rar, închise la culoare, bine lustruite, la costumele bleumarin, perfect închise precum și la abordarea sobră și extrem de serioasă a fiecărui bancher.

Acest tablou a pus, pentru o bună perioadă de timp, o distanță prea mare între bancheri și clienți.

Un studiu realizat în anii '50 a evidențiat o atitudine negativă a oamenilor față de bancă, atitudine explicată de psiho-sociologi printr-un sentiment de teamă și o lipsă de înțelegere referitoare la bănci, sentimente pe care oamenii nu le conștientizau în primul moment. S-a mers cu aprecierea psihologică până la a se face o similitudine între teama provocată în copilărie de un părinte aspru și teama provocată de un bancher, teamă că pot fi refuzați, că s-ar putea simți umiliți dacă banca le află starea materială precară sau le apreciază defavorabil managementul financiar al afacerilor lor.

Aceste concluzii ne conduc la ideea că, la momentul respectiv, băncile și bancherii eșuaseră în procesul de comunicare eficientă, nerealizându-se echilibrul între tendința conservatoare a oricărei operații de bancă și flexibilitatea abordării clienților și angajamentelor lor.

Dificultatea creării imaginii favorabile, de tip comercial sau specifică băncii centrale, rezultă cel puțin din următoarele elemente de abordare teoretică a conceptului de imagine:

1. Fiecare instituție financiară are două imagini: cea pe care managementul speră să o proiecteze și cea pe care publicul o vede. Această disociere rezultă, în primul rând, din interesele diferite ale celor două părți, combinate cu grade de înțelegere diferite a unor fenomene atât de specializate și cu dorințe de comunicare și dialog (nu monolog), mai mult sau mai puțin existente.

2. Activitatea băncilor prezintă puține elemente concrete, pe care să-și construiască o imagine competitivă, ofertele și acțiunile întreprinse neputând fi puternic diferențiate, din punctul de vedere al clienților sau al opiniei publice, în general.

Natura abstractă a noțiunilor și produselor financiare face dificilă realizarea unei promovări eficiente și eficace, respectiv construirea unei imagini favorabile. La nivel comercial, mai ales, promovarea deja dificilă a unor concepte abstracte devine și mai complicată prin faptul că elementul cheie al promoției poate fi cel mai bine comunicat ca o cifră. Cea mai bună promovare pentru serviciile financiare trebuie să traducă semnificația acestei cifre într-un beneficiu, sub forma cuvintelor ușor de înțeles și cu implicații emoționale, păstrând și sensul matematic pentru specialiștii în domeniu.

3. Imaginea unei instituții bancare se reflectă direct într-o multitudine de clienți și parteneri, precum și în rândul opiniei publice, neimplicată într-o relație directă cu banca.

4. Imaginea unei instituții financiar-bancare se creează într-un interval de timp îndelungat, nu la

un moment dat şi reprezintă suma unor percepţii pozitive şi negative acumulate în ocazii diferite.

5. Imaginea, ca noţiune generală, în contextul activităţii de relaţii publice, implică un puternic element subiectiv, iraţional. În cazul instituţiilor financiar-bancare, cu marea influenţă a intangibilului asupra funcţionării lor, oamenii reacţionează mai mult la o imagine, decât la o realitate, ei mai mult simt despre bancă, decât gândesc despre ea.

Dinamica vieţii economice, la nivel mondial, în ultima jumătate de secol, care a condus la creşterea concurenţei şi competitivităţii în toate domeniile şi implicit în sectorul bancar şi financiar, concomitent cu evoluţiile şi transformările sociale şi de mentalităţi, au transformat o preocupare, aproape minoră, de creare de imagine şi comunicare, într-o necesitate, aş spune obiectivă, a funcţiilor manageriale bancare contemporane.

Astfel, din momentul perceperii imaginii publicului despre bancheri, conform sintagmei „bancherul scorţos", până în ziua de astăzi s-au făcut continuu demersuri în sensul următoarei modificări: „bancherul înţelept, sigur pe el, stăpân pe informaţii solide şi profesionale, cunoscător al unor probleme sofisticate, inaccesibile publicului larg, dar pe care te poţi bizui în orice moment că îţi va conduce eficient afacerile financiare".

Totodată, instituţional, băncile şi-au propus o serie de obiective promoţionale, care deşi pot fi diferenţiate, pe o serie de categorii, au ca scop final maximizarea profitului şi câştigarea unei poziţii economico-sociale solide.

Dintre obiectivele promoţionale ale unei bănci comerciale se pot aminti diferenţierea de competitori, atragerea de noi clienţi, generarea unei clientele loiale, construcţia imaginii şi reputaţiei instituţionale.

Complementar acestor obiective, cu puternic caracter comercial şi individual, în sensul entităţii băncii, la nivel sectorial financiar-bancar de ţară şi internaţional lor li se adaugă obiective promoţionale care vizează:

- realizarea unor atribuţii informative şi educaţionale a opiniei publice generale;
- constituirea şi promovarea unei imagini instituţionale de grup;
- elaborarea şi reflectarea pe plan internaţional a unei imagini de ţară unitară, comprehensivă, atractivă şi conformă cu realitatea.

Atingerea acestor obiective presupune crearea, la fiecare nivel de acţiune – instituţie, sector, sistem, ţară a unui program eficient de comunicare şi relaţii publice, ale cărui componente de bază trebuie să se refere cel puţin la:

- armonizarea eficientă a tuturor componentelor de ralaţii publice interne şi externe;
- constituirea teoretică şi existenţa practică a bugetului necesar desfăşurării activităţii propriu-zise;
- identificarea şi utilizarea corespunzătoare şi motivată a resurselor umane.

Un astfel de program funcţionează mai degrabă ca un mecanism aflat într-o continuă modificare şi evoluţie, care trebuie continuu ajustat, remodelat, monitorizat şi „reglat fin".

Acest fundal teoretic general, rezultat dintr-o experienţă şi preocupare amplă pe plan mondial, este cel care m-a făcut să mă opresc asupra acestui aspect mai puţin cunoscut şi abordat de practica sectorului financiar-bancar românesc.

Noul sistem bancar românesc, creat şi dezvoltat după 1990, s-a confruntat cu o multitudine de probleme, pornind de la necesitatea adaptării la cerinţele unor mecanisme de piaţă, până la creşterea exponenţială a numărului de clienţi şi diversificarea produselor şi serviciilor oferite. În acest context preocuparea pentru activitatea generică de creare de imagine şi atitudine nu a reprezentat o preocupare majoră a sistemului şi a perioadei. Făcând o analiză comparativă a realităţii sectorului bancar românesc cu elemente ale teoriei clasice de relaţii publice se pot trage următoarele concluzii:

1. *Societatea românească, în general, suferă de o inabilitate de a comunica instituţional, în dublu sens, cu mesaje transmise direcţionat, penetrante, cu largă adresabilitate şi integrate în concepte unitare.* De la această regulă nu fac excepţie nici societăţile bancare şi instituţiile financiare.

Slaba comunicare se manifestă atât *inter-instituţional* cât şi *în interiorul* fiecărei companii bancare (proprii salariaţi sunt buni specialişti şi executanţi bancari, fără a fi şi promotori ai produselor băncii şi ai instituţiei ca un tot).

2. Sistemul financiar-bancar românesc este preocupat de propriile sale evoluţii, într-un mediu slab concurenţial. Din această cauză *instituţiile bancare şi-au axat activitatea de creare de imagine pe componenta promoţională de publicitate şi nu pe cea educaţională şi de influenţare comportamentală.*

Putem spune, fără să exagerăm, că sistemul financiar-bancar românesc, confruntat cu necesitatea dezvoltării şi adaptării funcţiilor sale operative la evoluţiile din economia reală, desfăşoară o *activitate de relaţii publice reactivă* numai la influenţa unor factori aleatori (situaţii de criză, informaţii solicitate de mediu într-un anumit moment, restricţii de natura reglementărilor, financiare etc.).

3. Sistemul financiar-bancar românesc este o componentă integrată a ansamblului economic extrem de fluctuant. Aceasta induce incertitudini şi multe elemente necunoscute în procesul de planificare economică generală şi în cel bancar. În

aceste condiţii *preocuparea pentru planificarea acţiunilor de relaţii publice devine mai greu de realizat;* practicienii de relaţii publice din sectorul bancar fiind cei ce „sting incendiile" şi nu cei ce le prevăd şi controlează.

4. *Conducătorii instituţiilor financiar-bancare* din România, datorită, în principal, unor considerente obiective de preocupare pentru aşa-numitele funcţii operative ale instituţiei lor, *plasează relaţiile publice între ultimele pe lista priorităţilor cotidiene.* Este foarte adevărat că atât specificul activităţii, cu multe elemente de senzitivitate în abordare cât şi un anumit model al bancherului – preşedinte de consiliu de administraţie, învăluit în mister şi greu accesibil, au contribuit de asemenea, la plasarea relaţiilor publice în zona lipsită de interes. Dar este tot atât de adevărat că tendinţele contemporane, pe plan mondial, se îndepărtează tot mai mult de acest model şi tind să umanizeze acest sector şi să-l implice tot mai mult în managementul activităţii de creare de imagine.

...Banca Românească...

5. Sistemul financiar-bancar joacă, în primul rând *rolul de centre de profit, cu preocupări pentru majorarea acestuia.* Astfel se explică *interesul sporit pentru reclamă şi publicitate,* ca formă de sporire a atractivităţii pentru propria ofertă *şi mai puţin pentru funcţia informativ-educaţională.*

Cu toate deficienţele ce rezultă din această analiză comparativă generală între cerinţele de relaţii publice şi activitatea concretă a sistemului bancar românesc, trebuie spus că acest sector, mai mult decât multe alte domenii şi chiar instituţii cu atribuţii specifice de creare de imagine, se situează în avangarda celor ce recunosc necesitatea acestui tip de activitate.

Pe baza unei experienţe atât personale cât şi instituţionale, pot aprecia că rezultatele activităţii de creare de imagine şi atitudine pot fi în acelaşi timp frumoase şi frustrante prin scopurile sale finale: modificarea de mentalităţi şi percepţii.

Voi încheia cu o scurtă apreciere a înseşi rezultatelor avute de instituţia pe care o reprezint în crearea unei anumite atitudini faţă de un produs financiar-bancar pe care Banca de Export-Import a României încearcă să-l ofere: poliţa de asigurare a creditelor de export.

Activitatea de asigurare a creditelor de export a fost descoperită şi dezvoltată de peste 50 de ani în ţări cu economii dezvoltate şi cu puternice implicări şi participări la schimburile economice mondiale. Ea a apărut ca o necesitate şi o măsură de siguranţă împotriva riscurilor specifice comerţului internaţional şi s-a instituţionalizat în aşa-numitele „export credit agencies".

În România acest tip de instituţie şi activitate a apărut după 1990, respectiv în 1992, când a fost creată, printr-o hotărâre de guvern, Banca de Export-Import a României. Fără a intra în detaliile activităţii instituţionale trebuie precizat că produsul specific îl reprezintă poliţa de asigurare împotriva riscului de neplată sau de plată amânată, în cazul unor tranzacţii de export pe credit. Dacă, aparent, crearea şi dezvoltarea produsului, a normelor şi procedurilor, dobândirea experienţei şi pregătirea personalului par a fi fost elementele dificile ale procesului de adaptare a practicilor româneşti în domeniu la uzanţele internaţionale, în fapt cel mai complicat aspect l-a constituit şi continuă să-l reprezinte modificarea atitudinii tuturor celor implicaţi în realizarea exporturilor, inclusiv sistemul financiar-bancar, faţă de acest produs în sensul acceptării şi utilizării lui. Încercările de explicare a acestui fenomen ne-au condus la concluzii legate de o serie de factori dintre care nu poate fi omis cel referitor la capabilitatea noastră instituţională de a crea şi modifica atitudini şi percepţii faţă de un produs poate prea sofisticat pentru actuala noastră etapă de evoluţie economică.

Încercările Eximbank de a informa şi determina exportatorii români să utilizeze poliţa ca pe o „plasă de siguranţă" în penetrarea pe pieţe necunoscute sau în relaţii cu noi parteneri, precum şi cele de lucru în tandem cu sectorul bancar comercial şi chiar al băncii centrale, în avantajul reciproc, s-au soldat cu rezultate minime până în prezent.

Acest fapt mă face să gândesc în continuare că tema bancherului creator de imagine şi atitudine trebuie să reprezinte tot mai mult o prioritate şi preocupare a noastră, a tuturor care ne-am ales această meserie frumoasă şi controversată.

Dana SEICIU,
vicepreşedintele
Băncii de Export-Import a României (Eximbank)

RENAȘTEREA UNEI BĂNCI – BANCA „ALBINA“

Continuând și în acest an seria simpozioanelor destinate evocării civilizației bancare în România, ni se oferă din nou prilejul de a prezenta contribuția fiecărei bănci în reașezarea pe făgașul normal al activității bancare.

În ceea ce mă privește, cu aceeași bucurie și respect față de toți cei prezenți, am dorit să particip la lucrările simpozionului, folosindu-mă de o tematică ce nu poate fi epuizată în cadrul de față, dar care m-a frământat și mă frământă în permanență – renașterea unei bănci: Banca „Albina“.

Am prezentat în anul anterior repere ale ascensiunii acestei bănci într-o perioadă de tranziție dificilă și complexă, dar aș dori să revin asupra unui element esențial, și anume: prezentul și viitorul nu pot fi înțelese sau chiar judecate dacă nu privim în trecut, căci numai astfel poți clădi mai departe ceea ce înaintașii au făcut spre binele națiunii.

Ca o modestă contribuție la lucrările simpozionului Dumneavoastră, permiteți-mi să subliniez câteva elemente și fapte care sunt mărturii reale ale existenței și funcționării Băncii „Albina“ în trecut.

Banca „Albina“ a existat!

Aș menționa în primul rând că existența băncii se plasează în perioada anilor 1872-1948, o perioadă plină de frământări politice și economice. Acest moment a constituit un eveniment istoric, având o influență benefică asupra formării structurilor bancare moderne în această țară. Întemeiată prin eforturi proprii, fără nici un sprijin din partea statului, Banca „Albina“ a fost prima bancă din Transilvania cu capital integral românesc, a românilor de pretutindeni.

În analiza și relatarea obiectivă a condițiilor în care a apărut această bancă trebuie să punem în evidență contribuția personalităților din acea vreme care au avut un puternic simț al datoriei patriotice și o conștiință profundă. Promotorii întemeierii băncii au fost Visarion Roman, căruia i s-au alăturat Iacob Bologa, jurist de renume, Timotei Cipariu, Paul Dunca, Alexandru și Antoniu Mocioni, recunoscuți ca buni patrioți, cu o temeinică cultură, putere economică și vaste relații politice în cercurile vremii.

Interesele băncii nou înființate s-au concretizat în întreținerea unei circulații cât mai rapide a capitalului, cu accent pe operațiuni financiare cu scadențe la termene scurte. Se puteau astfel satisface nevoile de credite la un număr mai mare de solicitanți și se consolida situația financiară a acestei instituții.

Examinând luminile și umbrele din activitatea băncii încadrată în istoria social-economică, culturală și politică din acele timpuri, constatăm că Banca „Albina“ nu a fost o simplă casă de împrumut și păstrare, ci a devenit o școală de voință și afirmare românească, de educație economico-financiară și morală.

După decembrie 1989, în contextul schimbărilor profunde în dinamica sistemului de valori ale societății românești, s-a așternut o punte peste o jumătate de secol. Astfel, sistemul bancar românesc a fost marcat de mutații semnificative asemenea tuturor segmentelor economiei naționale.

În aceste împrejurări a fost posibil ca la data de 5 februarie 1996 Banca Comercială „Albina“ S.A. să primească autorizația de funcționare din partea Băncii Naționale a României.

Autorizarea primită în 1996 reprezintă de fapt rodul inițiativei demarate încă din 1993, de un grup de specialiști ai sectorului bancar românesc cu o solidă experiență, platformă profesională și morală. Astfel, renăștea, precum pasărea Phoenix, Banca „Albina“, având în spatele ei tradiția acumulată în timpuri.

La baza activității băncii se afla o strategie caracterizată prin profesionalism, echilibru, fermitate și consecvență.

De la renașterea Băncii „Albina“ s-a parcurs o perioadă grea, plină de eforturi, încercări și reușite marcate de o multitudine de coordonate, dintre care: cifra de afaceri de 85 359 529 mii lei (în prima jumătate a anului 1998), și un profit brut de peste 28 854 870 mii lei.

În urma acestor strădanii de a deveni într-un timp cât mai scurt o instituție bancară de încredere, banca asigură în momentul de față, în timp util, toată gama de servicii și produse bancare în lei și valută, pentru cei peste 23 685 de clienți ai săi, în cele 8 luni ale anului 1998 (persoane fizice și juridice, români și străini).

Clienții băncii – persoane juridice, aproape în totalitate – aparțin sectorului privat și își desfășoară activitatea în industrie, agricultură, transporturi, comerț și prestări de servicii.

În cadrul serviciilor și produselor pe care banca le oferă clienților săi, pondere ridicată o are, pe de o parte, atragerea de resurse printr-o gamă diversificată de depozite, iar pe de altă parte, plasamentele în credite orientate pentru susținerea investițiilor și activității de producție a agenților economici viabili, cu bonitate ridicată, cu precădere a sectorului privat, precum și pentru sprijinirea populației în realizarea de investiții imobiliare și bunuri de întrebuințare îndelungată.

Cu multă satisfacție doresc să-mi exprim bucuria pe care o am atunci când banca se conso-

lidează de la un an la altul cu noi unități operative. În momentul de față toată paleta de servicii pe care banca o pune la dispoziția clienților săi se derulează prin cele 11 sucursale ale sale (sucursala Municipiului București, sucursala Smârdan, sucursala Unirea, Alba-Iulia, Alexandria, Constanța, Cluj, Craiova, Râmnicu-Vâlcea, Suceava, Timișoara). Separat de acestea în cadrul băncii urmează ca până la sfârșitul anului să fie date în funcțiune alte sucursale amplasate în județul Ialomița (la Slobozia), Brașov, Oradea, Cluj, precum și o agenție în județul Bistrița-Năsăud – localitatea Năsăud.

...sucursala Băncii „Albina" (imaginile sunt reproduse din Enciclopedia României, *București, 1943)*

Situate în sedii moderne central amplasate și în care personalul lucrător se distinge printr-o pregătire profesională, pe măsura exigențelor actuale și o conduită adecvată cerințelor clientelei pe care o servește, aceste unități întregesc noua înfățișare a Băncii Comerciale „Albina" S.A. Aș dori să dau un singur exemplu: sucursala Craiova (str. Eugen Carada, nr. 7). Aceasta se află amplasată într-un sediu marcat de o reală distincție, pe care trecerea anilor a lăsat-o asupra clădirilor ce au aparținut boierilor craioveni din acele vremuri.

În planul perspectivei dezvoltării rețelei de unități, în același spirit de tenacitate și dârzenie, Banca Comercială „Albina" S.A. deține un portofoliu strategic ce cuprinde: deschiderea în cursul anului viitor de noi sucursale în Baia Mare, Iași, Pitești, Ploiești, Tg. Mureș, Tr. Severin.

Efortul investițional este marcat de grija permanentă legată de continuarea acțiunii de informatizare a operațiunilor bancare, care este strict necesară alinierii la standardele de competitivitate și atractivitate bancare internaționale. De altfel, Banca Comercială „Albina" S.A., din dorința de a optimiza gama serviciilor oferite clienților săi și de a-și structura activitatea pe principii moderne, ce au la bază informatizarea tuturor operațiunilor bancare externe, este deja membră a SWIFT.

Ca o consecință firească a ancorării băncii în realitățile economiei de piață, banca a fost listată la Bursa de Valori București.

În plan relațional, Banca Comercială „Albina" S.A. este membră a Asociației Române a Băncilor, bucurându-se de o conlucrare în condiții optime cu toate băncile române și reprezentantele unor bănci străine în România. S-a constituit o rețea de bănci corespondente, instituții prestigioase cum ar fi: CENTRO BANK, Austria, DEUTSCHE BANK, Germania, COMMERZBANK, Germania, UNION BANK OF SWITZERLAND, Elveția, CREDITO ITALIANO, Italia, BANQUE FRANCO-ROUMAINE, Franța, CREDITANSTALT BANK VEREIN, Austria, Banca Comercială Română, Banca București, Banca „Ion Țiriac", Banca de Credit Industrial și Comercial, ING BANK, București etc. Această rețea este în continuă dezvoltare.

În condițiile destul de dure ale tranziției la economia de piață, având ca deziderat creșterea funcționalității și competitivității firmelor românești, îndeosebi a celor mici și mijlocii, Banca Comercială „Albina" S.A. percepe ca o componentă majoră remodelarea culturii bancare.

Experiența arată că relația dintre bancă și beneficiarii de servicii și produse bancare în România post-decembristă au evoluat lent și sinuos, dar nimeni nu poate contesta că cel puțin în acest plan există progrese.

Banca Comercială „Albina" S.A. este optimistă în ceea ce privește aceste progrese ce se concentrează asupra activităților de realizat în sine și a mijloacelor optime de utilizat.

Una din preocupările majore actuale ale băncii o reprezintă creșterea gradului de capitalizare a băncii. Doresc să menționez că Banca Comercială „Albina" S.A. este o bancă cu un capital social 100% privat, autohton și străin. Cei peste 4 600 de acționari ai băncii au făcut ca banca să-și majoreze capitalul social, de la un an la altul, prin subscripție publică. Într-o asemenea acțiune se află banca în momentul de față, eforturile îndreptându-se spre majorarea capitalului social de la 32 178 440 mii lei cât este în prezent, la 50 miliarde lei până la finele acestui an, pentru a răspunde în acest fel cerințelor legislative bancare și hotărârii Adunării Generale a Acționarilor din aprilie a.c.

Odată ce Banca Comercială „Albina" S.A. a căpătat consistență și forță economică, a existat și preocuparea de sprijinire prin sponsorizare a acțiunilor de cultură, artă, educație, sănătate, acte umanitare, considerându-se că efortul pentru aceste domenii reprezintă o datorie și totodată o onoare pentru toți cei ce au această posibilitate.

În continuare, lent dar sigur, eforturile și riscurile asumate vor confirma necesitatea renașterii Băncii Comerciale „Albina" S.A., consolidarea prestigiului acesteia în sistemul bancar românesc ancorat în economia de piață.

Suntem hotărâți să dezvoltăm climatul de parteneriat între bancă și clienți, să le oferim cele mai bune servicii, să îmbunătățim performanțele și să atingem un standard ridicat al rezultatelor băncii, să demonstrăm astfel acționarilor că au făcut o investiție bună prin participarea la capitalul social al băncii.

Ion RUȘINARU,
președintele B.C. „Albina" S.A.

BANCA TRANSILVANIA – O BANCĂ ÎN PLIN PROGRES

În perioada anilor 1947-1989 sistemul bancar românesc a funcționat ca un sistem exclusiv centralizat, în care Banca de Stat coordona și superviza întreaga activitate bancară din economie. Acest sistem prin funcțiile sale, servea guvernului de atunci să instituie o conducere hipercentralizată, supravegherea și controlul întregii economii naționale, a direcțiilor sale de dezvoltare.

Cum bine se știe un astfel de sistem bancar elimina, în esența lui, orice formă de concurență între bănci, orice inițiativă particulară, întrucât funcționa după coordonatele și criteriile de eficiență impuse de Banca de Stat, compatibile fiind cu principiile conducerii de atunci ale economiei naționale.

Până spre sfârșitul anului 1989 sistemul bancar românesc oferea un număr extrem de limitat de servicii și produse bancare. Apariția agenților economici privați a obligat însă sistemul bancar să se dezvolte astfel încât să fie în măsură să răspundă solicitărilor pieței prin oferta de produse pe care o furnizează economiei.

Reforma sistemului bancar a început în anii 1990/1991 prin elaborarea unei noi legislații bancare, norme și regulamente, prin care s-a reglementat atât modul de organizare și funcționare al Băncii Centrale și de emisiune, cât și cel al băncilor comerciale.

În această perioadă au apărut noi bănci, finanțate fie de stat, fie prin aport de capital privat, băncile private preferând să susțină cu precădere procesul de privatizare, reformă, creșterea contribuției sectorului privat al economiei la realizarea produsului intern brut (PIB).

Sistemul bancar din România este constituit în prezent din două *nivele considerate fundamentale,* respectiv o *bancă centrală și de emisiune* și ansamblul instituțiilor financiare care au primit statut de *bănci comerciale universale.* Banca Națională a României este bancă centrală și de emisiune a țării căreia îi revine rolul de a coordona și reglementa activitatea tuturor subiecților implicați în domeniul creditului, al celui valutar și de plăți; asigură supravegherea celorlalte instituții bancare și este considerat furnizorul de monedă primară pentru economie.

În România, băncile comerciale sunt organizate și funcționează ca bănci cu caracter universal, conform legilor privind activitatea bancară, a legii de funcționare a societăților comerciale și în baza *licenței* acordate de B.N.R.

În România funcționează în prezent un număr de 43 bănci comerciale printre care și Banca Transilvania, a 17-a în ordinea autorizării ei. Ea s-a înființat în 1993 prin subscripție publică și a devenit operativă în februarie 1994. Fondatorii acestei bănci sunt un grup de oameni de afaceri, cu rezultate notabile în domeniu, precum și câteva firme private, care au dorit să înființeze o bancă eficientă, menită să sprijine sectorul privat al economiei.

În prezent banca are un capital social subscris și vărsat de 39 187,5 mld., acesta fiind în totalitate capital privat, autohton și străin, structurat astfel: 83,2% capital românesc, 16,8% capital străin, respectiv 70,8% aparținând persoanelor fizice, iar 29,2% persoanelor juridice instituționalizate.

Banca Transilvania lucrează în prezent cu 20 bănci corespondente românești și respectiv 71 de bănci străine din America de Nord, Europa și Asia. Ea efectuează transferuri internaționale în orice parte a lumii, fiind membră SWIFT din 1994.

În cei 5 ani de activitate Banca Transilvania a avut o evoluție ascendentă, caracterizată prin mișcări prudente și eficace pe piață. Rezultatele obținute se pot caracteriza succint astfel:

– rețea teritorială la nivel național, aflată în stadiu de finalizare;

– personal calificat, bine pregătit și specializat pe domenii de activitate;

– gama largă de servicii și produse bancare, operativitate în servirea clienților;

- Anul 1993: IDEEA UNEI AFACERI
- **Decembrie 1993 – înființarea Băncii Transilvania S.A.**
- **Capital social**
  - **subscris: 2 miliarde lei;**
  - **vărsat: 1 miliard lei**
- **integral privat**
- **79% român, 21% străin**
- **Număr inițial de acționari: 114**
  - **din care fondatori: 46**
- Anul 1994: ÎNCEPUTUL
- **16 februarie – Banca devine operațională**
- **primele 2 sucursale: Cluj și Oradea**
- **primele legături cu exteriorul, bănci de corespondent**
- **arbitraj valutar**
- **sistem informatic și de comunicații**
- **conectare Reuters și SWIFT**
- Anul 1995: Anul primei creșteri de capital
- **majorare capital – la 20,3 miliarde lei**
- **sucursale noi: Brașov, București, Ploiești, Zalău**
- **dezvoltare pe verticală:**
  - **agenția – Mănăștur**
  - **punct de schimbare valutar – Borș**
- **dezvoltarea gamei de produse bancare**

– performanţe financiare apreciate ca fiind bune şi constante;

– credibilitate şi reputaţie în rândul opiniei publice şi a comunităţii sistemului financiar-bancar;

– este prima bancă românească listată la Bursa de Valori Bucureşti;

– este banca custode şi de decontare pentru piaţa de capital;

– este membră VISA şi EUROPAY, urmând a fi prezentă pe piaţa cardurilor.

Obiectivele şi strategiile sale pe termen mediu sunt astfel stabilite încât să permită Băncii Transilvania dobândirea unei poziţii sigure, pe o piaţă bine definită şi care să-i ofere posibilităţi de exploatare, în condiţii de profitabilitate.

- Anul 1996: Extinderea teritorială
- **7 sucursale noi: Timişoara, Baia-Mare, Tg. Mureş, Sibiu, Arad, Buzău, Deva**
- **continua dezvoltare pe verticală:**
  - **agenţia Totalco – Timişoara**
  - **agenţia PIM – Ploieşti**
- **dezvoltarea gamei de produse bancare**
  - **demarează creditarea persoanelor fizice**
  - **experimental servicii noi – „Voice Teller"**
- Anul 1997: Prim planul
- **majorare capital social – la 26,3 miliarde lei**
- **5 sucursale noi: Bacău, Craiova, Iaşi, Constanţa, Rm. Vâlcea**
- **dezvoltare pe verticală:**
  - **agenţia Bucur-Obor Bucureşti**
- **dezvoltarea gamei de produse bancare:**
  - **extindere „Voice Teller" şi Fax Teller la toate sucursalele**
  - **se lansează certificatul de depozit cu discount**
  - **plata salariilor în cont**
- **intrarea pe piaţa de capital – ca bancă de decontare şi bancă custode**
- **cotarea la Bursa de Valori Bucureşti**
- **premiul pentru „Cel mai bun produs bancar al anului 1997", acordat de revista** Piaţa financiară

În prezent, principalul obiectiv urmărit în perioada imediată este cel de dezvoltare mai consistentă şi pe acest fond de consolidare din punct de vedere organizatoric, a structurii financiare şi de capital, de îmbunătăţire a imaginii sale în ţară şi străinătate.

Se urmăreşte, în primul rând implementarea unei mai bune structuri organizatorice prin care se vizează a se atinge următoarele:

– adaptarea rapidă la condiţiile pieţei;

– gestionarea eficientă a diferitelor tipuri de riscuri bancare specifice economiei de piaţă şi de întărire a controlului intern;

– furnizarea oportună a informaţiilor manageriale, corespunzătoare, cantitativ şi calitativ, necesare procesului decizional.

Atingerea acestor obiective se preconizează a se face prin:

– dezvoltarea unui sistem informatic integrat, competitiv şi eficient;

– perfecţionarea activităţii colectivelor de analiză, control şi planificare;

– delimitarea activităţii de creditare pe 3 paliere: procesare, analiză şi aprobare şi, respectiv, recuperare;

– îmbunătăţirea sistemului de contabilitate managerială.

Pentru a deveni o bancă cât mai puternică este necesară consolidarea bilanţului sub aspectul structurii financiare şi de capital, cu scopul măririi capacităţii sale de a genera profit şi de reducere a riscului gestionării activelor. Strategiile utilizate în acest domeniu sunt:

– mărirea capitalului propriu în două etape succesive;

– limitarea la minimum posibil a pierderilor din activitatea de creditare;

– menţinerea cheltuielilor de funcţionare în limite considerate normale;

– dispersarea riscurilor specifice activităţii bancare, prin valorificarea oportunităţilor de plasament şi prin alte moduri decât creditarea, identificarea unor surse alternative de venituri;

– menţinerea unui nivel corespunzător al lichidităţilor imediate;

– monotorizarea sistematică a performanţelor economico-financiare, cu scopul încadrării acestora în limitele prudenţei bancare.

Cu privire la consolidarea imaginii băncii este de menţionat că, deşi Banca Transilvania se bucură de o credibilitate solidă fiind una dintre cele mai performante bănci din ţară, este încă insuficient cunoscută atât în rândul opiniei publice din ţară, cât şi din străinătate. Aceasta se datorează în principal unei campanii de publicitate mai puţin agresive.

Politicile ce vor fi utilizate pentru consolidarea imaginii Băncii Transilvania, atât pe plan intern, cât şi extern sunt în principal următoarele:

– elaborarea unui program de promovare a imaginii băncii cu ajutorul unor firme specializate în domeniu;

– stabilirea unor strategii eficiente de realizare a publicităţii prin mijloacele specifice oferite de piaţa de capital, vizându-se susţinerea şi în acest plan a preţului acţiunilor Băncii Transilvania cotate la Bursa de Valori Bucureşti;

– asocierea numelui băncii cu cel al unor instituţii financiare cu renume, cu deosebire străine, aflate în calitate de acţionari la Banca Transilvania.

Banca Transilvania se va orienta în viitor spre un segment de piaţă care să poată fi servit şi menţinut prin servicii şi produse bancare de calitate. Banca prestează momentan servicii compatibile cu standarde internaţionale, atât pentru agenţii economici privaţi, de talie mică şi mijlocie, cât şi pentru persoane fizice, urmărind cu precădere inducerea unor costuri şi speze bancare minime în economie.

Sectoarele vizate sunt selectate cu precădere dintre cele considerate cu mari şanse de dezvoltare şi care vor fi încurajate în mod expres în viitor, precum: exportul, prestările de servicii, construcţiile, industria agro-alimentară, transporturile, sectorul valorilor imobiliare, piaţa de capital etc.

Serviciile oferite populaţiei de Banca Transilvania, promovate cu mai multă insistenţă faţă de concurenţă, se concretizează în prezent în operaţiuni de cont curent, constituire de depozite şi acordare de credite de consum pentru bunuri de folosinţă îndelungată sau construirea de locuinţe. Se vor extinde în viitor prin produse şi servicii specifice retail bankingului.

Situaţia actuală

- **29 puncte de lucru ale băncii:**
- **19 sucursale: Cluj, Oradea, Braşov, Bucureşti, Ploieşti, Zalău, Timiş, Mureş, Baia-Mare, Sibiu, Arad, Buzău, Deva, Bacău, Craiova, Iaşi, Constanţa, Râmnicu-Vâlcea, Piteşti**
- **6 agenţii: Cluj – Bd. Eroilor, Cluj – Cart. Mănăştur, Timişoara, Ploieşti, Bucureşti – Bucur Obor, Dej**
- **4 puncte de schimb valutar independente: Borş, Vârsand, Nădlac, Sibiu**

Evoluţia indicatorilor economico-financiari

- **număr unităţi operative: 1994 – 2; 1995 – 7; 1996 – 14; 1997 – 25; iunie 1998 – 27**
- **număr de clienţi: 1994 – 3 427; 1995 – 18 113; 1996 – 29 013; 1997 – 66 809; iunie 1998 – 77 989**
- **număr conturi de bază: 1994 – 7 264; 1995 – 51 685; 1996 – 72 070; 1997 – 126 213; iunie 1998 – 124 515**
- **capital social (mil. lei): 1994 – 4 282; 1995 – 15 121; 1996 – 18 989; 1997 – 26 262; iunie 1998 – 26 262**
- **fonduri proprii (mil. lei): 1994 – 5 889; 1995 – 26 704; 1996 – 44 077; 1997 – 58 089; iunie 1998 – 75 546**
- **resurse atrase (mil. lei): 1994 – 7 301; 1995 – 75 830; 1996 – 133 247; 1997 – 363 707; iunie 1998 – 384 686**
- **credite nete (mil. lei): 1994 – 6 489; 1995 – 67 430; 1996 – 104 836; 1997 – 184 300; iunie 1998 –266 158**
- **venituri (mil. lei): 1994 – 3 703; 1995 – 30 101; 1996 – 107 861; 1997 – 165 700; iunie 1998 – 124 714**
- **profit brut (mil. lei): 1994 – 2 491; 1995 – 14 127; 1996 – 35 418; 1997 – 35 911; iunie 1998 – 45 597**

Totodată Banca Transilvania îşi propune să devină pentru viitorii clienţi o componentă cotidiană care să le preia grija tuturor aspectelor financiare ale vieţii lor – finanţare, economisire, consultanţă, decontări, alte servicii de bază şi complementare – considerate a fi mari consumatoare de timp şi energii.

Un obiectiv considerat prioritar, aflat în vederea conducerii băncii este introducerea de noi produse bancare, cum sunt: sistem de plăţi cu carduri printr-un sistem pilot format din 20 ATM-uri; Factoring; Electronic banking; Internet; Credite ipotecare; Credite overdraft pentru persoane fizice; Standing Order; Direct Debit; Credit pe salar; Depozitul turist.

Banca este un important acţionar al unor firme şi instituţii care au ca obiect de activitate: tranzacţiile bursiere, asigurările, leasingul, pregătire managerială şi cooperare economică, mass-media etc.

O descriere a principalelor etape legate de înfiinţarea şi dezvoltarea băncii, precum şi evoluţia principalilor indicatori economico-financiari ce parametrizează acest proces sunt redate succint în casetele inserate în text.

Ioan TRENCA,
prim-vicepreşedintele Băncii Transilvania

INSTITUTUL BANCAR ROMÂN – 7 ANI DEDICAŢI RENAŞTERII ŞI DEZVOLTĂRII PROFESIUNII BANCARE

Tema stimulativă a simpozionului nostru permite prezentarea unui succint bilanţ al activităţii deosebit de rodnice realizate de Institutul Bancar Român (I.B.R.). Dincolo de consideraţii teoretico-metodologice sau cu o tentă filosofică, în perioada actuală avem nevoie – poate mai mult decât oricând – de fapte, de dovezi concrete ale eforturilor depuse.

Creat în octombrie 1991, la iniţiativa comună a Băncii Naţionale a României (B.N.R.) şi Asociaţiei Române a Băncilor (A.R.B.), I.B.R. – ca instituţie non-profit de pregătire şi specializare profesională, în principal prin forme de învăţământ universitar şi post-universitar – a contribuit substanţial la renaşterea, dezvoltarea şi

modernizarea profesiunii și culturii bancare în țara noastră.

De la înființare și până în prezent (toamna anului 1998), 24 000 persoane au urmat gama din ce în ce mai variată a cursurilor organizate de I.B.R.

Dacă în primul an de funcționare (1991/92), aproape 1 000 de cursanți au participat la seminariile de scurtă durată susținute, în cea mai mare parte, de lectori străini (în principal francezi și englezi), actualmente peste 4 000 de persoane, anual, urmează și/sau absolvă cursurile și seminariile cu durată scurtă, medie și lungă purtând sigla I.B.R.

Structura actuală a ofertei I.B.R. este complexă, având următoarele componente principale:

– Seminarii-dezbatere (tip workshop) care acoperă circa 30 teme financiar-bancare, cu o durată ce variază de la 3-5 zile la 2 săptămâni.

Dintre suporturile de curs elaborate în cadrul I.B.R. pentru acest tip de seminarii amintim: Analiză financiară, Finanțarea întreprinderilor mici și mijlocii, ABC bancar, Riscul în activitatea de creditare, Contabilitatea agenților economici, Relația dintre bancă și clientelă, Sisteme de plăți, Metode de plată în comerțul internațional, Managementul creditelor, Utilizarea PC-urilor.

Acest tip de seminarii sunt organizate de Centrul pentru Formare și Specializare Bancară (CFSB), Departamentul de Tehnologie Informațională pentru Învățământ Bancar (DTIB), Centrul pentru Documentare, Cercetare, Consultanță (CDCC).

Majoritatea seminariilor cu tematică financiar-bancară sunt intens solicitate datorită caracterului interactiv, favorizat de utilizarea mijloacelor audio-vizuale, a studiilor de caz și a posibilităților pe care le oferă calculatoarele electronice și rețeaua multi-media.

– Cursurile organizate sub forma învățământului la distanță (începând din 1995) se bucură de o audiență din ce în ce mai mare, iar tematica lor a cunoscut o puternică dezvoltare și diversificare.

Lansat inițial cu sprijinul UK-Know How Fund (KHF), în prezent învățământul la distanță constituie o rezultantă a conlucrării fructuoase dintre experții și cadrele didactice ale I.B.R., consultanți britanici și colaboratori din B.N.R. și bănci comerciale.

Învățământul la distanță, cu o durată medie de 4-9 luni, include cursuri deosebit de importante pentru profesiunea bancară, începând cu „Fundamentele profesiunii bancare" (care conduce la obținerea Certificatului Bancar), continuând cu „Principii, metode și tehnici de creditare" și având drept corolar cursurile de specializare (de exemplu, „Management și marketing bancar").

– Învățământul universitar organizat de I.B.R. cuprinde atât forma scurtă, prin Colegiul Bancar Universitar (cursuri de zi, serale și fără frecvență), cât și forma lungă, prin Facultatea de Management (specializarea Management financiar-bancar).

De asemenea, există perspectiva unor cursuri postuniversitare de tip „masterat" (MBA), organizate în colaborare cu universități nord-americane și/sau vest-europene.

Atât diversificarea cât și aprofundarea cursurilor I.B.R. au făcut necesară și posibilă elaborarea și editarea unui număr impresionant de manuale, suporturi de curs și lucrări de specialitate, totalizând peste 3 500 pagini. Selectăm câteva exemple edificatorii: *Economia și rolul băncilor* (2 volume), *Băncile și operațiunile bancare, Principii, metode și tehnici de creditare* (3 volume), *Management bancar* (2 volume), *Marketing financiar-bancar, Comunicare și tehnici de negociere.*

Deși, în prezent, practic toate cursurile I.B.R. sunt „acoperite" cu experți și cadre didactice proprii, inclusiv colaboratori permanenți din B.N.R. și bănci comerciale, cooperarea internațională continuă să reprezinte o importantă opțiune strategică promovată consecvent de conducerea institutului.

Dacă în primii ani de funcționare principalii parteneri străini au oferit cu precădere asistență internațională (Franța, Anglia, Belgia, Olanda, S.U.A., programul PHARE, BERD, ș.a.), ultimii ani au marcat trecerea calitativă la un veritabil *parteneriat profesional*. Dintre cele mai recente exemple, amintim cursurile realizate și susținute în colaborare cu firma de formare profesională și consultanță ASK (Anglia) sau cu Institutul Bancar din Luxemburg (IFBL). De

asemenea, menționăm colaborarea cu prestigioase universități din S.U.A. (University of Virginia, City University, Georgetown University).

Statutul I.B.R. de membru cu drepturi depline al European Bank Training Network (EBTN) și membru asociat al Institute of International Bankers (S.U.A.) reflectă prestigiul internațional pe care institutul nostru și l-a câștigat printr-o activitate laborioasă, consecventă, îmbinând permanent interesul național cu o deschidere mondială, fără limite sau prejudecăți.

Considerăm că, din cele prezentate, rezultă că „renașterea" instituțiilor bancare și a profesiunii bancare nu putea reprezenta, pur și simplu, reînnodarea unui fir rupt – sau întrerupt – cu cinci decenii în urmă. Nu numai perioada economiei de comandă pentru țările Europei Centrale și de Est, dar și așa-numitul „Big Bang" de la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 pentru Europa Occidentală fac ca profesiunea și instituțiile bancare să înregistreze mutații rapide și profunde, pe de o parte, pentru recuperarea timpului pierdut, și, pe de altă parte, pentru valorificarea șanselor și prevenirea riscurilor pe care le implică anii 2 000.

Totuși, dincolo de marile prefaceri cărora le suntem contemporani, la granița dintre secolele XX și XXI, în perspectiva următorului mileniu, își vor păstra nealterată importanța principii călăuzitoare pentru destinul profesiunii bancare, cum sunt:

I. – asigurarea interdependenței dintre circuitul fluxurilor monetar-financiare și evoluția economiei reale;

II. – obținerea și valorificarea profitului în condițiile respectării deontologiei profesiunii bancare;

III. – liberalizarea și globalizarea fluxurilor de capital în strânsă corelație cu structurarea unui sistem eficient de supraveghere și coordonare la nivel național și internațional.

Prof. dr. Lucian C. IONESCU,
rector-director general

RENAȘTEREA PROFESIEI DE BANCHER

ARB

1998 marchează împlinirea unei jumătăți de veac de la distrugerea sistemului bancar din România de către regimul comunist, care a procedat deliberat la anihilarea unei profesii considerate incompatibile, chiar ostile, față de schimbările ce urmau să fie impuse țării.

Intențiile au apărut clar încă de la faimoasa conferință națională a P.C.R. din 1945, când s-a precizat că trebuie să se treacă la „reorganizarea sistemului de credit prin introducerea controlului statului în operațiile bancare". Începutul s-a făcut cu banca centrală. Mai întâi au fost impuși reprezentanți ai acestui partid în conducerea Băncii Naționale a României, iar în decembrie 1946 s-a luat măsura etatizării instituției de emisiune, tocmai pentru a se putea submina bazele întregului sistem.

Reforma monetară din august 1947 a fost o lovitură puternică, profundă, aplicată de comuniști economiei românești și implicit fiecărui cetățean, prin confiscarea abuzivă a disponibilităților bănești. Băncile comerciale au resimțit atunci un șoc deosebit de puternic, ca urmare a blocării în totalitate a sumelor aflate în conturi, precum și a documentelor de plată aflate pe circuit. După preschimbarea banilor, instituțiile de credit depindeau total de alimentarea cu fonduri de către Banca Națională a României și înlăturarea brutală, fără justificări, de la reescontul băncii centrale a însemnat pieirea în decurs de 4 luni a 97% din băncile care funcționau înainte de 15 august 1947. În februarie 1948 s-a modificat legislația în materie și toate băncile care supraviețuiseră au apărut radiate de drept din registrul legal, impunându-se obținerea unei noi autorizații pentru reînscriere, alt prilej de eliminare a zeci de instituții de credit cu tradiție. Prin măsuri administrative dure aplicate în continuare au fost anihilate în fapt și ultimele bănci comerciale, așa încât un decret apărut la 11 august 1948 nu făcea decât să consemneze că toate societățile de tip bancar ce mai existau încă formal intră în lichidare. Așa s-a risipit și valorosul tezaur uman existent, de profesioniști cu multă experiență.

Pe căi ocolite a fost desființată și viața bursieră, iar societățile de asigurări au urmat, la rândul lor, soarta băncilor, lichidându-se efectiv întreaga activitate financiară din România.

La 15 noiembrie 1948, *Banca Națională a României* a devenit *Banca Republicii Populare*

Române, luând mai apoi denumirea de Banca de Stat. Aidoma ca în U.R.S.S., în țara noastră totul s-a concentrat la o singură instituție, devenită centrul de creditare, de casă, de decontări, de control. Toate întreprinderile și instituțiile au fost obligate să-și țină disponibilitățile în cont la *Banca de Stat,* orice operațiune efectuându-se exclusiv prin aceasta. Relațiile de credit s-au transformat într-o distribuire de sume în conformitate cu prevederile de plan. Statul și-a instituit prin organizarea evidenței și controlului de către bancă un sistem centralizat de urmărire, verificare și dirijare a economiei naționale. România apărea astfel aliniată cu totul țărilor supuse procesului forțat de stalinizare și populația avea să simtă din plin efectele schimbărilor produse.

Pe lista lungă „a mărețelor realizări" cu care sistemul comunist a fericit poporul român se află așadar și un important capitol monetar, poate cu mult mai dureros decât altele. În linii mari, opera distructivă s-a săvârșit înainte de împlinirea a cinci ani de la pătrunderea, sub presiune străină, a comuniștilor în conducerea statului. Un mecanism valoros, alcătuit în decurs de aproape un secol cu trudă, răbdare și pricepere de profesioniști remarcabili, dăruiți ideii propășirii neamului, a fost sfărâmat fără cruțare de ceata slujitorilor unui sângeros tiran străin, zeificat ca mântuitor al neamului românesc.

Specialiștii din aparatul bancar românesc au lucrat astfel peste patru decenii numai în limitele unor structuri organizatorice staliniste sau neostaliniste (de tip ceaușist) și ale reglementărilor legale restrictive, fără posibilități de afirmare deplină a personalității lor creatoare, fără câmp de acțiune pentru transformări și inovații, fără o libertate de mișcare proprie activității institutelor de credit în funcțiune într-o economie de piață, lipsind chiar și cadrul mai rigid, dar totuși funcțional, adoptat în alte țări din zona socialistă. Autorizați să efectueze operațiuni stereotipe ale unui sistem puternic centralizat, funcționarii de bancă din țara noastră nu aveau cum să valorifice potențele lor profesionale, capacitatea lor reală de influențare a mersului activității în diferite sectoare ale economiei.

După 1989 a fost clar că pentru trecerea la o economie concurențială, în care acționează forțele pieței, trebuia neapărat să se reorganizeze și consolideze sistemul bancar, aflat în centrul circulației resurselor bănești vitale pentru prosperitatea societății.

Revenirea, începând cu 1991, a Băncii Naționale a României la rolul său firesc, la prerogativele sale tradiționale, a constituit un element fundamental al refacerii civilizației bancare românești. Funcționând, așa cum se cuvine, ca „bancă a băncilor", instituția de emisiune a recăpătat capacitatea de a reacționa la semnalele indicatorilor monetari și să adopte măsurile cerute de evoluția economiei naționale.

Noua legislație bancară a permis, de asemenea, restructurarea instituțiilor de credit existente și înființarea a zeci de bănci comerciale noi, cu capital mixt sau în totalitate privat, autohton ori străin. Este îmbucurător, desigur, că s-a format în acești ani un sistem bancar similar în concepție și în structură cu ceea ce există în țările cu economie de piață.

Faptul că în 1998 numărul băncilor comerciale autorizate a depășit 40, iar numărul personalului bancar s-a situat în jur de 55 000 denotă o creștere numerică semnificativă în decurs de numai câțiva ani. Nu trebuie uitat însă că abia s-a ajuns la mai puțin de o treime din câți bancheri avea România cu 60 de ani în urmă și că unitățile bancare operaționale în teritoriu – sucursale, agenții, oficii – reprezintă sub 15% din câte funcționau în perioada interbelică. Refacerea civilizației bancare în România mai reprezintă ca atare o chestiune de extindere și consolidare a rețelei operative.

Sistemul bancar este definitoriu un puternic mediu concurențial, abaterea de la regulile de joc precise ale profesiei aducând, mai devreme sau mai târziu, sancționarea celor necorespunzători de către puternicele forțe ale pieței bancare. Ceea ce s-a și întâmplat în România, cu bănci comerciale administrate necorespunzător și intrate în dificultate după numai 3-4 ani de la înființare. Conștientizarea și respectarea deontologiei profesionale constituie astfel o componentă fundamentală a procesului refacerii profesiei de bancher.

Formarea profesională, în fapt consistența pregătirii și adaptării necontenite a bancherilor la cerințele pieței, determină în ultimă analiză calitatea prestației curente, ca și eficacitatea implicării lor în activitatea economică. Cu acest scop s-au creat structuri specializate, respectiv Institutul Bancar Român și centre de formare profesională în multe țări, care aplică programe de perfecționare aliniate la cele mai înalte standarde internaționale.

Refacerea profesiei de bancher, în România este așadar un proces în plină desfășurare, în care se înscriu progrese reale, dar și multe deziderate necesar a fi cât mai curând împlinite.

Radu NEGREA,
secretar general al
Asociației Române a Băncilor

CONTENTS (Romanian History) **V. Goldiş, V. Antonescu, I. Mamina, E. Brătianu, V. Avram, M. Ştefan, F. Grapini, I. Mârza, M. Păcurariu** How and by Whom was created the Great Romania? • **P. Creţia** Before Revolution, Declaration for *Radio Free Europe* • December 1989. Foreign Radiostations broadcast • **I. Lăcustă** In Bucharest, 50 Years Ago • **M. Cantacuzino** 1940-1950. Recollections of a Princess (III) • **C. Troncotă** The *Securitatea* – the First Years (III) • **V. Barbu** The Romanians divorce • **I. Lăcustă** Pages from the Petroleum History • November 1998. The History of Banking Civilisation. The Sixth Scientific Symposium

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **V. Goldiş, V. Antonescu, I. Mamina, E. Brătianu, V. Avram, M. Ştefan, F. Grapini, I. Mârza, M. Păcurariu** Comment et par qui fût créée la Grande Roumanie? • **P. Creţia** Déclaration à la Radio Free Europe à la veille de la révolution • Décembre 1989. Les Postes de radio étrangers au travail • **I. Lăcustă** A Bucarest,il y a 50 ans • **M. Cantacuzino** 1940-1950. Souvenirs d'une princesse (III) • **C. Troncotă** La *Securitate* – les premières années (III) • **V. Barbu** Le divorce chez les Roumains • **I. Lăcustă** Pages de l'histoire du pétrole •Novembre 1998. L'histoire de la civilisation bancaire – le VI-ème symposium scientifique

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **В. Голдиш, В. Антонеску, И. Мамина, Е. Брэтиану, В. Аврам, М. Штефан, Ф. Грапини, И. Мырза, М. Пэкурарю** Как и кем была создана Великая Румыния? ● **П.Креция** Выступление в „Свободной Европе" накануне революции ● Декабрь 1989 г. Иностранные радиостанции передают ● **И.Лэкустэ** В Бухаресте 50 лет назад ● **М.Кантакузино** 1940-1950. Воспоминания принцессы (III) ● **К. Тронкотэ** *Секуритате* - первые годы (III) ● **В .Барбу** Развод у румын ● **И.Лэкустэ** Страницы истории нефти ● Ноябрь 1998 г. История банковской цивилизации. VI-ой научный симпозиум

INHALT (Rumänische Geschichte) **V. Goldiş, V. Antonescu, I. Mamina, E. Brătianu, V. Avram, M. Ştefan, F. Grapini, I. Mârza, M. Păcurariu** Wieso und wer hat Gross-Rumänien geschaffen? • **P. Creţia** Erklärung am Sender „Freies Europa" am Vorabend der Revolution • Dezember 1989. Die fremde Rundfunksender übertragen • **I. Lăcustă** In Bukarest, vor 50 Jahren • **M. Cantacuzino** 1940-1950. Die Erinnerungen einer Prinzessin (III) •**C. Troncotă** Die *Securitate* – ihre ersten Jahren (III) • **V. Barbu** Die Scheidung bei den Rumänen • **I. Lăcustă** Aus der Geschichte des Erdöls • November 1998. Die Geschichte der Bank-Kultur. Der 6-te wissenschaftliche Symposium

SUMARIO (Historia rumana) **V. Goldiş, V. Antonescu, I. Mamina, E. Brătianu, V. Avram, M. Ştefan, F. Grapini, I. Mârza, M. Păcurariu** Como y quién ha creado la Rumania Grande? • **P. Creţia** Declaración a la emisora Europa Libre en vísperas de la Revolución • Diciembre de 1989. Las emisoras de radio extranjeras transmiten •**I. Lăcustă** En Bucarest, hace 50 años •**M. Cantacuzino** 1940-1950. Los recuerdos de una princesa (III) • **C. Troncotă** La *Securidad* – los primeros años (III) •**V. Barbu** El divorcio a los rumanos •**I. Lăcustă** Páginas de la historia del petróleo • Noviembre de 1998. La historia de la civilización bancaria. El VI-o simposio cientifico

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali de la oraşe şi de la sate; difuzare redacţie, Constantin Muşat, telefon: 315.09.91

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57
FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39
telex: 11995 – Piaţa Presei Libere, nr. 1,
Sector 1, Bucureşti, România
Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (ţări europene);
90 dolari U.S.A. (ţări extraeuropene)
Revista Magazin istoric **poate fi găsită pe INTERNET la**
http: // www. itcnet. ro/ history /magazin. htm.
E-mail: mistoric @ itcnet.ro

Tiparul executat la R.A.I. – Imprimeria „Coresi" – Bucureşti

ISSN 0541-88IX **Lei 4 000**

1918

1998

magazin istoric